

Jaroslav Hašek

INFANTERISZT SVEJK

III. könyv

JAROSLAV HAŠEK

INFANTERISZT SVEJK

Fordította:

KARIKÁS FRIGYES

A szöveget gondozta:

DARVAS LÁSZLÓ

A mű eredeti címe:

Dobrý voják Švejk

Harmadik könyv

**INFANTERISZT SVEJK
A FRONTON**

I.

VÉGIG MAGYARORSZÁGON

Végre elérkezett a dicső pillanat, amikor mindenkit a negyvenkét ember és nyolc ló részére szerkesztett vagonba tuszkoltak. Természetesen a lovak sokkal kényelmesebben utaznak ebben a mozgó kalickában, minthogy a lovak állva is tudnak aludni. Ez azonban nem tesz semmit. A katonavonat vígan vitte megint az új embercsordát a tömegvágóhídra, Galíciába.

Általában az indulás bizonyos megkönnyebbülést hozott e szegény páráknak, már csak azért is, mert valami bizonyosság váltotta fel azt a kínzó bizonytalanságot, amiben heteken át tartották a legénységet. Olyanok voltak, mint a halálraítéltek, akik állandóan a bakót várják és szinte megnyugodva sóhajtanak fel, amikor végre megérkezik, minthogy ezzel nemsokára vége lesz az egész históriának.

Talán éppen ezért ordított akkorát, bolond kétségbeeséssel, valamelyik katona a vagonból:

– Indulunk, indulunk!

Vanek számvivő őrmesternek tökéletesen igaza volt, amikor Szejket türelemre intette. Valóban több nap múlt el a pánikos várakozásban, amíg végre bevagonírozták őket. E napokban a beszéd állandóan a konzervákról folyt, habár a tapasztalt Vanek többízben kijelentette, hogy az egész konzerv-riadó fantázia csupán, minthogy ezek a konzervek egyáltalán nincsenek is a világon. Mi az, hogy konzervet? Fenét! Egy tábori misét, azt inkább, az a legutóbbi menetszázadnál is volt. Ha konzerv lenne, akkor nem volna tábori mise, amit tulajdonképp az elmaradt konzervákért adnak pótlásul.

Így aztán csakugyan az történt, hogy a gulyáskonzervek helyett Ybl fő tábori pap tűnt fel a gyakorlótéren és misét celebrált. Ezzel három legyet ütött egy csapásra. Nevezetesen a mise három menetzászlóaljnak szólt. Ezek közül kettőt Szerbiának, egyet pedig Oroszországnak szentelt be az aranyszájú páter.

Ehhez lelkes beszédet mondott, amiről többen megállapították, hogy az anyaga a katonai kalendáriumból való. Nagyon megragadó beszéd volt, úgy hogy Svejik – aki Vanekkel a századirodának berendezett vagonban utazott – amikor Moson felé haladt a vonat, a következő szavakban emlékezett meg róla:

– Na ez csakugyan finom lesz majd, ahogy a tábori lelkész úr mondta, hogy el fog jönni az alkony, amikor a nap arany sugarai a hegyek mögé rejtőznek és a harctéren a szana-széjjel heverő haldoklók búcsúzó sóhaját lehet majd hallani. Ugyancsak hallható lesz az utolsót rúgó lovak horkantása, a sebesültek kétségbeejtő jajveszékélése, a lakosság siránkozása, amidőn fejükre gyűjtják a falut... Milyen szép is lesz. Általában szeretem, amikor az emberek annyi marhaságot tudnak összekarattyolni.

Vanek helybenhagyólag bölintott:

– Gyalázatosan megható volt ez a duma...

– Csakugyan szép volt és emellett nagyon tanulságos is – folytatta Svejik lelkesen. – Nagyon jól megjegyeztem magamnak minden szavát. Majd ha visszajövök a háborúból, el is fogom mesélni a „Kehely”-ben. Mialatt magyarázott, egyre azon aggódtam, hogy abban a fennkölt pozitúrában megcsúszik és lepotyog nekünk a szószékről a tábori oltárra és összetöri a kobakját a Szentháromságon. Nagyszerű példákat tudott felhozni a mi hadseregünk történetéből, amikor például Radetzky marsall szolgálta őfelségét és a piros esthajnal egybefolyt az ágyú tüzével. Úgy beszélt, mintha saját szemével látta volna.

Közben Ybl tábori lelkész már Bécsben is útnak eresztett ugyanekkel a megható képekkel egy másik menetzászlóaljat.

– Kedves katonáim – mondotta Ybl tábori pap –, képzeljétek csak el, hogy ezernyolcszáznyolcvanban éltek és részesei vagytok a győzelmes custozai csatának, ahol tíz éves harc után, Albert olasz király kénytelen volt átengedni a véres csatateret Radetzky marsallnak és dicső csapatainak. És Radetzky marsallnak ez a győzelem élete nyolcvannegyedik évében jutott osztályrészül.

„...És képzeljétek csak katonák, Radetzky, az ősz hadvezér az elfoglalt Custozán egy magaslatán állott, ahol hűségesei vezérkara vette őt

körül. Az egész vidéket megülte a pillanat komolysága. Radetzky marsall közvetlen közelében egy harcos kínlódott halálos sebével. És ahogy összezúzott tagjaival ott feküdt, a hős zászlós megérezte, hogy a marsall tekintete rajta nyugodott meg. A haldokló zászlós meredő jobbáiban görcsös lelkesedéssel szorította mellére az arany vitézségi érdemrendet és a hadúr tekintete utoljára lobbantotta fel benne a harcos lángoló vérét. Utolsó erejét összeszedve igyekezett hős hadvezére lábaihoz kúszni...

„Csak maradj nyugodtan, hős katona – szólott a marsall a haldoklóhoz és a lóról leszállva kezét nyújtotta.”

„Nem tudok kezét adni – hörögte a haldokló –, ellőtték mind a két karomat az aljasok... Csak egy kérésem volna még. Mondja meg, kegyelmes uram, megnyertük-e igazában a csatát?”

„Valóban megnyertük, édes fiam – mondja az ősz marsall barátságosan. – Kár, hogy te nem ürítheted fenékiig, sebesülésed miatt a győzelem örömpoharát.”

„Én bizony már a végét járom, – mondotta a hős zászlós, elhaló hangon, de örvendező mosollyal.

„Szomjas vagy-e fiam? – kérdezte a marsall atyai hangon a haldoklót.”

„Forró volt a nap – mondotta a sebesült –, harminc fokos hőségben verekedtünk...”

„Erre a Radetzky elvette segédtszjtje kulacsát és odanyújtotta a bátor katonának, aki hatalmas kortyot húzott belőle. – Isten fizesse meg” –, mondotta s vezére kezét igyekezett megcsókolni mindenáron. – „Mióta szolgálsz?” – kérdé most a nagy hadvezér. – „Több mint negyven éve már, tábornaszernagy úr. Aspernél arany vitézségi érmet kaptam, a lipcsei csatában is kivettem a részemet, hadikeresztet van ebből a csatából, ötször voltam halálosan sebesülve, azonban azt hiszem, hogy ez már az utolsó. De milyen öröm és megnyugvás részemre, hogy a mai napot megélhettem. Mit nekem a halál, mikor tudom, hogy győztünk és császárunk földjét megmentettük.”... Ebben a pillanatban, katonák, felhangzottak a táborban a mi Gotterhalténk isteni akkordjai és a hatalmas zsolozsma végigszárguldott a harctéren. Ekkor a haldokló ismét össze-

szedte utolsó erejét és így búcsúzkodott az élettől. – „Éljen Ausztria!” – kiáltotta lelkesen. – Éljen a mi dicső hadurunk! Éljen a hadsereg! – És a haldokló ismét Radetzky jobbra felé fordította fejét és csókot lehelt a kemény katonára kezére, majd lehanyatlott és mély sóhajban lehelte ki hősi lelkét. És az ősz tábornagy is lehajtott fővel állott a halott katonára felett: „Írígylésreméltó vég” – mondotta meghatva. „Nos kedves katonáim, ilyen szép kimúlást kívánok édes mindnyájatoknak!”

Amikor Svejek erre a szép beszédre gondolt, minden rosszindulat nélkül mondta magában, hogy Ybl tábori lelkész úr nagy barma lehet az istennek.

Ezután Svejek azokról a híres hadseregpárancsokról kezdett elmélkedni, amiket a bevagonírozás alkalmával olvastak fel a zászlóalj előtt. Az egyik ilyen parancsot maga Ferenc József császár írta alá, míg a másik alá József Ferdinánd főherceg nevét kanyarították. Mind a két hadseregpárancs a dukla-szorosi cselekményekkel foglalkozott, ahol tudvalevőleg a k. u. k. 28-as prágai gyalogezred két zászlóalja átsétált az oroszokhoz az ezred zenekarának vág muzsikája mellett.

Mind a két parancsot reszkető hangon olvasták fel:

HADSEREGPARANCS 1915 ÁPRILIS 17-ÉRŐL

Fájdalommal eltelt szívvel rendelem el, hogy a császári és királyi 28-ik gyalogezred gyávasága és hazaárulása miatt hadseregem ezredei sorából töröltessék. Az ezred zászlója elkobzandó és a hadsereg múzeumában elhelyezendő. Az ezred, mely már hazulról megmérgezett lélekkel indult a harctérre, ezzel történetét dicstelenül befejezte.

I. FERENC JÓZSEF s. k.

JÓZSEF FERDINÁND FŐHERCEG HADSEREGPARANCSA

„Ez év április 3-án, a dukla-szorosi nehéz harcok közepette a cseh 28-as gyalogezred két zászlóalja tisztjeivel együtt, anélkül, hogy fegyvert használta volna, megadta magát egy orosz zászlóaljnak és ezzel gyalázatos szégyent vett magára örök időkre.

A cs. és kir. 73-as gyalogezrednek a német birodalmi csapatokkal karöltve, sikerült nagy áldozatok árán megőrizni az új csapatösszevonásig állásaikat.

A cseh csapatok az utóbbi idők harcaiban egyre-másra mondják föl a szolgálatot. Védelmi állásainkat, melyeket más csapattestek hosszú időn át sikeresen tartottak, a cseh katonaság rövidesen feladja.

Az ellenségnek egyre sűrűbben sikerül, főleg az állóharc idején összekötetést találnia hitvány árulókkal, akik pontos információkkal látják el. Támadásait a cseh katonaság által megszállt frontrészekre koncentrálna könnyű szerrel rést ver frontunkon és rengeteg foglyot ejt hadseregünkéből.

Szégyen és gyalázat azokra, akik a hazát és a császárt ily galádul elárulják és zászlóaljuk becsületét, valamint saját nemzetük nevét bemocskolják.

Kötél és golyó vár minden árulóra.

Minden tisztességes cseh katona tartsa kötelességének a soraiban meghúzódó felbujtókat és árulókat azonnal feljelenteni a felettes katonai parancsnokságon. Aki ezt nem teszi meg, az ugyanolyan gyalázatos bitang, mint maguk a felbujtók.

Ez a parancs minden csapattest előtt felolvasandó, a cseh csapattesteknél pedig minden második napon a további parancsig megismétlendő.

A cs. és kir. 28-ik gyalogezred örökre kitörlendő az osztrák–magyar monarchia ezredeinek listájából. A még meglévő legénység és tisztikar felosztandó a hadsereg és a flotta más csapattestei közé.”

JÓZSEF FERDINÁND FŐHERCEG

– Kicsit megkéstek azzal a hadseregparanccsal, – mondja Svejka Vanek számvivőnek. – Csodálkozom azon, hogy őfelsége már április tizenhetedikén kiadta a parancsot és csak most olvassák fel nekünk, úgy néz ki a dolog, mintha valamilyen oknál fogva egyenesen visszatartották volna a parancsot, nehogy mi idő előtt szerezzünk tudomást róla. Ha én császár volnék, adnék én nekik, ne féljen. Szépen en-

gedném én meg, hogy az én parancsomat csak úgy mirnix-dirnix visszatartsák. Ha én egyszer április 17-én kiadok egy parancsot, akkor megkövetelem, hogy azt még ugyanaznap este az összes csapat-testeknél felolvassák, mégha apró zsidógyerekek potyognak az égből, akkor is.

A vagon másik oldalán, Vanekkel szemben ült a szellemidéző szakács a tisztí menázsiból és írt valamit. Ennek a háta mögött gubbasztott Lukás főhadnagy óriás, szakállas tisztiszolgája Baloun. Baloun egy darab komiszkenyéren kérődzött és a 11-ik századhoz beosztott telefonistával, Chodounszyval beszélgetett. Azt magyarázta a telefonistának, hogy ő nem tehet arról, hogy a nagy tolongásban a beszélőnél nem kerülhetett a tisztí kocsiba a főhadnagyaához.

Chodounszy figyelmeztette Balount, hogy most a tréfának vége van. Most már a hadizóna jön, ahol minden számárságért golyó jár.

– Egyszer már közel jártam hozzá – mondotta Baloun szomorúan –, amikor hadgyakorlaton voltunk Voticsnál. Éhen, szomjan meneteltetek bennünket úgy, hogy amikor a zászlóaljsegédtsízt felénk lovagolt, nem álltam meg, hogy oda ne kiáltssam neki: „Kenyeret és vizet adjanak!” Erre, barátom, szépen nekemfordította lovát s csaknem legázolt. Majd azt mondta, hogyha most háborús idő volna, hát kiállítana engem a sorból és agyonlövetne, mint egy kutyát. De mivel most nincs háború, hát egyszerűen csak becsukat a helyőrségi fogházba. De akkor nagy szerencsém volt. Ugyanis, ahogy a zászlóaljparancsnokság felé lovagolt, hogy az én nagy bűnomet jelentse, hát leesett a lóról és isten segedelmével kitörte a nyakát.

Baloun nagyot sóhajtott, amire egy kis darab kenyér fennakadt a torkán. Amikor lekrákgotta a kenyeret, éhes szemeket meresztett a főhadnagy két kitömött hátizsákjára.

– Ezek a tisztí urak, ezek aztán szépen faszolnak ám mindenből. Májkonzervet, magyar szalámit. Ha csak egy picurkát kóstolhatna az ember... dűnnyögte búsan és közben olyan vágyakozással nézett a két hátizsákra, mint az éhes kóbor kutya, aki a hentes boltja körül szíjja a finom füstölthús szagát.

– Nem bánám – mondotta Chodounszy –, ha valamelyik állomáson egy jó ebédrel várnanak bennünket. Amikor még a háború elején Szerbiába mentünk, minden állomáson dögrezabáltuk magunkat. Kérlek szépen, libapecsenyéből faragtunk figurát a csokoládétáblán farakas és bárányt játszottunk. Eszéken, Horvátországban két úr nagy tepsi sült nyulat hozott egyszer a veteránoktól. De ezt már nem bírtuk ki és fejükre zúdítottuk az egészset. Az úton egyebet sem csináltunk, minthogy rókáztunk a vagonból a pályatestre. Matejko káplár a mi vagonunkban úgy telezabálta magát, hogy kénytelenek voltunk egy deszkát tenni a gyomrára és azon ugráltunk. Ettől aztán jobban lett egy kicsit. Persze alulfölül dült belőle az étel. Amikor Magyarországon utaztunk át, hát direkt sültcsirkéket dobáltak be a vagonunkba minden állomáson. Nem ettünk egyebet, csak csirkevelőt, a többit kiszórtuk.

Kaposfálván nagy darabokban dobálták fel hozzánk a magyarok a finom disznóhúst. Egyik bajtársat úgy találták fejbe egy hatalmas oldalassal, hogy az dühében utánaugrott a jószívű adakozónak és a derékszíjjal messzire kergette, erőnek erejével agyon akarta verni. De Boszniában aztán még vizet sem adtak. Viszont pálinkánk és borunk itt is volt vederszámra. Egy állomáson sört hoztak fel a vagonba a hölgyek nagy kannákban és mi szépen belehugyoztunk a sörös kannába. Ha láttad volna, hogy menekültek a hölgyek!

Az egész úton nem bírtunk kijózanodni. Egyszer aztán jött a parancs, hogy „kiszállás!” Éppen kártyáztunk és a partit sem játszhattuk végig, ott kellett hagyni csapot-papot és kiugrálni a vagonokból. Valamelyik káplár, nem emlékszem már a nevére, borzasztóan ordított az embereire, hogy dalolják el a nótát: „Und die Serben müssen sehen, dass wir Oesterreich Sieger, Sieger sind”.* De közben valaki véletlenül úgy valagba rúgta, hogy a sínek közé esett. Amikor feltápászkodott, „fegyvert gúlába” vezényelt, azzal a vonat nyomban visszafordult, ellenben a kegyetlen zúrzavarban magával vitte a két napra való

* „És a szerbek majd meglátják, hogy mi, Ausztria, győztesek vagyunk.”

menázsit is. Itt aztán már bűdösebb volt a levegő. Körülbelül annyira az állomástól, mint ott azok a fák, már srappellek robbantak. No aztán jött lóháton a mi zászlóaljparancsnokunk és ijedten tanácskozássra hívta össze a tiszteket. A tanácskozás után halálsápadtan jött köztük a századparancsnokunk, Macek főhadnagy, aki mellesleg mondvakiköpött cseh volt, de az atyaistennek se dumált másként, mint németül és azt mondta, hogy továbbmenni nem lehet, mivel a hidat az éjjel a szerbek felrobbantották és átkeltek a folyón s most a mi balszárnyunkon vannak. Megnyugtatót bennünket, hogy az még jó messze van tőlünk. Azt mondta, hogy hamarosan kapunk megerősítést és majd elzavarjuk őket. Továbbá figyelmeztetett bennünket arra, hogy amennyiben harcra kerül a sor, nehogy eszébe jusson valakinek is megadni magát, minthogy a szerbek feltétlenül levágják a foglyok orrát, fülét és szemeiket kidöfik sorra. Azzal pedig ne törődjünk, hogy itt a közelben srappellek robbannak, mivelhogy azt nem az ellenség lövi oda. A mi tüzérségünk lövi be magát erre a vonalra úgy, hogy nem kell félni. Végre aztán hátul a hegyekben jelentkezett egy géppuska, irtó ratatával. Persze itt is a mi géppuskáink lőtték be magukat.

Nem sok időre azután, balról közeli gránátrobbanások hallatszóttak, amire persze mi valamennyien hasravágódtunk. A fejünk felett csak úgy visított a gránát és szépen felgyújtotta mögöttünk az állomás épületét. Most aztán már gyalogsági golyókat is kaptunk balról elég szép számban. Rendes sortűzek jöttek, olyan pontosan, mint a halál. Ekkor jutott eszébe Macek főhadnagy úrnak fegyverfogást vezényelni és tölteni. Erre a szolgálatvezető őrmester odacsúszott a főhadnaghoz és jelentette, hogy ezt a parancsot nem lehet végrehajtani, mivel egyetlen töltény sincsen, minthogy azt egy, már régen elfoglalt helységben kellett volna faszolni a parancs szerint. A muníciószállító vonat jóval előttünk elment már és azóta már biztosan a szerbek kezében van. Macek főhadnagy egy ideig megkövültén nézett rá, majd kiadta a parancsot, hogy rakjuk fel a puskára a szuronyokat. Persze, szegény már nem tudta, hogy mit mondjon kétségbeesésében és ezt is csak azért mondotta, hogy éppen vezényeljen valamit. Jó ideig fe-

küdtünk így, ilyen szuronyos készültségben, amikor a sínek között irtó robbanás hangzott. Egy repülőgép ment el a fejkünk felett, amitől az összes sarzsik torkukszakadtából ordítózni kezdtek. Takarni, takarni! Jóval aztán kitűnt, hogy az tulajdonképpen a mi repülőnk volt, amit a mi tüzérségünknek sikerült szerencsésen lelőni. Amikor ez kitudódott, mi ismét felálltunk anélkül, hogy erre parancs lett volna. Az egyik oldalról vágatva jött egy jelentő lovas, aki már messziről ordított, hogy „hol a zászlóaljparancsnokság?” A zászlóaljparancsnok elébe lovagolt. A jelentő lovas valami írást adott át neki és tovább vágatott jobbra. A mi zászlóaljparancsnokunk elolvasta az írást, amitől tisztára megbolondult. Kirántotta a kardját és ordítva ránklovagolt. – „Vissza mindenki!” – ordított a tisztekre. – „Direktion Mulde, einzeln abfallen!”* Most jött aztán az igazi muri. Mintha a szerbek csak erre vártak volna, kegyetlen lövöldözésbe kezdtek minden oldalról. A baloldalon volt egy nagy kukoricatábla, mi belevetettük magunkat mint a bolondok, persze minden nélkülözhető rüsztung a sínek között maradt. Közben Macek főhadnagy urat kupán lötték. Szegény, azt se mondta, hogy papucs. Mielőtt aztán a völgybe értünk volna, rengeteg halott és sebesült vezett oda, akiket mi otthagytunk a szerbeknél. Estig futottunk, mint a bolondok. Az egész területen nem láttunk senkit a mieink közül, mintha csak kisöpörték volna őket onnan. Egyáltalán a kirabolt tréncocsin kívül semmit sem láttunk. Végre aztán mégis csak eljutottunk egy állomáshoz, ahol kaptunk valami parancsot, hogy ülünk vonatra és utazzunk vissza a stábhöz. Persze ezt a parancsot nem lehetett végrehajtani, mivel az egész stábot már egy nappal ezelőtt elfogták. Amit mi csak reggel tudtunk meg. Olyanok voltunk, mint az árvák. A kutya se törődött velünk, senki sem akart tudni rólunk. Végre aztán beosztottak bennünket a 73-as ezredbe, hogy azokkal vonuljunk vissza, amit mi persze a legnagyobb örömmel tettünk meg. Egy egész napon át meneteltünk, amíg elértük a 73-as ezred törzsét. Aztán – – –.

* *Irány Mulde, egyesével visszavonulni!*

De most már senki sem hallgatott az elbeszélőre. Svejks Vanek számvivővel máriásozott, a szellemidéző szakács a tiszt menázsiból egy igen kimerítő levelet írt a feleségének, aki férje távollétében egy új teozófikus folyóiratot adott ki, Baloun édesen szundikált és így Chodounszy telefonista sem tehetett egyebet, minthogy befejezze végtelen elbeszélését azzal, hogy „Ezt sem felejttem el világegyetemenben.”

Chodounszy felállott és unalmában kibicelni kezdett.

– Legalább gyűjtanád meg a pipámat – szólta Svejks barátsággal a telefonistához –, ha már kibicelsz. Kettesben máriás sokkal komolyabb história, mint a ti egész háborútok a szerb határon. – Az istenét, megérdemelnék egy jó pofont! Miért nem tudtam várni egy kicsit ezzel a rühes királlyal? Most fut be hozzám a felsője a nyavalyásnak. Ilyen marha, mint én.

Az okkultista szakács közben befejezte a levélírást és mégegyszer átfutotta. Láthatólag meg volt elégedve vele. Teljesen megfelelőnek találta a katonai cenzúra szempontjából.

„Drága feleségem!

Amikor e sorok kezeidbe jutnak, én már egynéhány napja vonaton vagyok. Megyünk lelkesen a frontra. Nem nagyon örülök, hogy ez az út olyan hosszú tétlenségre kárhozzat, és így nem lehetek ez az idő alatt is hasznára hazádnak. A mi tisztikonyhánkban most nem főznek, az ételt az egyes állomásokon szolgálják fel. Pedig olyan szívesen főznék a mi tiszt urainknak Magyarországon keresztül utaztamban finom szegedi gulyást, azonban úgy látszik, hogy ebből nem lesz semmi. Talán majd Galíciában lesz alkalmam egy valódi galíciai sóletet főzni dínstelt libahússal, gerslivel, vagy rizzsel. Hidd el nekem, drága Helénkém, hogy nagyon szeretnék a mi derék tiszturaink gondjain és nehéz munkáin könnyíteni. Engem az ezredtörzsből áthelyeztek egy menetzászlóaljba, ami mellesleg mondva hő vágyam volt már régen, így legalább módomban lesz a tábori tisztikonyhát megfelelő névóra emelni. Emlékszel-e még rá, drága Helénkém, hogy azt kívántad bevonulásom idején, hogy bárcsak derék, jó feljebbvalókat kapnék.

Hát édesem, ez a kívánságod teljes egészében teljesült. Nemcsak, hogy kitűnő tisztjeink vannak, hanem valamennyiükkel úgy vagyunk, mintha az édesapánk volna mindegyik... Ahogy tehetem, meg fogom írni neked a tábori postánk számát...”

Ez a levél tulajdonképpen szomorú históriát tudatott az okkultista feleségével, azt, hogy Schröder ezredes – aki eddig az ezredtishti menázsiban hatalmas pártfogója volt – elejtette őt, mert nem hagyott részére pecsenyét a búcsúvacsorán, és kiküldte őt egy menetszázaddal a frontra. A tisztí konyha sorsát pedig a klávori vakok intézete egy tanítójára bízta.

A szellemidéző tehát ismét átnézte a levelet és megállapította, hogy diplomatikusság tekintetében tökéletes mű, amennyiben azt is tudatta, hogy a fronttól őt elég rendes távolság fogja elválasztani odakinn is. Mert jóllehet civilben szerkesztője és kiadója volt egy okkultista folyóiratnak és így a lélekvándorlás problémájával tisztában volt, még sem akarta földi hüvelyét megfosztani vándorló lelkétől, és a halálthozó fronttól jobb szeretett minél távolabb maradni.

Odalépett a kártyázókhoz, akik már Chodounszy telefonistával együtt verték a blattot. Ebben az ünnepélyes órában megszűnt ezek közt az áldott kártyázó emberek között minden rangkülönbség.

Svejk, az ordonánc, az őrmestert szidta igen barátságosan: – Nem is tudom, hogy lehet, hogy egy számvivő őrmester ekkora marha! Látja, hogy ő zöldet játszik és hogy nekem nincs már aduttom és mégis tökalsóval jön ki a nyolcas helyett... akárcsak egy hülye...

– Ugyan mit csinál cirkuszt egy ilyen elvesztett alsóért – mondja Vanek számvivő őrmester udvariasan. – Maga játszik úgy, mint egy hülye. Honnan a nyavalyából szedjek én magának töknyolcast, mikor csupa makk és piros kártya van a kezemben. Maga ökö!

– Akkor játszott volna valami mást ki, maga okos ember... – mondotta Svejk mosolyogva. – Maga is úgy tesz, mint ahogy egyszer nálunk a Valsz kocsmában csinálta egy ilyen pasas. Az is mindig csupa apró kártyát rakott a talonba és mindenkit hagyott utoljára a maga kártyáival és csupa magas kártyát őrizgetett a kezében. A fene tudja,

hogyan, de mindig fizetnie kellett volna. Végre aztán megmondtam neki, hogy „velünk ne bolondozzon, Herold úr, hanem játsszon rendesen.” Erre ez rámkiabált, hogy vele ne kötekedjek, mert ő egyetemi tanár. Ez a kijelentés azután sokba került neki. A kocsmáros jó komám volt, a pincérlánnyal is nagy barátságban álltunk, úgy, hogy amikor a rendőrpatriuj megjött, minden a legnagyobb rendben volt. Kijelentettük a rendőröknek, hogy gyalázatos eljárás volt Herold úrtól éjszakának idején idecsődíteni a rendőrséget és ezáltal a közcsendet háborítani. Végeredményben ki tehet arról, hogy ő a kocsmá előtt elcsúszott a jégen és összetörte az orrát... Hiszen mi hozzá se nyúlunk, ami pedig nem lett volna csodálatos, minthogy Herold úr hamsan játszott a máriást és amikor lelepleztük a turpisságot, hát úgy rohant ki a kocsmából, mintha meg akarták volna nyúzni. A kocsmáros meg a pincérlány szintén mondták, hogy mindennek dacára nagyon is dzsentleman módjára bántunk vele. Általában ez az úr igen gyalázatosan viselkedett. Este hét órától éjfélig ült egy pohár sör és szódavíz mellett és hozzá még ő játszott a nagy urat, hogy ő ilyen meg olyan egyetemi tanár. Persze azért a máriáshoz annyit értett, mint a tehén az ábécéhez... Ki oszt?

– Játsszunk kaufzwicket – ajánlotta a szakács –, kaufzwicket hatosos tételben.

– Inkább meséljen valamit a lélekvándorlásról – mondotta Vanek számvívó őrmester –, amiről a kantinos kisasszonynak mesélt, amikor betörte szegény az orrát.

– Ó, a lélekvándorlásról én már hallottam – veti közbe Svejks. – Egyszer évekkkel ezelőtt, tisztesség ne essék szólván, én is elhatároztam, hogy önművelem magam és ebből a célból bementem a prágai sportegyesületi olvasóterembe. Azonban abban az időben nagyon le voltam égve (különben nem jutott volna eszembe ilyesmi) és a nadrágom feneke olyan lyukas volt, mint a szita, szóval nem engedtek be, mert azt hitték, hogy télikabátot akarok lopni. Akkor magamra vettem egyetlen ünneplő ruhámat és beállítottam a múzeumi könyvtárba. Itt olvastam egy nagyon szép könyvet a lélekvándorlás-

ról. Ott volt megírva, hogy az egyszeri indiai király meghalt és a lelke egy disznóba költözött. Aztán, amikor a disznót leszúrták, egy majmot ajándékozott meg a lelkével, a majomból pedig a vándor lélek daxlikutya lett és a kutyából miniszter. A katonaságnál aztán meggyőződttem arról, hogy a dologban kell lenni valaminek, hiszen különben mért nevezné minden sarzsi és tiszt az embert hol tengeri disznónak, hol valamilyen más állatnak? Persze senki se tudhatja, hogy nem volt-e valamilyen közönséges baka évszázadokkal ezelőtt valami nagy hadvezér. A háborúban viszont borzasztó ostoba dolog lehet a lélekvándorlás. Mennyit kell egy ilyen szegény vándorló léleknek strapálni magát! Mondjuk például, hogy elindul egy telefonista, szakács vagy infanterista-féléből, akit széjjelvág a gránát; no a lélek elszáll egy ló földi hüvelyébe, mely az ágyúkat húzza. Mikor aztán ez is hamarosan megkrepál, a lélek odébbmegy, mondjuk a trén valamelyik tehenébe, amelyből meg éppen gulyást főznek a legénységnek. Abból meg a szegény vándorlélek telefonistává vedlik. A telefonistából megint...

– Szeretném tudni – veti közbe a telefonista látható sértődöttséggel –, hogy miért éppen nekem kell ostoba viccekhez céltáblául szolgálni.

– Mondja kérem, nem rokona maga annak a Chodounszyknak, akinek Prágában egy magándetektív irodája van? A cégtábláján egy szem látható egy háromszög közepén, éppen úgy, amint a Szentháromság képein – kérdi Svejek ártatlanul. – Különben én nagyon szeretem a privát detektíveket. Évekkel ezelőtt együtt szolgáltam a katonaságnál egy Stendler nevű privátdetektívvel. Ennek olyan hegyes feje volt, hogy az őrmester, valahányszor látta, mindig megjegyezte, hogy ő életében még ilyen csúcsba csücsörödő katonafejet nem látott, de még álmában se. – „Nézze Stendler – mondotta mindig –, ha az idén nem volna hadgyakorlat, akkor a maga feje egyáltalán nem felelne meg a katonaságnak, de így éppen jól jön. Majd a maga fejére fogja magát belőni a tüzérség, ha egyszer olyan helyen leszünk, ahol nem lehet jobb belövési támpontot találni.” – Mit kellett ennek a szegény Stendlernek szenvednie tőle! Néha ötszáz lépésre előreküldte és ekkor így vezényelt a századnak: „Menetirány a hegyesfejű! Század, in-

dulj!” Különben a privát életében is csuda peches ember volt szegény Stendler. Gyakran mesélgette nekünk a kantinban, hogy milyen keserves élete volt. Néha olyan munkát osztottak ki neki, hogy állapítsa meg, hű-e a kliens felesége a becses férjéhez és nem érintkezik-e más-sal, ha pedig érintkezik, úgy ki az az úr, akivel érintkezik és hol, mi-kor és hogyan érintkezik vele? Vagy ennek az ellenkezőjét. Valami fél-tékeny feleség akarja megtudni például, hogy kivel csalja meg a férje, hogy odahaza még nagyobb skandalumot csaphasson neki, mint kö-zönségesen. Stendler különben nagyon művelt ember volt. Ezenkívül a házasságtörési históriákról mindig a legválogatottabb kifejezésekkel beszélt. Szinte sírva mesélte, hogy mindegyik kliens feltétlenül azt követelte tőle, hogy hűtlen életpárját a szó szoros értelmében tetten érje. Másvalaki valószínűleg örömmel kapott volna ilyen feladaton, hiszen nem is olyan utolsó dolog lehet az ilyen tettenért szerelmes-pár zavarában gyönyörködni, azonban Stendler úrtól ez egészen távol állott, ahogy ő ezt nekünk elmondotta. Nagyon művelten fejezte ki magát, mindig úgy mondta: én az ilyen természetű erkölcsi kilengé-seket sohasem tudom végezni. Sokszor a nyálunk folyt, mint annak a kutyának, akinek az orra alá finom főttsonkát tartanak, mikor azo-kat a cifránál-cifrább pozíciókat leírta, amikor ezeket a szerelmespá-rokat néha rajtacsípte. Amikor laktanyafogságunk volt, Stendler úr tartotta bennünk a lelket. – Bizony – szokta mesélni –, ezt és ezt a hölgyet ilyen és amolyan helyzetben találtam, ezzel és azzal az úrral. Közben persze a pontos címet is bemondta nekünk.

– De azok a kegyetlen nagy pofonok, amiket ilyenkor mind a két oldalról kapni szoktam – mondotta szomorúan – nem keserítettek el annyira, mint a megvesztegetési pénzek, amikor néha mind a két fél le akart kenyerezni. Egy ilyen vesztegetési históriát soha az életemben nem felejték el. Képzeljék – mondotta –, az úr meztelen és a hölgy meztelen. Egy csöndes hotelszobában, amit elfelejtettek bezárni a bar-mok! A dívány nagyon keskeny lehetett, mivel mind a ketten a szokott-nál kövérebbek voltak, tehát a szőnyegen fajtalankodtak, mint holmi fiatal játszó macskák. A szőnyeg viszont nem volt rendesen leseper-

ve, és szanaszéjjel cigarettacsutkák és gyufaszálak heverték és ezeken fetrengett a párocska. Amikor beléptem, mind a ketten felugrottak. A férfi előttem állott anyaszűz meztelen és kezét fügefalevél módjára maga elé tartotta. A hölgy viszont hátatfordított nekem és a hátára a szőnyeg kockás mintája volt pontosan rányomva, a gerincére pedig egy cigarettacsutka ragadt. „Bocsásson meg kedves Zamek úr – mondtam –, Stendler magándetektív vagyok a Chodounszy-féle nyomozó irodából és hivatalos kötelességem, hogy Önt becses neje megbízásából tettenérjem. Ez a hölgy pedig, akivel Ön itt tiltott szerelmi viszonyt folytat, ez Grótné őnagysága.” Soha életemben ilyen nyugodt polgáremlert még nem láttam. „Várjon uram – mondotta a világ legtermészetesebb hangján –, amíg felöltözködöm. Tulajdonképp mindennek az én feleségem az oka, aki alaptalan féltékenykedésével ilyen tiltott viszonyba kergetett. Folyton kínozott, folyton megalázott. – Viszont az is igaz, hogy ez a szégyen most már tovább nem titkolható.” – „Hol az alsónadrágom?” – kérdi filozófusi nyugalommal. „Az ágyon.” – És miközben alsónadrágját húzta, kiegészítette felvilágosításait. – „Szóval, ha ez a szégyen eltusolhatatlan, akkor persze nem marad más hátra, mint a válás. De hiszen a válás nem tünteti el a szégyenfeltokat. A válás maga is módfelett kellemetlen procedúra – mondotta, miközben teljesen felöltözködött –, legjobb lesz persze, ha a feleségem türelemmel elnézi ezt a szégyent és nem ad alkalmat nyilvános nagy botrányra. Különben kedves uram, tegyen úgy, ahogy jónak látja, mindenesetre én egyedül hagyom itt magát Őnagyságával.” – Grótné asszony közbe bebújt az ágyba és onnan nézte végig a történendőket. Zamek úr kezét nyújtott nekem és kiment a szobából. Már nem emlékszem pontosan, mi mindent mesélt még nekünk Stendler úr, aki ottmaradt a szobában és ezzel az úrinővel nagyon művelt társalgásba kezdett. Többek között Stendler úr azt mondta a hölgynek: – A házasság egyáltalán nem arra van rendelve, hogy a házaseleket feltétlenül boldoggá tegye. És mindenkinek kötelessége, hogy a vágyait elnyomja és testi lényét átszellemítse. Közben – mondotta Stendler úr tovább – lassan levetkőztem. Már meztelen voltam

és annyira tűzbe jöttem, mint az ifjú szarvas a párzás idején, amikor jó ismerősöm Stach úr, a konkurens Stern-féle nyomozóiroda magán-detektívje lépett be a szobába. Stach úr úgy került ide, hogy Ónagysága férje, Grót úr, a konkurens Stern-céget bízta meg ónagysága megfigyelésével. Stach úr a következőket jelentette ki, amikor a helyzettől tisztába jött: „Ahá, Stendler úr és Grótné ónagysága együtt az ágyban. Gratulálok!” És ezzel csendesen betette maga után az ajtót és eltávozott. „Most már úgyis minden mindegy – mondotta Grótné asszony –, maga most már ne öltözködjön fel olyan hamar. Van elég hely itt mellettem az ágyban, most már csak jöjjön ide.” – „Hiszen éppen az jár az eszemben, nagyságos asszonyom, hogy van-e elég helye a részemre? – mondtam neki, amiután már nem igen tudom, hogy miket beszéltem össze-vissza. Homályosan emlékszem, hogy valami olyast mondtam, hogy a házastársak közötti egyenetlenség súlyosan befolyásolja a gyermeknevelést.” – Aztán elmesélte Stendler, hogy milyen gyorsan kapta magára a ruháját és hogy rohant ki ebből az átkozott hotelből. Elhatározta, hogy el fog mindent mondani Chodounszyk úrnak, a főnökének. Viszont közben bement egy kocsmába erőt gyűjteni rá. Így amíg Stendler úr erőt gyűjtött, közben vége lett a dicsőségének. Stern úr ugyanis Chodounszykhoz küldte Stachot, hogy egy tisztességes szúrást adjon a konkurens Sherlock Holmesnek, feledve, hogy milyen az a magánnyomozó vállalat, amelynek Stendlerhez hasonló tisztikara van. Persze Chodounszyk első dolga volt Stendlernét behívatni, hogy az ő jelenlétében adja Stendler tudtára, hogy következményekkel jár az, ha a magán-detektív hivatalos dolga intézése közben így megfélemezik magáról és mindehhez tanúnak a konkurens Stern-cég képviselőjét hívja meg. „Ettől az időtől kezdve – mondotta Stendler szomorúan – az én fejem még hegyesebb lett.” – Játsszunk talán ötkrajcáros tétben. Vagy tízben?

És kártyáztak. A vonat megállott Magyaróváron. Már jó késő este volt és senkit sem engedtek kiszállni a vagonból.

Amikor a vonat ismét elindult, az egyik vagonból valami erős hang hallatszott, mintha minden háborús világi zajt túl akart volna üvöl-

teni. Valamelyik kasperski-horai katona próbálta hangulatossá tenni a magyar síkság esti csöndjét hangos dalával.

„Gute Nacht! Gute Nacht!
Allen Müden sei's gebracht.
Neigt der Tag sich still zu Ende,
Ruh'n alle fleissigen Hände,
Bis der Morgen ist erwacht.
Gute Nacht! Gute Nacht!”*

– Fogd be a pófád, te ganyé! – szakította félbe a nyers valóság szava a szentimentális esti álmodozót és erre az éneklő hang hirtelen elhalt.

Valaki elrántotta az ablaktól.

Viszont a „szorgalmas kezek” nem pihentek reggelig. Mint mindennütt az egész vonaton a gyertyák világánál, úgy ebben a vagonban is egy falon lógó kis petróleum lámpa fényénél a társaság jó része „kaufzwick”-et kártyázott. Minden esetben, amikor valamelyik belebukott a játékba, Svejek ünnepélyesen kijelentette, hogy a kaufzwick a legigazságosabb játék, mert itt mindenki annyiszor cserél kártyát, ahányszor csak jólesik.

– A kaufzwickben – mondotta Svejek – az embernek nem kell más, mint az ász és a hetes és aztán ezt is eldobhatja. Más kártyákat nem is muszáj venni. Azt már az ember saját rizikójára teszi.

– Igyunk valamit – veti közbe Vanek a társaság helyeslése közepe.

– Piros hetes – jelenti Svejek a kártyákat letéve. – Mindenki fizet öt vasat és négyével fogjuk osztani, gyorsan uraim, hadd emelkedjen a fogyasztás.

Minden arcon olyan csendes nyugalom ült, mintha egyáltalán háború se volna, mintha nem is lennének a vonaton, mely a frontra visz,

* Jó éjszakát! \ Mindenkinek, aki fáradt. / Végéhez ér a nap, / Szorgos kezek megpihennek, / Míg a reggel fel nem virrad. / Jó éjszakát!

a véres tömegmészárszékre, hanem valahol Prágában egy csendes kávéházban a játékasztal mellett.

– Nem is gondoltam volna – mondja Svejek egy újabb parti után –, hogy akkor, amikor jóformán semmire se mentem és még kártyát csereltem, egy ászt fogok kapni. Mit jöttök most ti ellenem a királlyal? Úgy verem kupán a királyotokat, hogy csak úgy porzik.

És miközben itt a királyt az ásszal verték, jó messze innen királyok verették holtra jámbor alattvalóik ezreit.

*

A vonat törzsvagonjában, ahol a menetzászlóalj tisztikara utazott, az indulás idején egész különös csend uralkodott. A tisztikar többsége egy-egy kis vászonkötésű könyvbe volt mélyedve, amelyen ez állott: „Die Sünden der Väter, von Ludwig Ganghofer.”* És majdnem valamennyien a 161-es oldalba mélyedtek. A zászlóaljparancsnok, Sagner százados az ablaknál állott, kezében ugyanezzel a könyvvel, amit ugyancsak a 161-es oldalon ütött fel.

Sagner kapitány a tájat szemlélte és arra gondolt, hogy miképpen kellene a tisztikarnak megmagyarázni, hogy mitévők legyenek ezzel a könyvvel. A könyv szigorúan bizalmas természetű volt.

A tisztek viszont arra gondoltak, hogy vajon Schröder ezredes véglegesen megbolondult. Már régen látható volt rajta a megzavarodás minden szimptomája. De hogy ilyen hirtelen ki fog rajta törni, ezt senki se gondolta. Az indulás előtt ugyanis magához hívatta a menetzászlóalj tisztikarát egy utolsó megbeszélésre, melyen tudatta a tisztikarral, hogy minden egyes tiszt részére egy példány „Sünden der Väter” van letétbe helyezve a zászlóaljparancsnokságon.

– Uraim – mondotta rettentően titokzatos arccal –, ne felejtsetek el a 161-es oldalt. – A tisztek belemélyedtek a titokzatos oldal tanulmányozásába, azonban nem lettek tőle okosabbak. Valamilyen Márta nevű hölgy lép ezen az oldalon egy íróasztal elé, onnan egy írott sze-

* *Az apák bűnei, Ludwig Ganghofertől.*

repet vesz a kezébe és azt hangosan felolvassa a közönségnek, hogy a publikum részvétét a szerepben megnevezett hős javára fölkeltsé. Azonkívül ugyanezen az oldalon szerepel valami Albert nevű úr is, aki folyton tréfás hangon próbál beszélni, ami a történet ismeretlen előzményei következtében olyan ostobának tűnt fel, hogy Lukás főhadnagy összeharapta a cigarettacsutkáját dühében.

„Az öreg tökéletesen megbolondult – gondolta mindenki –, neki már vége. Ezekután rövidesen bevezénylik a hadügyminisztériumba.”

Sagner kapitány visszafordult az ablaktól, miután végiggondolta, hogy miképpen magyarázza meg a tisztikarnak a könyv titokzatos 161-ik oldalát. Sagner kapitány nem rendelkezett valami nagy pedagógiai készséggel és éppen ezért jó sok időbe került, amíg a 161-ik oldal jelentőségét és annak magyarázatát össze tudta szedni a fejében.

Mielőtt nehéz fejtegetéséhez hozzáfogott, a tisztikart ünnepélyesen „Uraim” szóval magához szólította, éppen úgy, mint azt Schröder ezredes tette, holott mielőtt a vonatra ültek, az összes tisztársait „bajtárs” szóval szokta titulálni.

– Also meine Herren – és erre elmondotta, hogy tegnap este Schröder ezredes úrtól Ludwig Ganghofer: „Sünden der Väter” című könyvének 161-ik oldalát illető utasításokat kapott. – Also meine Herren – folytatta ünnepélyes hangon –, egy új titkosírási módszerről van szó, a harctéri jelentések megírására. (Biegler kadét noteszt és ceruzát vett elő és szolgálatkész hangon mondotta: – Készen vagyok százados úr!)

Valamennyien végignézték ezt a fajankót, aki egyébként már az egyéves önkéntesi iskolában is feltűnt a hülyeségig fajuló stréberségével. Ez a kadét önként jött a katonasághoz és az első alkalommal tudomására hozta az iskolaparancsnoknak, amikor a családi viszonyai felől érdeklődött, hogy ő tulajdonképpen nem valami közönséges Biegler, hanem a Biegler von Leuthold család egyenes leszármazottja, melynek címerén egy gólyaszárny és egy halfarok ékeskedik.

Ettől az időtől kezdve az ambiciózus fiatalembert mindenki „gólyaszárnyú halfarok”-nak nevezte. Kegyetlenül üldözték és rövidesen a leg-

utáltabb alakja lett az önkéntes iskolának. A híres nemesség ugyanis egy csöppet sem vágott össze a fiatalember édesapjának nyúlőrke-reskedésével. Mindennek dacára a romantikus ifjú mindent megtett arra nézve, hogy a harci tudományok összességét elsajátítsa. Kitartó buzgalommal magolta a hadművészet és a hadtörténelem tankönyveit. Folyton ezekről beszélt mindaddig, amíg bajtársai rá nem ripakodtak, hogy elhallgattassák. Azt hitte persze, hogy nagy tudása miatt a magas tisztikarban majd jobban megbecsülik.

– Hallja kadét – mondta Sagner kapitány –, addig amíg én meg nem engedem, hogy beszéljen, fogja be a száját. Magát nem kérdezte senki semmiről, tehát hallgasson. Ennyit először, másodszor pedig, maga aztán finom katona. Én itt szigorúan bizalmas dolgokat akarok tudatni az urakkal és maga azt mind noteszbe akarja írni! Hát tudja-e, hogy ennek a notesznek az elvesztése magát a hadbírótság elé juttathatja?

A szerencsétlen kadétnak megvolt az a jó tulajdonsága is, hogy igyekezett meggyőzni feljebbvalóit a maga jóhiszeműségéről.

– Százados úrnak alázatosan jelentem – felelte Biegler kadét katonásan –, ha a noteszt elvesztem, akkor se lehetne megállapítani belőle semmit. Én gyorsírással jegyzek és azonkívül azt rövidítem is és mindennek tetejében az angol gyorsírás szabályait alkalmazom.

Mindenki megvetéssel mérte végig az igyekvő fiatalembert. Sagner százados erélyes kézlegyintéssel leintette és folytatta előadását.

– Mondtam, uraim, hogy a titkos írás új rendszerét kell felhasználnunk. Bizonyára érthetetlennek tartották, miért éppen Ludwig Ganghofer „Sünden der Väter” című könyve 161-ik oldalát ajánlották az urak figyelmébe. Éppen ezen az oldalon van a kulcs a chiffre írás megfejtéséhez, amely abban a hadtestben, ahová beosztanak bennünket, most érvénybe lépett. Amint Önök tudják, uraim, igen sok módja van a fontos tábori jelentések titkos írásbeli közlésének. A legújabb, amit mi használni fogunk, ez a kiegészítő számrendszer lesz. Természetesen ezzel az a titkos írás, amit a múlt héten tanultunk, hatályát veszti.

– Albert főherceg rendszere, – mondta az igyekvő kadét szinte magának –, 8922–R. átvéve a Cronfeld-féle rendszerből.

– Az új szisztéma igen egyszerű, uraim, döngött Sagner százados hangja a vagonon végig. Én megkaptam Schröder ezredes úrtól a magyarázó rész második példányát.

– Mondjuk például, kapunk egy parancsot: „Auf der Kot zweihundert achtundzwanzig, Maschingewehrfeuer links richten” (A 228-as magaslaton géppuskatűzet balra irányítani) Ebben az esetben ezt a sürgönyt így fogjuk megkapni uraim: – „Sache – mit – uns – dass – wir – auf – sehen – in – die – versprechen – die – Martha – wir – den – wir – dank – wol – regie – collagium – ende – wir – versprechen – wir – ge – besser – versprechen – wirklich – denke – idee – ganz – herrscht – Stimme – letzten”. Tehát, amint látják igen egyszerű, minden felesleges kombináció nélkül. A törzstől telefonon a zászlóaljhoz, a zászlóaljtól telefonon a századhoz, ahogy a parancsnok ezt a parancsot megkapja, a következőképpen fejt meg: Előveszi a „Sünden der Väter” című könyvet, felüti azt a 161-ik oldalon és a szembenlévő oldalon megkeresi a „Sache” nevű szót. Uraim, a „Sache” szó tehát a 160-ik oldalon az 52-ik sorban van. Ezekután térjenek át a 161-ik oldalra, ahol az 52-ik betű felülről, amint látják, Uraim, valóban egy „A” betű. A következő szó a sürgönyben, hogy: „mit” a 160-ik oldalon a 7-ik sorban van, így tehát keressük meg, a 161-ik oldalon a 7-ik betűt. No uraim, amint látjuk, ez egy u betű. No most keressük meg a következő szót. A 160-ik oldalon, amint látjuk, az a 88-ik szó, így tehát a 161-ik oldalon a 88-ik betű az „f”, tehát a parancs első szavát, hogy „auf” ime már meg is találtuk... így ezen az úton haladunk addig, amíg a parancs eredeti szövegét meg nem állapítjuk: „a 228-ik számú magaslati ponton a gépfegyvertűzet balra irányítani.”

– Nagyon elmés chiffre, uraim, és módfelett egyszerű és ami a fontos, megfejthetetlen a kulcs: Ludwig Ganghofer „Die Sünden der Väter” című könyve nélkül.

Mindenki hallgatva bámulta ezt a szerencsétlen oldalt. Mély gondolatokban kutattak a jelzett oldalon. Néhány percig mély csend volt, míg Biegler kadét gondterhesen föl nem kiáltott:

„Jézus Mária! Kapitány úrnak alázatosan jelentem, hogy az egész nem stimmel.”

A dolog valóban nagyon rejtélyes volt. Sagner századoson kívül ugyanis a 160-ik oldalon senki se találta meg azokat a szavakat, amelyek a 161-ik oldalon levő kulcsnak megfeleltek.

– Nohát uraim – mondta dadogva a százados, amikor meggyőződött arról, hogy a kadét szavai fedik a valóságot –, én nem tudom, mi történhetett itt. Az én Ganghofer „Sünden der Väter” példányomban ezek a szavak bennfoglaltatnak, az Önökében pedig nyomuk sincs.

– Bocsásson meg, százados úr – jelentkezett ismét Biegler kadét –, hogy ismét szólok, de szeretném a százados úr figyelmét felhívni, hogy Ganghofer regényének két kötete van. Méltóztassék csak meg nézni a fedőlapon „Regény két kötetben”, a mi kezünkben a regény első kötete, míg Önnél, százados úr, a második kötet van – folytatja az alapos Biegler kadét –, éppen ezért a napnál is világosabb, hogy a mi 160 és 161-ik oldalunk teljesen mást tartalmaz, mint a százados úré. Mi a kulcs alapján egészen mást olvastunk ki, mint a százados úr. Az első szava a parancsnak a százados úr könyve szerint „auf”, míg a mi Ganghoferünk szerint „Heu” az első szó.

Erre mindenki világosan látta, hogy Biegler kadét nem is olyan ostoba. – Az én kezemben a második kötet van – mondotta Sagner kapitány – és az a dandárparancsnokságtól jött, tehát világos, hogy itt valami tévedés van a dologban. Az ezredes úr az önök részére, úgy látszik, az első kötetet rendelte meg. Minden valószínűség szerint – mondotta Sagner, mint aki a dologgal már előbb tisztában volt –, a dandárparancsnokság tévedett és nem tudatta az ezredparancsnoksággal, hogy a regény második kötetéről van szó. Így történt az egész tévedés.

Biegler kadét győzedelmes tekintettel nézett végig a társaságon, miközben Dub hadnagy Lukás főhadnagyhoz hajolva súgva megjegyezte, hogy a „gólyaszárnyú halfarok” egész rendesen elbánt Sagner századossal.

– Nagyon furcsa eset ez, uraim – szólott újra Sagner kapitány, hogy a beszélgetést tovább fűzze, miután a beállott csend módfelett ké-

nyelmetlen volt. – Ez azt bizonyítja, hogy a dandárparancsnokságon akadnak teljesen üresfejű emberek.

– Szeretném megjegyezni –, szólalt meg ismét a fáradhatatlan kadét, aki fel akarta használni ismét az alkalmat arra, hogy tudományát csillogtassa –, hogy az ilyen természetű szigorúan bizalmas parancsoknak nem volna szabad a dandárirodán keresztül menniök. A hadtest bizalmas és szigorúan bizalmas közleményeinek szigorúan bizalmas köriratban csupán a parancsnokokhoz kellene eljutniok személy szerint és semmi esetre sem az egyes parancsnoksági irodákba. Én ismerek egy chiffrét, amelyet a szardíniai, szavoyai, az angol–francia szevasztopoli hadjáratban, a kínai boxerlázadás idején, valamint a legutóbbi orosz-japán háborúban használtak. Ezt a chiffre-szisztémát úgy továbbították...

– Ki a frász törődik ezzel, Biegler kadét úr – rivallt rá megvetéssel Sagner százados. – Kétségtelen, hogy ez a szisztéma, amelyről itt szó van és amelyet én itt megmagyaráztam maguknak, a lehető legjobb rendszer, sőt nemcsak a legjobb, hanem az egyedüli legjobb, amit el lehet érni. Itt minden ellenkémkedési tevékenység kárbavész. Még ha széttörik a fejüket, akkor se tudják elolvasni az ilyen alapon írt közleményeket. Értsék meg, ez valami egészen új dolog, egészen friss módszer, amelynek egyáltalán nem volt még párja a titkosírás történelmében.

Biegler kadét jelentősegteljesen köhintett.

– Bocsásson meg, százados úr – mondotta a kadét –, szeretném a figyelmét Kerickhoff könyvére felhívni, amelyben a katonai chiffre-kérdésekkel foglalkozik. Ezt a könyvet minden katonai könyvkereskedésben meg lehet rendelni. Ebben a könyvben meg van írva az a szisztéma, amelyről itt szó volt. Részletesen ki van fejtve, százados úr. Minden egyes szót a szembenlévő könyvoldalról a jelzett kulcs segítségével kell megfejteni. Ennek a szisztémának a feltalálója Kircher ezredes volt, aki első Napóleon idején a szász hadseregben szolgált. Ezt a metódust később Fleissner főhadnagy tökéletesítette munkájában, amelyet bárki megvásárolhat a wienerneustadi katonai akadé-

mia könyvesboltjában. Kérem, százados úr, íme itt van ez a könyv éppen nálam – s ezzel a fúrge kadét már kivette táskájából az említett könyvet és győzelemittasan folytatta: – Fleissner főhadnagy ugyanezt a példát hozza fel, amelyet mi tárgyaltunk itt az előbb. Parancsoljanak az urak. Íme, itt van ezen az oldalon, tessék:

„Depeche: auf der Kote 228. Maschingewehrfeuer links richten.”
Kulcs: Ludwig Ganghofer die Sünden der Väter, zweiter Band.
Kérem, tessék továbbnézni. „Chiffre: Sache mit uns, dass wir aufsehen in die versprechen die Martha...” és így tovább, ugyanaz, amit a százados úr megmagyarázott nekünk.

Itt aztán meg sem lehetett mukkanni, minthogy ez a taknyos „golyaszárnyú halfarok” tökéletesen bebizonyította a maga igazát.

A hadseregparancsnokságnál valamelyik úr akként könnyítette meg a dolgát, hogy felfedezte Fleissner könyvét és ezzel a dolog részére be is volt fejezve.

Egész idő alatt látható volt, hogy Lukás főhadnagy módfelett izgottan feszengett. Idegesen harapdálta a száját és mondani akart valamit, majd egészen másra terelte a beszédet, mint amiről eredetileg szólni akart.

– Nem kell olyan tragikusan venni az egészet, kérem – mondotta különös zavarral –, míg a brucki táborban voltunk, már elhasználtunk egynéhány chiffrét és egészen biztos, hogy mielőtt a frontra kerülünk, még fogunk újabb chiffrét is kapni. Viszont én azt hiszem, hogy aligha lesz nekünk odakint időnk ilyen kryptogramokkal foglalkozni. Mire az ember egy ilyen titkos üzenetet kihámoz, addigra már régen vége a századnak vagy batallionnak, sőt a dandárnak is. Éppen ezért az egész kérdésnek nincs semmi praktikus jelentősége.

Sagner százados kedvetlenül bólintott rá:

– Igen, a gyakorlatban – mondotta –, már amennyire az én szerb harctéri tapasztalatom kiterjed, bizony nem foglalkozott a harctéren senki se ilyen titkos írások elemzésével. Erre idő sohase volt. Nem mondom, ha hosszabb időre beássa magát az ember valahová, ott talán hasznát veheti a chiffrének, de viszont ilyen futóháborúban alig-

ha. Ami pedig az állandó chiffréváltozásokat illeti, hát ez is tökéletesen igaz.

Sagner százados az egész vonalon megretirált:

– A legfőbb oka annak, hogy manapság a frontokon csak kismértékben használják a chiffrét, abban van, hogy a mi telefonjaink nem tökéletesek.

Egy pillanatra elhallgatott.

– A zavar a legnagyobb veszedelem, uraim, ami a fronton bennünket érhet – fűzte hozzá még apostoli hangon és elhallgatott.

– Nemsokára – mondotta kis idő múlva az ablakon kinézve –, Győrben leszünk, uraim! A legénység itt fejenként 15 deka magyar szalámit kap. És egy félóra pihenő lesz.

Majd a menetrendbe nézve folytatta:

– Négy óra 12 perckor kiszállás. Három óra 58 perckor mindenki vissza a vagonba. Századonkint történik a kiszállás: tizenegyedik század stb., szakaszok szerint. Irány: a 6-os számú élelmezési raktár. Ellenőrzés a kiadásnál: Biegler kadét.

Valamennyi tiszt Biegler kadétra nézett, mintha azt mondták volna: „No hiszen, a te bőrödben se szeretnék most lenni, te tejfeleszajú.”

Viszont az igyekvő Biegler kadét kofferjából nyomban egy ív papírt vett elő és szorgalmasan felvonalazta, beosztotta menetszázadok szerint és az egyes szakaszparancsnokokat kikérdezte a létszám felől. Kívülről senki se tudott egészen pontos létszámot mondani és csak az alig olvasható notesz-feljegyzésekből került elő néhány bizonytalan adat.

Sagner százados kétségbeesésében a „Sünden der Väter”-t kezdte olvasni és amikor a vonat megállott a győri állomáson, e szavakkal csukta be a könyvet: „Viszont ez a Ganghofer egész jól ír.”

Legelsőnek Lukás főhadnagy ugrott le a tiszt kocsiból és sietett afelé a vagon felé, amelyben Svejek tartózkodott.

Közben Svejek és társai régen abbahagyták a kártyázást. Baloun, a főhadnagy pucserje viszont olyan éhes lett, hogy egész nyíltan láza-

dozott a katonai felsőbbtség ellen. Dühösen jelentette ki, hogy ő nagyon jól tudja, milyen degeszre tömik a tisztok a saját gyomrukát és hogy ez a helyzet sokkal rosszabb, mint volt a jobbágyág idején. Régebben ilyesmi nem fordulhatott elő a katonaságnál. Az ő nagyapja mesélte, hogy a 66-os háborúban a tiszt urak tisztességesen megosztották a legénységgel a maguk kenyerét és sültcsirkéjét. Keserű panasznak nem akart vége lenni, mígnem Svejik imígyen vette védelmébe a katonasorsot a jelen hadjáratban:

– Elég fiatal nagyapád van neked, te Baloun – mondotta barátságosan, amikor Győr felé közelgett a vonat –, ő csak a hatvanhatos háborúra tud visszaemlékezni. De én ismerek egy Ronovszki nevezetű embert, akinek olyan nagyapja volt, hogy az még Olaszországban szolgált tizenkét évet a robot idején és mint káplár jött vissza. Aztán nem volt munkája és az apjához szegődött el cselédnek. Abban az időben, amint mondtam, még robotba jártak az emberek a hűbérúrhoz, fatönköket kellett szállítani, úgy mesélte nekünk a nagyapja ennek a Ronovszkinak. Egyszer egy olyan hatalmas fatörzset kellett volna odébbvinni, mint egy torony. Persze meg sem tudták mozdítani. Ott kínlódtak vele sokáig, egyszer aztán a mi kiszolgált vitézünk elkáromkodta magát: „Az istenit a gazdájának, hagyjátok itt a fenébe; ki a nyavalya fog belészakadni?” Ezt a kijelentést meghallotta az erdőkerülő és ordítva forgatta a botot Ronovszki nagyapja felett, mondván, hogy ezt a tönköt muszáj kocsira rakni. Erre a mi nagyapónk nem mondott egyebet, mint azt, hogy: „Te rühes kuvasz, te, vigyázz, mert én obsitos katona vagyok.” És tudod, mi lett ebből? Az, hogy egy hét múlva jött az írásos parancs, hogy vonuljon be megint katonának Olaszországba. És ott szolgált megint ezért a pár szóért még tíz esztendő. Érted? Onnan ígérte meg aztán levélben, hogy amint hazajön, egy jótág az erdőkerülő fejére a fejszével. A kerülő azonban ettől szerencsésen megmenekült, minthogy időközben elhalálozott.

Ebben a pillanatban Lukás főhadnagy tűnt fel az ajtóban.

– Svejik, jöjjön csak ide – mondotta –, hagyja már abba a maga bölcs fejtegetéseit, valamit kérdezni akarok magától.

– Jövök már, főhadnagy úr, jelentem alássan.

Lukás főhadnagy félrevitte Svejket és szerfölött gyanús pillantásokkal mérte végig. Lukás főhadnagy Sagner balsikerű előadása alatt detektívi gondolatokkal volt elfoglalva, habár az egész dolog nem volt olyan nagyon titokzatos, ha az ember alaposan átgondolja. Ugyanis a vonat indulása előtt Svejka a következőket jelentette Lukás főhadnagynak: „Főhadnagy úrnak alássan jelentem, a zászlóaljnál holmi könyvek vannak a tiszt urak részére. Én hoztam ki őket az ezredirodából.”

Éppen ezért minden további nélkül, amikor a második vágányon is átmentek és megálltak egy fűtetlen mozdony előtt, amely már egy hete várt itt egy muníciós vonatra, a következő kérdéssel rontott rá a főhadnagy:

– Hogy is volt az, azokkal a könyvekkel, Svejka, mondja csak?

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, az ám igen hosszú história és a főhadnagy úr mindig felizgatja magát, ha én részletesen jelentek valamit. Akárcsak mint akkor, amikor a főhadnagy úr egy pofont akart nekem adni, amikor a hadikölcsönről szóló írást összetépte és én elmeséltem a főhadnagy úrnak, hogy olvastam egyszer egy könyvet, hogy régen, háborús időben az emberek az ablakért fizettek. Minden ablakért egy húszast, a libákért ugyanannyit...

– Így nem lesz vége, Svejka – vágott közbe Lukás főhadnagy, a kihallgatást tovább folytatva oly módon, hogy a kérdés bizalmas karaktere kárt ne szenvedjen, nehogy Svejka ebből is tőkét kovácsolhasson magának.

– Ismeri maga Ganghofert?

– Kicsoda az? – kérdezte Svejka érdeklődéssel.

– Német író, maga barom – felelte Lukás főhadnagy.

– Becsületemre mondom – jelentette ki Svejka mártíri ábrázattal –, hogy én egyetlen egy német íróat sem ismerek személyesen. Én csupán egy élő íróat ismertem, egy csehet, egy Hajek László nevezetű Domazlicből. Ez az „Állatvilág” nevű folyóiratnak volt a szerkesztője. Egy elég rossz kivaszt adtam el neki egy alkalommal telivér spitz he-

lyett. Nagyon vidám, derék úriember volt. Bejött a korcsmába és ott olvasta fel az írásait. Olyan szomorúak voltak ezek az írások, hogy mindenki nevetett rajta, miközben ő úgy sírt, mint a gyerek. Mindenkinek fizetett a kocsmában és folyton vele kellett énekelni azt a nótát, hogy: „Domázlická brána, pékné maluvaná, kdo tu bránu maluval, ten panenka miluval.

– Svejek, az isten áldja meg, nem vagyunk a színházban, mit ordít úgy, mint valami operaénekes! – rivallt Lukás főhadnagy rémülten, amikor Svejek a nóta végét dalolta, mely szerint „mi sem lesz belőle, nyugszik már a földbe...” – Nem ezt kérdeztem én magától, hanem azt, hogy azok a könyvek, amikről maga beszélt nekem, Ganghofer-könyvek voltak-e, igen vagy nem? Mi van ezekkel a könyvekkel?

– Azokkal, amiket én az ezredirodából hoztam a zászlóaljhoz? – kérdezte Svejek. – Ezeket a könyveket valóban az az úr írta, aki után a főhadnagy úr az imént érdeklődött nálam. Hát az úgy volt, hogy egy telefonogramot kaptam egyenesen az ezredparancsnokságtól. Nevezetesen ezeket a könyveket a zászlóaljparancsnokságra akarták küldeni, de ott senki se volt, még a szolgálatvezető sem. Az egész zászlóaljszemélyzet a kantinban volt, mivelhogy a frontra mentünk és így senkise tudhatta, hogy visszakerül-e még egyszer a kantinba. Szóval mindenki ott volt, főhadnagy úr, a világon mindenki. Az összes telefonisták is. Így persze a zászlóaljirodába hiába is csengettek. De én, minthogy akkor még nem váltott le Chodounszy a főhadnagy úr parancsára, keményen ott ültem a telefon mellett. Így csak engem találtak meg. Az ezredirodában káromkodtak a telefonba, hogy senkit se lehet megtalálni és nincs kinek átadni a zászlóaljnak szóló telefonogramokat. Azt mondták, hogy van ott egy csomó könyv az összes marsbéli tiszt urak részére. Mivel én tudom, hogy a háborúban gyors intézkedésre van szükség, azonnal kijelentettem, hogy én magam megyek el ezekért a könyvekért és elviszem a menetzászlóaljparancsnokságra. Ott aztán olyan csomó könyvet sóztak a nyakamba, hogy majd megszakadtam, míg a századirodáig el tudtam cipelni. Ott aztán átnezegettem ezeket a könyveket és gondolkozni kezdtem. Az őrmester

az ezredirodán megmondta nekem, hogy a telefonogramm szerint a zászlóaljnál tudni fogják, hogy mely könyveket válasszák ki a tiszt urak részére, minthogy a könyvek két-két kötetből álltak. Külön volt az első kötet és külön a második. Az őrmester azt is megmondta, hogy a tiszt urak fogják majd tudni, melyik kötetet kell nekik olvasni. Én életemben olyan jót nem nevettem. Hát lehet egy könyvet a második kötetnél is kezdeni? Azt hittem, hogy mindenki részeg. Végeredményben nem kezdhetik a tiszt urak ezt a „Sünde der Väter”-t hátulról, hiszen nem vagyunk mi zsidók, azok olvasnak hátulról. Azért kérdeztem meg a főhadnagy urat telefonon, hogy mi legyen ezekkel a könyvekkel, mert lehetségesnek tartom, hogy most esetleg, mivel háború van, a könyveket úgy olvassák, hogy előbb a második kötetet nézik és aztán az első. És a főhadnagy úr erre azt mondta nekem, hogy én egy részeg disznó vagyok és még azt se tudom, hogy előbb mondjuk a Miatyánkot és csak aztán az Áment.

– Rosszul érzi magát, főhadnagy úr? – kérde Svejik, amikor azt látta, hogy a főhadnagy halálsápadtan dül neki a mozdonynak.

Sápadt arcából nem harag, hanem valami egészen sajtóságos, kétségbeesett reménytelenség tükröződött vissza.

– Folytassa csak Svejik, most már úgyis minden mindegy, folytassa csak tovább.

– Ahogy mondtam – zengett az elhagyott vaspályán Svejik hangja szelíden –, úgy gondoltam, hogy az első kötetben kell kezdeni az írást minden rendes keresztény embernek. Egyszer vettem egy olyan véres magyar betyárregényt a Savanyú Jóskáról, aminek hiányzott az első része. Hát még ebből a bakonyi betyárhistóriából sem ismerte ki az ember magát az első kötet nélkül. Éppen ezért világos volt előttem, hogy a tiszt urak természetesen az első kötetet fogják előbb olvasni. Csak nem teszem magam olyan butának, hogy majd a zászlóaljnál elmesélem, honnan kezdjék a tiszt urak az olvasást, mint nekem az ezredirodában mondták. Különben az egész könyvhistoriát nagyon nevetségesnek és rejtélyesnek találtam. Én tudom, hogy a tiszt urak általában keveset olvasnak és a mai harci hangulatban...

– Elég, elég, hagyja már abba ezt a baromságot –, nyögött a főhadnagy.

– Én meg is kérdeztem azonnal telefonon a főhadnagy urat, hogy parancsolja-e egyszerre mind a két kötetet. És a főhadnagy úr akkor is azt mondta, amit most, hogy hagyjak már fel ezzel a baromsággal, mert ki fog itt könyveket cipelni! Aztán úgy gondoltam, hogy ha a főhadnagy úr így gondolja, akkor biztosan a többi uraknak is ez lesz a véleménye. Aztán megkérdeztem Vanek őrmestert is, akinek már vannak bőven tapasztalatai a háborúból. Ő azt mondta, hogy a háború elején a tiszt urak azt hitték, hogy az egész csak jux, holmi kis cse-tepaté, és egész könyvtárakat cipeltek magukkal, akárcsak a nyaralásra. Sőt a frontra is kaptak könyveket. Különböző világhírű költők összes munkáit, úgy, hogy a puccerek megátkozták azt a percet is, amikor ezek a költők a világra jöttek, olyan nehéz bagázsát kellett cipelniük. Vanek kijelentette, hogy a könyveket egyáltalán semmire se lehet használni a fronton. Cigarettasodrásra nagyon vastag a papírjuk, aztán meg a latrinákon se váltak be ezek a finom költemények, minthogy, tisztességgel legyen mondva, összekarcolta velük az ember az egész ülepét. Olvasni ott nem igen volt idő, mert mindig szaladni kellett, így aztán ezeket a finom könyveket eldobálták a fenébe. Aztán a puccerek is rájöttek, hogy mit kell csinálni velük. Ahogy meghallották az első ágyúszót, minden ilyen szórakoztató olvasmányt elhajigáltak. A hallottak után mégegyszer meg akartam tudni a főhadnagy úr véleményét és újból telefonáltam, megkérdeztem, hogy mi legyen ezekkel a könyvekkel. Erre a főhadnagy úr azt mondta, hogy ha az én hülye fejemből ki nem megy már ez az egész könyvhistoria, olyat fog vágni a számra, hogy örökre elfelejtem. Így aztán, főhadnagy úr, én bizony csak az első kötetet vittem fel a zászlóaljparancsnokságra, míg a második kötetet beliferáltam az ezredraktárba. Azt gondoltam, hogy mire a tiszt urak az első kötetet kiolvassák, hát majd csak megjön a második kötet a könyvtárból. Tudniillik, amikor a parancs jött, hogy indulunk és hogy minden felesleges holmit life-ráljunk be az ezredirodába, mégegyszer megkérdeztem Vanek őrmes-

ter urat, hogy mi legyen ennek a regénynek a második kötetével, amire ő azt mondta, hogy a szerbiai és galíciai szomorú tapasztalatok után szórakoztató könyveket a frontra nem visznek. Egyetlen jó dolog az újság, mert annak a papírja vékonyabb és inkább fel lehet használni mindenféle katonai célra. Például cigarettát is lehet bele sodorni dohányból vagy válogatott szénából, amit a katonák a fedezékekben füstölnek. Szóval a regény első kötetét kiosztották a zászlóaljnál, míg a második kötet ott maradt az ezredmagazinban.

Svejk elhallgatott, majd kisvártatva hozzáfűzte:

– Ott az ezredraktárban sok mindenféle holmi van, alássan jelentem. Ott van többek között a budweiszi sintér cilindere is. Otthagyta, amikor berukkolt...

– Tudja, mit mondok én magának, Svejk? – jelentette ki a főhadnagy nagyot sóhajtva. – Azt, hogy magának fogalma sincs arról, hogy mit csinál. Nekem már régen elment a gusztusom attól, hogy itt magát elmondjam hülyének, baromnak, ahogy ilyenkor szokás. A maga ostobaságára már nincs is megfelelő kifejezés a mi szegényes szótárunkban. Ha én magát egyszerűen hülye baromnak nevezném, még úgy találná venni, hogy hízelgek magának. Maga olyan borzalmas dolgot követett el, hogy mindaz a rettenetesen sok hülyeség és disznóság, amit azóta művelt, amióta magát ismerem, ehhez képest angyali muzsika. Ha fogalma volna róla, hogy mit csinált!... No de hiszen ezt nem fogja megtudni sohase. Ha egyszer valahol szó lesz ezekről a könyvekről, nehogy eszébe jusson, hogy mit mondtam magának a telefonba, hogy a második kötet... Ha valamikor szóba kerülnének ezek a könyvek, nehogy eljárjon a szája! Maga semmit se tud, semmire sem emlékszik. Szóval vigyázzon, nehogy bajba hozzon engem.

Lukás főhadnagy olyan hangon beszélt, mintha a láz gyötörné. Azt a pillanatot, amikor a főhadnagy elhallgatott, Svejk felhasználta egy ártatlan kérdésre:

– Főhadnagy úr, jelentem alássan, miért nem fogom megtudni, hogy milyen borzalmas bűnt követtem el? Csupán azért kérdezem,

főhadnagy úr, hogy tudjam, nehogy máskor is hasonló hibába essek. Szokás-mondás, hogy az ember a hibáiból tanul, mint azt a dankovai Adamec nevű öntő mondotta, amikor tévedésből sósavat ivott...

Nem mondhatta tovább, mert a főhadnagy félbeszakította az életből merített példát:

– Maga hülye, nem mondok én magának semmit a világon. Bújjon vissza a vagonba és mondja meg Balounnak, hogy amint Budapestre érünk, hozzon nekem egy zsemlyét és májpestétomot, amit a koffer fenekére sztaniolpapírba pakkoltam. Aztán mondja meg Vaneknek, hogy számár. Már háromszor kértem tőle a pontos legénységi létszámot és nem hozta; ma, amikor szükségem volt rá, csak a múlteti kimutatást találtam.

– Parancsára, főhadnagy úr. – Svejek strammul tisztelgett és lassan visszament a vagonjához.

Lukás főhadnagy tűnődve járt fel és alá a sínek között és azt gondolta: Mégis le kellett volna kennem neki pár pofont, ahelyett, hogy itt komáztam vele...

Svejek komoly ábrázattal mászott a vagonjába. Borzasztó tisztelettel volt eltelve saját maga iránt. Végeredményben nem mindennap követ el az ember olyan borzalmas vétket, amiről saját magának sem szabad tudnia.

*

– Számvivő őrmester úr – mondotta Svejek, mikor ismét helyére ült –, úgy látszik, Lukás főhadnagy úr ma jó kedvében van. Azt izeni magának, hogy maga számár, mivel már háromszor kérte a pontos legénységi létszámot és maga még mindig nem adta le.

– Herrgott – kiáltott fel Vanek dühösen –, hát tehetek én arról, hogy minden csirkefogóból szakaszvezetőt csinálnak, akik nem küldik be nekem a szakasz létszámát? Majd adok én annak a disznónak! Honnan a nyavalyából szopjam a létszámot, a kisujjamból? Micsoda állapotok vannak ennél a menetszázadnál! Ez csak a mi tizenegyedik menetszázadunknál fordulhat elő. Már előre láttam, hogy milyen ret-

tenetes rendetlenség lesz ennél a századnál. Egyik nap hiányzik a konyhán négy porció, a másik nap fennmarad három. Legalább jelentenek nekem ezek a csirkefogók, hogy ki van kórházban. A múlt hónapban bevezettem egy Nikodém nevű embert, rendesen nyilvántartottam és csak a lénungfaszolásnál tudom meg, hogy az én Nikodémem már egy hónapja meghalt a budweiszi kórházban tüdővészben. És az egész idő alatt felvételezték a disznók minden járandóságát. Sőt egy öltözet tábori ruhát is felvételeztek a részére. Ki a nyavalya tudja, hogy hová tették? És ezek után nekem mondja a főhadnagy úr, hogy számár vagyok, amikor ő maga nem vigyáz a század rendjére.

Vanek számvivő őrmester izgatottan járt fel és alá a vagonban.

– Én lennék csak századparancsnok, majd adnék én ennek a bandának. Mindegyiken rajta volna a szemem. Kétszer naponta jelenteném a sarzsikkal a pontos létszámot. No de hát ezek a sarzsik direkt szemétdombra valók! A leggyalázatosabb nálunk ez a Zyka szakaszvezető. Csupa tréfa, csupa anekdota a gazember. Viszont ha ma azt mondom neki, hogy Kolazsik infanteristát a szakaszából a trénhez vezényelték, holnap ugyanazt a létszámot adja le, mintha ez a Kolazsik még mindig a századnál és az ő szakaszában ténferegne. És így megy ez nálunk napról-napra és ha mindezek tetejébe még én vagyok a számár, akkor aztán a mi főhadnagyunk nem fog bennem nagy barátot szerezni. A század számvivő őrmestere végeredményben nem egy közönséges freiter, akivel akárki kitörölheti...

Baloun, aki az őrmester szavait eddig tátott szájjal hallgatta, most beleszólt a beszédbe, kiegészítette azt azzal, amit az őrmester nem akart kimondani.

– Maga pedig fogja be a pofáját! – kiáltott rá az őrmester dühösen.

– Ide hallgass, Baloun – mondta Svejka a puccherhez fordulva –, neked meg azt üzeni a főhadnagy úr, hogy Pestre érve adj föl neki a vagonjába egy zsemlyét azzal a májpestémmel, ami a koffer fenekén van.

Az óriás Baloun erre kétségbeesetten lógatta le hosszú csimpánzkarjait és magába roskadva gubbasztott jó sokáig.

– Nincs már abból semmi – mondotta kétségbeesetten, szemét a vagon mocskos padlójára szegezve.

– Nincs már abból semmi – ismételte drámai hangon –, azt gondoltam... Az indulás előtt kicsomagoltam... Megszagoltam, hogy nem romlott-e meg...

– Megkóstoltam – tört ki végre olyan őszinte kétségbeesés hangján, hogy a májpástétom sorsa mindenki előtt világos lett.

– Maga persze az egészet felfalta a sztaniolpapírral együtt, mi? – mondotta Vanek számvivő őrmester megállva a kétségbeesett Baloun előtt. Vanek boldog volt, hogy a legénységi állomány ingadozó voltának okát nem rajta fogják keresni, és mivel a beszéd a levegőben lógó legénységi létszámról átterelőődött egy újabb, egy tragikusabb témára, Vanek egyszerre jókedvű lett. Éppen valami kellemetlenül erkölcsös prédikációt akart tartani Balounnak, amikor az okkultista szakács Jurajda lépett elő, letéve kezéből kedves olvasmányát, a régi indiai „Prajnâ Paramitá”-t és odaállott a megrémült Baloun elé, aki a sorscsapásai alatt még kisebbre zsugorodott:

– Bátorság, kedves Baloun, ne adja fel a hitét saját magában és a jövőjében. Ne írja a saját számlájára azt, ami mások műve. Valahányszor ilyen probléma elé kerül, hogy felfalt valamit, kérdezze meg önmagától: „Ugyan hogy is viszonylik a májpástétom hozzám?”

Svejk úgy vélte, épp itt az ideje, hogy ezt a teoretikus tételt egy praktikus példával egészítse ki:

– Látod, Baloun, te magad mesélted nemrégén, hogy nálatok nem-sokára disznóölés és füstölés lesz és ahogy megkapják a tábori postaszámodat, egy sonkát fognak neked küldeni. Most képzelj el, hogy azt a sonkát valóban el fogják küldeni és azt mi fogjuk megkapni a századirodában. Képzelj csak el, hogy én és Vanek számvivő őrmesterünk is levágunk belőle egy darabot és ez a darab nekünk nagyon fog ízleni és erre úgy járna a sonka, mint egy, Kozl nevű levélhordó nálunk. Annak csontszú volt a lábában, úgy, hogy bokáig le kellett vágni a lábát, aztán levágták térdig, aztán tövig és ha ez a szegény ember idejében el nem halálozik, hát szép lassan a fejéig faragták volna, akár-

csak a ceruzát. Szóval képzeld csak el, hogy mi a te sonkádat szépen felkóstoltuk volna, miképpen te tetted a főhadnagy májpástétomával.

Az óriás Baloun bús tekintettel mérte végig kínzóit.

– Az én ajánlásomra és jóállásomra tartotta meg a főhadnagy úr magát puccernek – mondotta Vanek szemrehányóan –, különben a szanitécekhez vitték volna magát. Ott aztán cipelhetete volna a sebe-sülteket a tűzvonalból... Duklánál egy haslövéses zászlósért háromszor küldték ki a szanitéceket és mind a három esetben otthagyták a fogukat az emberek csupa fejlődéssel. Csak a negyedik párnak sikerült kihozni a zászlóst, viszont mire a segélyhelyre értek vele, már meg is halt a szerencsétlen.

Baloun nem bírta ki tovább és keserves sírásban tört ki.

– Nem sül le a pofád – rivallt rá Svejik megvetőleg –, és te azt mered mondani, hogy katona vagy?

– Én nem vagyok háborúba való ember – zokogta Baloun. – Én éhes vagyok, én nem tudok sohase jóllakni, mert engem elhoztak hazulról. Ez nálunk családi betegség. Az én boldogult apám egyszer fogadott a protvini kocsmában, hogy egy ültőhelyében megeszik 30 virstlit és két vekni kenyeret és a fogadást megnyerte. Én pedig egyszer fogadásból megettem négy libát és két tál káposztásgombócot. Odahaza, egyszer ebéd után voltunk és én szerettem volna még valamit enni. Bementem a kamrába és levágtam egy darab húst. Hozattam egy liter sört és mire észrevettem, két kiló füstölthúst ettem meg. Volt odahaza nekem egy öreg béresem, egy Vomela nevű ember, aki mindig korholt, hogy ne egyek olyan sokat, mert ő emlékszik, hogy az ő boldogult nagyapja mit mesélt egyszer egy ilyen feneketlen béli emberről, akire rászakadt a háború és teljes nyolc évig nem volt termés, úgy, hogy a parasztok a kenyeret szalmából meg kendermagból sütötték és ünnepnapnak számított, ha egy kis tej került az asztalra, vagy egy kis kvargli, mert kenyér egyáltalán nem volt. És ez a paraszt mindjárt az éhínséges idők legelején egy héten belül meghalt, mert a gyomra nem bírta a szűkös kosztot.

Baloun felemelte gondterhes arcát:

– De én hiszem, hogy az úristen az embereket csak megbünteti, de el nem hagyja.

– Igen – mondotta Svejik –, az úristen rakta tele a világot ilyen feneketlen bendőkkal, hát gondoskodjon is róluk. Egyszer már ki voltál kötve ilyesmiért, most úgy látszik, azt akarod, hogy kiküldjenek az előőrsi állásokba. Amikor én voltam a főhadnagy úr tisztiszolgája, én bennem jobban megbízhatott és sohase kellett arra gondolnia, hogy én valamijét is fel fogom falni. Ha valami különösen jót faszoltunk, a főhadnagy úr mindig mondta: „Legyen a magáé, Svejik”, vagy pedig, hogy „Adjon egy kis darabot nekem, a többivel pedig csináljon, amit akar”. És amikor mi még Prágában voltunk, előfordult, hogy vendéglőbe küldött el ebédért. Olyankor, ha úgy találtam, hogy nagyon kicsi a porció, utolsó pénzemen hozzárakattam még egy adagot, nehogy azt higgye rólam a főhadnagy úr, hogy én zabáltam föl a többit. Egyszer aztán rájött a turpisságra. Úgy történt, hogy étlapot hozatott velem a vendéglőből. Abból aztán kiválogatta azt, amit akart. Szóval ezen a napon töltött galambot rendelt. Persze adtak egy fél galambot. Gondoltam, most azt fogja hinni a főhadnagy úr, hogy a másik felét megettem. Erre vettem a saját pénzemen még egy fél galambot és úgy vittem haza. Ezen a napon viszont Seba főhadnagy úr volt éppen nálunk és holmi olcsó kocsmá után kérdezősködött, mert nem volt pénze. És ahogy meglátta az ebédet, azt mondta, hogy neki ne mondja senki, hogy ez egy porció. Az egész világon se kapni menüben egy egész töltött galambot. „Ha még ma pénzt tudok felhajtani, a te vendéglőbe küldök el ebédért. Mondd meg őszintén, ugy-e ez dupla porció?” Erre a főhadnagy behívatott engem és elmondatta velem, hogy ő csak egy porció ebédre adott pénzt, mert nem tudta, hogy Seba főhadnagy úr is eljön. – No látod – mondotta a főhadnagy úr –, ez semmi. A múltkor Svejik egy porcióban két libacombot is hozott nekem. Képzeld csak: leves marhahús szósszal, két libacomb, gombóc káposztával, kompót.

– C-c-ta-ta... az anyját... – sóhajtott fel Baloun.

– Itt történt aztán a baj – folytatta Svejik. – Seba főhadnagy úr másnap csakugyan elküldte a kutyamosóját a mi vendéglőnkbe ebé-

dért. Az aztán olyan picike adag rizses csirkét hozott neki, amennyit egy hathetes gyerek kakál. Körülbelül két kanálra valót. Erre Seba főhadnagy nekiment a puccerjának, hogy az biztosan megzabálta a felét. A puccer hangoztatta, hogy ő ilyen meg olyan ártatlan. A fiút a főhadnagy persze szájon vágta és engem állított oda neki példaképpül, hogy csak az az igazi porció, amit én hozok Lukás főhadnagy úrnak. Aztán ez az ártatlanul megpofozott tisztiszolga másnap megtudakolt mindent a vendéglőben és elmondta a gazdájának, aki persze azonnal továbbadta a főhadnagy úrnak. Este szépen ülök a szobámban és olvasom az újságban az ellenséges vezérkarok jelentéseit, amikor Lukás főhadnagy belép, egész sápadtan és nekem rohan, hogy azonnal mondjam meg neki, mennyit fizettem ki eddig ezekért a dupla porciókért. És hogy ő már régen tudja, hogy én egy hülye barom vagyok, de azt, hogy teljesen megbolondultam, ezt ő eddig nem gondolta volna. Hogy én milyen székenbe hoztam őt, hogy kedve volna előbb engem, aztán magát agyonlőni.

– Főhadnagy úr – mondtam én neki – az első napon, amikor a főhadnagy úrhoz kerültem, azt tetszett mondani, hogy minden puccer utolsó csirkefogó és tolvaj. No már most, ha a vendéglőben olyan kicsi porció tésztát adnak, igazán azt gondolhatta volna a főhadnagy úr, hogy én egy ilyen csirkefogó tolvaj vagyok, aki felzabáltam a főhadnagy úr porcióját.

– Szent isten! – susogta Baloun, utánanyúlva a főhadnagy kofferjének, és hátravitte a vagon végébe.

– Aztán Lukás főhadnagy úr kiforgatta az összes zsebeit, habár ez teljesen hiábavaló munka volt. Majd a mellényzsebébe nyúlt és ideadta nekem az ezüstóráját, annyira meg volt hatva. – Addig is, míg a gázsimat megkapom, írja csak fel, Svejks, hogy mennyivel vagyok adósa – mondotta a főhadnagy úr –, ezt az órát pedig tartsa meg. Viszont a jövőben ne legyen ilyen számár, Svejks. – Aztán olyan szegénységbe kerültünk, hogy én kénytelen voltam az ezüstórát is zálogba csapni.

– Mit csinál maga ott a sarokban, Baloun? – kérdezte ebben a pillanatban Vanek számvivő őrmester.

Válasz helyett Baloun nagyot köhögött, mert a nyitott kofferből épp az utolsó zsemlyét tömte magába.

*

A pályaudvaron egy másik katonavonat haladt át, megállás nélkül. A katonavonat rogyásig tömve volt osztrák Deutschmeisterekkel, akiket a szerb frontra szállítottak. Még a búcsúzkodás lelkesítő hatása alatt voltak és ezért Bécestől idáig szakadatlanul ezt ordították:

„Prinz Eugenius, der edle Ritter
Wollt' dem Kaiser wiedrum kriegen,
Stadt und Festung Beograd.
Er liess schlagen einen Brücken,
damit man kunnt' hinüberraucken
Mit der Armee wohl für die Stadt.”*

Egy kihívóan fölfelépedrett bajúszú káplár a legényei vállára könyökölt, ahogy azok a vagon ajtajában ülve kilógatták a lábukat. Ez vezényelte az ütemet és maga is tele torokkal üvöltötte:

„Als der Brücken war geschlagen,
dass man kunnt' mit Stück und Wagen
frei passier'n den Donaufluss,
Bei Semlin schlug man das Lager,
Alle Serben zu verjagen...”

Ebben a pillanatban viszont a lelkes káplár úr elvesztette az egyensúlyt és kiesett a vagonból olyan szerencsétlenül, hogy teljes erővel nekivágódott egy hegyes váltórúdnak, ami felnyársalta. A vonat továbbrohant és az utána következő vagonban már új nótára gyűjtöttek:

* „Eugen herceg, a nemes lovag vissza akarta szerezni a császárnak Belgrád várát és városát. Hidat veretett, hogy átmeheessen a sereggel a városba.” „Mikor a híd már állt, és átkelhetek kocsijaikkal a Dunán, Zemlinnél vertek tábor, hogy majd minden szerbet elűzzenek...”

„Graf Radetzky, edler Degen,
schwur's des Kaisers Feind zufegen
aus der falschen Lombardei.
In Verona langes hoffen,
als mehr Truppen eingetroffen
fühlt und rührt der Held sich frei.*

Ezalatt a harcias káplár, úgy, ahogy azon az ostoba váltórúdon függve maradt, kiszendedett. Nemsokára az állomásőrség egyik fiatal szuronyos vitéze állt őrt a hulla mellett. Feladatát halálos komolyan vette. Keményen és büszkén állott a váltórúd mellett, mintha a káplár felnyársalása az ő nagy műve lenne.

Ez a fiatal katona magyar volt, így aztán amikor a kilencvenegyes ezred menetzászlójából a katonák idesereglettek, torkaszakadtából kiabált rájuk: – „Nem szabad! Kommisszió militér! Nem szabad, mindjárt jön a vizsgáló bizottság. Nem szabad!”

– No ez már túl van mindenen – jegyezte meg Svejek, a derék katona, aki szintén a kíváncsiak között volt –, és ennek legalább megvan az az előnye, hogyha már egy darab vas került a hasába, mindenki tudni fogja, hogy hol nyugszik és mivel pont az állomáson történt a dolog, nem kell majd a hulláját a különböző harctereken keresni.

– Rendesen felnyársalta magát – mondja Svejek a szerencsétlen káplárt a másik oldalról is szakszerűen szemügre véve –, az egész bele a nadrágjába fordult.

– Nem szabad – kiabált a fiatal magyar tehetetlenül –, Kommisszió militér Báhnhó! Nem szabad!

Svejek hátamögött egy kemény hang szólalt meg: „Mit kerestek itt?” Svejek tisztelgett, Biegler kadét állott előtte.

– Kadét úrnak alássan jelentem, a boldogultat nézzük.

* Radetzky gróf, e nemes tör (azaz vitéz) megesküdtött, hogy kikergeti a császár ellenségeit a hűtlen Lombardiából. Veronában, hosszas reménykedés után, amint további csapatok érkeztek, a hős végre eltökélte magát.

– És micsoda agitációt folytat itt maga? Mit keres maga itt?

– Kadét úrnak jelentem alássan – mondta Svejik méltóságos nyugalommal –, én semmiféle agitációt nem folytatok.

A kadét háta mögött a katonák nevetni kezdtek, majd Vanek számvivő őrmester lépett oda.

– Kadétőrmester úr – mondotta –, Svejik ordonáncot a főhadnagy úr küldte ide, hogy nézze meg, mi történt. Most voltam a törzsvagonban, ahol Matusics zászlóaljordonánc keresi a kadét urat. A zászlóaljparancsnok úr kéreti. Legyen szíves, menjen azonnal a százados úrhoz.

Kevéssel ezután megszólalt a kürt a bevagonírozáshoz és mindenki a vagonok felé sietett.

Vanek, aki Svejik mellett ballagott, csöndesen odasúgta Svejiknek:

– Nézze, Svejik, ahol több ember van együtt, ott maga ne marhászkodjon. Ez a munka sokba kerülhetett volna magának, mivel a káplár egy Deutschmeister volt és nagyon könnyen úgy magyarázhatták volna a dolgot, hogy maga örült a halálának. Biegler rettenetes nagy csehfaló.

– Nem mondtam én semmi különöset – felelte Svejik minden kétséget kizáró hangon –, csak azt, hogy a káplár alaposan felnyársalta magát erre a vasrúdra és hogy a bele a nadrágjába fordult. Tulajdonképpen ez a káplár még...

– Ugyan hagyjon már fel ezzel a beszéddel, Svejik – és Vanek számvivő őrmester nagyot köpött.

– Kérem, az teljesen mindegy – mondotta Svejik –, hogy az ember bele itt vagy a harctéren csúszik bele a nadrágba, őfelségéért, a császárért. Fő az, hogy ez a derék káplár teljesítette a kötelességét.

– Nézze csak, Svejik – szakította félbe az őrmester –, milyen büszkén mászkál itt ez a Matusics zászlóaljordonánc, mintha csak ő köpné a spanyolviaszkat...

Közben Sagner százados és a stréber Biegler kadét között heves vita folyt:

– Furcsállom, Biegler kadét – mondotta Sagner kapitány – hogy maga nem jelentette nekem rögtön, hogy a tizenöt deka magyar sza-

lámít nem lehet felvételezni. Magamnak kellett kimenni és megtudni, hogy miért jön vissza a legénység a raktárból üres kézzel. És a tiszt urak se kaptak! Mintha a parancs nem is volna parancs! Én azt parancsoltam, hogy a raktárakhoz kell menni századok és szakaszok szerint. Ez annyit jelent, hogy a bataljonnak akkor is a raktár elé kell vonulnia és szakaszok szerint, rendben visszajönnie, ha nem is kap semmit. Én megparancsoltam magának, Biegler kadétőrmester, hogy maga ügyeljen fel a rendre. Maga azonban úszni hagyott mindent. Sőt nagyon boldog volt, hogy nem kellett a szalámporciókat számlálni és oda mehetett, ahogy én az ablakból saját szememmel láttam, ahhoz a szerencsétlenül járt Deutschmeister káplárhoz. És a legjobb az, hogy amikor idehivatom, akkor nem talál jobb kifogást, mint hogy azért ment oda, nem agítál-e valaki a hulla körül?

– Alázatosan jelentem, hogy Svejka, a tizenegyedik menetszázad küldönce...

– Hagyjon nekem békét azzal a Svejkkal – ordított Sagner kapitány magánkívül –, ne merje azt hinni, hogy maga itt szabadon intrikálhat Lukás főhadnagy úr ellen. Svejket mi küldtük oda. Mit bámul maga rám? Mi? Mintha ellensége lennék. Igen, Biegler kadét, én ellensége vagyok magának, mert maga nem tudja a feljebbvalóit tisztelni. Maga csak azzal törődik, hogy miként tudná blamálni őket! De megálljon, úgy befűtök én magának, hogy holta napjáig vissza fog emlékezni a győri állomásra. Mit henceg maga itt jobbra-balra a maga teoretikus tudományával? Várjon csak, majd ha kiérünk a frontra és tiszt járőrbe küldöm magát a drótakadályokra... És hol a jelentés? Még csak jelentést sem adott, ahogy idejött. Nemcsak gyakorlatilag, de még elméletileg sem, Biegler kadétőrmester!

– Százados úrnak alássan jelentem, hogy a legénység a tizenöt deka szalámi helyett két-két képeslevelezőlapot kapott. Parancsoljon, százados úr.

Biegler kadét átadott a kapitánynak két-két levelezőlapot, amelyeket a bécsi katonai irattár adott ki, amelynek tudvalévőleg Wojnovich gyalogsági tábornok volt a kommandánsa. Az egyik lap egy orosz ka-

tonát ábrázolt, holmi szakállas muzsikot, akit a halál tart átölelve. A karikatúra alatt a következő szöveg: „Az a nap, melyen a perfid Oroszország felfordul, a mi Monarchiánk üdvének napja lesz.” A másik képeslap a nagy német birodalomból származott. Német bajtársak ajándéka az osztrák–magyar harcosoknak.

Itt legfelül ez állott: „Viribus Unitis.” Alatta egy kép: Sir Edward Grey egy akasztófára kötve. Az akasztófa tövében egy német és egy osztrák katona szalutál vidám ábrázattal.

A kép alatt Greinz „A vasököl” című könyvéből idézett költemény volt olvasható. Greinz verseiről azt írták a német újságok, hogy ezek zabolátlan humora úgy hat, mint egy-egy ostorcsapás ellenségeinkre.

Akasztófán szellős magasban
Sir Edward Greyt himbálja a szél:
Ma még nincs így, de az óhaj megvan,
Minden hű szív erről így beszél...
Attól félek, álom marad csupán
A népeknek e szent kívánsága,
Nem akad fa a széles föld hátán,
Ki e Júdást magára vállalja.”

Sagner százados végig se olvashatta a „féktelen humor” eme greinzi produktumát, amikor Matusics zászlóaljordonánc berontott a tisztikocsiba.

Sagner százados azzal küldötte őt a pályaudvar távíróhivatalába, hogy megkérdezze, vajon nem jött-e a zászlóalj részére valami új diszpozíció. Matusics egy táviratot hozott, amely a dandártól jött. A táviratot még csak meg sem kellett fejteni, minthogy nem volt chiffrírozva és egyszerűen így hangzott: „Rasch abkochen. Vormarsch nach Sokal.” (Befejezni gyorsan a menázsifőzést. Előnyomulni Sokal felé.)

Sagner kapitány mély gondolatokba merült.

– Százados úrnak alássan jelentem – jelentkezett újra a batallionordonánc –, az állomásparancsnok úr kéreti a százados urat, mint-hogy még egy távirat jött.

Ezek után hosszabb és szigorúan bizalmas megbeszélés következett Sagner kapitány és az állomásparancsnok között.

A táviratot kézbesíteni kellett, jöllehet a tartalma rendkívüli módon meglepő volt: „Befejezni gyorsan a főzést és Sokal felé előnyomulni”. Sem a címzés, sem a szöveg nem volt chiffrírozva: „Kilencvenegyes ezred menetzászlóaljának, másolat a 75-ik gyalogezred menetzászlóaljának” (mely őket követte). Aláírás: Ritter von Herbert dandárparancsnok.

– Szigorúan bizalmas, százados úr – mondotta a pályaudvar katonai parancsnoka. – Épp most kaptunk egy bizalmas táviratot az ön hadosztályától, melyben tudatják, hogy az ön dandárparancsnoka megbolondult. Most szállították fel Bécsbe, miután ilyen természetű táviratokkal lepte meg az alája rendelt csapattesteket. Budapesten biztosan talál már más táviratot. Természetesen, minden eddigi parancsát majd hatálytalanítani kell, habár még eddig mi erre nézve semmiféle intézkedést nem kaptunk. Ismétlem, hozzám csak a hadosztály parancsa érkezett, mely szerint ezeket a nem chiffrével írott táviratokat nem kell figyelembe venni. Én magam kézbesítem Önnek ezt az utasítást, mert én a magam instanciáitól nem kaptam utasításokat. A magam vonalán és a hadseregpáncsnokságnál érdeklődtem, ahol azt mondták, hogy megindították a vizsgálatot.

Én volt tényleges árkásztiszt vagyok – fűzte még hozzá –, és azelőtt a mi stratégiai vasútvonalunk építésénél működtem, Galíciában.

– Százados úr – mondotta egy idő múlva –, a frontra minket kell kiküldeni, öreg fiúkat, akik kicsi korunk óta szolgálunk. Manapság a vasútnál civil mérnökök vannak, egyéves önkéntesi vizsgákkal, annyi van belőlük, mint kutya a hadügyminisztériumban... Különben egy negyedóra múlva továbbutaznak... – Emlékszem önre, százados úr, a prágai kadétiskolából... egy évvel idősebb osztályba járt... Emlékszik rá: egyszer felsegítettem a nyújtóra. Akkor mind a ketten kaszárnyaáristomosok voltunk. Abban az időben ön is verekedett a német iskolatársakkal. Lukás is önnel volt ott, akkoriban a legjobb barátok voltak. Amikor most megkaptam az átutazó tisztek névsorát, eszembe

jutottak ezek a szép idők. Bizony már jó pár év múlt el azóta... Lukás kadétot nagyon rokonszenvesnek találtam abban az időben...

Sagner századost az egész beszélgetés módfelett kellemetlenül érintette. Maga is rögtön ráismert a parancsnokban arra a fiatal kadétra, aki a prágai katonai iskolán az ellenzéki mozgalom vezére volt az osztrák kadétiskolásokkal szemben. Ezt a hangulatot letörte benne később a karrier vágya. De a legkínosabb az volt, hogy Lukás főhadnagyot említette, akit a felsőbbbségek mindenütt háttérbe nyomtak.

– Lukás főhadnagy – mondotta jelentőségteljesen – nagyon jó tiszt. Mikor indul a vonatunk?

Az állomásparancsnok az órájára nézett.

– Hat perc múlva.

– Na, indulok – mondá Sagner kapitány.

– Azt hittem, hogy lesz egy szava számomra, Sagner!

– Also: na zdar! – mondotta Sagner és kiment a pályaudvarparancsnok szobájából.

Amikor Sagner kapitány visszatért a tisztí kocsiba, a tiszték mind a helyükön voltak. Csoportokban kártyáztak „Frische viere”-t, csak Biegler kadét maradt ki a játékból.

Nagy halom kéziratban lapozgatott, mely a háború egyes jeleneteit tárgyalta, ő ugyanis nemcsak a harctéren akarta kitüntetni magát, hanem a háború eseményeinek leírásával írói karriert is akart csinálni. Irodalmi munkásságát a „halfarkú” ember sokat ígérő fejezetcímekkel indította el, amik ugyan nagyszerűen visszatükrözték az akkori háborús militarizmus szellemét, de amik egyelőre feldolgozatlan címek maradtak üres papírlapok tetején:

„A nagy háború harcainak jellemrajza. – Ki kezdte a háborút? – Ausztria–Magyarország politikája és a világháború. – A háború haszna. – Népszerű előadás a háború kitöréséről. – Hadpolitikai fejtegetések. – Ausztria–Magyarország nagy ünnepnapja. – A szláv imperializmus és a világháború. – A világháború okmányai. – Okmányok a háború történetéhez. – Napló a világháborúból. – Az első világháború. A mi dinasztiaánk szerepe a világháborúban. – Az Osztrák–Magyar Mo-

narchia népei fegyverben. – Az én hadjáratom krónikája. – Hogy harcolnak Ausztria–Magyarország ellenségei? – Kié a győzelem? – A mi tisztjeink és katonáink. – Katonáim megkapó cselekedetei. – A nagy háború idejéből. – A háború örvényeiben. – Osztrák–magyar hősök könyve. – A vasdandár. – Frontleveleim gyűjteménye. – A mi menetzászlóaljunk hősei. – Kézikönyv az arcvonali katonák részére. – A harc és a győzelem napjai. – Mit láttam és mit szenvedtem a fronton. – A lövészárookban. – Egy tiszt mesél... – Előre Ausztria–Magyarország fiaival. – Ütközet után. – A mi tüzeink hű fiai a hazának. – Támadó és védekező háború. – Vér és vas. – Halál vagy győzelem. – A mi hőseink a hadifogságban...”

Sagner százados odalépett Biegler mellé, végignézte az írásokat és megkérdezte, hogy minek írt össze ennyi mindent, mi a célja vele?

Biegler kadét lelkesen mesélte el, hogy minden cím tulajdonképpen egy könyvet jelent, amit ő fog majd megírni. Ahány cím, annyi könyv.

– Emléket akarok állítani magam után a háborúban, százados úr. Én Udo Kraft német professzor példáját szeretném követni, aki 1870-ben született és most önként jelentkezett a harctérre. A charleroi-i csatában augusztus 22-én elesett, de halála előtt egy könyvet adott ki: „Önnevelés a halálra a császárárt”* címen.

Sagner százados az ablakhoz vezette Bieglert.

– Mutassa, mi mindene van még, engem módfelett érdekel a maga irodalmi munkássága – mondta Sagner kapitány gúnyosan. – Micso-da füzetet dugott a blúza alá?

– Ez semmi, százados úr – dadogta a kadét gyermekmódra belepirulva –, tessék meggyőződni róla.

A füzetben ez a felirat ékeskedett:

„Az osztrák–magyar hadsereg legnevezetesebb és legdicsőbb harcainak sémája. Történelmi tanulmány alapján összeállította Biegler Adolf cs. és kir. tiszt. A könyvet jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátta Biegler Adolf cs. és kir. tiszt.”

* Udo Kraft: „Selbsterziehung zum Tod für den Kaiser.” (Megjegyzés a könyvből.)

A séma borzasztó egyszerű volt.

Az 1634. szeptember 6-iki nördlingi csata, az 1697. szeptember 11-iki zentai harcok, az 1805. október 31-iki valdériai, az 1809. május 22-iki asperni csata, a 1813. évi lipcsei harcok, az 1848-as Santa Lucia, a trautenauai csata 1866-ban, valamint Szarajevó elfoglalása 1878. augusztus 19-én. A sémák és a csaták skiccei teljesen egyformák voltak. Biegler kadét mindenhová üres derékszögű kockákat rajzolt az egyik oldalra, míg a másik oldalra beárnyékolta derékszögeket pingált, amik az ellenséget ábrázolták. Mind a két részen volt egy jobb- és egy balszárny, volt centrum is. Az arcvonal mögött a tartalék futkosott ide-oda. A nördlingi csata pont úgy nézett ki, mint a szarajevói. Úgy volt felállítva itt minden, mint futballmérkőzéseken, a játék elején. Mindenfelé persze nyilak meredeztek, amik azt is mutathatták volna, hogy a partnerek merre rúgták a labdát.

Ez fel is tűnt rögtön Sagner kapitánynak.

– Mondja kadét, tud maga futballozni?

Biegler még jobban elvörösödött és olyan riadtan pislogott, hogy attól lehetett tartani, nyomban elsírja magát.

Sagner kapitány mosolyogva lapozgatott tovább a füzetben és figyelmesen elolvasta Biegler megjegyzéseit a trautenauai csata sémájáról a porosz-osztrák háború idején. Biegler a következőket írta:

„A trautenauai csatát nem kellett volna elveszíteni, mivel a hegyes vidék megakadályozta az erős porosz osztagok előnyomulását Maz-zucheli tábornok veszélyeztetett hadosztályai ellen. Annál is inkább, mert ezek a csapatok magaslati pontokat foglaltak el, amelyeknek balszárnyát is osztrák hadosztályok védték.”

– A maga véleménye szerint – mondta Sagner mosolyogva, miközben visszaadta a füzetet a piruló kadétnek –, a trautenauai csatát csak akkor lehetett volna jogerősen elveszíteni, ha a harctér síkságon terült volna el, maga budweisi Benedek... Nézze, Biegler kadét, nagyon szép magától, hogy bár még csak rövid ideje van a hadseregben, ennyire érdeklődik a stratégiai tudományok iránt. Csak az a baj, hogy maga ezt éppen úgy csinálta, mint a gyerekek, akik katonásdit játszanak és

generálisi címet adogatnak maguknak. Olyan gyorsan léptette elő saját magát, hogy öröm nézni. K. u. k. Offizier Adolf Biegler! Ha ez így megy, hát mire Budapestre érkezünk, táborszernagy lesz magából. Tegnapelőtt még valahol az édesapjánál tehénbőrt méregetett. K. u. k. Leutnant Adolf Biegler!... Ember, hiszen maga még nem tiszt! Maga csak kadét. Tudja maga, mi az, hogy kadét? Az semmi. Maga lóg a levegőben, a zászlós és az altiszt között. Maga nagyon messze van még attól, hogy tiszt legyen, érti? Maga egyelőre úgy tesz, mint az az őrzető, aki a falusi kocsmában törzsőrmester úrnak tituláltatja magát.

– Ide hallgass, Lukás – fordult most a főhadnagy felé –, ez a Biegler kadét nálad van, a tizenegyedik századnál. Tanítsd egy kicsit mőresre a fiút. Képzeld, máris tisztnek tituláltatja magát. Hadd szolgáljon rá kint a harctéren előbb! Majd ha pergőtűzbe kerülünk és előnyomulás lesz, menjen előre a szakaszával a drótakadályt elvágni ez a finom ifjú... Apropos, Zyan küldi üdvözlését. Győrben ő az állomásparancsnok.

Ekkor kadét Biegler látta, hogy a vele való beszélgetés véget ért. Szalutált és rákvörös arccal sietett a vagon végébe. Mint valami holdkóros, akként nyitotta ki a klozetajtót, miközben a német-magyar klozetfelírást olvasta gépiesen: „A klozet használata csak menetközben van megengedve”. Majd becsukta az ajtót és csendesen zokogni kezdett. Aztán leeresztette a nadrágját és nyomott egyet, miközben könnyeit törölte. Aztán használatba vette a gyönyörű rondírástos fűzetet: „Az osztrák–magyar hadsereg legnevezetesebb és legdicsőbb harcainak sémája. Történelmi tanulmány alapján összeállította Biegler Adolf cs. és kir. tiszt. A könyvet jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátta Biegler Adolf cs. és kir. tiszt.” A könyv megbecstelenítve eltűnt a klozet nyílásán. Szépen lepottyant a robogó katonavonat alá, a megsemmisülésbe.

Biegler kadét azután megmosta a szemét, megtörülközött és kilépett a folyosóra, azzal az elhatározással, hogy erős, nagyon erős lesz. A feje és a gyomra már reggel óta kegyetlenül fáj.

Azzal bement a leghátulsó kupéba, ahol Matusics, a zászlóaljkioldónc hatvanhatot játszott Batzerrel, a százados puccerjával.

Benézve a nyitott ajtón, köhintett egyet. A kártyázók hátranéztek és halálos nyugalommal folytatták a játékot.

– Nem tudjátok, mi a dolgotok, ha egy feljebbvaló lép be? – kérdezte keményen.

– I hab net kunt – mondja Batzer, Sagner százados tisztiszolgája a maga borzalmas kaspersky-horai németségével – „mir is d’ Trump’ ausganga”.*

– Tököt játszottam ki éppen, kadét úr és most akartam a királlyal jönni. Tetszik tudni...

Biegler kadét egy szót se szólt többet, csendesen behúzódott a sarokba. Később, amikor Pleschner zászlós bejött a fürkébe és egy korty konyakkal kínálta meg a kadétot (amit épp az imént nyert kártyán), Biegler Udo Kraft professzor könyvébe volt beletemetkezve: „Önnevelés a halálra a császárért”. Mire azonban Budapestre jutottak volna, Biegler kadét olyan borzalmasan részeg volt, hogy öröm volt nézni. Kihajolt a vonat ablakán és torkaszakadtából kiabált kifelé: „Frisch drauf! Im Gottes Namen, frisch drauf!”**

Majd Sagner százados parancsára Matusics zászlóaljdonánc elrángatta az ablaktól és Batzer segítségével lefektették. El is aludt és a következőket álmodta:

Biegler kadétörmester álma Budapest előtt.

Signum laudisa volt és vaskereszt-rendje. Őrnagy volt és a dandárja inspicálására utazott. Viszont egész idő alatt azon gondolkodott, hogy miért csak őrnagy ő, mikor íme már dandárt vezényel. Olyan gondolatai támadtak, hogy az ő kinevezése bizonyára úgy szólt eredetiben, hogy ő „Vezérőrnagy” és a „Vezér”-t elvesztették valahol a tábori posta borzalmas zűrzavarában, úgy, hogy csak az „őrnagyot” kapta meg.

* „Nem tudtam, éppen kifogyott az adum.”

** Egyfajta harci kiáltás része: „Lássunk neki, Isten nevében, harcra fel!”

Gondolatban azon nevetett, hogy milyen számárságokkal fenyegette őt Sagner százados, amikor a frontra utaztak, hogy majd neki kell a fronton a drótakadályokat elvagdalni. Különben is azóta már az ő ajánlására a hadosztály Sagner századost Lukás főhadnaggyal együtt régen áthelyezte egy egészen más ezredbe, egész más hadosztályba, sőt más hadtestbe is.

Valaki azt mondta neki nemrég, hogy mind a kettő menekülés közben belefutott valami gyalázatos ingóvályba.

Ahogy a hadsereg vezérkarának kiküldetésében autón utazott a frontra, dandárjának inspicálására, teljesen világos lett előtte minden. Előtte meneteltek a katonák, akik vígan énekelték azt a nótát, amit ő az „Es gilt”^{*} című osztrák katonanóták gyűjteményéből olvasott:

„Haltet Euch brav, Ihr tapfere Brüder,
Werft den Feind nur herzlich nieder,
Lasst des Kaisers Fahne weh'n...”

A vidék éppen olyan volt, mint a „Wiener Illustrierte Zeitung” szokta ábrázolni.

Jobbfelé egy csúrnél tüzéség állott, mely az ellenséges állásokat lötte, melyek épp annak az útnak a mentén húzódtak, amin az ő autója szaladt. Jobbra volt egy ház, ahonnan lövöldöztek. Az ellenség puskatussal döngette a kaput. Az út mellett magasra csapó lánggal égett egy ellenséges repülőgép. A horizonton lovasság és égő falvak... Azonkívül lövészárkok egy kis magaslaton, ahonnan az ellenséget gépfegyverrel lötték. Valamivel odébb az út mentén ellenséges rajvonal volt. A sofőr sebesen hajtott az autóval az ellenséges lövészárkok felé. Erre ő a szócsövén keresztül odakiáltott a sofőrnek:

– Halló, hát nem látod, hogy merre hajtasz, hiszen ott az ellenség!

^{*} A lap címe: „Rendben van” vagy „Áll az alku”. A nóta szövege: „Tartsátok magokat derekasan, bátor testvérek, / Verjétek le alaposan az ellenséget, / Hadd lengjen a császár zászlaja...”

De a sofőr nyugodtan válaszolt:

– Tábornok úr, ez az egyetlen rendes út itt, a dűlőket a mi autógumink nem bírja ki.

Mentől jobban haladt az autó az ellenséges rajvonal felé, annál erősebb volt a tűz. Gránátok, srappellek robbantak mindenütt a szilfesor mentén.

A sofőr ennek dacára nyugodtan szólt vissza;

– Ez elsőrangú út, tábornok úr, úgy megy rajta a kocsis, mint a flaszeren. Ha lemennénk a mezőre, a gumink azonnal kilyukadna.

– Nézze, tábornok úr, ez az út olyan tökéletesen van megépítve, hogy még a harminc és feles mozsarak sem árthatnak neki. Az út olyan sima, mint egy asztal. Viszont a köves mellékutak azonnal tönkreteszik a pneumatikot. Visszafordulni pedig teljesen lehetetlen, tábornok úr!

„Bzzz-dzum!” – hallja most Biegler, és az autó egy szörnyű nagyot ugrik.

– Nem mondtam, tábornok úr?! – ordít a sofőr a hallócsőbe –, hogy ez elsőrangú országút. Éppen most vágott be előttünk egy harmincnolcas gránát és az út oda se fűtyül neki, olyan maradt, mint az asztal, még egy lyukat sem tudott ütni rajta. Viszont, ha lementünk volna az útról, már régesrég kilyukadt volna a gumink. Most különben négy kilométeres távolságról lőnek bennünket.

– Hová megyünk mi tulajdonképpen?

– Az majd elválik, – mondja a sofőr –, amíg ezen az úton haladunk, én mindenért garantálok.

Az autó ismét a levegőbe repült, majd hirtelen megállott.

– Tábornok úr – kiált a sofőr –, nincs véletlenül önnél egy vezérkari térkép?

Biegler tábornok meggyújtja a villanylámpáját és látja, hogy a térkép éppen a térdén van. Azonban az egy helgolandi térkép volt az 1864-es porosz-osztrák háború idejéből, amit Dánia ellen vittek Schleswigért.

– Itt egy keresztút – mondja a sofőr –, mind a két út az ellenséghez vezet. Nekem viszont a legfontosabb a jó út, nehogy tönkremenjen a gumi. Én végeredményben felelős vagyok a törzs autójáért.

Újabb robbanás, de ez aztán fülszagató. Csillagok repkednek, olyanok, mint a kocsikerék. A tejút vastag massa, mintha tejfel volna.

És ő röpül a világűrben, pont a sofőr mellett lévő ülésben, miután az autó kettőbe szakadt, pont a derekán, mintha ollóval vágták volna ketté. Az autóból csak harcias első fele maradt meg.

– Ez is nagy szerencse – mondja a sofőr –, hiszen a térképét fordítva mutatta meg nekem. Így történt, hogy a tábornok úr iderepült mellém. A kocsni hátsórésze felrobbant. Ez egy negyvenkettős gránát volt. Mindjárt tudtam, hogy amint egy keresztúthoz érünk, szart ér az egész út. A harmincnyolcas után csak egy negyvenkettős jöhetett, nagyobb kalibert még nem találtak fel, tábornok úr.

– De hová repül most maga tulajdonképpen?

– Mi az égbe repülünk most, tábornok úr és ki kell kerülnünk az üstökösöket, mert ezek aztán sokkal veszedelmesebbek, mint a negyvenkettős gránát.

– A Mars most már alattunk van – mondja a sofőr hosszabb szünet után.

Biegler ismét megnyugodott.

– Ismeri maga a lipcsei nagy csata történetét? – kérdezte Biegler –, amikor Schwarzenberg herceg tábornok, 1813. október 14-én Liberovicnek menetelt és október 16-án Lindenaunál megütközött? Ismeri maga Merweldt tábornok harcait, amikor az osztrák csapatok Waschaunál jártak és amikor október 19-én Lipcse elesett?

– Tábornok úr – felelte a sofőr komolyan –, most értünk a mennyek kapujához. Legyen szíves, szálljon le.

Itt már nem lehet áthajtani. Borzasztó nagy a tolongás. Csupa katonaság van itt.

– Csak gázolj át valakin, majd kitér a többi.

És amikor a tovamenő autóból kihajolt, kikiabált a nyüzsgő katonákra: „Vigyázat, disznó társaság! Nem látjátok, hogy egy tábornok jön? Nem tudtok „jobbra nézz”-t vezényelni?

A sofőr csendesen odaszólt a tábournoknak:

– Ezt nagyon nehéz lesz itt megcsinálni, minthogy a publikum legnagyobb részének nincs feje.

Biegler tábournok csak most vette észre, hogy a kapu előtt tolongó rengeteg katona csupa invalidus. Mindegyik elvesztette a háborúban valamelyik testrészét és azt most a borjújában, vagy a hátizsákban hordja. Fejek, lábak, karok kandikáltak ki a megrakott torniszterekből.* Egy becsületes tüzér, kopott, lyukas köpenyben, tolongott az ég kapujánál. Az egész hasa, alsó végtagjaival együtt, a borjúba volt gyömöszölve. Egy öreg, tisztos népfelkelő félfenekével mosolygott ki a hátizsákból Bieglerre, amit Lemberg-nél veszett el.

– Ezt mind a rend végett csinálják így – mondta a tapasztalt sofőr, mialatt a sűrű tömegen keresztülhajtott. – Ezek valószínűleg most mennek a mennyei felülvizsgálatra.

A mennyek kapuján csak a „Für Gott und Kaiser” jelszóval lehetett belépni, ami azonnal feltűnt Biegler tábournoknak.

Az autó csendesen begördült a mennyországba.

– Tábournok úr – mondotta egy szárnyas angyaltiszt, amikor egy rekrutákkal zsúfolt kaszárnya előtt mentek el –, önnek jelentkeznie kell a térparancsnokságon.

Elhaladtak egy gyakorlótér mellett, ahol a rekruta-angyalok tanították éppen egyszerre kiáltani a „Hallelujá”-t.

Egy bakacsoport előtt egy vöröshajú angyal-káplár rúgott hasba éppen valami ügyetlen szárnyas angyal-regrutát és torkaszakadtából ordított rá:

– Nyisd ki jobban azt a nyálas pofádat, azt a betlehem-i barom istenit az anyádnak! Így kell „halleluját” kiáltani, te szaros? Gombóc van a pofádban? Azt szeretném csak tudni, hogy melyik ökör eresztett be téged a paradicsomba! Ordítsd még egyszer... Hal-le-lu-ja? Mit, te bestia? Hát itt a paradicsomban akarsz te nekem szuszogni? Még egyszer, te libánoni cédrus, te!

* *Katonai házizsák, málhazsák.*

Továbbmentek, de még sokáig hallották, amint a hátuk mögött a fé-lénk regruták torkukszakadtából ordították, hogy „Ale-lu-ja-ale-lu-ja!”

Most aztán, mennyei fényben, szemük elé tűnt egy hatalmas épü-let. Körülbelül akkora volt, mint a budweiszi Mária-kaszárnya. A ka-szárnya két végén egy-egy hatalmas repülőgép lebegett és a közepén irtó nagy vászonra, óriási betűkkel, ez volt kiírva:

K. u. K. Gottes Hauptquartier.
Cs. és kir. Isteni Főhadiszállás.

Itt két táboricsendőr-egyenruhába bújt angyal kirángatta Biegler tábornokot az ülésből és galléron ragadva, felcipelte az első emeletre.

– Viselje magát rendesen az úr színe előtt – mondották neki és be-dobták egy ajtón.

A terem falán egy csomó fénykép. A fényképek között középen Fe-renc József. Körülötte aztán rang szerint Vilmos császár, Károly trón-örökös, Ferenc Ferdinánd, Dankl Victor tábornok, Ferdinánd főher-cceg, Hötzenorf Konrád, a vezérkar főnöke és ezek alatt a képek alatt állott szigorú ábrázattal az atyaisten.

– Biegler kadét – mondja az isten jelentőségteljesen –, nem ismer meg engem? Én valamikor Sagner százados voltam, a 91-es ezred me-netzászlóaljparancsnoka.

Biegler tágranyította a szemét.

– Biegler kadét – szólalt meg ismét az úr, milyen jogon merte maga egy vezérőrnagy paszomántját magára akasztani? Milyen jogon ment maga kincstári autón?

– Alázatosan jelentem...

– Fogja be a pofáját, Biegler kadét, ha a jó isten beszél magával!

– Alázatosan jelentem... – dadogta még egyszer Biegler kadét.

– Úgy, szóval maga nem hajlandó befogni a száját? – ordít az úris-ten magából kikelve. – Két angyal ide!

Erre két szárnyas angyal lépett ki. Mindegyiknek a balszárnyára egy-egy Manlicher volt akasztva. És Biegler felismerte bennük Ma-tusicsot és Batzert.

Az úr szájából pedig utolsó ítéletként hangzott az ige:

– Vessétek a klozetba ezt az embert!

*

Biegler kadéttal szemben ült Matusics és Batzer, a Sagner kapitány pucserja és szakadatlan buzgalommal játszották a hatvanhatosat.

– Pfuj, de büdös ez a fattyú, mintha a bele rothadna – mondja Batzer, figyelmesen szemlélve a meggörbülten alvó kadétot –, „a’ muss d’ Hosen voll ha’n”.*

– Az mindenkivel előfordulhat – mondotta Matusics bölcsen. – Hadd csak békén, hiszen úgyse te fogod tisztába tenni. Oszd inkább a kártyát.

Budapest fénye látszott már az égen és a Dunát nyugtalan reflektor világította meg.

Közben Biegler kadét valami újat álmodhatott, minthogy álmában ekként szónokolt: „Mondja meg az én derék hadsegédemnek, hogy hősiességével szívemben a szeretet és hála lerombolhatatlan szobrát állította fel.”

Mivel ennél a mondatnál ismét meg akart fordulni, újabb bűzáradat terjedt belőle, persze Batzer orra alá, aki most sem állta meg szó nélkül.

– Az istenit a hasába, büdös ez, mint a görény.

Biegler kadét tovább forgolódott, egyre nyugtalanabban. Új álmaiban –, melyek módfelett fantasztikusak voltak –, Linz városát védte az osztrák örökösödési háborúban.

Sáncokat és erősítéseket látott a város körül mindenfelé. Az ő hadiszállása valami irdatlan kórházzá változott át. Mindenféle betegek feküdtek szana-széjjel és a gyomrukat fogták. És Linz határában I. Napóleon francia dragonyosai vágattak.

Ő, a város parancsnoka, ott állott ennek az embertömegnek a közepén és szintén a hasát fogta s így kiáltott oda valami francia par-

* „Valakinek bizonyára tele a nadrágja.”

lamenteknek: „Mondja meg a császárnak, hogy nem adom meg magam...”

Aztán, mintha a gyomorfájás egyszerre cserbenhagyta volna, egy zászlóaljossal átvette magát a sáncokon, amely kirohanás azonnal átváltozott a dicsőség és a győzelem útjává. És látta, amint Lukás főhadnagy saját mellével fogta fel egy francia dragonos lándzsáját, amely neki, Linz hős védelmezőjének volt szánva.

És Lukás főhadnagy ott halt meg az ő lába előtt a következő felkiáltással:

– Egy olyan ember, mint ön, ezredes úr, százszor fontosabb, mint egy haszontalan főhadnagy.

És Linz város hős védője meghatottan fordult el a főhadnagytól, de ebben a pillanatban egy ellenséges kartácsszilánk vágódott a város hős védelmezőjének ülőizmaiba.

Biegler gépiesen a fenekéhez kapott és valami ragadós anyagot érzett kezére tapadni. Torkaszakadtából ordítani kezdett: Szanitéc! Szanitéc! – és azon minutumban leesett a lóról...

Biegler kadétot Matusics és Batzer emelték vissza a kocsi padjára, ahonnan közben lepottyant.

Aztán Matusics elment jelenteni Sagner kapitánynak, hogy milyen rendkívüli eset történt Biegler kadétőrmester úrral.

– Ez bizonyára nem a konyaktól van – mondotta. – Valószínűleg koleráról van szó. Biegler kadét minden állomáson sok vizet ivott. Mosonban én magam láttam, amikor...

– Nem olyan gyorsan megy az, hékás, azzal a kolerával. Mindenestre szóljon be, Matusics, a doktor úr kupéjába, hadd csináljon vele valamit.

A zászlóaljhoz egy „hadi doktor” volt beosztva, az öreg medikus és veterán diák Welfer. Ez a doktor kitűnően tudott inni és verekedni, amellet az egész orvosi tudomány a kisujjában volt. Végigjárta a dérek doktor Ausztria–Magyarország minden orvosi fakultását és minden hitvány kórházát, de a doktorátust mégsem szerezte meg, annál az egyszerű oknál fogva, hogy elhalt nagybátyja végrendeletében volt

egy pont, mely szerint az örökösök csinos havi stipendiumot voltak kötelesek fizetni Friedrich Welfer orvostanhallgatónak mindaddig, amíg orvosi diplomáját meg nem kapja. Ez a stipendium legalább négyszer akkora volt, mint egy gyakorló orvos fizetése a kórházban. Így aztán a M. U. C. Friedrich Welfer, vagy tizenkét diákegyesület tagja, tovább diákoskodott, közben kiadott egy pár kitűnő verseskötetet Bécsben, Lipcsében és Berlinben, végül aktív munkatársa lett a „Simplicissimus” című vicclapnak és úgy iratkozott be minden évben az egyetemre, mintha sohase járt volna ott.

De aztán kitört a háború; ez aztán alaposan elbánt M. U. C. Friedrich Welferrel.

A „Nevető nóták”, a „Sörös korsó és tudomány”, a „Mesék és parabolák” hírneves szerzőjét egyszerűen és gorombán behívták katonának. Aztán a hadügyminisztériumnál lebzselő valamelyik másik örökös gondoskodott arról, hogy letéessék vele a „hadi doktor”-vizsgát. A vizsgát írásban tette le. Felelnie kellett néhány kérdésre, amelyet Friedrich Welfer egyformán válaszolt meg. Minden egyes rubrikába a következőket írta: „Lecken Sie mich in Arsch”.* Aztán három nap múlva az ezredes úr tudomására adta Welfernek, hogy az orvosi tudomány minden ágában diplomás orvos lett, egyben kijelentette azt is, hogy erre a doktorátusra tulajdonképpen már régen rászolgált és hogy a főtörzsorvos úr őt a hadikiegszítő kórházba osztotta be. A további előléptetése persze most már a saját magaviseletétől függ. Tudják ugyan, hogy ő különböző egyetemi városokban tisztekkel párbajozott, de azt most háborús időkben elfelejtik neki.

Így aztán a „Sörös korsó és tudomány” című verseskötet illusztris szerzője nem tehetett egyebet, minthogy lenyelte a mérgét és katonai szolgálatba állott.

Miután néhány esetben megállapították róla azt a diagnózist, hogy szokatlanul barátságos a katonákhoz és amennyire lehetett meghosszabbította az embereknek a kórházba való maradásukat, már

* „Nyalják ki...”

szinte szállóigévé vált a mondás: Jobb a kórházban heverni, mint a lövészárokból felfordulni – inkább a kórházban haljon meg, mintsem a rajvonalon –, semmi csodálni való se volt abban, hogy Friedrich Welfer doktort egy-kettőre kiküldötték a frontra, a tizenegyedik metenzászlóaljjal.

Az aktív tisztek mélyen lenézték a „hadi doktort”, a tartalékos tisztek pedig szintén nem igyekeztek vele baráti viszonyba kerülni, nehogy még nagyobbra mélyüljön ezáltal köztük és az aktív tisztek között az ellentét.

Sagner százados természetesen még magasabban hordotta az orrát ezzel a volt véndiákkal szemben, aki egyetemi évei alatt jó néhány aktív tisztet vagdalt meg párbajban. Ha dr. Welfer elhaladt mellette, hát keresztül nézett rajta és egészen banális dolgokról beszélgetett csehül Lukás főhadnaggyal. Arról beszélt például, hogy Pesten nagyban termelik a tököt, mire Lukás főhadnagy azt mondta, hogy amikor harmadéves kadét volt, lent járt egy pár barátjával „civilben” Szlovákiában, ahol valami tót evangélikus kispapnál szálltak meg, az adott nekik tökkáposztát a disznósülthöz, aztán bort töltött nekik és mindig, azt hajtogatta; „Dyna svina, chce sa jej vina” (Nesze tök és disznó, ugy-e jó a vinkó!) amin aztán ő módfelett megsértődött.

– Budapestből nem sokat fogunk látni – mondotta Sagner kapitány –, csak átutazunk rajta. A menetrend szerint két óra hosszát fogunk itt állni...

– Azt hiszem megint kitolják valahová a vonatot – mondja Lukás főhadnagy. – Valamilyen rendező pályaudvaron akadunk majd fenn. Ez most a katonai vonatok pályaudvara.

Welfner, a hadidoktor jött visszafelé:

– Nincs semmi különösebb baj – mondotta mosolyogva. – Azok az urak, akik idővel hadsereget vezénylő tisztek akarnak lenni és Bruckban még hadtörténelmi tudományukat csillogtatták, ne zabálják meg azt az egész csomag édességet, amit a mamájuk adott velük az útra. Biegler kadét viszont, amint ő maga is beismerte, Bruck óta harminc darab krémest evett meg és minden állomáson forralt vizet ivott rá.

Különben ez nagyon emlékeztet engem egy Schiller-költeményre, százados úr: „Ki beszél a...”

– Ide hallgasson doktor – szakítja félbe Welfert Sagner kapitány –, nem Schillerről van most szó kérem. Mi van Biegler kadéttal tulajdonképpen?

Welfner hadidoktor mosolygott:

– A tisztí méltóság eme várományosa, az önök Biegler kadéttja egyszerűen összecsinálta magát... Nem kolera az kérem, nem is vérhas, egyszerűen hasmenés. Egy kicsit sok konyakot ivott az önök kadéttspiránssa a tisztí méltóságra és ezért berezelt. Az is lehetséges ugyan, hogy konyak nélkül is megesett volna rajta a gyalázat, mivel minden krémest beevett, amit hazulról küldtek neki... Gyerek az kérem... A kaszinóban, ahogy én tudom, mindig csak két decit ivott. Absztinens.

Welfer doktor köpött egyet.

– Linzi tortát evett mindig.

– Szóval nincs semmi komoly baj? – kérdezte a kapitány – Szép kis história, ha ennek híre szalad a legénység között.

Lukás főhadnagy fölállott és csöndesen megjegyezte Sagner felé fordulva: – No hiszen, köszönöm az ilyen szakaszparancsnokot...

– Lábra segítettem egy kicsit – mondta a doktor, változatlan gúnyos mosolyával –, a továbbiakra nézve majd a zászlóaljparancsnok úr fog utasítást adni. Biegler kadéttot be fogom majd Pesten liferálni valamelyik kórházba. Kiállítok egy leletet róla, hogy dizentériája van. „Súlyos vérhas, izolálándó”... És Biegler kadétt majd bekerül a járványbarakkba... Tulajdonképpen sokkal jobb egy dizentériás kadétt, mint egy szaros kadétt... – fűzte hozzá Welfer.

Sagner százados Lukás főhadnagy felé fordult és hivatalos hangon közölte:

– Főhadnagy úr, Biegler kadéttörmester az ön századából vérhasban megbetegedett és Budapesten marad ápolás alatt.

Sagner százados a doktor hangját borzasztó kihívónak találta, de amikor a hadidoktorhoz indult, az közömbösen nézett szembe vele.

– Szóval minden rendben van, kapitány úr. Így tehát a tiszt méltóság aspiránsa... – majd legyintett egyet a kezével – a vérhasnál mindenki a nadrágjába rezel...

Így történt aztán, hogy a derék Biegler kadét Óbudára került a katonai járványkórházba, összezsínált nadrágja pedig a háború forgatagában valahol elveszett. Biegler álmai a nagy győzelmekről a járványkórház egyik betegszobájába záródtak.

Amikor Biegler megtudta, hogy vérhast kapott, őszintén örült neki. Tulajdonképpen mindegy volt, hogy a császárnak szolgálatában megsebesült-e, vagy megbetegszik. De egy kis pechje volt mégis. Minthogy a vérhasbarakkban nem volt hely, egyszerűen áttették a kolerásokhoz.

Valamelyik magyar törzszorvos vizsgálta meg. A fejét csóválta, miután felhozták a fürdőből és a hőmérő 37° lázt mutatott. A koleránál ez a különös hőésés a legrosszabb szimptoma. A beteg apatikus lett.

Biegler kadét valóban nem mutatott semmi felindulást. Szokása ellenére teljesen nyugodt volt, folyton azon járt az esze, hogy tulajdonképpen ő itt is őfelségéért, a császárért szenved.

A törzszorvos a hőmérőt a kadét végbelébe tette. – Az utolsó kole-rastádium –, gondolta a törzszorvos magában –, a rendkívül gyenge kolerabetegek agónia-szimptomája. A beteg elveszíti eszméletét, értelme elhomályosodik, és mosolyog haláltusája közben.

Biegler kadét valóban mosolygott az egész manipuláció alatt, mint egy mártír, és adta a hőst. És miközben a hőmérőt a végbelébe dugták, mozdulatlan maradt.

– Rossz szimptóma – gondolta a törzszorvos –, a koleránál ez a passzivitás a halál közeledését jelenti.

Megkérdezte még a szanitéc-altisztet magyarul, hogy miképpen viselte magát a fürdőben a beteg, hányt-e, volt-e hasmenése? Az altiszt tagadó válaszára még jobban végignézte Bieglert. Ha már nem is hány és hasmenése sincs, az már az utolsó óráját jelenti a kolerának.

Amikor Biegler kadétot a meleg fürdőből anyaszült meztelenen az ágyba vitték, reszketett a hidegtől és a fogát verte össze dideregve. Az egész teste libabőrös volt.

– Látja? – szólt a törzsorvos magyarul az altiszthez –, reszket és fázik, a végtagok hidegek... Itt a vége.

Majd a kadét felé fordulva csendesen megkérdezte németül: – Also, wie geht's?*

– S-s-se-hr gu-gu-gutt – dideregte Biegler kadét. – Kéké-rek e-egy pok-ró-cot.

– Részben eszméletén, részben öntudatlan állapotban – mondta a törzsorvos. – A test sovány, az ajka és körmei feketék kell legyenek. Ez a harmadik eset, hogy nekem a beteg fekete ajak és köröm nélkül hal meg.

– E-e-egy-po-po-kró-cot – didergi Biegler kadét.

– Amit most mond, az az utolsó szava. Most el fogja veszíteni eszméletét – szólt a törzsorvos ismét. – Holnap el fogjuk temetni Koch őrnaggyal együtt. A papírjai az irodában vannak?

– Ott kell legyenek – felelt közömbösen az altiszt.

– E-ei-ne-ne De-de-deck-ke-ke – kiált Biegler a távozók után reszketve.

A szobában öt ember feküdt. Az egyik már halott volt. Két órával ezelőtt halt meg. Le volt takarva egy vászonlepedővel, ez volt itt a kolerabacillusok szemfedő leple. Koch őrnagynak hívták a szerencsétlent, ez volt az, akit másnap Biegler kadéttal kell majd eltemetni.

Biegler kadét most nézett széjjel kissé az ágyból. Meg akarta nézni, hogy miképpen hálnak meg az emberek kolerában, őfelségéért, a császárért. A négy élő közül kettő haldoklott. Szederjes arccal feküdtek és torkukból határozatlan hangok hallatszottak, inkább hörgés volt az, mint szó valamilyen nyelven.

A másik kettő feltűnő módon hánytavetette magát, úgy hatottak, mint a delíriumba esett emberek. Folyton kiabáltak és rugdalóztak a pokróc alatt. Mellettük állott egy öreg szakállas szanitéc katona, aki stájer dialektusban beszélt és csitítgatta őket:

– Ugyan uraim, hagyják már abba! Nekem is volt már kolerám,

* „Tehát, hogy van?” „Nagyon jól.”

azért nem rugdostam úgy a pokrócot. Hiszen most már minden jól van... Szépen szabadságra fognak menni...

– No ne hányd már magad olyan veszettül, te – ordít rá most durván az egyikre, aki olyat rúgott a pokrócba, hogy az a szanitéc katona fejére borult – ilyet nem csinálnak nálunk... Nemhogy örülnél, hogy lázad van! Legalább nem muzsikával fognak elvinni innen. Ti már mind a ketten túl vagytok...

Megfordult és széjjel nézett.

– Na, itt már megint meghalt kettő. Ezt már vártuk is – mondta jóindulatúan. – Örüljetek, hogy túl vagytok már rajta. Megyek, hozok lepedőket.

Rövid idő múlva visszajött és betakarta a két halottat. Mind a ket-
tőnek fekete volt az ajka, s igyekezett a nyelvüket visszadugni a szá-
jukba. Amikor így egy kissé rendbehozta őket, letérdelt az ágy mellé
és hozzákezdett: „Heilige Maria, Mutter Gottes...”* És az öreg stájer-
országi szanitéc katona közben azokra a pácienseire nézett, akiket a
delírium egy új élet felé mentett.

„Heilige Maria, Mutter Gottes” – ismételte újból, mikor egy meztelen ember tette vállára a kezét. Ez a meztelen ember Biegler kadét volt.

– Ide hallgasson. Én fürödtem... vagyis engem megfürdettek... Ad-
jon egy pokrócot... Fázom...

– Ez aztán egészen különös eset – mondotta félórával később a
törzsorvos Biegler kadétörmesternek, aki már kissé felmelegedve
pihent a pokróc alatt. Ön már lábbadozó, kadét úr, mi holnap el
fogjuk küldeni önt a tarnovi tartalékkórházba, mert magában kole-
rabacillusok vannak még... Az orvosi tudomány annyira előrehala-
dott, hogy mi ezt nagyon jól tudjuk. Maga a kilencvenegyedik ezred-
ből való?...

– Tizenharmadik menetzászlóalj, tizenegyedik század – mondotta
a szanitéc-altszt Biegler kadét helyett.

* Az Üdvözlégy magyar változatában: „...Szűz Mária, Istennek szent Anyja...”

– Írja csak – mondotta a törzsorvos –, Biegler kadét őrmester a 91-ik cs. és kir. gyalogezred 13-ik menetzászlóalj, tizennegyedik századából megfigyelésre utaltatik a tarnovi barakk-kórházba. Koleragyanús...

Így lett aztán Biegler Adolf kadétőrmesterből, a lelkes harcosból kolerabacillusok hordozója.

II. BUDAPESTEN

A budapesti katonai pályaudvaron Matusics zászlóaljordonánc újabb táviratot hozott a pályaudvarparancsnokságról. A távirat küldője még mindig a szerencsétlen bolond dandárparancsnok volt. A szöveg is ugyanaz volt, mint az előbbi táviratban: „Gyorsan befejezni a főzést és előnyomulni Sokal felé!” És még pár szó: „A trént a keleti hadcsoportnál bekapcsolni. Földérintő szolgálat megszüntetendő. A tizenharmadik menetzászlóalj hidat ver a Bug folyón. Közelebbit az újságokban.”

Sagner százados azonnal a Bahnhofkommandóra* ment, ahol egy alacsony, barátságosan mosolygó, kövér őrnagy fogadta.

– Ez a maguk dandárparancsnoka igazán finom dolgokat csinál, mondhatom – nevetett a kövér állomásparancsnok. – De nekem továbbítanom kell ezt a sületlenséget, mert még nem jött parancs a hadosztálytól, ami hatálytalanítaná őket. Tegnap a hetvenötös ezred tizennegyedik menetzászlóalj ment itt át és a zászlóaljparancsnokot várta egy távirat, mely szerint a legénységnek külön díjazásként Przemysłért hat korona fizetendő ki fejenként és egyidejűen az a parancs, hogy a legénységgel itt az irodában két koronát kell jegyeztetni hadikölcsönre. Bizalmas értesüléseim szerint az Ön dandárparancsnokának paralízise van.

– Őrnagy úr – mondta most Sagner kapitány –, az ezredparancs szerint mi tovább megyünk Gödöllő felé. A legénységnek ott 15 deka

* *Állomásparancsnokságra.*

ementáli sajtot kellene kapnia. Az utolsó állomáson 15 deka magyar szalámit kellett volna faszolnunk fejenkint, de nem adtam semmit.

– Valószínűleg itt se fognak kapni – felelt az őrnagy változatlan barátságos mosollyal. Én nem is tudom, van-e ilyen parancs csehországi ezredek részére. Különben az nem is az én dolgom, tessék az élelmezési parancsnoksághoz fordulni.

– Mikor megyünk tovább, őrnagy úr?

– Ön előtt áll egy vonat nehéztüzérséggel Galícia felé. Ezt körülbelül egy óra múlva útnak engedjük, aztán a harmadik vágányon van egy kórházvonat, ez a tüzérségi vonat után indul körülbelül huszonöt perc múlva, aztán a tizenkettedik vágányon van egy lőszeres vonat, az indul 10 perccel a szanitéc vonat után és azután 20 perccel indul az ön vonatja, százados úr. De persze csak úgy, ha valami közbe nem jön – tette hozzá az őrnagy mosolyogva.

Sagner százados már torkig volt az őrnagy mosolyával.

– Bocsásson meg őrnagy úr – kérdezte –, nem volna szíves felvilágosítani arról, hogyan lehet az, hogy ön semmit se tud olyan parancsról, mely szerint a csehországi ezredek részére emberenként 15 deka ementáli sajt adassék ki?

– Ez titok, százados úr – felelte az állomásparancsnok folyton mosolyogva.

– Na hiszen szépen nézek ki – dühöngött magában Sagner százados, kilépve az állomásparancsnokság irodájából. – Mi a fenének mondtam Lukásnak, hogy szedje össze a tiszteket és küldje őket az élelmezési raktárhoz a legénységgel együtt 15 deka ementáli sajtot faszolni?

*

Mielőtt a tizenegyedik század parancsnoka, Lukás főhadnagy, végrehajtotta volna Sagner százados parancsát, Svejek és a szerencsétlen Baloun vetődött elébe.

Baloun egész testében remegett.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – mondta Svejek a tőle megszokott könnyedséggel –, amiről beszélni szeretnék a főhadnagy

úrral, borzasztóan fontos. Éppen ezért jó volna, ha az egész kérdést valahol máshol intéznénk el, főhadnagy úr, miként az én barátom, a zahorei Spatina mondotta, amikor házassági tanú volt és a templomban rájött...

– Na, mi az Svejek? – szolt a főhadnagy, aki talán már éppen úgy vágyott Svejkkal beszélni, mint az a főhadnaggal –, no menjünk odébb egy kicsit.

Baloun utánuk kullogott, még mindig egész testében remegve. Ez az óriás teljesen elveszítette lelki egyensúlyát és hosszú keze reménytelenül, tehetetlenül lógott ide-oda.

– No mi történt, Svejek? – kérdi Lukás, amikor már jó darabot mentek.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – mondja Svejek –, mindig jobb, ha az ember előbb ismer be valamit, mint amikor már a dolog kirobban. A főhadnagy úr parancsot adott Balounnak, hogy ahogy Pestre érünk, hozza fel a kocsiba a májpestétomot és a zsemlét.

– Megkaptad a parancsot, vagy nem kaptad meg? – fordult Svejek Baloun felé.

Baloun még jobban lógatta irdatlan karját, mintha csak valami nagy ellenség előtt helyezkedne védelmi állásba.

– Ezt a parancsot, jelentem alássan – mondja Svejek ünnepélyesen –, nem lehetett végrehajtani, mivel sajnos én az egész májpestétomot megzabáltam...

– Megzabáltam – ismételte Svejek Balounra hunyorítva –, mert attól tartottam, hogy megromlik. Már egypárszor olvastam az újságban, hogy romlott májpestétomoktól egész családok meghaltak már. Egyszer Zderarében történt ilyen eset, egyszer Beraunében, egyszer Táborban, máskor Mlady Boleslaviban, és mind meghaltak ebben a mérgezésben. A májpestétom a legnagyobb szemete a világnak...

Baloun, aki halálsápadt lett, félrehúzódott, csendesben benyomta ujját a torkába és hatalmas sugarakban okádni kezdett.

– Mi van magával, Baloun?

– O-kádok, főhadnagy úr, ok-a-á-do-dok – nyögte a szerencsétlen felhasználva a szünetet –, é-én-za-bál-tamm-meg az e-egész-et egyedül...

És a szerencsétlen ember torkából valóban dűlt a pástétom a szta-
niolpapírral együtt.

– Amint látja főhadnagy úr – mondja Svejik semmit se veszve lel-
kinyugalmából –, minden ilyen megzabált pástétom kiválik az ember-
ből, mint olaj a vízből. Magamra akartam ezt bünt venni és ez a ba-
rom elárult. Ez a Baloun egész rendes ember volna, csak az a baja,
hogy megzabál mindent, amit az ember rábíz. Ismertem egyszer egy
ilyen embert, az szolga volt egy bankban. Erre ezeket rá lehetett bíz-
ni, sohase volt baj vele. Egyszer egy másik bankban ezer koronával
többet adtak neki és azonnal, ott a helyszínen, visszaadta. Ellenben,
ha elküldték, hogy hozzon tizenöt krajcárért füstölthúst, a felét meg-
ette az úton, ha pedig májashurkáért ment a hivatalnokok részére,
akkor lyukat vágott a hurkán és felét kiszedte bicskával, majd angol
flastrommal leragasztotta a hurkát. Többe került a flastrom, mint a
hurka, mégis megzabálta.

Lukás főhadnagy felsóhajtott és továbbment.

– Nem parancsol valamit, főhadnagy úr? – kiáltott Svejik a tovahala-
dó Lukás után, mialatt Baloun az ujját még mindig a szájában tartotta.

Lukás főhadnagy legyintett egyet a kezével és folytatta útját az élel-
mezési raktár felé. Közben az járt az eszében, hogy kizárt dolog, hogy
Ausztria megnyerhesse a háborút, amikor a katonák megeszik a tiszt-
jeik májpástétomát!

Közben Svejik átvezette Balount a katonai pályaudvar másik felére
és azzal vigasztalgatta őt, hogy elmennek együtt a városba és finom
debreceni kolbászt fognak hozni a főhadnagynak. A debreceni kol-
bász fogalma egybeolvadt Svejik tudatában a magyar királyi székesfő-
várossal.

– És ha elmegy közben a vonat? – vetette rá szemét Baloun vágya-
kozva.

– Amikor az ember a frontra megy – világosította fel Svejik aggódó
bajtársát –, akkor semmiről sem késik le, mert minden vonat, ami
csak a frontra megy, nagyon meggondolja magát, nehogy csak egy fél-
menetzászlóaljjal érkezék meg a végállomásra... Különben...

De nem mehettek sehová, mivel a kürtös beszállást fújta. Az egyes szakaszok legénysége üres kezekkel tért vissza a vagonba az élelmezési raktár elől. A tizenöt deka ementáli sajt helyett, amit a pesti állomáson kellett volna kapni, mindenki kapott egy skatulya gyufát és egy tájképes levelezőlapot, a Kelet-Galíciában elesett szegény népfelkelők síremlékével, amelyet Scholz szobrász egyéves önkéntesőrmester faragott.

*

A tisztí kocsiban azonban nagy izgalom uralkodott. A menetzászlóalj tisztikara Sagner százados köré gyülekezett, aki felindulva magyarázott nekik valamit. A kapitány, aki éppen most tért vissza a pályaudvarparancsnokságról, ezúttal egy hiteles és bizalmas karakterű táviratot tartott a kezében, ami nemrégén érkezett a dandárparancsnokságtól. A dandárparancsnokság újabb utasításokat, értesítéseket adott, amik megfelelték az 1915. május hó 23-iki komoly helyzetnek.

A dandárparancsnokság tudatta, hogy Olaszország hadat üzent Ausztria–Magyarországnak.

Már a brucki tisztí kaszinóban sokat beszélgettek a tisztí urak Olaszország sajtóságos magatartásáról, azonban senki sem gondolt arra, hogy hadüzenet lesz a dologból. Senki sem vette komolyan a hülyének vélt Biegler kadétőrmester apostoli szavait, aki egy alkalommal, vacsora közben azzal toltta el maga elől a makarónit, hogy: „Ebből pedig csak Verona kapujában fogok jóllakni.”

Miután Sagner kapitány a dandár parancsát rendesen végigsillabilázta, riadót fuvatott.

A legénység egy-kettőre összeverődött és négyszögben állott fel Sagner kapitány körül, aki a napi parancsot a szokottnál emelkedettebb hangon olvasta föl.

„Példátlan árulás az, amit Olaszország királya elkövetett. Örök szégyene marad Olaszországnak és királyának, hogy azt a testvéri kötelet, amely Olaszországot a Monarchiához fűzte, galádul széjjeltépte. Már a háború kitörésekor, amikor oda kellett volna állnia dicső csapataink mellé, az olasz király a kétszínű áruló szerepét játszotta.

Jellemtelen módon titkos tárgyalásokat folytatott ellenségeinkkel, és árulását május huszonkettedikéről huszonharmadikára virradó éjjelen a hadüzenettel tetézte. Legfelső hadurunk meg van győződve arról, hogy a mi bátor és dicsőséges hadseregünk erre a semmirekellő árulásra olyan ütessel fog felelni, mely az árulóval meg fogja értetni azt, hogy pusztulásának saját maga volt az oka. Meg vagyunk győződve róla, hogy isten segítségével nemsokára itt lesz az az idő, amikor az árulók földjén ismét Santa Lucia, Vicenza, Navarra, Custoza hős győztese állnak. Mi győzni akarunk, nekünk győznünk kell és mi bizonyára győzni is fogunk.”

Mire az elmaradhatatlan kincstári „dreimal hoch!”* kiáltás következett, amiután a legénység kissé leverten beszállt a vagonokba. A kenyérzsákba a tizenöt deka ementáli sajt helyett az olasz háborút pakolhatták.

*

Abban a kocsiban, ahol Svejik, Vanek őrmester, Chodounszyk telefonista, Baloun és az okkultista szakács utazott, módfelett érdekes beszélgetés fejlődött ki az olasz hadüzenet körül.

– A prágai Tábor-utcában – kezdte Svejik – történt egyszer ehhez hasonló eset. Ebben az utcában lakott egy Hozsejsi nevű kereskedő, kissé odébb, a túlsó oldalon pedig Posmourny boltos feküdt. A kettő között volt Havlasa szatócs boltja. Hozsejsinek egyszer aztán az az ötlete támadt, hogy ő elbánik a konkurenciával, Posmournyval, olyan módon, hogy Havlasával szövetséget köt Posmourny ellen. Tárgyalni kezdett Havlasával, hogy a két boltot egyesítik „Hozsejsi és Havlasa” néven. Ám Havlasa rögtön átszaladt Posmournyhoz és elmondta neki, hogy Hozsejsi ezerhétszáz koronát ígért neki az ő boltjáért és azt kívánja, hogy társas viszonyba lépjen vele. Viszont ha Posmourny úr hajlandó volna ezernyolcszáz koronát fizetni, úgy persze ő inkább Posmournyval társulna szívesebben. Ebbe aztán meg is állapodtak. Na és ez a Havlasa folyton ott ugrált Hozsejsi körül, mintha csak a

* „Háromszoros éljen!”

legjobb barátja volna és valahányszor arra került a beszéd, hogy mikor fogják végrehajtani az egyesülést, akkor Havlása azt mondta: No igen, majd meg fogjuk csinálni, csak arra várok, hogy a lakók visszatérjenek a nyaralásból. Ősszel aztán, amikor a nyaralásnak vége lett, csakugyan meg is csinálta, pontosan. Ugyanis egy reggel, ahogy Hozsejsi a boltját kinyitotta, a konkurens cég ajtaja felett nagy fölírás ötlött a szemébe. Egy új firmatábla: „Posmourny és Havlása.”

– Nálunk – jegyezte meg az ostoba Baloun – ugyancsak előfordult ilyesmi. A szomszéd faluban egy nagyon szép fajborjúra alkudtam, már le is foglaltam szóban és akkor csapta el az orrom elől Vojticky mézsáros.

– Na – folytatta Svejek –, szóval egy háborúval több, egy ellenséggel több, persze ez egy újabb frontot is jelent. Mennél több ellenségünk lesz, persze annál jobban kell spórolni a munícióval. Mentül több gyermeke van az embernek, annál több nádpálca fogy el a családban, szokta volt mondani az öreg motoli Chovanec, amikor a szomszéd-ban a gyerekeket püfölték.

Én csak attól félek – mondotta Baloun egész testében remegve –, hogy evégett a nyavalyás Olaszország miatt még kisebbre szabják a menázsit.

Vanek számvivő őrmester elgondolkodott és komolyan fűzte hozzá: – Ez bizony meglehet, mivel most a mi győzelmünk némi haszntást fog szenvedni.

– Most aztán ránk férne egy új Radetzky marsall – vélte Svejek –, mert ő nagyon jól kiismerte magát azon a vidéken. Az már tudja, hogy merre van az olaszok gyenge oldala és hogy merről kell őket munkába venni. Tudniillik nem lehet ám akármelyik oldalról neki-menni az ellenségnek. Odamenni nem nehéz, de aztán visszajönni onnan, az a tiszta katonaművészet. Ha az ember rámege az ellenség-re, nagyon jól kell tudja, mi van körülötte, mert különben könnyen belekerülhet a slamasztikába, amit másnéven katasztrófának neveznek a katonaságnál. Minálunk egyszer, még a régi lakásban, egy tolvajt csíptek el a padláson. Nem vette észre a marha, hogy a világító

udvarban kőművesek a falat javították akkoriban, és amikor kiszabadította magát és felborította a házmesternét, fogta magát és leereszkedett a világitó udvarba, ahonnan aztán nem tudott hová menekülni. Az ám, de a mi Radetzky apánkat nem lehetett olyan könnyen elcsípni, az minden utat ismert. Olvastam egy könyvben, amiben minden meg volt írva a vitéz tábornokról, hogy Santa Luciánál például csata közben egyszer csak elszaladt a csapataival, miközben az olaszok szintén elmenekültek. Csak másnap jött rá, hogy ő tulajdonképpen győzött, amikor látcsővel kereste az olaszokat és azok még látcsővel se voltak láthatók. Így aztán az elhagyott Santa Luciát szépen el is foglalta, így bánt el velük a feldmarsall.

– Olaszország nagyszerű ország – jegyzi meg Jurajda, a szakács. – Jártam egyszer Velencében. Ott tapasztaltam, hogy az olaszok mindenkit disznónak neveznek. Ha dühbe jönnek, ami náluk gyakori eset, úgy rögtön disznónak mondják az embert: „Porco maledetto”. Sőt a pápát és Szűz Máriát is ledisznózzák: „Porca Madonna, papa porco”.

Ezzel szemben Vanek őrmester jó véleménnyel volt Olaszország felől. Az ő kralupi drogériájában elsőrangú citromszirup volt kapható, ami Olaszországból származott. Rothadt citromból állították elő és mégis módfelett jóízű szirup volt. A legrothadtabb és a legolcsóbb citromot mindig Olaszországból hozták. Most azonban vége lesz ennek is és Kralupon nem lehet majd olasz citromterméket kapni. Sőt ennél sokkal súlyosabb dolgok is lesznek, különböző meglepetések, minthogy Ausztria biztosan meg fogja majd bosszulni ezt az árulást.

– Azt csak úgy mondják – veti közbe Svejek –, bosszút állni! Az ember azt hiszi, no most bosszút állok, aztán ártatlan emberek isszák meg a levét a bosszúállásnak. Amikor évekkal ezelőtt Vinohradban laktam, ott élt a földszinten egy házmester, akinél egy kisebb banktisztviselő lakott kvártélyban. Ez a hivatalnok a Kramezi-utcába valami kocsmába járt és ott vitába szállott egy úrral, akinek Vinohradban volt valami vizeletelemző intézete. Ez az úr semmire a világon nem gondolt, semmi másról a világon nem beszélt, csupán a vizeletvizsgá-

latról. A zsebe állandóan tele volt különböző üvegekkel, amik különböző színű vizelettel voltak tele, és ezeket tartotta boldog-boldogtalan orra alá. Mindenkit felszólított, hogy pisiljen az üvegbe és elemeztesse a dolgát. Mivel, hogy ettől függ a világ sorsa. A szerencse, a családi boldogság, minden. Minden analízis csupán hat koronába kerül. Minden vendéget, aki csak a kocsmába járt, lassankint rávett, hogy analizáltassa a vizeletét. A kocsmáros és a kocsmárosné is adott egy kis konyakos üvegben mintát, hogy azt a tudós úr elemezze. Csak az a bankhivatalnok tartotta magát keményen és az istennek sem adott a vizeletéből, habár valahányszor kiment a pissoirba, az urinás úr mindig utánament egy üveggel és aggodalmas arccal odaszólt neki: „Valahogy nem tetszik nekem a maga vizelete, kedves Skrokovszky úr, vizeljen csak bele ebbe az üvegbe, amíg nem késő”. Sok ilyen utánjárással végre rábírta a hivatalnokot arra, hogy az üvegbe vizeljen. Ez a művelet a hivatalnoknak csupán hat koronájába került, de kapott is érte olyan analízist, hogy csuda. Különböző ez az úr minden analízist nagy prédikáció és szigorú utasítások közepette adott át, ami alól még a kocsmáros se volt kivétel. Ezek a tanácsok viszont nagy ártalmára voltak a kocsmáros üzletének. Szerinte minden analízis igen súlyos bajra mutatott, amelynek eredményeként a páciensnek tartózkodnia kellett a szeszes italtól, csak vizet volt szabad innia, se dohányozni, sem házasodni nem szabad, se húst nem szabad ennie, csupán különböző főzelékféléket. És a derék hivatalnok borzasztó mérges lett az analízistől és elhatározta, hogy bosszút fog állni érte az urinamesteren. Bosszúja eszközéül a házigazdáját, a házmestert választotta, akit nagyon goromba embernek ismert. Egyszer azt mondta ennek a pisis úrnak, hogy az ő házmestere jó ideje nagyon rosszul érzi magát és szeretné megvizsgáltatni a vizeletét és ezért kéri az urinást, hogy holnap reggel hét óra tájban fáradjon el hozzá az urináért. A házmester még aludt, amikor ez az úr beállított hozzá és barátságos mosollyal felköltötte: „Van szerencsém, jó reggelt kívánok, Málek úr. Itt van egy üveg, legyen olyan kedves, vizeljen bele, aztán kapok öntől hat koronát”. No de aztán erre valami rettenetes

dolog történt. A házmester úgy ingben, gatyában, ahogy volt, kiugrott az ágyból és torkon ragadta ezt a szamaritánus férfiút és belevágta a szekrénybe úgy, hogy szegény egy ideig lógva maradt ott. Aztán, hogy nagynehezen kikecmeregett a szekrényből, akkor a dühös házmester bikacsököt ragadott és úgy gatyában zavarta végig az egész Cselakovszky-utcán. A szegény ember úgy ordított, mint az a kutya, akinek a farkára lépnek. Végre bemenekült a Havlicsek-utcába, a villanytelepre, ahová szintén követni akarta vad üldözője, de ott, szerencsére, egy rendőr elállta az útját. Ezzel szintén harcba bocsátkozott. Tudniillik úgy futás közben mindene kilógott a gatyából és a derék rendőr szemérem elleni vétség címén fogta le a házmestert. Persze, amikor már a rendőrrel is verekedni kezdett, akkor több rendőr is összeszaladt és nagy kinnal becipelték a kerületi kapitányságra, ahol a kóterbe dobták, de még innen is úgy ordított, mint az állat: „Büdös gazemberek, majd adok én nektek analizálni”. Kapott aztán hat napot hatóság elleni erőszak és szeméremsértés címén, de a tárgyaláson viszont megsértette az uralkodóházat úgy, hogy azt hiszem, hogy talán még most is ül a boldogtalan Málek. Azért mondom én, hogy nem jó az a bosszúállás, mert gyakran más issza meg a levét.

Baloun közben egész másra gondolt úgy, hogy mikor Svejka befejezte a tanulmányos történetet, a következő kérdéssel fordult Vanek számvivő őrmesterhez:

– Őrmester úr, valóban azt hiszi, hogy amiatt az olasz háború miatt le fogják szállítani a porciókat?

– Ez olyan világos, mint a vakablak – vetette oda Vanek.

– Jézus Mária! – kiáltott Baloun és két kezébe kapva gondterhes fejét, szótlánul meredt maga elé a sarokban.

Ezzel aztán, ebben a vagonban, véglegesen be is fejeződött a megbeszélés az olasz hadüzenetről.

*

A tisztai vagonban a vita bizonyára nagyon lapossá vált volna az olasz hadüzenet teremtette új helyzet körül, miután Biegler kadétőrmester már nem volt jelen, ha szerencsére Dub hadnagy, a harmadik század

egyik szakaszparancsnoka be nem ugrik, hogy helyettesítse a póruljárt hadi teoretikust.

Dub hadnagy civilben cseh tanár volt, azonban már a békevilágban is nagy gondot fordított arra, hogy a monarchiával szemben való loyaltását, ahol csak erre mód volt, demonstrálja. Írásbeli dolgozatként tanítványainak mindig a Habsburg-ház történetéből adott feladatokat. Az alsó osztályokban azzal rémítgette tanítványait, hogy leíratta velük Maximilián császár esetét, aki magas kösziklára mászott, ahonnan nem tudott lejutni, József császárt, a „nép barátját” és Ferdinándot, a „jó királyt”. A felsőbb osztályokban viszont a feladat nehezebb volt. Például a hetedik osztályban már ilyen kérdéseket tárgyaltak: „I. Ferenc József, a tudomány és művészet atyja”. Egy hetedikest azért zárt ki örök időkre Ausztria–Magyarország minden középiskolájából, mert azt írta egyik dolgozatában, hogy I. Ferenc József császár leghatalmasabb műve a prágai Ferenc József híd megépítése volt.

Dub professzor nagyon ügylet arra, hogy tanítványai a császár születése napján, vagy egyéb ünnepélyes alkalmakkor lelkesedéssel bőg-jék a „Gotterhalté-t”. A társaságban utálták, mert köztudomású volt róla, hogy kollégáit denunciólja. Abban a városban, ahol tanított, volt egy asztaltársaság, melynek a helység legcímeresebb barmai: a kerületi kapitány, a főgimnázium igazgatója és Dub tanár voltak a tagjai. Ebben a kis körben tanult meg Dub tanár osztrák–magyar módra politizálni. A megcsontosodott professzorok hangján fogott hozzá itt is az általános helyzet elemzéséhez:

– Engem Olaszország magatartása egy csöppet se lepett meg. Én tulajdonképpen ezt már három hónappal előbb vártam. Megállapítható, hogy Olaszország a Tripoliszért vívott török háború óta nagyon fenn hordja az orrát. Azonkívül nagyra van a flottájával és bízik a partvidék és tiroli lakosságunk hangulatában. Még a háború előtt beszélgettem erről a témáról a mi kerületi főnökünkkel és már akkor felhívtam a figyelmét arra, hogy jó lenne, ha a mi kormányunk nem becsülné le az irredenta propaganda jelentőségét. A kerületi kapitány teljesen igazat is adott nekem ebben a kérdésben, annál is inkább, minthogy

minden tisztánlátó ember részére már akkor világos volt, hogy hová fog vezetni ez az engedékeny magatartás, amelyet kormányunk tanúsított ezekkel az elemekkel szemben. Emlékszem, hogy körülbelül már két évvel ezelőtt, a balkán háború idején, a mi Prohászka főkonzulunk esetével kapcsolatban megmondottam, hogy Olaszország csak az alkalomra vár, hogy bennünket hátba támadhasson.

– No és látják, most megkaptuk – mondotta olyan hangon, mintha az egész tisztakar ellenkező állásponton lenne vele szemben, holott az aktív tisztetek valamennyien olyasmire gondoltak, hogy ez a barom civil tehetne nekik inkább egy szívességet...

– És való igaz – folytatta Dub hadnagy mérsékelt hangon –, hogy például az iskolai feladatoknál nagyon elhanyagoltuk a mi dicső 1848-as és 1866-os olasz hadjáratainkat, amiről a mai dandárparancs olyan helyesen emlékezik. Viszont én az én iskolámban, közvetlen a háború előtt tanítványaimnak, ilyen írásbeli feladatokat adtam: „A mi hőseink Olaszországban Vicenzától Custozáig vagy...” És Dub hadnagy ünnepélyes hülye hangján így fejezte be:

„Életünket és vérünket a Habsburg-házért! Az egységes, hatalmas Ausztriáért!”

Elhallgatott, szemmel láthatólag arra várt, hogy a tiszt kocsis többi utasai szintén megragadják az alkalmat a beszédhez, amire ő mégegyszer kifejtette volna, hogy Olaszország áruló magatartását már öt évvel ezelőtt előrelátta... De csalódott, annyira, hogy Sagner kapitány, akinek Matusics ordonánc közben egy friss „Pester Lloyd-ot” hozott, az újságba tekintve így kiáltott fel:

– Na, nézd már, az a kis bécsi fruska, a Wiener, aki tegnap még Bruckban vendégszerepelt, most itt játszik a „Kis színházban”...

A tiszt vagonban ezzel végződött a vita az olasz hadüzenet fölött.

*

Matusics, a zászlóalj ordonánca és Batzer, Sagner százados puccerja, akik a vagon végében tanyáztak, az olasz hadüzenetet szintén praktikus szempontból fogták fel. Ez nekik annál könnyebb volt, mert

mind a ketten évekkel ezelőtt, még a tényleges katonai szolgálatuk ideje alatt végigcsináltak egy-egy hadgyakorlatot Dél-Tirolban.

– A nehéz nyavalya jöjjön rá – mondotta Batzer –, ez lesz aztán a muri. Kész állatkínzás lesz az, azokon a bestia hegyeken mászkálni evvel a rengeteg kofferral, amit a kapitány úr cipeltet itt velem. Én ugyan magam is hegyi lakos vagyok, de az egész más dolog, amikor az ember flintával a kabát alatt odajár Schwarzenberg herceg vadászterületén nyulat válogatni...

– Hát testvér, ha le találnak dirigálni bennünket Itáliába, akkor nekem se lesz sok nevetnivalóm, azokon a gané hegyeken és sziklákon szaladni majd a parancssal... Hozzá ott alig kap az ember más enni-valót, mint olajos puliszkát...

– De mi a frásznak vinnének minket oda? – dühöngött Batzer –, a mi ezredünk volt már Szerbiában, volt már a Kárpátokban, én éppen eleget cipeltem már a kapitány úr kofferjét a hegyek közt. Már kétszer el is hagytam őket, egyszer Szerbiában, egyszer a Kárpátokban, harmadszorra úgy látszik, most az olasz határon vár rám ez a slamasztika... Aztán ami a kosztot illeti odalenn... – nagyot köpött a padlóra és bizalmasan közelebb húzódott Matusicshoz: – te, nálunk Kaspersky-Horán, tudod, finom gombócokat szoktak csinálni főtt krumpliból. Aztán ezeket a szép gombócokat megfürdetik tojásban, vastagon behintik prézlivél és finom szalonnás zsírban sütik ki.

Azt a szót, hogy „szalonnás zsír”, Batzer titokzatos és ünnepélyes hangon ejtette ki.

– Persze a legízletesebb ez jó savanyú káposztával – fűzte hozzá Batzer melankolikusan –, emellett elbújhat az isten minden makarónija.

És ezzel az Olaszország áruháza feletti vita itt is véget ért.

*

A vonat már jó két órája állott a pályaudvaron. A legénységi vagonokban egyhangúan az a vélemény uralkodott, hogy az egész vonat irányt fog változtatni és Olaszországnak veszi majd útját. Erre vallott az a

körülmény is, hogy a legénységet ismét kivagonírozták. Megérkezett az egészségügyi inspekció és minden vagon jól felöntött lysollal, amit különösen azokban a vagonokban, amikben a komiszkenyértartalék feküdt, nagy morgással fogadtak.

Viszont a parancs: parancs. Az ellen nem csinálhat az ember semmit. Úgy szólt a parancs, hogy a kétszázhuszonnyolcas transzportot fertőtleníteni kell, hát fertőtlenítik, ha fene fenét eszik is. Éppen ezért leöntötték lysollal a komiszkenyér halmazt éppen úgy, mint a rizskásás zsákokat. Ebből is láthatta az ember, hogy itt valami kurucvilág készül.

A fertőtlenítés után újból visszazavarták a legénységet a vagonba és egy félóra múlva ismét kiszállás volt. Egy öreg generális jött szemlét tartani a transzport felett. Svejk persze a táborno­köt rögtön öreg úrnak nevezte és az arcvonal mögött állva, csendesen odasúgta Vane­knek:

– Micsoda vén trotty!

És az öreg táborno­k, Sagner kapitány kíséretében, lelépte a frontot oda és vissza, majd megállott egy fiatal katona előtt és megkérdezte, hogy hogy hívják, hová való, milyen idős és hogy van-e zsebórája. A fiatal katonának volt ugyan zsebórája, de azt hitte, hogy az öreg úr még egyet akar adni neki és erre alázatosan azt jelentette, hogy bizony neki ilyesmije nincs. Erre az öreg generális rámosolygott, ahogy azt Ferenc József császár szokta tenni, amikor valamelyik város polgármesterét megkérdezte: „Na, jó vold-e a termes? – Jó, felség, csak elverte a jég... – Derek derek nótyon mék vagyok élekedve...” A vén dilinyós erre a baka mellett álló káplárhoz fordulva megkérdezte, hogy egészséges-e a felesége?

– Táborno­k úrnak alássan jelentem – ordította a káplár –, én nő­len vagyok –, mire a táborno­k, a paralitikusok reménytelen mosolyá­val ismét megjegyezte:

– Derék, nagyon meg vagyok elégedve...”

Majd azt parancsolta Sagner kapitánynak, mutassa be neki, miként tudja saját magát beosztani a legénység kettős rendekbe. Amire ha-

marosan felhangzott a monoton beosztás: – Első, második, első, második, első, második... Sok ilyen kiváló tábornoqa volt őfelségének.

Amikor a szemle szerencsésen végetért – aminél a tábornoq nem kímélte Sagner századost –, megengedték a legénységnek, hogy sétálhat a pályaudvaron fel és alá, miután a vonat valószínűleg csak jó három óra múlva indul tovább. Így jártak aztán a katonák fel és alá az állomás körül és örültek, ha sikerült kipumpolni valakitől egy cigarettát.

Nagyon meglátszott már, hogy a háború első dicső korszaka – amikor a lakosság minden földi jóval várta éjjel-nappal a katonavonatot –, örökre elmúlt, és a büszke hősök, akik azelőtt éppen hogy elfogadták a hazafiak ajándékát, most az alázatos koldusig züllöttek.

Sagner kapitánynál valami küldöttség jelentkezett a „Hősöket üdvözlők egyesületéből”. Két borzalmasan megviselt hölgy, akik a metzszázlóalj részére ajándékot hoztak, még pedig húsz doboz jószagú szájpasztillát, egy pesti cukorkagyáros reklámciikkét. Azok a pléh dobozok, melyek ezeket a szagos szájpasztillákat tartalmazták, elég csinosak voltak. A doboz fedelén egy magyar honvéd volt látható, amint egy osztrák Landsturm kezét szorongatta és felettük ragyogott Szent István koronája. Körben pedig magyar és német nyelven a népszerű jelszó: „A királyért, istenért és hazáért.”

Ez a cukorkagyár annyira ment a loyálisban, hogy a királyt az isten elébe rakta.

Minden doboz nyolcvan darab pasztillát tartalmazott, úgy, hogy pontosan kiszámítva, öt pasztilla esett egy emberre. Ezenkívül hoztak még ezek a megviselt hölgyek egy csomagot tele mindenféle nyomtatott imával, amit Szatmáry Géza püspök szerkesztett. Az imák magyar és német nyelven voltak írva és különböző átkokat szórtak az ellenség fejére.

Az aranyszájú püspök szerint az úristennek galuskává és gulyássá kell aprítani az egész orosz, francia, angol, szerb, japán hadsereget... Továbbá azt követelte még ez a derék püspök az irgalmas istentől, hogy fürödjön meg az egy szálíg legyilkolt ellenség vérében, amiként az az elvetemedett Heródes a legyilkolt kis zsidógyerekekkel tette.

A derék püspök forró fohászában például a következőket óhajtotta: „Áldja meg a jó isten szuronyainkat, hogy minél mélyebben megforgathassátok az ellenség gyomrában. Az igazságos isten irányítsa az ágyúk tüzét az ellenséges vezérkar fejére. Az irgalmas isten adja, hogy az ellenség a saját vérébe fulladjon...”

Amikor a hölgyek leadták az ajándékokat, megkérték Sagner kapitányt, hogy a kiosztásnál jelen lehessenek. Sőt az egyik annyira ment, hogy beszédet akart tartani a katonáknak, akiket ez alkalommal egyszerűen „a mi derék tábori szürkéink”-nek titulált.

Mind a kettő roppant meg volt sértődve, hogy ezt a szerény kívánságot Sagner kapitány elutasította. Egyelőre tehát az ajándékok bekeverültek abba a vagonba, ahol a menetzászlóalj raktára volt. A nemes hölgyek végigtipegtek a katonák sorain, miközben az egyik nem állta meg, hogy egy szakállas katona arcát meg ne simogassa. Ez a katona egy Simek nevezetű ember volt Budweiszből, akinek fogalma se volt arról, hogy milyen szent kiküldetésben járnak ott ezek a hölgyek. Amikor a megviselt dámák továbbmentek, Simek így szólt a pajtásához: – Nahát, micsoda szemtelen szajhák vannak errefelé! Még ha volna valamilyen formája ennek a majomnak, de olyan, mint a golya, az ebadta! A rosszseb egye meg a nyakigláb csorosozlyáit! Még hogy egy ilyen vén skatulya akar katonákkal kikezdeni!

Az állomáson az olasz hadüzenet elég rendes pánikot okozott. Két tüzérségi szállítmányt feltartóztattak és StájerországnaK irányították. Az állomáson volt egy transzport bosnyák gyalogság is, amely teljesen ismeretlen okokból már két napja rostokolt az állomáson. Egyszerűen itt felejtették őket. Különben nem lehetne megmagyarázni azt a csekély rendetlenséget, hogy a legénység már két napja nem kapott menázsit se, úgy, hogy a legénység Újpesten koldult kenyeret a lakosságtól. Egyebet se lehetett itt hallani, mint az elhagyatott bosnyákok ékes káromkodását, amivel az uralkodó rendet áldották: „Jebem ti boga – jebem ti dusu, jebem ti majku.”*

* „...szom az istenedet – a lelkedet, az anyádat!”

Nemsokára a kilencvenegyesek menetzászlóalját ismét behajtották a vagonokba. Amikor a legénység elfoglalta a helyét, akkor jött Matusics zászlóaljküldönc és jelentette, hogy a vonat majd csak három óra múlva indul tovább. Erre az éppen bevagonírozott legénységet ismét szélnek eresztették. Mielőtt a vonatnak indulnia kellett volna, berontott Dub hadnagy a tiszt kocsiba és kérte a zászlóaljparancsnokot, hogy csukassa be Svejket. Dub, aki kipróbált és közismert denúciáns volt professzor korában, gyakran szóba eszkedett a katonákkal, hogy azok felfogását, elveit kiszimatolja és egyúttal megmagyarázza nekik, hogy miért kell harcolniuk...

Úgy történt a dolog, hogy Dub hadnagy, amikor a körútját járta az állomásépület mögött, meglátta Svejket, aki nagy érdeklődéssel olvasott valami plakátot a hadi lutriról. A plakát azt ábrázolta, hogy egy osztrák katona valami szakállas kozákot szurkált a fal tövében.

Dub hadnagy Svejke vállára ütött és megkérdezte, hogy tetszik-e neki ez a plakát?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem – felelt Szejke –, ez rettentően hülye plakát. Én már láttam sok ostoba plakátot, de ilyet még soha.

– És mi nem tetszik magának rajta? – kérdezte a hadnagy.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, nem tetszik nekem, hogy az a marha katona a falba szurkálja a szuronyát, ami könnyen eltörhet ezzel a kincstárnak nagy károkat okoz. Ezért meg kellene büntetni ezt a barmot, annál is inkább, minthogy az orosz feltartja a kezét, tehát megadta magát. Már pedig nem rendes dolog így bánni a foglyokkal, mert ez úgyse használ, meg aztán az az orosz is ember végeredményben...

Dub hadnagy tehát tovább érdeklődött Szejktől, hogy annak elveiről valahogy értesülést szerezzen:

– Szóval, maga sajnálja ezt az oroszot?

– Én mind a kettőt sajnálom, hadnagy úr. Az oroszot azért, mert átszúrták, a mienket pedig azért, mert be fogják csukni, mivel ilyen munkával biztosan el fogja törni a szuronyát. Ez a fal kőfalnak látszik, az acél pedig módfelett törekeny anyag. Biztosan el fog törni. Va-

lamikor, a békevilágban, amikor még a tényleges időmet szolgáltam, volt a századnál egy hadnagy úr. Egyetlen régi komiszbaka se tudta magát úgy kifejezni, mint ez a hadnagy úr. Kint az egzecírplaccon azt mondta nekünk: – Amikor „Vigyázz” van, akkor úgy mereszd ki a szemed, akár a kandúr, mikor a takarmányba szarik. – Ettől eltekintve nagyon rendes ember volt. Egyszer, karácsony táján, azt hiszem, megbolondult és egy kocsi kókuszdiót vásárolt a századnak. Ott aztán megtanultam, hogy milyen törekeny a szurony. A fél század eltörte a bajonettjét ezeken a betyár kókuszdiókon. Persze, erre a főhadnagy úr az egész századot lecsukatta. Három napig nem volt szabad kimeni a kaszárnyából, sőt a hadnagy úr is háziáristomot kapott.

Dub hadnagy dühösen nézett bele Svejkké arcába és szinte szikrázó szemmel kérdezte:

– Ismer maga engem?

– Igenis, hadnagy úr.

Dub hadnagy kimeresztette a szemét és lábával nagyot dobbantva szólt:

– Én pedig azt mondom magának, hogy maga még nem ismer engem!

Svejk gyanútlan nyugalommal válaszolt, mintha csak valami egyszerű jelentést adna le:

– A hadnagy urat igenis ismerem. A hadnagy úr a mi menetzászlóaljunkhoz tartozik.

– Maga nem ismer még engem! – ordította a megvadult denunziáns. – Maga legfeljebb a jó oldalamról ismer, de meg fog ismerni majd a rossz oldalamról is... Én rossz vagyok, dühös, maga csudálkozni fog, mennyi harag fér belém! Ismer-e tehát engem, vagy nem ismer?

– Igenis ismerem a hadnagy urat.

Erre Dub hadnagy nem tudta magát tovább tartóztatni és magánkívül ordított Svejkké nyugodt, jószágos arcába:

– Bizonyára a testvére is ilyen marha, mint maga, maga ökör! Mi a maga testvére civilben?

– Tanár volt, hadnagy úr és ő is letette a katonaságnál a tisztvi vizsgát. Dub hadnagy szúrós tekintettel meredt bele Svejki jámbor szemébe, amit Svejki méltóságos nyugalommal állott. De ez a beszélgetés egselőre egy „abtreten” vezényszóval ért véget.

Ezek után elindult ki-ki a maga útjára, ki-ki a saját gondolataival.

Dub hadnagy arra gondolt, hogy Svejket lecsukhatja a zászlóaljparancsnokkal, míg Svejki úgy vélte, hogy sok ostoba tisztet látott már világéletében, de ilyen még egy ezred se termett.

Dub hadnagy, aki éppen ma határozta el, hogy a katonákat emberségre fogja tanítani, az állomás háta mögött újabb áldozatokra talált. Két katona volt, ugyancsak az ő ezredéből, de más szakaszokból és valamiről tárgyaltak két utcalánnyal, a sötétben, tört németsséggel. Tucatszámra csavarogtak az állomás körül az effélék.

A távozó Svejki még világosan hallotta az ordító Dub hadnagy szavát:

– Ismer maga engem?...

– Azt mondom maguknak, hogy maguk engem nem ismernek!

– Majd meg fogtok ismerni!

– Ti talán csak a jó oldalamról ismertek!

– Én mondom, hogy meg fogtok ismerni a rossz oldalamról is!

– Majd adok én nektek. Szamarak!

– Van testvéretek?

– Azok is ilyen barmok lehetnek, mint ti!... Mivel foglalkoznak?... a trénnél van... No... Gondoljatok arra, hogy ti katonák vagytok. Mik vagytok ti, csehek? Tudjátok-e, hogy mit mondott Palacky? Ha Ausztria nem volna, úgy teremteni kellene egyet... Abtreten!...

Dub hadnagy körútja, dacára minden igyekezetének, nem hozott reális eredményt. Három katonacsoportot tartóztatott fel, azonban minden oktató igyekezete, hogy – majd megtanítalak én benneteket sírni! – eredménytelen maradt. Az az anyag, melyet most a harctérre szállítottak, ilyen kísérletre nem volt alkalmas, ellenben minden katona szeméből világosan ki lehetett olvasni, hogy Dub hadnagy úrról nem a legjobb véleménnyel vannak. Hiúságában megsértve, elhatározta, hogy Svejki bezárását fogja követelni Sagner századostól. Azzal

indokolta Svejki, a derék katona izolálásának szükségességét, hogy Svejki határtalanul szemtelen, Svejki őszinte feleletét legutolsó kérdésére, egyszerűen „gúnyos megjegyzésnek” nevezte. Mert ha ez így megy tovább, úgy az egész tisztikar hamarosan el fogja veszíteni tekintélyét a legénység előtt. Elmondta, hogy egy ízben a háború előtt a kerületi kapitánnyal is beszélgetett erről a kérdésről és ő már akkor kifejtette, hogy minden előjárónak gondoskodnia kell arról, hogy alantasai szemében megfelelő autoritása legyen. És a kerületi kapitány úr ugyancsak ezen a véleményen volt. Ez módfelett fontos, most, éppen a háborúban. Mentől közelebb kerülnek a fronthoz, annál nagyobb rettegésben kell tartani a legénységet a tisztikarral szemben s ezért kérte, hogy Svejkre súlyosabb fegyelmi büntetés méressék ki.

Sagner kapitány ki nem állhatta a tartalékos tisztet általában, akármilyen polgári állásból szalajtották is őket a hadseregbe, így aztán nem lehetett azon csodálkozni, hogy Dub hadnagyot gúnyosan felvilágosította arról, hogy az ilyen természetű feljelentést írásban szokták benyújtani és nem szónokolni róla, mint a piaci kofák, amikor a krumpli áráról vitatkoznak. Ami pedig Svejki esetét illeti, úgy forduljon ennek elsőfokú fölöttes hatóságához, Lukás főhadnagy úrhoz. Ilyen ügyeket csak rapport alapján lehet elintézni, mégpedig úgy, hogy a századtól jön a zászlóaljhoz. Ezt illene tudni a hadnagy úrnak... Ha Svejki tényleg vétett valamit, úgy majd századkihallgatásra fog kerülni és ha Lukás főhadnagy úr hajlandó ezt hivatalos feljelentésnek venni, akkor kerülni csak Svejki a zászlóalj parancsnoksága elé. Ebben az esetben nincs kifogása az ellen, hogy Svejki zászlóalji hallgatásra jöjjön.

Lukás főhadnagy egyetértett a dologgal, de közben megjegyezte, hogy Svejki csakugyan van egy tanár bátyja, aki tartalékos tiszt.

Erre aztán Dub hadnagy megingott és csendesebb hangon megjegyezte, hogy ő tulajdonképpen nem is ragaszkodik Svejki megbüntetéséhez, minthogy lehetséges az, hogy Svejki nem tudta magát elég illő formában kifejezni és azért tetszett úgy, mintha szemtelen lett

volna és nem tudná azt, hogy feljebbvalóit meg kell becsülnie. Ettől eltekintve, neki az a benyomása, hogy Svejek gyengeelméjű ember. S ezzel a vihar egyelőre el is vonult Szejk feje fölött anélkül, hogy a ménkő lecsapott volna.

Abban a vagonban, ahol a zászlóaljiroda és a raktár volt, Bautanzel számvivő őrmester két hatalmas zászlóaljlistát állított össze, miközben leereszkedően zabálta azokat a pasztillákat, amiket a legénység részére hozott a hősoket istápoló két hölgy. Mindennapos dolog volt, hogy ami egyszer Bautanzel kezébe került, az menthetetlenül ugyanazon a manipuláción ment keresztül, amin ezek a szerencsétlen szagos pasztillák.

Ez különben háború idején egészen magától értetődő dolog. Még ha valamilyen vizsgálat meg is állapította, hogy a manipuláns nem loptott, a számvivő őrmester akkor is gyanúban maradt, hogy különböző magán manipulációk segítségével hozta rendbe a szénáját.

Bautanzel őrmester éppen a jelen transzport szomorú körülményeiről beszélt, mialatt az egész irodaszemélyzet pasztillával tömte magát, minthogy más lopni való most nem igen akadt.

– Már két menetzászlóaljat csináltam végig, de ilyen nyomorult utam eddig még nem volt. Bizony barátocskáim, azelőtt, mint például Eperjesnél, egész halom finomabbnál finomabb holmi volt felhalmozva nálunk. Tízezer Memphis cigaretta volt eldugva, két nagy kerék ementháli sajt, háromszáz konzerv. Aztán, amikor Bártfánál belekerültünk a lövészárokba, az oroszok elvágták az összeköttetést Musinnál. Ott csináltunk aztán nagyszerű üzletet. A látszat kedvéért körülbelül egy tizedét széjjelosztottam a menetzászlóaljnak, mintha azt megspóroltuk volna, a többit pedig eladtam a trénnél. Abban az időben egy Szojka nevű őrnagy volt a kommandánsunk. Micsoda derék ökor volt az! Mert mindig nálunk lógott a trénnél, minthogy nem volt nagy hő és odafönn a golyók fütyültek és srapnellek robbantak. Ezért folyton körülöttünk koslatott, azzal az ürüggyel, hogy azt vizsgálja, rendesen főzünk-e a legénységnek. Rendesen akkor jött hozzánk, amikor megtudta, hogy az oroszok ismét támadásra készülnek.

Egész testében remegett, úgy, hogy csak azután tudott megnyugodni egy kissé, amikor jól teleszívta magát rummal. Végigkontrollálta az összes tábori konyhákat, ami csak a trén körül található volt, Persze, minden tábori konyha ott lebzelt, mert a menázsit csak éjjel lehetett kihordani a lövészárókba. Abban az időben olyan slamasztikában voltunk, hogy holmi tiszt menázsiról szó se lehetett. Az egyetlen utat, ami a hinterland felé még szabad volt, német csapatok szállták meg és ami jó csak jött hátulról, azt mind visszatartották maguknak és felzabálták. Nekünk csak a maradékot engedték át. Semmink a világon nem volt, a trén teljesen tiszt konyha nélkül maradt. Az egész idő alatt nem voltam képes többet szerezni egy kis malacnál, ezt aztán szépen megfüstöltük és elhelyeztük egy jó óra járásnyira a tűzerekhez, nehogy Szojka őrnagy valahogy megszimatolja. Volt ott nekem egy ismerős tűzmesterem, ez dugta el részünkre a drága csemegét. Szóval, amikor az őrnagy hozzánk jött, folyton a levest kóstolta a konyhában. Húst nem sokat főztünk, mert azt a néhány disznót és borzalmasan sovány tehenet, amit az ember a környéken fel tudott hajtani, alig lehetett annak nevezni. Ehhez járult még az is, hogy a poroszok konkurráltak velünk és kétszer annyit adtak a jószágért, mint amit mi fizettünk. Persze ilyen körülmények között, amíg Bártfán voltunk, alig tudtam spórolni valamit, tán ezerkétszáz és néhány koronácskát. Ezt is a marha vásárláson és pedig úgy, hogy sokszor pénzt sem adtunk a marháért, hanem csak utalványt, a zászlóalj stemplijével. Ezt különösen az utolsó időkben csináltuk, amikor megtudtuk, hogy az oroszok tőlünk keletre már Radványban, nyugatra pedig Podolinnál állanak. Nehéz az ottani népekkel dolgozni, mert azok sem írni, sem olvasni nem tudnak és csak három keresztrel írták alá a nevüket. Ezt persze az intendáns tudta és így nem küldhettem be egyszerűen a nyugtákat, amikor friss pénzt akartam faszolni. Ezt csak olyan helyen lehet csinálni, ahol az emberek írástudók és alá tudják írni a nevüket. Ehhez járult még, amint mondtam, az is, hogy a poroszok kétszerannyit és készpénzben fizettek, így aztán a parasztok úgy néztek ránk, ha vásárolni jöttünk, mint a rablókra. Azonkívül

az intendáns elrendelte, hogy a kereszttel írt nyugtákat csak akkor fizeti ki, ha azokat idejében átadjuk a tábori számellenőrző hivatalnak. Aztán csak úgy tolongtak körülöttünk a különböző ellenőrző közegek. Ott zabálták tele magukat nálunk a konyhán, és másnap ugyanazek a betyárok jelentettek fel bennünket. Szojka őrnagy folyton a konyhán lógott. Lelkemre mondom nektek, fiúk, hogy egyszer kiszedte a kondérból az egész húst, ami a negyedik századnak volt főzve. Egy disznófejen kezdte el a vizitet és kijelentette, hogy még nincs jól megfőzve. Tovább főztük, persze neki. Az igaz, hogy abban az időben nem sok hús főtt nálunk. Egy századra körülbelül tizenkét békebeli porció esett, de ezt meg az őrnagy úr falta fel. Aztán elkezdte a levest kóstolni és még ő csapott kravált, hogy a leves olyan, mint a víz és hogy micsoda rend az, hogy húslevest főzünk hús nélkül. Aztán rántást csináltatott a levesbe és az én utolsó makarónimat is beleserakatta, amit nagykeservesen megspóroltam magamnak. Ez a makaróni még nem bántott volna annyira, mint az, hogy a rántásban két kiló elsőrendű teavajam ment tönkre, amit akkor spóroltam, amikor még a zászlóaljnak tisztikonyhája volt. El volt dugva egy állványon és onnan kotorta elő és úgy ordított rám, mint a sakál, hogy kié az a vaj? Erre azt mondtam neki, hogy a fejkvóta szerint minden katona élelmezésének feljavítására jár tizenöt gramm vaj, vagy pedig huszonegy gramm zsír, de mivel a vajtartalék kevés, hát ezt a vajat fenntartottam addig, míg újabb vajat kapunk, hogy az elosztásnál mindenkinek jusson. Szojka őrnagy erre irtó haragra lobbant és azt mondta, hogy én biztosan arra várok, hogy majd jönnek az oroszok és elviszik az utolsó két kiló vajunkat is. Rögtön megparancsolta, hogy az egész vajat bele kell rántani a levesbe. Így koptam ki utolsó kis tartalékomból is. No, mondhatom, nagy pechemre volt, hogy ez az őrnagy olyan gyáva... Ez a disznó tett tönkre engem. Olyan éles szimat fejlődött ki benne nálunk, hogy lassanként minden tartalékelemőzsiámat kiszagolta és felfedte. Egy alkalommal a legénységi marhamájából spóroltam el magamnak egy darabot. Éppen dínasztelni akartam, amikor az ágy alá bújt és kihúzta onnan a máját. Mekkoraakat ordított!... Akkor

meg úgy vágtam ki magam, hogy ezt a darab májat el kell ásni, mivel lépfenés, ahogy ezt a tüzérek kúrsmítja megállapította. Az őrnagy erre egy trénkatonával összepakkoltatta a májat, elvitte egy szikla alá és megsüttette egy bográcsban. Ez volt aztán a veszte is a nyavalyásnak. Az oroszok észrevették a szikla alján a tüzet és szépen odacsaptak egy tizennyolcas gránátot, úgy, hogy amikor odamentünk meg nézni, bizony nehéz volt eldönteni, hogy mi tapadt a sziklához, a marhamáj, vagy az őrnagy úr mája.

*

Ekkor jött a hír, hogy a vonat csak négy óra múlva indul, mivel a hatvani vonalat eltorlaszolták a sebesültszállító vonatok. A pályaudvaron hírek keringtek, hogy a miskolci állomáson összeütközött egy sebesültszállító vonat egy muníciótranszporttal. Állítólag Pestről segélyvonatok futottak ki a helyszínre.

Erre az egész zászlóalj fantáziája élénk aktivitásba fogott. Már kétszáz halotról beszéltek, valamint arról, hogy az egész szerencsétlenséget mesterségesen idézték elő, hogy eltussolják azokat a visszaéléseket, amiket a sebesültek ellátása körül űztek.

Ez az eset alkalmat szolgáltatott arra, hogy éles kritika alá vegyék a menetzászlóalj ellátását. Szóbakerült a magazin és az élelmező iroda sok zsványá is, akik fölfalják és elkótyavetyélik a legénység élelmét.

Az emberek többsége azon a véleményen volt, hogy Bautanzel számvivő őrmester megosztozik a lopott holmin a tisztekkel.

A tisztikocsiban Sagner kapitány tudatta a tisztikarral, hogy az útirány Galícia, és hogy Miskolcon három napos kenyér- és konzervfelvételezés vár a legénységre. Miskolcig még tízórás út van előttük. Miskolcon csakugyan rengeteg sebesültszállító vonat akadt meg. A lembergi offenzíva sebesültjeit hordták szünet nélkül, viszont Miskolcon a távirat értelmében egyetlen komiszkenyér és egyetlen konzerv sincs. Parancs érkezett tehát, hogy a kenyér és a konzerv helyett fizessenek ki fejenkint hat korona és hetven fillért a kilencnapos zsoldfizetésre szánt pénzből. Ha a zsoldfizetésig pénz jön a dandártól, akkor majd

ki lehet fizetni azt is, most azonban a zászlóalj kasszájában összevissza tizenkétezer korona lötyög.

– Mégis csak disznóság, hogy az ezred ilyen koldusmódra ereszti neki a világnak a menetzászlóaljat – mondta dühösen Lukás főhadnagy.

Amire halk megbeszélés indult Wolf zászlós és Kolár főhadnagy között. Kiderült, hogy az utóbbi időben Schröder ezredes kerek tizenhatezer koronát helyezett el egyik bécsi bankban.

Kolár főhadnagy erre elmesélte, hogyan megy a spórolás a katonaságnál. Az ember ellop az ezred pénztárából hatezer koronát és azt szépen zsebrevágja, ugyanakkor a legkonzekvensebb logikával kiadja a parancsot minden századkonyhának, hogy fejadagonként három grammot csípjenek le a borsóból.

Egy hónap alatt ez kilencven grammot tesz ki fejenként és minden századszakácsnak legalább 16 kilogramm elspórolt borsóval kell elszámolni.

Kolár főhadnagy és Wolf zászlós persze csak úgy általában beszélt egyes esetekről, amiket megfigyeltek. De annyi bizonyos, hogy a katonai intendatúrákon tömegesen űzték az efajta üzelmeket. A lopás a számvívó őrmesternél kezdődött és a generálishi uniformisba bújtatott tolvajnál érte betetőzését.

A háború vitézséget kívánt meg még a lopásban is.

A katonai intendánsok nyájas egyetértéssel néztek egymásra, mintha csak azt akarnák mondani: „Mi egy test és egy lélek vagyunk. Én lopok, bajtárs, te csalsz, testvér, mi sikkasztunk... és ez ellen nem lehet tenni. Az ár ellen úszni lehetetlen. Ha te nem lopsz el valamit, azt ellopja más és azt mondják, hogy csak azért nem loptad el, mert már eleget harácsolnál össze.”

A kocsiba egy piros paszomántos katonai főméltóság lépett be. Még egy vizitáló generális!

– Üljenek csak le, uraim – mondotta a vén tábornok, kaján mosollyal örvendve annak, hogy sikerült egy transzportot meglepnie, aminek ittlétéről eddig nem tudott.

Amikor Sagner kapitány le akarta adni a jelentést, szigorúan leintette:

– Az ön zászlóalja nincs rendben. Az ön zászlóalja nem alszik, kapitány úr. Pedig az ön zászlóaljának már régen aludni kellene éppen úgy, mint a kaszárnyában. Nálunk kilenc órakor takarodó van.

– Kilenc óra előtt – folytatta a bölcs tábornok –, az egész legénységet elvisszük a pályaudvar háta mögé a latrinákra. Másként összerondítják éjszaka az egész pályatestet. Aztán aludni küldjük. Érti, százados úr? Ismétlje csak meg. Különben hagyja... Ellenben azonnal hajtsa végre úgy, ahogy megparancsoltam. Fúvasson riadót és az egész társaságot vigye ki a latrinákra, aztán fúvasson takarodót és aludni! Ellenőrizni, ki nem alszik, s azt megbüntetni. Igen! Ez az egész!... A vacsorát este hatkor kell kiosztani.

A vén tábornok ezzel régi dolgokról kezdett fecsegni, dolgokról, amiknek a fele sem volt igaz. Mintha a másvilágról beszélne. Úgy állott ott, mint egy kísértet, aki valami más csillagzatról pottyant ide.

– A vacsorát este hatkor kiosztani – mondotta az órájára nézve, amely tizenegy órát és tíz percet mutatott –, félkilenckor riadó és latrinajárás, aztán aludni. Vacsorára gulyás burgonyával, vagy tizenöt deka ementáli sajt.

Erre aztán következett a parancs:

– Készültség!

Sagner kapitány ismét alarmot fúvatott és a tábornok, aki végignézte a zászlóalj sorakozóját, fel és alá járt a százados előtt a tisztekkel és egy pillanatra sem állott be a szája. Folyton magyarázott, mint ha mindenki hülye volna és nehezen menne a fejébe, mi a teendő a sorakozónál. Elővette az óráját, rámutatott:

– Látja kérem. Félkilenckor szarni és egy félóra múlva aludni. Ez tökéletesen elég. Ebben az átmeneti időben a legénységnek úgyis lágy a széklete. A legnagyobb súlyt fektetek az alvásra. Ez adja az erőt a további menetelésre. Míg a legénység a vonaton van, addig pihenje ki magát. Ha nincs elég hely az alvásra, aludjon a legénység *felváltva*. A legénység egyharmada feküdjön le kényelmesen a vagonban. Alud-

jon kilenctől tizenkettőig. A többi addig áll és nézi az alvókat, aztán helyet ad a második, a második pedig a harmadik transzportnak, amely éjjel háromtól reggel hatig alszik. Aztán mosakodás. Menetközben nem szabad le-ug-ra-ni! Mindenfelé járőröket kell felállítani, hogy le-ne-ug-rál-ja-nak! Ha az ellenség eltöri a katona lábát...

Közben a tábornok saját lábaszárát veregette:

– Az derék dolog, viszont lábat törni úgy, hogy a katona a vonatról feleslegesen leugrál, az büntetendő cselekmény.

– Szóval, ez az ön zászlóalja, százados úr? – kérdezte a generális az álmos legénységet szemügyre véve.

A bakák közül sokat álmából vertek fel és a friss levegőre jutva, nem állták meg ásítás nélkül.

– Egy ásító zászlóalj, százados úr. A legénységnek kilenc órakor aludnia kell.

A tábornok a tizenegyedik század elé állt, melynek balszárnyát éppen Svejik őrizte. Svejik teleszájjal ásított, miközben tenyerét illendően a szája elé emelte, viszont a tenyere alól olyan lehetetlen hang tört elő, hogy a pont előtte álló Lukás főhadnagy összerendezte. A tábornok könnyen meghallhatta volna. Lukásnak úgy tűnt, hogy Svejik szándékosan ásított akkorát. Erre a tábornok megfordult és mintha Svejiket régóta ismerné, egyenesen hozzálépett:

– Mi maga, cseh vagy német?

– Cseh vagyok, jelentem alássan a vezérőrnagy úrnak.

– Dobzse – mondotta a tábornok, aki maga lengyel volt és tudott egy keveset csehül –, úgy ásítasz, mint egy tehén. Stul pysk drz gubu nebuc! Voltál ma már latrinán?

– Nem voltam, vezérőrnagy úr, jelentem alássan.

– És miért nem voltál a többiekkel?

– Vezérőrnagy úrnak alássan jelentem, hogy amikor Piseken voltunk hadgyakorlaton és a pihenőnél a legénység elbújt a búza közé, a mi jó Wachtl ezredes urunk azt mondotta, hogy a jó katona nem gondol mindig a szárasra, hanem arra gondol, hogyan kell bátrabban harcolni az ellenséggel. Különben, jelentem alássan, ugyan mit csinálna

az ember a latrinán? Semmi kinyomni való nincs az emberben. Amióta úton vagyunk, már jó néhány helyen kellett volna vacsorát kapnunk, de sehohsem kaptunk semmit. Üres hassal pedig én nem mászkolok fel a latrinára.

Miután Svejek az általános helyzetet ilyen kitűnően és világosan előtárta, olyan bizakodó szemekkel nézett a generális arcába, hogy ez azonnal látta: itt tőle várnak segítséget. Kétségtelen... ahhoz, hogy az embereket szakaszonként a latrinára vezessék, feltétlen szükség van valami belső támpontra is.

– Küldje őket vissza a vagonokba – szólott a tábornok Sagner századoshoz. – Hogy lehet az, hogy a legénység nem kapott vacsorát? Minden transzport, mely ezen az állomáson keresztül megy, vacsorát kell kapjon. Itt van az ételmezési állomás. Ennek így kell lenni, ez így van tervszerűen előírva.

A vezérőrnagy ezt olyan határozott hangon mondta, hogy másképp nem is lehetett érteni: most éjjel tizenegy óra van, a vacsorát este hatkor kell kiosztani, következésképp a transzportnak itt kell várnia ezen az állomáson este hatig, hogy a gulyást és krumplit megkaphassa.

– Nincs rosszabb – mondotta elképesztő komolysággal –, mint ha háború idején megfelelnek a legénység ételmezéséről. Az én kötelességem mindössze annyiból áll, hogy az állomásparancsnokság munkáját ellenőrizzem. Azonban, uraim, nagyon gyakran az illető transzport parancsnoka a hibás az ilyesmiben. A szabadkai állomás ellenőrzésénél megállapítottam például, hogy hat vonat katonaságot szállítottak át a déli frontra ezen az állomáson anélkül, hogy a legénység vacsorát kapott volna. Hatszor főztek az állomáson gulyást krumplival és hat esetben senkisémet jelentkezett a gulyásért. Halomszámra öntötték a drága ételt a szemétdöngőbe. Ugyanakkor három állomással odébb a legénység kenyere koldult a lakosságtól. Amint látja kérem, itt nem a pályaudvarparancsnokságot terheli a felelősség.

Idegesen legyintett a kezével.

– A vonatparancsnokok nem teljesítik kötelességüket. Gyerünk az irodába, uraim.

A tisztek szó nélkül követték a tábornokot, miközben mindenki azon tűnődött magában, mi lehet az oka annak, hogy minden tábornok megbolondult.

Az állomásparancsnokságon aztán kiderült, hogy a gulyásról csakugyan nem tudott senki semmit. Az igaz, hogy ma minden áthaladó transzport részére kellett volna főzetni. De közben jött egy új parancs, mely szerint minden katona ételmezéséből hetvenkét fillért kell levonni úgy, hogy minden transzport javára katonánként hetvenkét fillér írandó, amit a legközelebbi zsoldfizetésnél fizet ki az illető gazdasági hivatal. Ami pedig a kenyeret illeti, a hatvani állomáson fejenként egy fél komiszt fognak kiosztani.

Az ételmezési állomás parancsnoka bátran s egyenesen a tábornok szemébe mondta, hogy a parancsok óránként változnak. Nemrégén történt, hogy a vonatok részére vacsorát főztek és erre néhány sebészszállító vonat érkezett, és azok holmi felsőbb parancsra hivatkozva megették a vacsorát, úgy, hogy a transzportok ott állottak az üres kondérok előtt.

A tábornok helyeslően bólintott és megjegyezte, hogy a helyzet sokkal jobb, mint eddig volt, mert a háború elején sokkal rosszabb volt a helyzet az ételmezés terén, hogy „nem megy minden egyszerre, és sok tapasztalatra van szükség”, amíg a dolog rendes kerékvágásba zökken. A teória csak megfelelő gyakorlati példával kiegészítve lesz tökéletes. Mentől tovább tart a háború, annál jobban megszervezik a rendes ellátást.

– Elmondok önöknek egy gyakorlati példát – kezdte, elragadtatva attól, hogy valami az eszébe jutott.

– Két nappal ezelőtt minden transzportnak kenyeret kellett volna kapnia Hatvanban és egy sem kapott. Ellenben önök holnap reggel meg fogják ott kapni a kenyereket. No most gyerünk, uraim, a vasúti vendéglőbe.

A vendéglőben a vezérőrnagy úr ismét a latrinákra terelte a beszédet és kifejtette, hogy milyen visszataszító is az, amikor végig a sínek mentén kaktuszok nőnek. Közben jóízűen bífszteket falatozott és mindenkinek az volt a benyomása, hogy a tábornok a sült hús helyett egy ilyen kaktuszt forgat a szájában.

Akkora súlyt helyezett a latrinákra, mint ha Ausztria győzelme kizárólag ezeken a katonai intézményeken múlna.

Az Olaszország hadüzenetével beállott új helyzetet szintén a latrinákon keresztül bírálta, mondván, hogy a latrinák helyes használata nagy befolyással van az egész hadjáratra.

Ausztria győzelme a latrinákból fog megszületni!

E tábornok szemszögéből nézve minden módfelett egyszerű volt. Szerinte a győzelemhez ez az út vezetett:

– Hat óraker a katonák gulyást kapnak krumplival, félkilenckor a legénység kikakálja magát a latrinákon és kilenckor a hadsereg aludni tér. Egy ilyen ármádia elől az ellenség hanyatt-homlok menekül!

A tábornok gondolkodóba esett. Rágyújtott egy Operas szivarra és sokáig-sokáig nézte a mennyezetet. Azon gondolkodott, hogy mit mondhatna még, mire kellene még kitanítani ennek a menetzászlóaljnak a tisztikarát.

– Az önök zászlóaljának gerince kitűnő – mondotta minden átmenet nélkül –, a legénységi állomány teljesen rendben van. Az a közlegény, akivel az imént beszéltem, katonás magatartásával és ritka őszinteségével a legjobb reményekre jogosít a jövő harcokra. Ez az ember, az ilyen ember, feltétlenül utolsó csepp véréig fog küzdeni.

Pár percre elhallgatott, a szék támlájára támaszkodva ismét a mennyezetet nézte, és ilyen helyzetben beszélt tovább. A mennyezetre szegzett tekintetét csupán a hű Dub hadnagy követte, aki a tábornokot pózában szolgálai ájtatossággal hallgatta.

– Az önök zászlóalja viszont megkövetelheti, hogy hősi cselekedetei ne vesszenek feledésbe. Azok a zászlóaljok, amelyek ehhez a dandárhoz tartoznak, már megteremtették a maguk történetét, amelyet az önök zászlóaljnak feltétlenül folytatnia kell. Azt hiszem, hogy

önöknél éppen az az ember hiányzik, aki a zászlóalj cselekedeteit pontosan feljegyezze és megírja a zászlóalj történetét. Ennél az embernél futnak össze a zászlóalj életének szálai, ennek tudnia kell, hogy mit cselekedett minden század és minden szakasz ebben a menetzászlóaljban. Ez az ember feltétlen intelligens ember legyen, nem valami marha, kedves kapitány úr! Igen, önnek ki kell keresnie egy megfelelő embert, aki a zászlóalj történetét megírja.

A tábornok az órára nézett, melynek mutatója az egész álmos társaságot arra emlékeztette, hogy itt volna az ideje aludni menni.

A tábornok vonata a pályaudvar előtt állott és ide kísértette el magát a zászlóalj tisztikarával.

Az állomásparancsnok mélyet sóhajtott. A vezérőrnagy úr elfelejtkezett arról a csekélységről, hogy vacsoráját és borát kifizesse, úgy, hogy ezt ismét neki kell majd rendeznie. Ilyen látogatás jónéhány történik napjában, és már két vagon szénája ment rá, amit az állomásparancsnok egy holtvágányra tolatott és Lóvenstein hadseregszállítónak adott el. A kincstár tőle vette, de neki is volt kénytelen eladni a takarmányt, csak azért, hogy másnap újra visszavásárolja tőle.

Ez az oka, hogy minden ellenőrző tábornoknak az volt a véleménye a budapesti főpályaudvari parancsnokságról, hogy annál kitűnően lehet étkezni.

Másnap reggel a zászlóalj ismét a pesti pályaudvaron ébredt. Ébresztőt fújtak és a legénység csendesen mosakodott a kutaknál. Az ellenőrző tábornok szintén nem utazott még tovább vonatján és személyesen revideálta a latrinákat, ahová a zászlóaljnak, a napiparancsnak megfelelően rajok szerint, a rajparancsnok vezetésével kellett felvonulnia, hogy a vezérőrnagy úr örömét lelje benne.

Hogy Dub hadnagy úrnak is meglegyen a maga öröme, Sagner százados tudatta vele, hogy ma ő fog szolgálatot teljesíteni, mint zászlóalj-ügyeletes tiszt.

Dub hadnagy tehát meglátogatta a latrinákat.

A hosszú, kétsoros latrina egyszerre két-két rajt volt képes felvenni.

A katonák szép sorjában rákecmeregtek a gödrök fölé, mint ahogy ősszel a fecskék a telegráfróton gyűléseznek, afrikai útjuk előtt.

A katonák meztelen térde kikukucskált a leeresztett nadrágból, valamennyinek a nyakába volt dobva a nadrágszíja, mintha fel akarná magát akasztani, csak éppen a megfelelő parancsra vár. Mi sem ábrázolhatta szebben és ünnepélyesebben a hadsereg vasfegyelmét.

A balszárnyon Svejik ült, aki véletlenül vetődött ide és érdeklődéssel olvasgatta azt az eltépett lapot, amelyet Ruzseny Jesenka, cseh író valamelyik regényéből szakított ki egy áldott kéz:

– ve a penzióból. Sajnos a hölgyek
ez határozatlan, de valójában sokkal több
mi leginkább körülzárt mé –
– furcsa szórakozást. És hogyha
ember ment át és mélyen léleg –
va habár nem így kellett volna reá nézni
bár ő maga is így kívánta. Ő
– sem jelentett az ifjú Kviczka számára.

Amint a fenti érdekes írást végigolvasta, akaratlanul is a latrina kijárata felé pillantott és módfelett elcsudálkozott. Ott állt ugyanis a tegnapi vezérőrnagy az adjutánsával és Dub hadnagy úrral, aki alázatosan magyarázott valamit.

Svejik körülnézett. Mindenki nyugodtan ült tovább a latrinán, csupán a sarzsik nyugtalankodtak a borzalmas tanácstalan helyzetben. Svejik fogta fel elsőnek a helyzet komolyságát.

Felugrott a latrináról, úgy ahogy volt, nadrágját bokájára eresztve, nyakában a nadrágszíjjal, és az utolsó pillanatban villámgyorsan felhasználva Ruzseny Jesenka regényét, fölkiáltott:

– Einstellen! – Auf! – Habtacht! – Rechtsschaut!* – és Svejik keményen szalutált.

* „Befejezni! Fel! Vigyázz! Jobbra nézz!”

És a két raj, leeresztett nadrágjával és nyakában a nadrágszíjjal, fölemelkedett és feszes vigyázzba vágta magát.

A vezérőrnagy barátságosan mosolygott és jóakaratólag intett:

– Ruht, weitermachen!*

Malek káplár rajparancsnok jó példával járt elől és egy-kettőre visszatért eredeti pozíciójába. Csupán Svejtk állott keményen szalutálva, minthogy Dub hadnagy fenyegető, a tábornok pedig mosolygó tekintettel közeledett felé:

– Magával beszéltem én az éjjel? – kérdezte a tábornok mosolyogva, amint Svejket ebben a kissé komikus pozitúrában felismerte.

Amire Dub hadnagy felindult hangon sietett jelenteni:

– Vezérőrnagy úrnak alássan jelentem, ez az ember hülye és mint notórius idióta ismeretes...

– Mit fecseg maga itt, hadnagy úr? – ordította hirtelen magából kikelve a generális, és hangosan kiabálva magyarázta meg a buzgó hadnagnak, hogy épp az ellenkezője igaz. Ez olyan ember, aki tudja, mi a kötelessége. Tudja, mi a kötelessége, ha az előljáróját látja, akit a sarzsik nem látnak, vagy nem akarnak látni. Egy ilyen derék közember a veszély idején magához ragadja a vezénylés jogát. Hiszen éppen Dub hadnagy úrnak kellett volna vezényelnie azt, amire ez a derék katoná adta ki a kommandót: Einstellen! – Auf! – Habtacht! – Rechtschaut!

– Kitörölted, fiam, rendesen a segged? – kérdezte a tábornok barátságosan Svejket.

– Vezérőrnagy úrnak alássan jelentem, minden rendben van.

– Wiecej srac nie bedziesz?***

– Vezérőrnagy úrnak alássan jelentem, én már készen vagyok.

– Jól van, fiam. Húzd fel tehát a nadrágot és állj ismét, „vigyázz”-ba. – És mivel a „vigyázz”-t a tábornok egy kicsit hangosabban mondotta, Szejtk szomszédai is cihelődni kezdtek.

* „Pihenj, továbbcsinálni!”

** „Szarsz még?”

A tábornok észrevette a dolgot és nyájas atyai hangon leintette a készülődőket.

Közben Svejek felöltözött és teljes katonai díszben vigyázzba vágta magát a tábornok előtt, mire a derék generális rövid német szónoklatot intézett hozzá:

– Szigorú fegyelemérés, a szolgálati szabályok ismerete, lélekjelenség, ezek a katona legszebb erényei. Ha még hozzá ezek a jó tulajdonságok vitészséggel is párosulnak, nincs olyan ellenség, amelyiktől félnünk kellene.

Majd Dub hadnagy felé fordulva s ujjával Svejek hasába bökkve, így szólt:

– Jegyezze fel, hadnagy úr: Ezt az embert, ahogy a frontra érkezik, elő kell léptetni és az első alkalommal felterjeszteni a bronzéremre a pontos szolgálattétel és katonai ismeretei jutalmául. Megértett, hadnagy úr?... Lelépni!

A tábornok tovább vonult a latrinától, Dub hadnagy pedig, hogy a tábornok is hallja, keményen vezényelni kezdett:

– Első raj! Kettős rendekbe! – Második raj...

Svejek közben a kijárat felé igyekezett és Dub hadnagy előtt elhaladva, szabályszerűen szalutált, de Dub hadnagy nem volt ezzel megelégedve és megismételtette vele a tisztelgést. Svejeknek ezalatt volt alkalma, hogy újra hallja a figyelmeztetést:

– Ismersz te engem?... Nem ismersz! A jó oldalamról ismersz, de meg fogsz ismerni a rossz oldalamról is! De akkor sírni fogsz!

Svejek végre elindult a vagonja felé és így gondolkozott:

– Hajdanában, amikor a karlinai kaszárnyában szolgáltam, volt egy Chudavy nevezetű hadnagyom. Az egészen mást kiabált, ha dühös volt, mint ez a Dub hadnagy.

Az azt mondogatta: – Kitolok veletek, mint a vaddisznó a kukoricással.

*

Amikor Svejek a tisztikocsi mellett elhaladt, Lukás főhadnagy szólt ki utána, hogy mondja meg Balounnak, siessen a kávéval és a tejkonzert-

vát jól zárja be megint, nehogy megromoljon. Baloun közben kávé-t főzött egy kis úti spirituszfőzőn Vanek számvivő őrmester vagonjában. Amikor Svejka a vagonba lépett, látta, hogy az egész társaság kávézik.

Lukás főhadnagy kávé- és tejkonzerv doboza közben kishíján üres lett. Baloun vígan szürcsölte a kávé-t a sajkából és a tejkonzervás doboz fenekén járt a kanállal, hogy saját kávéját ízletesebbé tegye.

Jurajda, az okkultista szakács és Vanek számvivő őrmester éppen arról beszélgettek, hogy a megérkezéskor majd tejjel fogják pótolni Lukás főhadnagy kávé- és tejkonzervjét.

Svejket is megkínálták kávéval, de ő határozottan visszautasította és így szólt Balounhoz:

– Éppen most jött meg az orderé a hadseregparancsnokságtól, amely szerint azt a tisztiszolgát, aki gazdája kávé- és tejkonzervjét hűtlenül kezeli, 24 órán belül fel kell akasztani. Ezt üzeni neked Lukás főhadnagy úr. No és még azt, hogy siess és azonnal vidd fel neki a kávéját.

A megrémült Baloun erre kitépte Chodounszy telegrafista kezéből a kávé-t, amit éppen az imént töltött be neki. Hozzákapart még egy kis tejkonzervát, felmelegítette egy kissé a spirituszfőzőn és sietett a tisztikocsi felé.

Halálrémült szemekkel nyújtotta át a kávé-t Lukás főhadnagynak és közben arra gondolt, hogy a főhadnagy feltétlenül észre fogja venni rajta, hogyan gazdálkodott ő a rábízott vagonnal.

– Azért késtem –, susogta rémülten –, mert nem tudtam felnyitni a konzervdobozt.

– Biztosan kiöntöted a tejkonzervát – mondta Lukás főhadnagy, megkóstolva a kávé-t –, vagy pedig kanállal zabáltad ki, mint a levest. Tudod, hogy mi vár rád érte?

Baloun szepegni kezdett.

– Három gyerekem van odahaza, főhadnagy úr... – mondta kétségbeesetten.

– Vigyázz, Baloun, még egyszer figyelmeztetlek, hagyj fel ezzel a pákosztossággal! Nem mondott neked Svejka semmit?

– De igen. Azt mondta, hogy 24 órán belül fel fognak akasztani...
– hebegte Baloun egész testében reszketve.

– Ne dadogj, te barom – szólott Lukás főhadnagy mosolyogva –, inkább javulj meg. Verd ki magadból ezt a falánkságot, mert ráfizetsz. Mondd meg Svejknak, nézzen utána az állomás közelében valami rendes ennivalónak. Add oda neki ezt a tíz koronát. Téged nem küldelek, te bélpoklos, mert csak akkor jönnél vissza, ha már zöldre zabáltad magad. Nem faltad fel még a doboz szardíniát? Azt mondtad, hogy nem. Hozd csak ide hamar és mutasd meg!

Baloun átadta Svejknak a tíz koronát és a főhadnagy üzenetét, aztán szomorúan előkotorászta a kofferből a szardíniás dobozt és leverten vitte be a gazdájához, keseregve, hogy a főhadnagy nem feledkezett meg róla. Most biztosan magánál fogja tartani a konzervát és ezzel vége minden reménynek. Baloun úgy érezte, mintha meglopták volna.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, itt van a szardínia – jelentette Baloun keserűen, átadva a kincset törvényes gazdájának. – Felbontsam?

– Jól van, Baloun. Nem kell felnyitni, vidd szépen vissza a helyére. Csupán látni akartam, hogy megvan-e még, nem pislogtál-e még bele. Úgy láttam az elébb, amikor a kávé hoztad, hogy olajos a szád a szardíniától... Svejk elment már?

– Igenis, jelentem alássan, elment – jelentette Baloun felvidulva –, és azt mondta, hogy a főhadnagy úr nagyon meg lesz elégedve és hogy a főhadnagy urat minden tiszt irigyelni fogja. Kiment valamerre a pályaudvarból. Azt mondta, hogy itt az egész környéket ismeri, egész Rákospalotáig. Azt mondta, hogyha a vonat közben elmenne, autót szerez a kincstári autóparkból és utól fogja érni a zászlóaljat. És még azt mondta, hogy ne aggódjunk miatta, mert tudja jól a kötelességét és ha saját költségén kell fogadnia fiakkert Galíciáig, akkor is ott lesz a helyén. Még azt is mondta, hogy a költséget le lehet húzni később a zsoldjából. Mindenesetre azt izeni a főhadnagy úrnak, hogy ne tessék aggódni miatta!

– Eredj a fenébe – mondotta a főhadnagy reménytelen sóhajjal.

*

A parancsnokságról új hír jött, mely szerint a vonat csak délután kettőkor indul Gödöllő–Aszód felé és hogy a pályaudvaron a tisztek két liter vörösbort és egy üveg konyakot faszolnak. Biztosan valami elveszett Vöröskereszt-küldeményről volt szó. Mintha az égből pottyant volna ez a kis alkohol: a tisztí vagonra vidám hangulat derült. A konyak katonásan három csillagot viselt és a bor is jó gum-poldskircheni márka volt.

Csak Lukás főhadnagy volt a szokottnál nyomottabb. Már jó órája, hogy Svejek elment, és még mindig nem került vissza. Majd jó félórával később valami rendkívüli processzió közelgett a tisztí vagonhoz az állomás épülete felől.

Elől jött Svejek, bátran és méltóságteljesen, mint hajdan a keresztény mártírok, akiket az aréna felé vezettek.

Svejtől jobbra és balra egy-egy magyar honvéd feltűzött szuronnal. A balszárnyon az állomásparancsnokság egy szakaszvezetője lépkedett és ennek háta mögött egy asszony veres foltos kabátban. Az asszony mellett pedig, magyar csizmában, kerek kalappal a fején, kékre vert szemmel, egy ember, a hóna alatt egy kotkodácsoló tyúkkal.

Az egész díszes társaság felkapaszkodott a tisztí vagonba. A szakaszvezető ráördított a tyúkos emberre, hogy maradjon csak lent.

Amint Svejek a főhadnagyt meglátta, jelentőségteljesen ráakcsintott.

A szakaszvezető a tizenegyedik menetszázad parancsnokát kereste. Lukás főhadnagy az állomásparancsnokság következő írásos jelentését olvasta sápadozva:

„A kilencvenegyedik csász. és kir. gyalogezred tizenegyedik menetszázad parancsnokságának, további intézkedésre.

Az elővezetett Svejek József közlegényt, aki saját bemondása szerint a fenti század küldönce, fosztogatásért tartóztatták fel, amit Istváni házaspárnál követett el a pályaudvarparancsnokság körzetében.

Indokolás: Svejik József közlegény az Istványi házaspár háza mögött az állomásparancsnokság körzetében, Kistarcsán, egy, a fenti házaspár tulajdonát képező tyúkot megfogott és azt eltulajdonította, a tyúk törvényes birtokosát pedig, aki őt munkájában meggátolni igyekezett, bal szemén megütötte. Svejik József közlegényt az állomásparancsnokság portyázó járőre tartóztatta fel.

Svejik József közlegény átadandó saját csapattestének, az elrabolt tyúk pedig visszaadandó törvényes tulajdonosának.

A szolgálatvezető tiszt aláírása.”

Amikor Lukás főhadnagy aláírásával igazolta Svejik átvételét, a térde remegett az izgalomtól.

Svejik olyan közel állt a főhadnagyhöz, hogy azt is észrevette: a főhadnagy elfelejtett dátumot írni az átvételi cédulára.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – szólott Svejik csendesen –, ma 24-ike van. Tegnap május 23-ika volt, az olasz hadüzenet napja. Most, hogy kint jártam, csak erről beszélnek az emberek...

A két honvéd és a szakaszvezető eltávozott. Csak a szemenvert paraszt állt feleségével a vagon előtt és mindenáron fel akart mászni a tiszt urakhoz.

– Ha volna még egy ötforintosa a főhadnagy úrnak, meg lehetne venni ezt a tyúkot, jelentem alássan. Igaz ugyan, hogy ez a gazember 15 forintot akar most már a tyúkért, mert 10 forintot számít a szeméért, amit kékre vertem neki – közölte Svejik szelíd éneklő hangján –, de azt hiszem, főhadnagy úr, hogy 10 forint még sok is egy ilyen vaksi szemért. Minálunk egyszer a „Vénasszonyhoz” címzett kocsmában Matej esztergályosnak egy téglával összetörték az állkapcsát és kiverték hat fogát húsz forintért, pedig abban az időben a pénznek több értéke volt, mint most, Wollschlager prágai hóhér négy forintért akaszt fel egy embert.

– Gyere csak ide – intett Svejik a bevert szemű ember felé, aki még mindig a tyúkot szorongatta a hóna alatt – te meg, néni, elmehetsz.

Az ember felszállt a vasúti kocsiba.

– Ez tud egy kicsit németül is – mondotta Svejka a tájékozottak hangján –, és megért minden pogány szót, sőt maga is elég jól tud németül káromkodni!

– No, öreg – fordult most Svejka a parasztember felé –, alsó 5 Gulden Henne, 5 Gulden Auge... Öt forint vidis kikiriki, öt forint kuku... Igen? Itt a tisztii vagonban vagy, te tolvaj. Hoci hamar azt a tyúkot!

És Svejka belenyomta a meglepett ember markáiba a tízforintost és elvette tőle a tyúkot. Majd megfordította és tolta kifelé a kocsiból, miközben barátságosan szorongatta a kezét és mosolyogva szólt utána:

– Jó napot, barátom! Isten áldjon, mássz csak le szépen az asszonyodhoz, vagy ledoblak rögtön.

– No látja, főhadnagy úr, egész szépen rendbejön minden – mondotta Svejka barátságosan. – Legjobb, ha az ember skandalum és teke-tória nélkül intéz el mindent. Balounnal a főhadnagy úrnak olyan finom tyúklevest főzünk, hogy Erdélyig érezni fogják a szagát.

Lukás főhadnagy nem bírta ki tovább. Kiverte Svejka kezéből a szerencsétlen tyúkot és magánkívül ordította:

– Tudja maga, mi jár annak a katonának, aki háború idején a békés lakosságot fosztogatja!?

– Halál, golyó – felelte Svejka ünnepélyesen.

– Maga kötelet érdemel, Svejka, mert maga volt az első, aki fosztogatni kezdett, maga csirkefogó... Maga... Maga nem is tudom, minek nevezem magát. Jaj, szétrobban a fejem. Maga elfelejtkezett az esküjéről...

Svejka csodálkozó pillantást vetett a főhadnagra és így válaszolt:

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, nem feledkeztem meg az esküről. Jelentem alássan, én őfelségének, Ausztria és Magyarország császárijának, I. Ferenc Józsefnek és a fenséges főhercegeknek és az összes tábornokainak esküt tettem, hogy hű és engedelmes leszek. Engedelmes, fegyelmezett katonájuk vagyok összes feljebbvalóimnak. Megesküdtem, hogy meg fogom őket becsülni és védelmezni, parancsaikat és utasításait gondolkodás nélkül végre fogom hajtani, mindenféle szolgálati körülmények között, minden ellenséggel

szemben, bárhol, amikor csak ő császári és királyi felsége parancsolja. Vízen és víz alatt, a földön és a levegőben, éjjel és nappal, ütközetekben és támadásokban...

Svejk most felemelte a földről a tyúkot, a hóna alá vette és tovább állva feszes „vigyázz” állásban, a boldogtalan Lukás főhadnagy szemébe nézve, nyugodtan folytatta:

– ...minden időben. Esküt tettem, hogy bátor, vitéz katonája leszek a hadseregnek, hogy zászlómat és hadijelvényeimet el nem hagyom és az ellenséggel semmiféle összeköttetést nem tartok fenn, hogy úgy fogom viselni magam, ahogy ezt a katonai erkölcsök megkövetelik és ebben a szellemben fogok élni, harcolni és ha kell, hát meghalni is és hogy isten engem úgy segítjen. Ámen. Ami ezt a tyúkot illeti, hát én nem loptam, nem is fosztogattam és az eskümnek megfelelően jártam el vele szemben.

– Nem hagyod a fenébe ezt a tyúkot, te állat! – ordított Svejkre Lukás főhadnagy és ráütött az iratcsomóval Svejknek arra a kezére, mellyel a közben elhalálozott tyúkot tartotta. – Nézd ezt az aktát, te barom! Ebben az áll fekete-fehéren, hogy „az elővezetett Svejk József közlegény, a fenti század küldöncét saját bemondása szerint, fosztogatásért tartóztatták le... és most azt mondd, te hiéna... te, jaj, én agyonütlek... én megöllek, te bestia, te... te mondd, te tolvaj, tőkfejű, hogy tudtál magadról így megfeleledkezni?

– Alázatosan jelentem – válaszolt Svejk lány, barátságos hangon –, itt biztosan valami tévedésről van szó. Amikor megkaptam a parancsot, hogy a főhadnagy úrnak valami jó ennivalót szerezzek, elkezdtem gondolkodni, hogy mi volna jobb... Az állomás körül nem volt más, mint lókolbász és szárított szamárhús. Erre mindent jól átgondoltam és úgy véltem, hogy a harctéren erős, tápláló ételre van szükség, hogy az ember a háború fáradalmait jobban el tudja viselni. Úgy gondoltam, hogy szerzek az én főhadnagy uramnak valami nagy örömet. Szerettem volna a főhadnagy úrnak finom tyúklevest főzni.

– Tyúklevest – mondta Svejk után a főhadnagy kétségbeesetten és közben a fejét fogta mind a két kezével.

– Igen, jelentem alássan a főhadnagy úrnak, finom tyúklevest. Vettem már hagymát is hozzá, meg öt deka finom laskát. Itt van már minden készen, ebben a zsebemben... itt a hagyma és itt pedig a laska. Só és bors van nálunk az irodában, semmi sem hiányzott, csak ez a tyúk. Szóval elmentem Kistarcsára. Ez tulajdonképpen közönséges falu, habár az első utcájára „Kistarcsa város” van kiírva. Szóval átmegek egy kertes utcán, aztán a másodikon, majd a harmadik, negyedik, ötödik, hatodik, hetedik, nyolcadik, kilencedik, tizedik, tizenegyedik utcán, végre a tizenharmadik utca végén a mezőn egy sereg tyúk sétálgatott. Odamentem és kiválasztottam közülök a legnagyobbat és a legnehezebbet... Szíveskedjék csak megtapogatni ezt a tyúkot, főhadnagy úr, ez a tyúk csupa zsír, nem is kell megfogni, az ember egy tekintetre látja, hogy ez a tyúk jó sok szemes gabonát evett. Szóval felvettem nyíltan az egész lakosság szemeláttára, bár nagyon kiabáltak valamit magyarul. Erre a tyúkot a lábam közé fogtam és csehül meg németül kezdtem kérdezni, hogy kié ez a tyúk, hogy megvehessem valakitől. Erre a falu végén lévő házból kijött egy ember és egy asszony, odafutottak és elkezdtek előbb magyarul nyilatkozni, persze nagyon hangosan, aztán mikor látták, hogy nem értem, németre fogták a dolgot, hogy én a tyúkot loptam tőlük, még pedig fényes nappal. Erre azt mondtam, hogy rám ne kiabáljanak, mert én hivatalos küldetésben vagyok, hogy bevásároljak és elmeséltem, hogy mi képpen is áll a dolog. Erre a tyúk, amelyet a lábam között tartottam, elkezdett karattyolni, a szárnyaival csapkodni és erőnek erejével fel akart repülni és ahogy könnyedén a kezembe vettem, magával rántotta a kezem, mintha rá akart volna ütni a gazdája orrára. Erre a paraszt elkezdett ordítani, hogy a tyúkkal végigvertem az orrán. No aztán az asszony is ordítani kezdett és folyton a tyúkot hívogatta: „puto, puto, puto, puto”, erre valamelyik barom, aki az egész heccből semmit sem értett, rámoszított egy honvéd járőrt. Én magam mondtam a járőrnek, hogy vigyenek a pályaudvarparancsnokságra, ahol majd kiderül az én ártatlanságom, mert az ártatlanság kiválik rögtön, mint olaj a víztől. De azzal a szolgálattévő hadnagy úrral, aki ott volt, nem lehe-

tett beszélni. Amikor odaértem, hogy kérdezzék meg a főhadnagy urat, hogy igaz-e, hogy engem a főhadnagy úr küldött valami jót vásárolni, hát rámkiáltott, hogy fogjam be a pofámat, hogy az én szememből úgyis csak az ágas és a kötél néz ki. Azt hiszem, a hadnagy úr nagyon rossz hangulatban volt, mert azt mondta, hogy csak egy fosztogató katona lehet olyan hájas, mint én és hogy agyonzabálom magam. A parancsnokságon állítólag sok panasz van a katonaságra, mivel a baromfit pusztítják. Hogy egy gyöngytyúk is elveszett már a katonaság kezén stb. Én azt mondtam erre, hogy amikor a gyöngytyúk elveszett, mi még Győrben voltunk valahol, erre a hadnagy úr azt mondta, hogy ilyen kifogást egyáltalán nem vesz tudomásul és az én nyakamba akarta varrni a gyöngytyúkot is. Így aztán ideküldött a főhadnagy úrhoz. Útközben még valami freiter kiáltott rám, mert nem vettem észre és nem szalutáltam neki; hogy nem látom-e, hogy ki áll előttem? Erre én azt mondtam, hogy igenis látom, hogy ő freiter, akit a vadászoknál járőrvezetőnek, a tüzéreknél pedig főtüzérnek hívnak...

– Svejks – mondotta Lukás főhadnagy –, magának már annyi ilyen konfliktusa, tévedése és „félreértése” volt, hogy valóban már csak a vastag kötél hiányzik a nyakáról, vagy hogy a négyszög elé állítsák ki minden katonai pompával. Így fogja maga az életét befejezni... Érti?!

– Értem, jelentem alássan. A katonai négyszög, amit a kivégzések szoktak kivezényelni, egy teljes zászlóaljából áll, négy vagy alkalomadtán három-öt századdal. Parancsol-e a főhadnagy úr *ebbe* a tyúk-hús levesbe több laskát, vagy vastagabb leves legyen?

– Svejks, azt parancsolom, hogy tűnjön el azonnal ezzel a nyavalyás tyúkkal együtt, vagy összetöröm vele a pofáját. Maga idióta, barom...

– Parancsára, főhadnagy úr, de zellert és sárgarépát nem tudtam szerezni, jelentem alássan, úgy, hogy csak krump...!

A „lit” nem tudta kimondani Svejks, mert a tyúkkal együtt kirepült a vagonból. Lukás főhadnagy pedig gyorsan lehajtott egy egész vizes-pohár konyakot.

Svejks tisztelettel szalutált a vasúti kocsi ablaka előtt és eltűnt.

Baloun hosszas lelkitusa után éppen azon volt, hogy kinyissa a szardíniás dobozt, amikor Svejek felkapaszkodott a vagonba a tyúkkal. Módfelett ünnepélyes volt az ábrázata. Természetesen az egész vagon katonái csodálkozó arccal bámultak Svejkre és szinte egyhangúlag valamennyinek ez a kérdés lebegett a szája felett:

– Hol loptad?

– Vettem a főhadnagy úr részére – felelte Svejek, kirakva zsebéből a hagymát és a laskát. – Levest akartam főzni belőle a főhadnagy úrnak, de nem akar most már levest enni és a tyúkot nekem ajándékozta.

– Döglött volt ez a tyúk? – kérdezte Vanek számvivő őrmester gyanakodva.

– Magam csavartam ki a nyakát – mondotta Svejek, bicskát koto-rászva ki a zsebéből.

Baloun hálásan, de egyszersmind csodálkozva nézte végig Svejket és szó nélkül készítette elő a főhadnagy spirituszfőzőjét, majd pár csajkát szedett össze és elindult vizet hozni.

Erre Chodounszy telefonista lépett oda Svejekhez. Ajánlkozott, hogy segít a tyúkot kopasztani. Majd a következő intim kérdést susogta fülébe:

– Messze van ide? Be kell mászni az udvarba, vagy az utcán szaladgálnak?

– Mondtam, hogy vásároltam.

– Ugyan hallgass! Jó bajtárs vagy te is! Azt hiszed, nem láttuk, amikor a patruj idehozott?

Ennek dacára lelkesen segített tovább a tyúkkopasztásban. Jurajda, a szellemidéző szakács is belekapcsolódott a kollektív munkába azzal, hogy a hagymát és a krumplit aprózta.

A kidobott tyúktollak magukra vonták Dub hadnagy úr figyelmét, amint a kocsik mentén elhaladt.

Bekiáltott a vagonba, hogy jelentkezzék, aki a tyúkot kopasztotta, mire a vagonajtóban Svejek dugta ki meglegedett arcát.

– Mi ez? – kiáltott fel Dub hadnagy, felemelve a földről a levágott tyúkfejet.

– Ez, jelentem alássan – felelt Svejek –, egy tyúkfej a kendermagos fajtából. Nagyon jó tojófajta, hadnagy úrnak alássan jelentem, ezek évente 260 tojást is tojnak. Szíveskedjen csak megnézni, hogy milyen nagyszerű és gazdag petefészke volt ennek a tyúknak.

És Svejek Dub hadnagy orra alá tartotta a tyúk egész potrohát. Dub köpött egyet, majd szó nélkül tovább ment, de egy kis idő múlva visszatért.

– Kinek készül ez tyúk?

– Magunknak főzzük, hadnagy úr; tessék megnézni, mennyi zsír van rajta.

Dub hadnagy tovább ment és csendesen morogta magában:

– Filippinél még találkozunk...

– Mit mondott? – kérdezte Jurajda.

– Filippinél adott randevút. Nevezetesen ezek az előkelő urak rendszeren buzeránsok.

Az okkultista szakács kijelentette, hogy csak a széplelkek buzeránsok, mert az magából az esztétikából folyik.

Vanek őrmester viszont arra hivatkozott, hogy mennyi gyermeket rontanak meg ilyen alapon a spanyol kolostorokban a pedagógusok.

És miközben a csajkában a víz forni kezdett, Svejek csak úgy foglalatosság közben elmesélte, hogy egyszer egy teljes kolónia elhagyott bécsi gyermeket bíztak valami tanítóra és ez az egész kolónia gyereket megrontotta.

– Magsóztad a húst? – fordult most Svejek Baloun felé, aki az általános érdeklődést, melyet Svejek beszéde keltett, arra használta fel, hogy valamit a hátizsákjába dugjon. – Mutasd, mit dugtál oda!?

– Baloun – mondta Svejek komolyan –, mit akarsz ezzel a tyúkcombbal? No nézzetek csak ide! Ez az ember ellopott egy tyúkcombot, hogy azt titokban megfőzze magának. Tudod-e, Baloun, hogy mit követtél el? Tudod te, hogyan büntetik a háborúban azt a katonát, aki saját bajtársát meglopja? Azt rákötik egy ágyúcsőre és egy kartáccsal kilövik a levegőbe. Késő a sírás, Baloun. Ahogy kiérünk a frontra, ahol tüzéség van, rögtön jelentkezel a legközelebbi tüzéznél. Addig azonban gyakorlatozni fogsz. Szállj le a vagonból.

A szerencsétlen Baloun leszállt a kocsiból és Svejka a vagonajtóba ülve vezényelni kezdte:

– Habtacht! Ruht! Habt acht! Rechtsschaut! Habt acht! Nézz előre egyenesen! Ruht!

– No, most csuklógyakorlatokat fogsz csinálni, szépen, ott helyben, ahol állsz... Jobbra át! Maga ökör. Maga szarvasmarha! A szarvainak ott volna a helye, ahol a jobbválla. Viszakozz! Jobbra át! Balra át! Fél jobb! Nem úgy, ökör! Viszakozz! Fél jobb! No látod, te számár, hogy megy, ha akarod. Fél bal! Balra át! Balra arc! Arc! Te hülye! Nem tudod, mi az, hogy „links front”? Egyenes! Hátra arc! Térdre! Feküdj! Fel! Leülni! Fel! Pihenj! No látod, Baloun, ez nagyon egészséges. Legalább jól fogsz emészteni.

Köröskörül összeverődtek a katonák és röhögtek a dolgon.

– Hé, csináljatok csak egy kis helyet neki! – kiáltott, oda Svejka. – Most még menetelni fog. No, Baloun, vigyázz a kommandóra, ne hogy herstelltet kelljen vezényelnem. Nem szeretem haszontalanul kínozni a legénységet. Tehát:

– Directio Bahnhof! Nézd, hová mutatok. Menet indulj, Glid, halt!

– Állj meg már, a nyavalyába, vagy becsukatlak, hogy megfelekedsz! Sor, állj! Végre megálltál, te barom. Rövid lépés! Nem tudod, hogy mi az a rövid lépés? Majd megmutatom én neked, de úgy ám, hogy belekékülsz! Teljes lépés! Lépést válts! Ohne schritt! Te szarvasmarha, te, ha azt mondom, hogy ohne schritt, egy helyben topogatsz azt a csámpás lábadat.

Erre körülbelül két századra gyűlt fel a báméskodók száma.

Baloun izzadt, mint a ló és Svejka tovább vezényelt:

– Gleicher schritt! Glied rückwärts marsch! – Glied halt! – Laufschritt! – Glied marsch! – Schritt! – Glied halt! – Ruht! – Habt acht! – Direction Bahnhof. – Lauf schritt marsch!...

– Laufschritt, marsch! Kurzer schritt, Glied halt! Rechts! No most pihenj egy keveset, aztán újra kezdjük. Egy kis jóakarattal mindent meg lehet csinálni.

– Mi történik itt? – kérdezte Dub hadnagy, akit nyugtalanított a gyűlés.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem – mondotta Svejik –, gyakorlatozunk egy keveset, nehogy elfelejtsük. Nem akarjuk a drága időt pazarolni.

– Szálljon le azonnal a vagonból – parancsolta Dub hadnagy keményen –, nekem most már éppen elég volt. Elővezetem magát a zászlóaljparancsnok úrhoz.

Amikor Svejiket a tiszt kocsiba vitte, Lukás főhadnagy kiment a hátsó ajtón a peronra.

Dub hadnagy Svejik soronkívüli katonai buzgalmáról jelentést tett Sagner kapitánynak. Ez éppen jó hangulatban volt, mert a gumpoldskircheneri bor kitűnően ízlett neki.

– Szóval maga nem akarja a drága időt hiába pazarolni? – nevetett jelentősegteljesen Sagner kapitány. – Matusics, jöjjön csak ide.

A zászlóaljparancsnok parancsot kapott, hogy hívja oda Nasákla őrmestert a tizenkettedik századtól, aki a zászlóalj leghírhedtebb despotája volt és hogy Svejiknek rögtön adjanak egy puskát a kezébe.

– No Nasákla – mondotta Sagner százados –, itt van ez az ember, aki nem akarja a drága időt hiába pazarolni. Vegye csak kézbe, vigye el a vagonok mögé. Csináltasson vele egy órán keresztül fegyvergyakorlatokat, de irgalom nélkül, lélekzetvétele se adjon neki időt. A fő, hogy friss legyen a kommandó: Setzt ab, an, setzt ab!

– Meglátja Svejik, hogy nem fog unatkozni – mondotta a kapitány, amikor Svejik elindult.

Nemsokára felhangzott a vasúti kocsik mögül a kemény kommandó. Nasákla őrmester, aki éppen huszonegyezett és a bankot tartotta, amikor a parancs jött, istentelen dühvel bömbölte: Beim fuss, Schultert! Beim fuss! Schultert!

Kis idő múlva elhallgatott, mert Svejik hangja volt hallható:

– Ezt én mind tanultam már évekkkel ezelőtt, mikor tényleges bakaidőmet szolgáltam. Amikor „Beim fuss” van, akkor az ember a fegyvert a jobb bakancsához támasztja és a fegyvertus hegye egy vonalban kell legyen a bakancs hegyével. A jobb kéz persze kinyújtva a fegyvert fogja úgy, hogy a hüvelykujj a fegyver csövén nyugodjon.

Amikor pedig Schultert vezényelnek, a fegyverszíz könnyedén a jobb-vállra kerül, a puská pedig a csőnyílással felfelé és a csővel hátra...

- No, elég már ebből a pofajáratásból! - mondja az őrmester és a kemény vezényszó ismét felcsendült:

- Habt acht! Rechts schaut! Herrgott, hogy csinálja ezt maga...

- Én most „Schultert”-en vagyok és a „Rechts schaut”-nál lecsúszik a kezem a szíjon, átfogom a tus nyakát és a fejem jobbra vetem. A „Habt Acht”-nál pedig újra megfogom jobbkézzel a szíjat és a fejem előrevetve magára nézek, őrmester úr.

Az őrmester újra vezényelt:

- In die Balanz! Beim fuss! In die Balanz! Schultert! Bajonet auf! Bajonet ab! Fällt das Bajonet! Zum Gebet! Vom Gebet! Kniert nieder zum Gebet! Laden! Schiessen! Schiessen halb rechts! Ziel Stabs-wagon! Distanz zweihundert Schritt... Fertig! An! Feuer! Setzt ab! An! Feuer! Setzt ab! Aufsatz normal! Patronen versorgen! Ruht!

Az őrmester cigarettát sodort magának...

Svejk közben a fegyver számát nézegette és csendesen mondotta:

- Négyezerkettőszázhatvannyolc... Ugyanez a száma volt annak a lokomotívnek is, amelyik a petzakai állomáson állott a tizenhatodik vágányon. El kellett volna húzatni Lysibe, a javítóműhelybe, reparálni, azonban nem ment olyan könnyen, őrmester úr, mert a mozdony-vezető, akinek be kellett volna húzatni a mozdonyt, a számokat nehezen tartotta a fejében. A pályamester behívta az irodába és azt mondta neki: „a tizenhatodik vágányon áll egy mozdony, a száma négyezerkettőszázhatvannyolc. Tudom, hogy a számokra nagyon nehéz feje van és felírnám magának a számot egy papírra, de maga a papírt bizonyosan elveszíti. Figyeljen hát ide. Ha már olyan rossz az emlékezési képessége, megtanítom, hogyan lehet a számokat könnyen megjegyezni. Nézze meg csak azt a mozdonyt, amit a lysii depóba kell húzasson, az a négyezerkettőszázhatvannyolcas számú. Figyeljen ide: Az első szám az egy négyes, a második az egy kettes. No látja, az első két szám negyvenkettőt jelent. Kétszer kettő négy: ez az első szám... Most ezt elosztjuk kettővel és íme, itt a második szám. Tehát már két

szám együtt van. No, ne ijedjen meg. Mennyi kétszer négy? Nyolc, nem igaz? Tehát véssé emlékezetébe, hogy ez a szám az utolsó szám a sorban. Most még csak azt kell megjegyeznie, hogy az első szám a négy, a második a kettő, a negyedik az nyolc, most még csak a hatost kellene valahonnan kikaparni, aminek a nyolcas elébe kell jönni. Ez borzasztó egyszerű. Az első szám négy, a második kettő, négy meg kettő az hat. No, most már látja, megvannak az összes számok, most már határozottan tudja, hogy hátulról számítva a második szám az egy hatos. És most megvan a teljes számsor. Négyezerkétszázhatvan-nyolc. Ez most már nem fog kimenni a fejéből. De ezt az eredményt elérheti sokkal könnyebben is...

Az őrmester elszívta a cigarettáját. Szemfogatva annyit mondott, hogy:

– Kappe ab!

Svejk könyörtelenül tovább folytatta:

– Szóval, a pályamester elkezdte magyarázni a könnyebb megoldást, hogyan lehet jól megjegyezni a négyezerkétszázhatvan-nyolcas mozdony számát. Nyolcból kettő az hat, most már a hatost, azt tudja. No most kivon a hatból kettőt, az négy, most már megvan a négyes és most a négyből kettőt és íme, megvan az egész szám. 4-2-6-8. Nem nehéz az se, ha az ember szorzással jegyzi meg a számokat. Figyeljen ide jól! – mondta a pályamester. Kétszer negyvenkettő nyolcvannégy, egy évben tizenkét hónap van. Tehát a nyolcvannégyből levonunk tizenkettőt, marad hetvenkettő. Abból még tizenkettőt, marad hatvan. Van tehát már egy hatos számunk, ha a nullát eltöröljük. Tehát most már tudjuk, negyvenkettő – nincs nyolcvannolc, nincs négy, hogyha a nullát eltöröljük, töröljük el hátulról a négyest és egész nyugodtan megkapjuk megint a négyezerkétszázhatvan-nyolcas számot, vagyis annak a mozdonynak a számát, amelyet be kell huzatni a tizenhatos vágányról a lysii vasúti javítóműhelybe. Ezt könnyen csinálja az ember kivonással is. Kiszámítjuk a koefficienseket a vám-tarifa szerint. Rosszul érzi magát őrmester úr? Ha akarja, elkezdhetem a gyakorlatot a generál decharge-zsal. Fertig! Hoch an! Feuer!

Donnerwetter! A százados úr is elküldhetett volna bennünket valahová máshová gyakorlatozni, nem ide a napra! Megyek, hozok egy hordágyat valahonnét.

Megjött az orvos és az ájult őrmesternél napszúrást vagy agyhártyagyulladás állapotot állapított meg.

Amikor az őrmester magához tért, Svejek állt mellette. Csendesen folytatta:

– Hát hogy végigmeséljem az őrmester úrnak azt a históriát – mit gondol, őrmester úr, meg tudta-e jegyezni magának a számokat a mozdonyvezető? Fenét, összekevert mindent és az egész históriát hárommal szorozta meg, mert véletlenül a szentháromságra gondolt, persze a mozdonyt máig se tolatta el, az még most is ott áll a tizenhatos vágányon.

Az őrmester ismét elájult.

Amikor Svejek visszaérkezett a vagonba, arra a kérdésre, hogy hol volt ilyen sokáig, szelíden így válaszolt:

– Aki másnak laufschriftot kommandíroz, maga százszor csinál schultert.

A kocsi végében Baloun reszketett, mert közben elkészült a tyúklé és Svejek távollétében jó felét megette a porciójának.

*

Az indulás előtt egy vegyes katonavonat érte utól a menetzászlóaljat. Tömve volt különböző ezredbeli katonával. Utánpótlás vagy efféle lehetett. Katonák, akik az ezredeik után mentek a frontra kórházból, vagy betegszabadságról. Voltak közöttük gyanús egyének is, akik kommandírozva voltak valahová vagy katonai börtönökből kerültek vissza a csapattestükhöz.

Ebben a transzportban utazott Marek egyéves önkéntes is, akit lázadásért csuktak be, mert nem akarta a klozetot takarítani. Akit azonban a hadosztálybíróság felmentett és beszüntette ellene a vizsgálatot. Így történt aztán, hogy Marek önkéntes, a kilencvenegyedik menetzászlóalj tisztijágon tűnt fel, hogy a zászlóaljparancsnok-

ságnál jelentkezzen. Marek önkéntes ugyanis mindezideig sehova sem tartozott, mert idáig egyik katonabörtönből a másikba vándorolt.

Amikor Sagner százados Marek iratait átvette, az iratokhoz egy szigorúan bizalmas megjegyzés volt csatolva: „Politikailag megbízhatatlan. Vigyázat!” Sagner százados tehát nem nagyon örült az új Zuwachsnak. Szerencsére eszébe jutott a latrina-generális utasítása, mely szerint a zászlóaljtörzset egy „zászlóalj-történet-íróval” kell kiégszíteni.

– Maga nagyon könnyelmű ember, önkéntes – mondotta Marek-nak –, maga felett valósággal suhog az isten ostora. Ahelyett, hogy az intelligenciájának megfelelő rangra törekedne, egyik börtönből a másikba vándorol. Az ezrednek szégyenkeznie kell maga miatt. No de talán jóvá teheti hibáit, ha tisztességesen teljesíti kötelességét, igyekszik bekerülni a derék katonák sorába. Bocsássa jó szívvel tudását és intelligenciáját a zászlóalj rendelkezésére. Teszek magával egy utolsó kísérletet. Maga intelligens fiatalember és bizonyára van íráskészsége és stílusa. Mondok magának valamit. A harctéren minden zászlóaljnak szüksége van egy írástudó emberre, aki a zászlóalj tevékenységét kronologikus rendben feljegyzi és a zászlóalj harci tevékenységét rendez stílusban összefoglalja. Minden ütközetet, támadást, amiben a zászlóalj résztvesz, meg kell örökíteni, hogy a háború végével szép anyag gyűljön össze, adatként a hadsereg történetének megírására. Megértette?

– Értem, jelentem alássan, a csapattestek életének epizódjaira tesz gondolni. A zászlóaljnak megvan a maga története és a zászlóalj történelmi dokumentumainak alapján építi fel az ezred a maga történetét. Az ezredek adják a dandárok történetét, a dandárok a hadosztályét és így tovább. Minden erőmmel azon leszek, hogy megfeleljek feladatomnak.

Marek egyéves önkéntes a szívére tette a kezét:

– A legnagyobb odaadással fogom zászlóaljunk dicső napjait feljegyezni, különösen most, amikor a támadás teljes gőzzel halad és a harcteret dicső zászlóaljunk hős fiainak holttesteit fogják borítani.

Minden eseményt a legpontosabban feljegyzek, hogy zászlóaljunk történetét mentül dicsőbb babérkoszorú övezze.

– Maga a zászlóaljtzörzsnél fog tartózkodni és figyelemmel kíséri azokat a személyeket, akiket, harci készségük, fegyelmezettséjük és hőstetteik folytán kitüntetésre ajánlunk. A történetírás nem lesz olyan egyszerű, de remélem, van elég megfigyelőképessége, hogy a zászlóaljunkat, ha utasításaimnak megfelelően dolgozik, az ezred többi csapattestei fölé fogja emelni. Még ma táviratozok az ezrednek, hogy magát zászlóaljztörténetírónak neveztem ki. Jelentkezzen Vanek számvivő őrmesternél, a tizenegyedik században, hogy adjon magának a kosijában helyet. Aránylag ott van a legtöbb hely, és mondja meg neki, hogy jöjjön ide hozzám. Nyilvántartva minden esetre a zászlóaljtzörzsnél lesz, amit majd a zászlóaljparancs útján is rendezni fogunk.

*

A szellemidéző szakács aludt, Baloun a sarokban remegett, mert a főhadnagy szardíniás dobozát is felnyitotta és tartalmát megette. Vanek számvivő őrmester Sagner századoshoz ment, Chodounszy pedig a pályaudvaron finom törkölypálinkát szerzett és beszopta. Most szentimentális hangulatban volt és hangosan énekelte:

„Mikor édes napok jártak,
Hűségdben bíztam vakon,
Keblemre édes álmok szálltak,
Te voltál fényes csillagom.
De amikor te megcsaltál,
Bánat borult szívemre.
Meghalok, mert mindenem voltál,
Belefúlok könnyembe.”

Aztán felült, odament Vanek őrmester asztalához és nagy betűkkel felírta egy szelet papírra:

„Ezennel alázatosan kérem, hogy engem zászlóaljzkürtösnek méltóztassanak kinevezni.

Chodounszy telefonista.”

*

Sagner százados beszélgetése Vanek őrmesterrel nem sokáig tartott. Tudatta vele, hogy a zászlóaljtörténetíró, Marek egyéves önkéntes, közös vagonban kap szállást infanteriszt Svejkkal.

– Annyit mondhatok, hogy az a Marek, hogy úgy mondjam, politikailag megbízhatatlan, hm, politikailag megbízhatatlan... Édes istenem! Ebben manapság nincs semmi különös. Ugyan kiről nem mondanak manapság ilyet? Annyi mindenfélét hall az ember mostanában... Ért engem, mi? Csak figyelmeztetem, ha Marek valamit beszélni kezdene, hiszen ért engem... Hát, hogy úgy mondjam, azonnal hallgattassa el, nehogy valami kellemetlenségem legyen. Egyszerűen mondja meg neki, hogy hagyjon fel az ilyen beszéddel s ezzel a dolognak vége. Nehogy rögtön hozzám fusson, intézze el vele barátságosan, ez mindig jobb, mint egy ostoba feljelentés. Szóval, nem akarok semmit sem hallani, mert... hiszen ért engem... Az ilyen história alatt mindig az egész zászlóalj szorul...

Amikor Vanek visszatért és magával vitte Marek egyéves önkéntest, a tiszti vagonból kiérve így szólt hozzá:

– Ember, maga gyanús itt a zászlóaljnál, no, nem tesz semmit, ellenben vigyázzon, hogy Chodounszyk telefonista előtt el ne kottyantson valamit.

Alig fejezte be az őrmester, Chodounszyk telefonista esett a karjába, aki részegen tántorgott feléjük és szentimentális nótafélét röfögött, ami így szólt valahogyan:

„Midőn mindenki elhagyott,
Rád meredt síró szemem.
A lelkem most is fölragyog,
Ha szerelmedre emlékezem...
Arcodról oly szép derű áradt,
Szűdből a boldogság szava,
Midőn kimondá piros szájad,
Ne félj, nem hagylak el soha.

– Soha, soha el nem hagylak – ordított Chodounszy –, amit csak hallok a telefonon, mind el fogom nektek mondani. Szarok az esküre.

A sarokban Baloun ült és nagyokat sóhajtva keresztet vetett magára és buzgón imádkozott:

– Őrzőangyalom, végy szárnyaid alá: Segíts meg ebben a nyomorúságos helyzetben!

És őrzőangyala tényleg segítségére sietett Marek egyéves önkéntes képében, aki hátizsákjából egy csomó szardíniás dobozt vett elő és széjjelosztotta a vagon lakói között.

Baloun meghatva nyitotta ki a főhadnagy kofferjét és a fenekére rejtette az angyali ajándékot.

Amikor azonban a társaság felnyitotta a szardíniás dobozt és jóízűen belekóstolt az olajos áldásba, Baloun nem bírta ki soká a kísértést. A koffer fenekéről újra elővette a szardíniás dobozt és ádáz étvágyal vetette rá magát.

Erre persze a jóságos őrzőangyal is hátat fordított Balounnak, aki éppen az utolsó csepp olajat szürcsölte ki az üres szardíniás dobozból, amikor az ajtóban Matusics zászlóaljküldönc jelent meg és harányan kiáltotta be a nyitott ajtón:

– Baloun, vidd fel a szardíniát a főhadnagyodnak.

– Micsoda pofonok lesznek itt, az áldóját... – jegyezte meg a pesszista Vanek őrmester.

– Ne menj üres kézzel – szólott rá Svejka a kővémeredt Balounra –, vigyél vagy öt darab szardíniás dobozt.

– Mit csinált maga, micsoda borzalmas bűn terheli a lelkiismeretét, hogy az isten ilyen kegyetlenül kibabrált magával? – kérdezte az önkéntes. – Templomrablást követett el, vagy kilopta a sonkát a tisztelendő kéményéből, kiitta a gyóntató borát a pincéből, átmászott gyerekkorában a tisztelendő úr kertjébe körtét lopni?

Baloun kétségbeesetten elfordította arcát, teljes reménytelenség vett rajta erőt és szívzaggatóan sóhajtott fel.

– Ez azért van – mondotta az önkéntes –, mert elvesztette kapcsolatát az istennel. Nem elég a bűnbánat, az is szükséges, hogy szép ha-

dicselekedeteket műveljen, akkor érheti el, hogy a jó isten, amilyen hamar csak lehet, el fogja szólítani az árnyékvilágból.

Amihez Svejek még a következőket fűzte:

– Baloun nem tudja rávenni magát, hogy életét, szavait, cselekedeteit és halálát a leghatalmasabb isteni és kincstári gondviselés kegyeibe ajánlja, ahogy azt az én tábori papom szokta volt mondani, amikor nagyon berúgott már és az utcán véletlenül valami katonát ölelt meg.

Baloun szomorúan jelentette ki, hogy ő már el is vesztette hitét az istenben. Nevezetesen már jó néhány alkalommal kérte a mindenhatót, hogy vegye kissé szűkebbre a gyomrát, adjon neki lelkiezt, hogy ellenálljon étvágyának.

– Nem a háborúval kezdődött az én nyavalyám – dadogta Baloun elkezeredetten. – Nagyon régi betegség nálam ez a falánkság, emiatt már a feleségem jó párszor elzarándokolt a gyerekekkel együtt Kloko-tára imádkozni.

– Ezt a vidéket jól ismerem – jegyzi meg Svejek –, ott van Tábor mellett. Van ezeknek valami nagyon gazdag szűzmáriájuk, hamis briliánsokkal, amit egyszer valami tót templomszolga el akart csórni. Ez a tót ember igen jámbor, istenfélő lélek volt és úgy gondolta, hogy sokkal jobb, ha előbb megszabadul minden vétékétől, mielőtt azt a nagy tettet végrehajtja. Meggyónt tehát és elmondta a szent gyónásban azt is, hogy a Szűzmáriát akarja meglopni holnap reggel. Erre a páter kimért neki háromszáz miatyánkot, nehogy elmenjen addig, míg a csendőrök megjönnek, akikért azonnal elküldte a sekrestyést. El is vitték a csendőrök rögtön, a jámbor szlovákat.

A szellemidéző szakács vitába szállt Chodounszy telefonistával afelett, hogy égbekiáltó vétek-e elárulni a gyónási titkot, vagy sem, különösen akkor, amikor hamis briliánsokról van szó. Végül is Jurajda azt bizonyígtatta, hogy mindez predesztinált történés volt, melynek kiinduló pontja visszanyúlik messze az ismeretlen múltba, amikor a szerencsétlen szlovák templomszolga ott élt valamelyik ismeretlen planétán és a sors már jóval előbb eldöntötte, amikor még ez a klokozai páter

valami sündisznó, vagy talán ma már régen kihalt emlősállat bőrében járt, hogy ez a klokotai pap ekkor és ekkor el fogja árulni a szent gyónás titkát. Jogi szempontból nézve a kánoni jog szerint a bűnbocsánatot akkor is ki kell adni, ha kolostori vagonról van szó.

Ehhez a magas vitához Svejik a következő megjegyzést fűzte:

– Bizonyos, hogy senkisé tudja, mi fog történni pár millió év múlva, éppen ezért nem kell kétségbeesnünk. Kvasnicka főhadnagy szokta volt mondani, amikor iskolát tartott a karlinei kiegészítőnél: „Nehogy azt gondoljátok ti szarosok, rohadt tehének és ronda marhák, hogy ez a háború nektek már ezen a világon befejeződik. Találkozni fogunk a másvilágon is, ahol olyan megsemmisítő tüzet nyitok rátok, hogy arról koldultok. Disznó banda, bagázs!”

A kétségbeesett Baloun tovább folytatta a nyilvános gyónást:

– Klokota se segített az én borzalmas étvágyamon. Ahogy szegény feleségem a gyerekekkel visszajött a klokotai búcsúról, rögtön megszámlolta a tyúkokat. Egy vagy kettő hiányzott. Nem volt erőm ellenállni. Tudtam jól, hogy a tyúkokra a tojás miatt a gazdaságban szükség van, mindezek dacára megfogtam egy tyúkot, mert feneketlen űrt éreztem a gyomromban. Persze a tyúkok ebbe haltak bele. Egyszer, mikor szegény feleségem újra elment Klokotára értem imádkozni és hogy míg odalesznek, ne csináljak semmi kárt a gazdaságban, amint kimentem az udvarra, a szemem elé került egy szép nagy pulykakakas. Erre aztán majdnem ráfizettem. A pulykacomb csontja megakadt a torkomon és ha nincs ott véletlenül a molnárlegényem, egy áldott jó fiú, aki rögtön kiverte a szálkát a torkomból, hát bizony most nem ülnék itt köztetek és nem is értem volna meg a világ-háborút. Úgy bizony. Az a molnárlegényem derék fiú volt. Egy alacsony, tömzsi, zsíros, kemény...

– Mutasd a nyelvét.

Baloun kidugta a nyelvét, amire Svejik odafordult a vagonlakókhoz:

– Tudtam, ez a bitang megette azt a szegény molnárlegényt is... Valld be, mikor etted meg a molnárlegényt?... Amikor a feleséged újra Klokotára ment?

Baloun kétségbeesetten csapta össze a kezét.

– Hagyjatok, bajtársak, ne bántsatok! Az embert még a saját bajtársai se hagyják békén.

– Mi nem bántjuk ezért, ne féljen – mondotta Marek önkéntes –, sőt ebből az látszik, hogy maga nagyon jó katona. Amikor a franciák a napóleoni háború alatt Madridot ostromolták, Madrid várának parancsnoka, csakhogy ne kelljen az éhség miatt feladni a várat, só nélkül megette a saját adjutánsát.

– Ez valóban nagy áldozat volt – mondta Svejek –, mert kétségtelen, hogy sóval az az adjutáns összehasonlíthatatlanul ízletesebb lett volna. Hogy is hívják a mi zászlóaljadjutánsunkat, számvivő őrmester úr?... Ziegler? No ebből a Zieglerből ugyan gyenge porció jutna a században egy emberre.

– Nézzetek csak, Baloun kezén rózsafüzér van – mondotta Vanek.

És valóban, Baloun mélységes fájdalmában szorgalmasan morzsolgatta az olvasót, amelyet Löwenstein Móric cég bécsi gyára szállított.

– Ez is Klokotáról való – mondotta Baloun szomorúan –, amikor ezt hozta a feleségem, akkor két fiatal libát ettem meg. Na, az nem is volt hús, az csak kása volt...

Néhány perc múlva híre jött, hogy a vonat egy negyed órán belül indulni fog. Persze, ezt senki sem hitte, úgy, hogy az emberek nyugodtan mászkáltak szana-széjjel a környéken. Így esett meg aztán, hogy amikor a vonat végre elindult, hát tizennyolc katona hiányzott a transzportból. Köztük Násalka őrmester is, a tizenkettedik századból, aki, amikor a vonat már Kistarcsán járt, még mindig egy utcai nővel huzalkodott a pályaudvar mögött valami ákácerdőben. A nő öt koronát követelt szolgálatai fejében, viszont Násalka őrmester csupán egy koronát és egy pár pofont akart adni. Hogy mire mentek, azt nem tudni, annyi bizonyos, hogy a nagy lármára az emberek tömegesen rohantak a kiserdő felé.

III. HATVANTÓL A GALÍCIAI HATÁRIG

A menetzászlóalj vonata nyugodtan kocogott Mezőlaborc felé, ahonnan a batallionnak gyalogmenetben kellett majd útját folytatnia Galíciába, hogy ott az ellenséggel dicsőségesen megütközzön. Abban a vagonban, melyben Svejka és Marek önkéntes utazott, állandóan többé-kevésbé hazaáruló témáról folyt a beszéd. Általában azonban azt lehet mondani, hogy a többi kocsikban is úgy történt. Sőt a tisztikocsiban is nagy volt az elégedetlenség, mivel Füzesabonyban utolérte a zászlóalj az a szomorú hadseregparancs, amely a tisztikar boradagját egy nyolcad literre szállította le. Közben persze a legénységről sem feledkezett meg a gondviselő parancs, és a finom szágó porciót egy teljes dekagrammra csökkentette.

Bautanzelt, a zászlóalj számvivő őrmesterét a parancs módfelett felbőszítette és úgy érezte, mintha meglopták volna. Ennek az érzésnek úgy adott kifejezést, hogy dühösen kijelentette, a szágó manapság nagyon ritka áru és kilójáért minimum nyolc koronát lehetne kapni.

Füzesabonyban rájöttek, hogy az egyik század táborigénykönyhája lemaradt valahol, pedig azt a finom gulyást krumplival megfőzni, végre ezen az állomáson kellett volna, amelyre a „latrina tábornok” olyan nagy súlyt helyezett. Viszont hosszas vizsgálat után kiderült, hogy az illető táborigénykönyha egyáltalán el sem indult Bruckból, és most is ott van valahol a nyolcvanhatos barakk háta mögött.

A fentnevezett táborigénykönyha személyzetét Bruckban, az indulás előtt nem sokkal bekísérték a főőrségre garázda viselkedés miatt és bezárták őket. Hogy-hogy nem, a derék konyhaszemélyzet értette a módját, miképp lehet az egyesben ülni, Bruckban, amikor a század már Magyarország közepén is túl van.

A konyhanélküli századot így aztán kénytelenek voltak más táborigénykönyhához osztani, ami nem ment minden nehézség nélkül, mivel a két század legénysége között, melyet krumplipucolásra osztottak be,

kitört a veszekedés. A konyhás század legényei kijelentették, hogy ők nem máriás huncutok, ők nem hajlandók holmi jött-ment idegen hasakért megnyúztatni magukat. Végül aztán kiderült, hogy az egész gulyásfőzés csak vaklárma, afféle manőver volt. Hozzá akarták szoktatni a katonákat a harctéri élethez, hogy amikor már kész a gulyás, akkor egyszerre szaladni kell és kiöntik az ételt a földre, az éhes bakák előtt.

Szóval mindez nem egészen konzekvens, de annál tanulságosabb előkészítése volt a bekövetkezendőknek. Amikor ugyanis a gulyás már kiosztásra került volna, jött a parancs: „beszállni”, és a vonat rögtön indult is Miskolc felé. De ott sem osztották ki a drága eledelt, mert a pályaudvaron egy vonat orosz hadifogoly állt. Ezeket az embereket nem engedték ki a vagonokból, amivel szabad teret engedtek az éhes fantáziájúaknak. Azt hitték ezek, hogy a gulyást majd csak a galíciai határon fogják kiosztani, amikor már megromlott és ehetetlené vált.

A gulyást tovább szállították Tiszalac és Zámboron keresztül, és amikor már senkiséem számított rá, akkor állt meg a vonat Újvároson Sátoraljaújhelynél, ahol ismét tüzet raktak a kazánok alá és felmelegítve a gulyást, végül kiosztották.

Az állomás túl volt zsúfolva. Előbb két lőszerszállító vonatnak kellett elindulnia, aztán két tüzérségi transzportnak, egy szakasz hidással, szóval itt a hadsereg minden fegyverneme találkozót adott.

A pályaudvar mögött honvédhuszárok két lengyel zsidóval bajlódtak. A két zsidó hatalmas kosáruvegeiből kiitták a pálinkát és a fizetség helyett nagyokat vertek a károsultak szájára. Úgy látszik, ez megengedett dolog volt, mert nem messze tőlük a századot vezénylő huszárcapitány barátságosan mosolygott a lélekemelő látványra, miközben a raktár sarkában néhány huszár a megvert zsidó feketeszemű lányának szoknyája alá nyúlt.

Egy repülőosztag is tanyázott ezen az állomáson. Egy másik vágányon repülőgépek és ágyúk várták a továbbítást, csúnyán összeroncsolt állapotban. Ez a vonat csupa lelövődözött repülőgépből és

összerombolt haubitzból* állott. Újak vonultak kifelé a frontra, míg a roncsoltak futottak vissza javításra és átalakításra.

Dub hadnagy azt mesélte a katonáknak, akik az összeroncsolt repülőgépeket és ágyúkat csudálták, hogy ez mind hadizsákmány. Közben észrevette, hogy valamivel lejjebb egy másik csoport áll, amelynek közepén Svejik tartott éppen előadást. Dub hadnagy közelebb lopakodott a csoporthoz és fülét hegyezve szóról-szóra hallotta Szejik szelíd hangját.

– Ahogy akarjátok, úgy ítéletek meg, ez azonban mégis csak hadizsákmány. Igaz, hogy az első pillanatra olvasható a lafettán, hogy „K. u. k. Artilleriedivision”, azonban az valószínűleg úgy történt, hogy az ágyúk az oroszok kezébe kerültek és a mieink visszavették tőlük. Egy ilyen zsákmánynak a jelentősége sokkal nagyobb, mert...

– Mert – mondotta ünnepélyesen, amikor Dub hadnagyot észrevette –, ilyen ágyúkat nem szabad az ellenség kezén hagyni. Ez úgy van éppen, mint Przemyslnél volt, vagy amikor a napóleoni háború idején az ellenség kicsavarta a katona kezéből a táborig kulacsot. Mit tett a derék katona? Éjjel átlopózott az ellenséges táborba és visszaszerezte kulacsát. Sőt keresett is az ügyön valamit, mivel az ellenség-nél éppen ezen az éjjelen snapszkiosztás volt s így tele kulacsot hozott vissza.

Dub hadnagy csak annyit szólt a tanulságos történethez:

– Menjen a nyavalyába, Szejik és vigyázzon, hogy ne kerüljön megint a szemem elé.

– Parancsára, hadnagy úr – mondotta Szejik –, és egy másik vagon-sor felé távozott.

Ha Dub hadnagy hallotta volna azt a megjegyzést, amit Szejik közbevetett, biztosan kiugrott volna az uniformisából, jöllehet, ezek a szavak ártatlan bibliai idézetből eredtek: „Kis idő még és ti láttok engem és kis idő még és ti nem láttok engem.”

* *Tarackágyú, mozsárágyú.*

Amikor Svejk továbbment, Dub hadnagy fogott hozzá, hogy folytassa Svejk magyarázatát, de sokkal ostobábban, mint azt Svejk tette. Rámutatott egy repülőgépre, amelyen már messziről látszott a réztábla a K. u. K. felírással, alatta nagy betűkkel: „Wiener Neustadt” és a következő szerencsétlen szavakkal magyarázta meg az összeroncolt repülőgép eredetét:

– Íme, ez egy orosz repülőgép, amelyet mi Lemberg-nél lőttünk le – mondotta Dub hadnagy. Ezeket a szavakat az arra haladó Lukás főhadnagy is meghallotta. Megállt egy pillanatra a csoport háta mögött és hangosan hozzáfűzte:

– Miközben mind a két orosz repülő elégett.

Azzal tovább is ment, közben arra gondolt, hogy milyen nagy marhákkal áldotta meg a teremtő az osztrák-magyar ármádiát.

Ekkor Svejk lépett egyenesen, bátran a főhadnagy elé és feszesen szalutált:

– Főhadnagy úr! Svejk József századküldönc, alázatosan jelentkezem a további parancsra. Jelentem alássan, már a tisztvi vonaton is kerestem a főhadnagy urat.

– Ide hallgasson, Svejk – mondotta a főhadnagy elutasító, ellenséges hangon –, tudja maga, hogy hívják magát? Elfelejtette már, hogy én minek neveztem magát?

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, hogy én ilyesmit nem szoktam elfelejtetni, mert én nem vagyok Zelezni egyéves önkéntes. Nevezetesen évekkel ezelőtt a Karlinszky kaszárnyában voltunk. Ebben a kaszárnyában volt valami Fiedler von Bumeráng vagy valami efféle nevezetű ezredes.

Lukás akarata ellenére elnevette magát Svejk „vagy valami efféle” kifejezésén, de Svejk rendületlenül folytatta:

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, hogy a mi ezredes urunk fele olyan kicsi ember volt, mint a főhadnagy úr és olyan teliszakállt viselt, mint Lobkovitz herceg, úgy, hogy pont úgy nézett ki, mint egy majom. Amikor mérges volt, mégegyszer akkorát ugrott, mint ő maga volt, úgy, hogy mi magunk között az öreget gumi-óbesternek hív-

tuk. Éppen május elseje volt. Készültségben voltunk és május elseje előtt az udvarban beszédet tartott nekünk, hogy holnap mindannyian a kaszárnyában maradjunk és hogy nem kell kirukkolni. Azt mondta, hogy készültségben kell lenni s amennyiben jönne a felsőbb parancs, hát legyünk készen, hogy az egész szocialista bandát halomra löjjük. Éppen azért az, akinek kimaradása van és holnap reggelig nem jön vissza a kaszárnyába, tulajdonképpen hazaárulást követ el, mert az ilyen részeg disznó, amikor sortűzre kerül a sor, senkit sem fog eltalálni, mert részeg fejjel a marha biztosan a levegőbe lő. Amikor visszamentünk a szobába, Zelezni önkéntes azt mondta, hogy a „gumióbesterek” jó gondolata támadt, mert azt mondta, hogy holnap senkit sem eresztenek be a kaszárnyába, így hát semmi értelme nincs annak, hogy ő holnap bejöjjön. És ez a Zelezni, mint egy gentlemanhez illik, be is tartotta a szavát, főhadnagy úr, és tényleg nem jött be. Csakhogy ez a mi Fiedler ezredesünk – isten nyugosztalja – olyan gáné ember volt, amilyet a föld még nem hordott a hátán és másnap kiment a városba, körüljárta egész Prága városát és az ezredhez tartozó katonákat kereste. Valahol a puszkaporos raktár körül aztán rá is talált erre a szerencsétlen Zeleznire és mindjárt el is kapta: „Na megállj, majd megtanítalak én téged, te lacibetyár” – mondotta neki –, „majd édessé teszem én neked a katonaságot!” Még sok minden egyebet mondott neki és magával cipelte a kaszárnya felé. Egész úton mindenféle díszes fenyegetésekkel traktálta az önkéntest és minden lépésnél megkérdezte, hogyan is hívják. – „Zelezny,* össze fogod szarni magad kínodban, te bitang, örülök, hogy elkaptalak. Majd adok én neked május elsejét. Megállj! Zelesny, Zelesny, te.” Zelezni önkéntesnek már minden mindegy volt, így aztán, amikor a Poricson mentek a Rozvaril előtt, Zelezni beugrott egy átjáróház kapujába, szépen eltűnt s azzal elrontotta a „gumióbesterek” örömét, minthogy az nem tudta e pillanatban bezárni. Az ezredes annyira felbőszült ezen, hogy rettentő haragjában elfelejtette a delikvens nevét. Amikor a kaszár-

* *Zelezny* = *vasas*. (Megjegyzés a könyvben.)

nyába ért, magánkívül a plafonig ugrott, minthogy a plafon nagyon alacsony volt. A zászlóaljügyeletes csodálkozva hallgatta, hogy az öreg dühében csehül ordítózik: – „Azonnal lefogni és becsukni ezt a bitang Médénejt.* Nem, nem a Médénejt, Olofenejt! Csukjátok be a Cinofejt!” Kirukkoltatta az egész ezredet, úgy kereste a maga fémemberét. De közben Zeleznit – akinek kalandját már mindenki tudta – a maródicimmerbe helyezték el, mivel fogtechnikus volt. Ez ment egy jó ideig, míg egyszer egy bakának a mi ezredünkől sikerült leszúrni egy dragonyost, aki a babája után futkosott. Erre aztán négyszögbe állították az egész ezredet. Itt nem használt már semmi, mindenkinek ki kellett állnia, még a maródiaknak is. Aki nagyon beteg volt, azt két másik fogta. De ott kellett lenni mindenkinek. Így aztán Zelezni is kénytelen volt kirukkolni. Az udvaron felolvasták a parancsot, amely úgy szólt, hogy a dragonyos is katonaféle és éppen ezért ezt se szabad leszúrni, mert azért, hogy dragonyos, mégis csak bajtársunk. Valamelyik egyéves önkéntes fordította csehre, miközben az ezredesünk hiénaként kereste a delikvensét. Először a fronton ment végig, majd hátulról vizsgálta végig az egész ezredet, majd bement a sorok közé és végül is rátalált erre a Zeleznire. Irtózatosan ordított és kirángatta a sorból áldozatát. Az önkéntes abbahagyta a fordítást, az ezredes pedig komikusan ugrálni kezdett Zeleznire előtt. Főhadnagy úr, oly nevetéses volt, úgy ugrált előtte, mint a kutya szokott a ló körül s közben magánkívül ordította: – „Aha, megvagy jómadár, nem tudtál megszabadulni tőlem, te bitang, most megint azt fogod mondani, hogy Zelezninek hívnak és én mindig Medenejt, Olofenejt és Cinofejt kerestem. Ez a Zelezni, ez a híres Zelezni. Na megállj, majd megtanítalak én téged, te Medenej, Olofenej, Cinofej, te szar, te disznó te, Zelezni!” – Aztán rászózott erre a szegény önkéntesre egy hónapot azért a muriért, de viszont tizennégy nap múlva rettenetesen megfájdult az ezredes úr foga és ebben a nehéz szituációban eszébe jutott, hogy Zelezni tulajdonképpen fogtechnikus is. Erre felhozta a bör-

* Médénej = rezes; Olofenej = ólmos; Cinofej = cinkes. (Megjegyzés a könyvben.)

tönből a maródiszobába és ki akarta vele huzatni a fájós fogát. Zelezni hozzá is fogott és jó félórán keresztül rángatta azt a szerencsétlen fogat. A „gumi-óbestert” háromszor kellett felmosni közben, amíg kihúzta végre a fogát. Erre az ezredes úr meglágyult egy kicsit és elengedte a hátralévő tizennégy napot Zelezni önkéntesnek. Így van az, főhadnagy úr, ha a feljebbvaló elfelejti az alantasának a nevét, vagy megfordítva. Persze, hogy én sem fogom elfelejteni sohasem, évek múlva sem, hogy volt egyszer nekem egy Fiedler nevezetű ezredesem. – Nem voltam túl hosszú, főhadnagy úr?

– Tudja mit, Svejek – mondotta Lukás főhadnagy –, mentől tovább hallgatom magát, annál inkább meggyőződöm arról, hogy maga egyáltalán semmire sem becsüli a feljebbvalóit. Egy jó katona évek múlva is csak dicsérettel beszél a feljebbvalójáról.

Lukás főhadnagyot szemmeláthatólag mulattatta a dolog.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – vág bele bocsánatkérő hangon Svejek –, Fiedler ezredes úr már régesrég meghalt, azonban, ha a főhadnagy úr parancsolja, hát tudok én róla csupa jót is mondani. Az ezredes úr, jelentem alássan, tisztára védőangyala volt a katonáknak. Olyan derék, jó ember volt az, akárcsak a Szent Márton, aki a ruháját osztotta ki az éhezők és a szegények között. Az odaadta a finom tisztimenázs ebédjét a legelső katonának, akit az udvaron talált és mikor telezabáltuk már magunkat gombóccal, grenadirmarschot csináltatott nekünk disznósülttel. Hadgyakorlatokon különösen kitűnt a jósága. Amikor Dolni Kralovicnál voltunk, megparancsolta, hogy az egész kralovici sörgyárat igyuk meg az ő kontójára. Amikor pedig születésnapja volt, nyulat süttetett nekünk, vad szószban, tejfellel és zsemlyegombóccal. Olyan derék ember volt a legénységgel szemben, hogy egyszer, főhadnagy úr, amikor...

Lukás főhadnagy jót húzott Svejek fülére és barátságos mosollyal mondotta:

– Na, most eriggy a fészkes fenébe már ezzel a sok baromsággal, te marha!

– Parancsára, főhadnagy úr!

*

És Svejka elindult a kocsija elé. Amikor ahhoz a vagonhoz ért, ahol a telefonapparátusok és drótok voltak elraktározva, a következő jelenet játszódott le: a vagon előtt őrszem állott, minthogy Sagner kapitány parancsa szerint mindennek táborszerűen kellett mennie. Tehát a vagon mindkét oldalán őrszem silbakolt, akiket a zászlóaljiroda rendes „jelszó”-val és „jelhang”-gal látott el.

Ezen a napon a jelszó „Kappe”* volt, a jelhang pedig „Hatvan”. Az őrszem, aki a telefonkészülékes vagonnál állt, kolomeai lengyel volt, aki valami különös véletlen folytán került a kilencvenegyes ezredhez.

Természetesen ennek a jámbor polyáknak fogalma sem volt arról, hogy mi az, hogy „Kappe”, ellenben volt holmi mnemotechnikai érzéke és megjegyezte, hogy a jelszó „K” betűvel kezdődik. Ezért, amikor Dub hadnagy a zászlóalj ügyeletes tiszt, megkérdezte tőle, hogy mi a jelszó, büszkén vágta ki, hogy „Kaffe”, ami nagyon természetes is volt, hiszen szegény lengyel katona folyton arra a finom esti és reggeli kávéra gondolt, amit még Bruckban kapott.

Amikor a lengyel már másodszor is azt bömbölte, hogy „Kaffe” és Dub hadnagy mind közelebb ért hozzá, szegény az esküjére gondolt és arra, hogy mi a kötelessége az őrszolgálatban, aminek következtében fenyegető haltot kiáltott. Amikor Dub hadnagy még két lépést tett felé és szünet nélkül a jelhangra volt kíváncsi, akkor a lengyel lövésre tartva fegyverét, a német és lengyel szavakat keverve, Dub hadnagyra kiáltott:

– Bende, Sajszen, Bende, Sajszen.

Dub hadnagy erre megértette, hogy itt a dolog kezd veszélyes lenni és megkezdte a visszavonulást, közben torkaszakadtából kiabált: Wachkommandant! Wachkommandant!*

Jelinek szakaszvezető odafutott és bevitte a lengyelt az őrségre és maga kérdezte meg tőle a jelszót, majd Dub hadnagy kérdezte meg

* Sapka.

** „Őrparancsnok!”

ismét, amire a kétségbeesett lengyel ismét torkaszakadtából „Kaffe”-t kiáltott, de most már olyan hangosan, hogy az állomásépület is visszhangzott tőle és a bakák kezdtek csajkáikkal leugrálni a vagonokból, azt híve, hogy kávé faszolás van. Persze irtó pánik támadt a sok sajkás baka között, ami azzal ért véget, hogy a buzgó lengyel őrszemet bevitték a börtönvagonba.

Dub hadnagy szentül meg volt győződve, hogy a pánikban Szejknek alapos része van, mert Szejket látta először leugrani a vagonból, csajkájával a kezében és hallotta, amint azt kiáltotta: „ki a csajkákkal, ki a sajkákkal!”

Öt perccel később a vonat elindult Homonna felé. Itt a harcoknak már friss nyoma látszott. A hegyoldalon, a primitív lövészárkok sora itt-ott egy leégett ház előtt. Egy már kijavított porta hirdette, hogy gazdája már visszatért.

Déltájban, amikor a vonat befutott az állomásra és az ebédhez készülődtek, a zászlóalj legénységének alkalma nyílt látni, hogyan bának el a hatóságok az oroszok kivonulása után az ottani rutén lakossággal, melyet nyelve és vallása szerint az orosz katonák fajrokonának tekintettek.

Az állomás peronján magyar csendőröktől körülvéve egy csoport rutén állott. Papok, tanítók és parasztok az egész környékről, kettésével összekötözve, valamennyinek a kezét kötéllal kötötték hátra. Legtöbbje arcát, orrát, fejét véresre verték a csendőrök.

Valamivel távolabb egy magyar csendőr űzött vidám játékot valami rutén pópával olymódon, hogy a pap lábára kötél volt kötve, melynek a végét a csendőr fogta és a puskatussal csárdásra kényszerítette a pópát. Ahogy a szerencsétlen táncolni kezdett, megrántotta a kötelet úgy, hogy a pópa minden alkalommal orra esett és mivel a keze hátra volt kötve, nem tudott felállni. Kétségbeesett kísérleteket tett, hogy valahogy a hátára tudjon fordulni és a földről fölkelhessen. A csendőr közben olyan szívből nevetett, hogy a könnye csordult ki. Ahogy a pópa felemelkedett, újra megrántotta a kötelet és a pap újra elterült a földön.

A csendőrtiszt azzal vetett véget ennek a lélekemelő játéknak, hogy a letartóztatottakat elvitte a katonavonatok szeme elől, hátra az állomás háta mögött levő üres színbe, hogy verjék őket, ahol senki sem látja.

Erről az epizódról a tisztikocsiban is általában elítélő hangon beszéltek.

Krausz zászlós úgy vélte, hogy ha már hazaárulókat fognak el, azokat a helyszínen agyon kell löni, minden kínzás nélkül. Ezzel szemben Dub hadnagy teljesen egyetértett a homonnai csendőrökkel, kijelentve, hogy ez a procedúra a szarajevói merényletre vezethető vissza. A homonnai magyar csendőrök szeretett trónörökösük és neje halálát bosszulják most meg. Szavai megerősítésére egy folyóiratot idézett („Simackuv Styriolistek”), amelynek ő előfizetője volt. Ez a folyóirat, júliusi számában, közvetlen a háború előtt világosan megírta az egész merénylet történetét és annak a nézetének adott kifejezést, hogy ez a gyilkosság az egész emberiség szívében soká gyógyuló sebet fog hátrahagyni, amely annál fájdalmasabb, mert nemcsak az államhatalom illusztris képviselőjét érte a gyilkos golyó, hanem szeretett életpárját is, amivel gyönyörűen példás családi boldogságnak vetett véget egyrészt, másrészt pedig mindenki által imádott kis gyermekeket juttatott árvaságra.

Lukás főhadnagy félhangosan megjegyezte, hogy a homonnai csendőrök biztosan szintén olvasói voltak a „Simackuv Styriolistek”-nek és ezt a megható cikket valamennyien olvashatták. Lukás főhadnagy általában borzalmasan utálkozott az egész epizódon és az azt követő ugyancsak kínos beszélgetésen és ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy leigya magát és világfájdalmát pálinkába fojtsa. Kiment a kocsiból és Svejket kereste.

– Hallja Svejk – szólt oda a főhadnagy –, nem tudna valahol egy üveg konyakot felhajtani? Rosszul érzem magam.

– Ez mind a levegőváltozástól van, főhadnagy úr – jelentette Svejk. – Lehet, hogy mire a harctérre kerülünk, a főhadnagy úr még rosszabbul fogja magát érezni. Mentől távolabb kerül némely ember a meg-

szokott katonai lágertől, annál jobban utál mindent. Egy Kalanda József nevű kertész ismertem Stransnicból. Az is elment a maga Stransnicájáról Vinohrádra és bement a „Végállomáshoz” címzett vendéglőbe. Ott még elég jól érezte magát. De amikor a vinohradi Korona-utcába ért a Víztoronyhoz, a Szent-Ludmilla templom háta mögött egyik kocsmából a másikba fordult, ott aztán olyan volt már, mint akit agyonvertek. Azonban mindettől még vígan folytatta volna útját, minthogy előtte való nap este abban fogadott otthon a strasnici „Remiz” vendéglőben egy villamoskalauzzal, hogy három hét alatt körülgyalogolja a világot. Tehát folyton messzibb és messzibb távolodott a hazájától, mígnem a „Fekete sörház”-ba ért Karlován, ahonnan a Kis-utcán a „Szent Tamás” kocsmába, aztán a „Brabanti király”-hoz, onnan a „Szép kilátás”-hoz, aztán a strachovai kolostornál tért be egy sörházba. Itt azonban a levegőváltás borzalmasan hatni kezdett rá. Mire a Lorettoi-térre ért, ott már olyan rettenetes honvágy fogta el, hogy levetette magát a földre és úgy elkezdett kiabálni: „Emberek! Nem megyek tovább!” Tisztelettel legyen mondva, főhadnagy úr, azt mondotta: „Tojok rátok és az egész világgörüli útra...” Most pedig elmegyek konyakot keresni, csak attól félek, hogy közben elmegy a vonat.

Lukás főhadnagy megnyugtatta, hogy a vonat két órán belül nem megy tovább. Megmagyarázta Svejknak, hogy az állomás háta mögött árulnak titokban konyakot. Sagner századosnak nem régen hozott onnan Matusics egy üveg elég jó konyakot tizenöt koronáért és így Svejknak is adott tizenöt koronát konyakra, ellenben szigorúan meghagyta, hogy meg ne mondja senkinek, hogy a konyakot Lukás főhadnagnak viszi, vagy hogy a konyakért ő küldte, minthogy az tulajdonképpen tilos.

– Legyen nyugodt, főhadnagy úr –, felelte Svej, nem lesz semmi baj. Én nagyon szeretem a tilos dolgokat, tulajdonképpen egész életemen át a tilosban jártam anélkül, hogy ezt magam is tudtam volna. Egyszer a karlinai kaszárnyában megtiltották nekünk...

De a főhadnagy félbeszakította:

– Kehrt Euch! – marsch!

Svejk elindult tehát a pályaudvar mögé. Útközben végiggondolta expedícióját, hogy jó konyak legyen, azért persze meg kell kóstolni, aztán hogy tilos a dolog, tehát elővigyázatosnak kell lenni.

Amikor a peron hátamögött befordult, szinte nekiszaladt Dub hadnagynak.

– Mit keresel itt? – ordított rá Svejkre –, ismersz te engem?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem – mondja Svejk szalutálva –, hogy én a hadnagy urat nem szeretném a rossz oldaláról megismerni!

Dub hadnagy meghökkent e szavak hallatára, de Svejk még mindig sapkájánál tartva kezét rendületlenül folytatta:

– Jelentem alássan, hogy én a hadnagy urat csak a jó oldaláról szeretném ismerni, nehogy sírni tessenek megtanítani, ahogy azt a hadnagy úr a múltkor megjegyezte.

Dub hadnagyot ez a szemtelen fellépés egészen kihozta a sodrából:

– Pusztulj a szemem előtt, te bestia! Majd beszélek én még veled!

Svejk a peron mögé kerülve továbbment, Dub hadnagy pedig, aki úgy gondolta, hogy Svejkkal még nem végzett, csendesesen követte. A pályaudvar mögötti utcán egy csomó bódé állott kosarakkal és a kosarakban csupa ártatlan holmi: nyaláncsák, cukorkák, mintha iskolásgyerekek részére hordták volna oda a portékát: a holipnikat, árpacukrot, bonbont stb. Itt-ott fekete kenyér és kolbász is található volt szalmakosarakban. Szemmelláthatólag lókolbász a legolcsóbb fajtából. A hátiputtonyok mélyén különböző finom szeszes italok húzódtak meg: rum, konyak, szilvapálinka, likőrök. Az árok szélén volt egy nagyobb bódé, ahol a legtöbb efajta üzlet bonyolódott le.

Az üzlet a hátikosaragnál kezdődött. A katona a puttonyok mellett állva kezdte meg a tárgyalást, mire a jámbor izraelita kihúzott egy még jámborabb kinézésű üveget a puttonyból és óvatosan a kaftánja alá rejtve, bement vele a fabódéba, ahová a vásárló katona is követte. Aztán, amikor az üzlet meg volt kötve, a katona a blúza alá rejtette a drága italt és csendesesen eltűnt a vásár színhelyéről.

Svejk bonbont vett és a zsebébe dugta, miután a pájeszes úr csendesen odasúgta neki: „Schnaps hab’ ich auch gnädiger Herr Soldat.”*

A beszélgetés nem sokáig tartott. Svejk bement a bódéba és fizetett, miután a pájeszos úr kinyitotta az üveget és Svejk meggyőződött az üveg tartalmának jó minőségéről. Svejk meg volt elégedve a konyakkal és miután az üveget jól elrejtette a blúza alá, vissza indult az állomás felé.

– Hol voltál, te bitang? – állta útját Svejknek Dub hadnagy, amikor az be akart lépni a peron ajtaján.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, bonbont vásároltam magamnak – s ezzel a zsebébe nyúlt és kivette a papírt a poros, piszkos bonbonnal. – Ha a hadnagy úr nem utálná. Én már megkóstoltam, nem rossz. Egészen kellemes aromájú cukorka, egészen sajtáságos íze van, valami olyan íze van, mint a povidelnek, hadnagy úr.

Svejk blúza alól kidomborodtak az üveg félreismerhetetlen körvonalai.

Dub hadnagy odaütött Svejk blúzára:

– És mi van itt, te bitang, húzd csak elő gyorsan!

Erre Svejk kihúzta a sárgás színű üveget a világos és félremagyarázhatatlan „Cognac” felírással.

– Hadnagy úrnak jelentem alássan – vágta rá Svejk szemrebbenés nélkül –, ebben a konyakos üvegben egy kis vizet szivattyúztam magamnak. Ugyanis a tegnapi kis gulyástól még ma is rettenetesen szomjas vagyok. Csakhogy ennek a szivattyús kútnak a vize egy kicsit sárga, amint látja, hadnagy úr, valószínűleg azért, mert sok a vastartalom benne. Viszont ez nagyon egészséges.

– No, Svejk, ha olyan nagyon szomjas vagy – mondotta Dub pokoli mosollyal húzva a beszélgetést, abban a tudatban, hogy Svejket most le fogja gyűrni –, akkor igyál egy jót belőle, idd ki az egészet, édes fiam!

Dub hadnagy jó előre kikombinálta, hogy fog Svejk beleszoklani az erőlködésbe, bevallva, hogy többet már nem bír inni. Elképzelte,

* „Snapszom is van, nagyságos katona úr.”

hogy ezután azt fogja neki mondani: „add csak ide nekem is azt az üveg »vizet«, én is szomjas vagyok”. Azon gondolkodott, miképpen fog viselkedni Svejek e sorsdöntő pillanatban és hogy milyen jelentést ír majd erről a zászlóaljhoz.

Svejek hálás nyugalommal a szájához emelte az üveget és egyik korty a másik után tűnt el sok vihart látott torkán. Dub hadnagy kővémeredten bámulta meg a derék katona hatalmas képességét. Svejek a szeme előtt itta ki az egész üveget anélkül, hogy csak egyet is hunyorgatott volna tőle. Majd amikor az üveg üres volt, átdobta az utcán a tóba, köpött egy nagyot és csendesen mondotta, éppen úgy, mintha csak egy üveg ásványvizet ivott volna:

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, ez a víz csakugyan vasízű. Egy kamyki kocsmáros úgy készített vendégei részére vastartalmú vizet, hogy teleszórta a kutat öreg patkóvasakkal.

– Majd adok én neked öreg patkóvasat, gyere, mutasd csak meg nekem azt a kutat, amelyikből ezt a vizet hoztad, te betyár!

– Itt van mindjárt, hadnagy úr, itt a fabódé mögött.

– Eredj előttem, te zsvivány, hadd lássam, tudsz-e lépést tartani.

– Valóban csodálatos – gondolta Dub hadnagy –, hogy semmi sem látszik meg ezen a bitangon.

Svejek ment elől bátran, egyenesen, isten akaratából előre, valami belső hang azt súgta neki, hogy a bódé mögött kútnak kell lenni, és cseppet sem volt meglepve, amikor a kutat csakugyan ezen a helyen találta. Sőt a kút valóban szivattyús kút is volt. Svejek pumpálni kezdett és csodálatosképpen szép sárga víz folyt ki a kút száján.

– Íme, hadnagy úr, a finom vasas víz – mondotta Svejek ünnepélyesen.

A megjijedt zsidó, aki a jelenetet távolról végignézte, rémülten közeledett a kút felé. Svejek odakiáltott neki, hogy hozzon egy poharat, mert a hadnagy úr inni akar.

Dub annyira elképedt az egésztől, hogy tényleg egész pohár vizet ivott meg a gyanús sárga folyadékából, a lóhúgy és a trágyadomb félreismerhetetlen ízét érezve szájában. Dub teljesen meghülyült az ese-

mények hatása alatt és öt koronát adott a zsidónak, miután ráordított Svejkre:

– Mit tekeregsz itt, takarodj a vagonodba.

Öt perccel később Svejka a tisztivagonban tűnt fel. Titkos kacsintással kihívta a vagonból Lukás főhadnagyot és mint aki feladatának a legnagyszerűbben felelt meg, jelentette: „Főhadnagy úrnak alássan jelentem, hogy öt, legfeljebb tíz perc múlva tökéletesen be leszek rúgva. De a vagonomban a helyemen leszek, ott fogok feküdni, amíg csak ki nem heverem a bajt. Arra kérem a főhadnagy urat, hogy legálább három órán át ne tessék azért hivatni és parancsot adni. Különbiben minden a legnagyobb rendben van. Dub hadnagy úr elfogott és azt mondtam, hogy ami az üvegben van, vastartalmú víz csupán, erre saját szeme előtt megitta velem az egész üveg konyakot, hogy ezzel bizonyítsam be neki, hogy az tényleg víz. De minden rendben van. Nem árultam el a főhadnagy urat, elővigyázatos voltam, ahogy parancsolta. De most, jelentem alássan, már érzem, hogy nem állok sokáig a lábamon. Főhadnagy úr, én az iváshoz hozzá vagyok szokva, mivel Katz tábori lelkész úrral együtt mi...

– Takarodj, te bestia! – kiáltott Svejkre a főhadnagy, de minden harag nélkül, ellenben Dub hadnagyot ötven százalékkal még jobban utálta.

Svejka óvatosan felmászott a vagonjába. Amikor már a köpenyén és hátizsákján feküdt, így szólt ünnepélyesen Vanek számvivő őrmesterhez és a többi vagonlakóhoz:

– Egyszer egy atyátok fia súlyosan berúgott és szeretettel könyörgött, hogy ne keltsétek fel...

E szavak után oldalra fordult és horkolni kezdett.

A gáz, amit a hős alvó katona kilehelt, nemsokára az egész vagonot betöltötte. Jurajda, a szellemidéző szakács, aki nagyszerűen kiismer- te magát az efféle párlatokban, csendesen így szólt:

– Herrgott, de kutya erős konyakot ivott ez...

Az összecusukható asztal mellett ült Marek önkéntes, aki végre annyi kínos vergődés után a zászlóalj történetírás révébe jutott.

Most állította össze éppen a zászlóalj dicső útjának jövő perspektíváit és a szemén látszott, hogy nagy reményekkel tekint a jövőbe.

Vanek őrmester figyelmessé lett az asztalnál dolgozó Marek önkéntesre, aki szorgalmasan írt és írás közben szíve mélyéből nevetett, ezért az önkéntes fölé hajolt, aki jókedvűen magyarázni kezdett:

– Nagyon érdekes előre megírni a zászlóalj történetét. Persze rendszeresen kell dolgozni. Mindenben a világon legfőbb a szisztéma.

– Szisztematikus szisztéma – jegyezte meg Vanek őrmester többé-kevésbé gúnyos hangon.

– Igen – mondotta Marek önkéntes –, szisztematikusan szisztematizált szisztéma a zászlóalj történetének megírásánál. Persze rögtön az elejénél nem vághatunk ki egy nagy győzelmet. Ennek szépen kell haladnia előre meghatározott terv szerint. Zászlóaljunk nem nyerheti meg a világháborút csak úgy egy csapásra. Nihil nisi bene.* A legfőbb dolog egy olyan alapos történész részére, mint amilyen én is vagyok, tervszerű munka, elkövetkező győzelmeink terve. Ezt kell összeállítani. Most például azt vázoltam, ami körülbelül két hónapon belül meg fog történni, hogy a mi vitéz zászlóaljunk átlépi az orosz határt, amelyet, mondjuk, doni kozákok tartanak megszállva. Mi a kozákokat szívósan attackoljuk, miközben a hátunk mögé ellenséges hadosztály kerül. Az első pillanatra úgy látszik, hogy zászlóaljunk elveszett és minket gulyássá aprítanak. Erre Sagner százados kiadja a következő parancsot: „Az isten nem akarja, hogy itt elvesszünk, tehát meneküljünk”. Erre a zászlóalj menekülni kezd. Az ellenséges divízió mit lát, azt, hogy zászlóaljunk egyenesen nekirohan és erre ő is menekülni kezd és beleesik a mi hadseregretartalékunk kezébe. Ezzel kezdődik hős zászlóaljunk története. Egy jelentéktelen eseményből, hogy a látnok kifejezésével éljek, Vanek úr, nagyjelentőségű dolgok fejlődnek néha. A mi zászlóaljunk győzelemről győzelemre megy. Ehhez persze a „Képes haditudósítók” stílusára lesz szükség, amely az orosz–japán háború idején Vilimka prágai cseh kiadónál látott nap-

* *Vagy jót, vagy semmit.*

világot. Szóval, a mi dicső zászlóaljunk rátör az alvó ellenségre. Minden egyes katonánk kiválaszt egy-egy ellenséges katonát és teljes erejével döfi szuronyát annak mellébe. A nagyszerűen köszörült szuronyok úgy mennek bele az emberi testbe, mint a vajba, csak itt-ott ropog egy-egy bordája az alvó ellenségnek. Az alvó ellenség szeme erre kifordul, arca eltorzul és szájából vér és nyál ömlik, miután a győzelem ismét a mi zászlóaljunké. Sőt sokkal szebb lesz, körülbelül három hónap múlva, amikor zászlóaljunk magát az orosz cárt ejti fogásba, erről azonban majd csak később beszélünk, Vanek úr. Előbb azonban kisebb epizódokat kell előkészítenem a történelem megírásához. Ehhez persze, egész új hadikifejezéseket kell kiagyalnom. Egyet már ki is találtam: a gránátszilánkokkal spékelt hős legénységről fogok írni. Egy ellenséges akna robbanása után például jön egy szakaszvezetőnk, mondjuk a tizenkettedik, vagy a tizenharmadik századból, akinek a fejét elvitte az ellenséges löveg.

– Apropó – mondja Marek önkéntes a fejére ütve –, majdnem elfelejtettem! Legyen szíves számvivő őrmester úr, vagy civil nyelven egyszerűen Vanek úr, adja át majd nekem az összes sarzsik névsorát. Jelöljön meg nekem, mondjuk, egy őrmestert a tizenkettedik századtól... – Houska? Nagyszerű. Szóval, jön majd ez a Houska, akinek az akna elvitte a fejét és a fejetlen törzs lekapja a válláról a fegyverét és ledurrant majd egy ellenséges repülőgépet. Természetesen már magától értetődik, hogy ezt a győzelmet Schönbrunnban, családi körben fogják majd megünnepelni. Ausztriának sok ezrede van, de egyik sem tüntette ki magát úgy, mint a miénk, így aztán egész világos, hogy a mi ezredünket fogják ünnepelni az uralkodó házi ünnepének szűk keretében. Ahogy az jegyzeteimből látható – én legalább csak így képzelhetem el –, Mária Valéria főhercegnő e célból Wallseeből direkt Schönbrunnba fog átköltözni. Az ünnepek nagyon intim természetűek lesznek s éppen ezért őfelsége hálósobája melletti teremben fogják majd megtartani, mely tudvalevőleg közönséges miligyertyákkal van megvilágítva, mivel az agg uralkodó irtózik a rövidzárlat veszélyétől. Este hatkor kezdődik az ünnepség a mi derék zászlóaljunk

tiszteletére és ünneplésére. Ebben a pillanatban lép be a terembe az elaggott uralkodó minden unokája... Most az a kérdés, mivel teljesen intim ünneplésről van szó, hogy az uralkodóház tagjain kívül kinek van még joga résztvenni ezen az ünnepségen? Természetesen őfelsége főhadsegéde, Paar gróf feltétlenül jelen lesz. Azonban, hogy senki se mondhassa, hogy a gróf egy ilyen intim társaságban rókázott, az udvari orvos, doktor Kerzl jelenlétére is feltétlenül szükség lesz. A rendfenntartásra Léderer báró főudvarmesternek is jelen kell lenni, nehogy a szolga személyzet mindenféle illetlenségre vetemedjen az ünnepségen résztvevő hölgyekkel szemben. Ott lesz persze Bellegarde kamarás is, azonkívül Bombelles grófnő főudvarhölgy, aki az udvarhölgyek között azt a szerepet tölti be, amit Madame Suha tölt be a prágai kuplerájban. Amikor ez az előkelő társaság már teljesen együtt lesz, akkor értesítik az ősz uralkodót, aki unokáitól kísérvé belép a terembe és tósztot mond a mi zászlóaljunkra, őfelsége után Mária Valéria főhercegnő ragad szót és érzékeny szavakban fog megemlékezni magáról, őrmester úr. Természetesen a mi zászlóaljunk veszteségei módfelett jelentősek lesznek, hiszen az a zászlóalj, amelynek veszteségei nincsenek, nem is érdemli meg a kitüntetését. A zászlóalj történetében nemcsak a száraz tényekkel kell foglalkoznom, amelyekből én már negyvenkét esetet jegyeztem fel eddig, ön például, Vanek úr, egy patakocska partján fog elesni, míg Baloun, aki olyan nevetségesen néz ránk, egész különös halált fog halni. Nem golyó által éri majd a halál, hanem hurokkal fogják megfojtani, amelyet egy ellenséges repülőgép vet le, éppen abban a pillanatban, amikor főhadnagyának, Lukásnak ebédjét falja föl.

Baloun hátat fordított és keserves hangon dűnnyögte maga elé:

– Hát tehetek-e én arról, hogy ilyen falánk vagyok? Amikor az aktív időmet szolgáltam, háromszor is jelentkeztem menáziéért a konyhában, addig, amíg egyszer becsuktak miatta. Egy alkalommal háromszor kaptam finom bordahúst a konyhán, amiért egy teljes hónapot ültem. Ez mind az úristen akaratából történt így...

– Ne féljen, Baloun, – vigasztalta a kesergő puccert Marek önkéntes –, a zászlóalj történetében nem úgy fog majd szerepelni, mint akit a halál azért ért, mert a tisztí menázsiból a lövészárók felé jövet falta fel a főhadnagy úr menázsiját. Magát a hős legénységgel együtt fogjuk ábrázolni, aki sokadmagával halt hősi halált, hazánk és az uralkodó ház dicsőségéért. Mondjuk, Vanek számvivő őrmesterrel együtt fog meghalni.

– Milyen halált rendelt maga nekem, Marek, tulajdonképpen?

– No csak ne olyan serényen, számvivő őrmester úr. Az nem megy olyan könnyen!...

Az önkéntes elgondolkozott:

– Ön ugyebár kralupi, Vanek úr? Tehát írjon haza egy levelet, hogy maga nyomtalanul el fog majd tűnni. Persze, óvatosan írja meg ezt. Vagy inkább szeretne súlyos sebesüléssel a drótakadályok mögött fekve maradni? Mondjuk, ott fog feküdni szépen egész nap, széjjelroncsolt lábakkal. Éjjel az ellenség erős reflektorral fogja megvilágítani a mi állásainkat és azt fogja hinni magáról, hogy maga valami előretolt megfigyelő és gránáttal, meg srappnellet fogják bombázni magát. Így aztán maga, Vanek úr, felbecsülhetetlen szolgálatot fog tenni a hadseregnek, mert az ellenség rengeteg löveget fog magára pazarolni, mintha egy egész zászlóalj feküdne ott. És Vanek tagjai zúgva röpködnek majd a levegőben, gyönyörű nótát zengve a mi győzelmeinkről. Szóval, mindenkire rá fog kerülni a sor, mindenki fényesen kitünteti magát nálunk, így aztán zászlóaljunk története a győzelem könyve lesz. Persze, én kimondhatatlanul sajnálom, hogy így hősi halált kell haljon mindenki, de hát én nem tehetek róla. A históriának tökéletesnek kell lennie, kell, hogy szeptemberre, amikor a zászlóaljból már egy lélek se fog élni, amikor már mindenki elveszett, legalább ennek a dicső írásnak kell a kezünkben maradnia, hogy minden hű osztrák alattvaló büszkeséggel mondhassa, hogy ha már nem fogjuk többé viszontlátni drága hazánkat, legalább vitézül haltunk meg az uralkodó családért. Tudja, Vanek úr, a nekrológot már meg is írtam. Becsület az elesettek emlékének! Az ősz uralkodó iránti szeretet a legszen-

tebb érzelem, amely az ön halálában érte el csúcspontját. Hadd ejtse ki a hálás utókor az ön nevét, őrmester úr, a hódolat, a becsülés ájtatos hangján, mint annak a Vaneknek a nevét, aki mindenét a haza oltárára rakta...

Chodounszyk telefonista és Jurajda szakács nagy érdeklődéssel hallgatták a zászlóalj-történet vázlatát.

– Jöjjenek csak közelebb, uraim – folytatta az önkéntes, noteszában lapozgatva. – Tizenötödik oldal: Chodounszyk telefonista elesett szeptember 3-án Jurajda zászlóaljszakáccsal együtt. Figyeljék csak tovább: Példás hősiesség. Az első, aki három nap és három éjjel egy pillanatra sem távozott el a telefontól, saját élete árán mentette be a telefondrótot a dekkungba. A második pedig, midőn a közelgő veszedelmet látta, egy nagy fazék forró levest borított a rohamozó ellenségre és borzalmas sebeket ejtett rajta a forró levessel. Mind a kettőt gyönyörű halál érte: az első egy bevágott gránát tépte darabokra, a másik pedig gázmérgezésben halt meg, amely gázt az ellenség akkor tartotta pont az orra alá, amikor már semmi sem volt a kezében, mellyel hazáját és saját magát védelmezhetne volna. Mind a kettő a következő kiáltással búcsúzott az élettől: „Éljen a mi zászlóaljparancsnokunk...” A hadsereg főparancsnokság egyébbel sem foglalkozik, mint a mi derék zászlóaljunkat dicséri napiparancs formájában, hogy mindenhol közismert legyen ez a halhatatlan hősiesség és hogy mentől több követőre találjon a gyönyörű példa. Bemutathatók egy ilyen hadseregparancsot, amit majd minden csapattestnél fel fognak olvasni, ez nagyon is emlékeztet Károly főherceg parancsára, amelyet 1805-ben Podna előtt adott ki seregének és a parancs felolvasása utáni napon csúnyán kiporolták a nadrágját. Hallgassátok tehát meg azt a napiparancsot, amelyet az egész hadseregben fel fognak olvasni a mi zászlóaljunk történetéről: „Remélem, hogy az egész hadsereg követni fogja példáját a fentnevezett zászlóaljnak. Különösen eme derék zászlóalj hősiességét, áldozatkészségét és kitartását kell a hadsereg elé állítanom követendő példaként, amellyel a nehéz időkben sziklaszilárdan állott a haza és a császár védelmében. Az a példátlan

szeretet és megbecsülés, amellyel e zászlóalj legénysége viseltetett feljebbvalóival szemben, külön is kiemelendő. A legjobb biztosítéka hazánk és az uralkodó család győzelmének. Kövessétek példáját.

Arról a helyről, ahol Svejek aludt, erre hangok hallatszottak. Svejek beszélt mámoros álmában:

- ... Abban igaza van, Müllerné asszony, hogy az emberek hasonlítanak egymáshoz. Kralupon volt egy Jaros nevezetű ember, aki ott valami szivattyút állított fel. Erre borzalmasan hasonlított egy Lejhanz nevezetű órás, mintha csak belőle vágták volna ki, ehhez viszont a Jicinszki szobafestő hasonlított kegyetlenül és aztán mind a hárman nagyon hasonlítottak valami öngyilkoshoz, aki felakasztotta magát és beleesett a pocsolyába és a vonat elé vetette magát. - Új és mély hortyogás, ami után Svejek a következőkkel egészítette ki álombéli elbeszélését: „Aztán ezért mind a hármat nagy pénzbüntetésre ítélték és holnapra csináljon nekem mákosnudlit, Müllerné asszony.” Svejek a másik oldalára fordult és tovább aludt, miközben Jurajda, az okkultista szakács és Marek önkéntes között heves vita fejlődött ki a jövőt illetően.

Jurajda úgy vélte, hogy első tekintetre ostobaságnak látszik, hogy ha az emberek a hecc kedvéért, a közeli és a távoli jövő képét festik, talán nem is sejtve, hogy ezek a ma vicces jóslások mennyi jövő igazságot tartalmaznak. Kétségtelen, hogy az ilyen vicceknek is megvan a maga apostoli látnoki ereje: belátnak a homályos, ismeretlen jövőbe. Ettől a pillanattól kezdve Jurajda minden szava különös titokzatosság volt. Minden második szavában holmi távoli, jövőendő történésről emelte fel a fátylat, mindaddig, míg végre el nem ért a regeneráció elméletéhez, vagyis az emberi élet megújulásához, rátérve a testrészek föltámadásának elméletére, és azzal fejezte be tanulságos előadását, hogy az ember se rosszabb, mint a gyík, amelynek le lehet tépni a farkát és új nő helyette.

Chodounszyk telefonista véleménye az volt, hogy ilyen alapon az ember minden elveszett ujjának újra kellene nőni, éppen úgy, mint a gyík farkának. Sőt továbbmenve, háború idején, ha valaki a fejét hagy-

ja el valahol, vagy más testrészét, úgy ennek is újjá kellene nőnie, ami a hadvezetőség szempontjából kívánatos is volna, mivel ily módon a rokkant katonával nem lenne többé baja. Az olyan osztrák katona, akinek feje, keze, lába folyton utána nő, többet érne egy egész dandárnál.

Az önkéntes e véleményhez azt fűzte hozzá, hogy a mai fejlett haditechnika az ellenséget három diagonális részre tudja darabolni. A giliszták újjáéledéséről szóló törvény szerint a több darabra szelt giliszta önálló életet él minden darabjában. Ha ezt a teóriát az osztrák–magyar hadseregre a gyakorlatban alkalmazni lehetne, úgy minden ütközet után a hadsereg megháromszorozódna, megtízszereződne. Minden egyes leszakított láb vagy kar nyomán egy új és friss infanterista kelne életre.

– Kár, hogy ezt Svejek nem hallhatja – jegyezte meg Vanek –, biztosan mondana rá valami jó példát.

Svejek hangos „Hier!”-rel jelentkezett neve említésére, de a katonai fegyelem e rövid demonstrálása után rögtön továbbhorkolt.

*

A félig nyitott ajtónál Dub hadnagy feje lett látható.

– Hol van Svejek? – kérdezte.

– Alszik, hadnagy úrnak jelentem alássan – mondta Marek önkéntes.

– Ha én ilyen kérdést teszek fel, a maga dolga az, önkéntes, hogy azonnal ugrik és hívja őt.

– Nem lehet, hadnagy úr, Svejek alszik...

– Tehát keltse föl. Nagyon csodálkozom, önkéntes, hogy maga erre nem gondolt. Maga sokkal jobban reagálhatna feljebbvalói kívánságára! Maga még nem ismer engem! De majd meg fog ismerni...

Az önkéntes költögetni kezdte Svejket.

– Svejek, ég a ház, keljen fel!

– Úgy, ahogy annak idején az adkoleki malom égett – jegyezte meg Svejek és nyugodtan fordult a másik oldalára –, a visocsáni tűzoltók is odajöttek oltani...

– Látja, hadnagy úr, én költöm Svejket, de az most egyáltalán nem megy.

Dub hadnagy dühös lett:

– Hogy hívják magát, egyéves önkéntes? Marek? Szóval, maga az a híres Marek önkéntes, aki folyton a dutyiban ül, ugyebár?

– Igenis, hadnagy úr. Én az önkéntesi iskolát a dutyiban csináltam végig és közben le is fokoztak. A hadosztálybíróasztól való elbocsátás után, ahol ártatlanságom kiderült, zászlóaljtörténetírónak neveztek ki önkéntesi rangom megtartásával.

– Nem lesz az sokáig, ne féljen – ordított Dub magából kikelve, pofoncsalogató veres pofával –, majd én tenni fogok róla!

– Hadnagy úr, Marek egyéves önkéntes, alázatosan kérem kihallgatásra való elővezetésemet –, felelte az önkéntes komolyan.

– Hallja önkéntes, velem ne játsszon – rivallta vissza Dub –, majd adok én magának kihallgatást. Ne féljen, még fogunk találkozni, de majd attól koldul, kedves barátom. Majd meg fog még maga ismerni engem, ha még nem ismer...

Dub hadnagy rákvörösen ment el a vagonról és dühében teljesen elfeledkezett arról, amiért tulajdonképpen idejött, hogy Svejknak azt mondhassa, hogy „lehelj rám, te bitang”, miáltal kétségtelenül megállapíthatta volna a tiltott alkohol ivását. Persze most már késő volt, mert amikor egy félóra múlva visszatért, akkorra a legénység fekete-kávét kapott rummal. Erre már Svejek régen ébren volt és úgy ugrott a hadnagy hívására, mint a bige.

– Lehelj rám – ordított Dub hadnagy.

Svejek teli tüdővel lélegzetet vett és mintha valami spirituszkazánból áradt volna, úgy fújta bele a hadnagy arcába a meleg alkoholgőzt.

– Micsoda szag árad belőled, te bitang?

– Rum, hadnagy úrnak jelentem alássan.

– Na látod, te zsvivány, végre megfogtalak – kiáltott a hadnagy győzelemittasan.

– Igenis, hadnagy úr – jelenti Svejek minden izgalom nélkül –, éppen az imént faszoltunk rumot és kávét és én a rumot ittam meg elő-

ször. De ha valami rendelet volna arranézve, hogy előbb a kávé kell meginni, úgy bocsánatot kérek, a jövőben előbb majd a kávé fogom meginni...

– Azért volt, hadnagy úr, mert egész éjjel nem aludtam és folyton azokra az időkre gondoltam, amikor a veszprémi hadgyakorlat volt. Abban az időben a megerősített első és második hadtest Stájerországból nyomult előre és körülzárta a mi negyedik hadtestünket, amely Bécs és környékén táborozott, ahol mindenféle erődítményeink voltak. Azonban ezek előre jöttek a hídig, amelyet a mi hidászaink építettek a Duna jobb partján. Előnyomulást kellett volna csinálnunk és az északi és déli csapatoknak Vosekből segítségünkre kellett volna jönniök. Fel is olvastak egy parancsot nekünk, hogy a harmadik hadtest majd segítségünkre fog jönni, nehogy a Fertő-tó és Pozsony között összenyomjanak bennünket, amíg a második hadtest irányába mi előnyomulunk. De ez semmit sem használt, mert a győzelem előtt lefújták a gyakorlatot és így azok győztek, a fehér karszalagosok.

Dub hadnagy egy szót se szólt, fejcsóválva továbbment, de a tisztí vagontól visszafordult és így kiáltott Svejkre:

– Jól vigyázzatok, mert jönni fog még olyan idő, hogy ordítani fogtok kínatokban, úgy el fogok majd bánni veletek!

Többet nem tudott már mondani és visszafordult a tisztí vagonhoz, ahol éppen egy szerencsétlen katona állt rapporton, akit azért hozott ide a tizenkettedik századtól Strnad őrmester, mert már itt gondoskodott szegény a harctéri biztonságáról és ellopta az állomás disznóólának egy vaslemezsel bevont ajtaját. Most ijedt, kimeredt szemmel állott Sagner százados előtt, azzal mentegetőzve, hogy ezt az ajtót a srapnellek ellen akarta magával vinni ki a fedezékbe.

Dub hadnagy ezt az alkalmat használta ki arra, hogy prédikációt tartson a jó katona kötelességeiről, magaviseletéről, a hazával és az agg uralkodóval szemben. De az ilyen elemeket el kell pusztítani a zászlóaljából, be kell csukni őket. Ez a beszéd annyira fölkeverte Sagner százados gyomrát, hogy az ijedt katona vállalát a következő szavak kíséretében veregette meg:

– No, elhiszem, hogy jószándékkal tette, fiam, de ezt a jövőben mégse kövesse el. Ez úgyse használ ott semmit. Tehát az ajtót vigye vissza oda, ahonnan hozta és menjen a fenébe.

– Dub hadnagy az ajkába harapott és szentül meg volt győződve róla, hogy a zászlóalj fegyelmének ő az egyetlen bástyája. Éppen ezért még egyszer végiglépdelt az egész pályaudvar területén. A vasúti raktárak előtt, ahol magyarul és németül az volt kiírva, hogy: „Tilos a dohányzás”, valami katona ült és újságot olvasott, mégpedig úgy, hogy az újság az olvasója arcát teljesen elfedte.

– Habt acht! – ordított rá a hadnagy keményen.

Ez a katona egy magyar ezredből való volt, amely ezred Homonán állott tartalékban.

Dub hadnagy ráordított a magyar bakára, de az még annyira sem érdemesítette a buzgó hadnagyot, hogy szalutáljon neki. Csendesen zsebre dugta az újságját és lassan tovább ment az út felé. Dub pincsi-kutya módjára utána ment, míg a magyar baka meg nem lassította lépéseit, majd visszafordult és pofonra emelt kézzel adta tudtára a hadnagnak, hogy tudomása van arról, hogy Dub hadnagy cseh ezredből való, majd eltűnt a házak között.

Hogy valamiképp úgy tüntethesse fel a dolgot, mintha neki ehhez a jelenethez semmi köze se volna, megállt egy rövidárú kereskedés előtt és fekete cernát vásárolt. Lassan fizetett, zsebrevágta a cernát, visszasietett a vagonjához. Aztán odahívatta tisztiszolgáját, Kunnert és a következő szavakkal nyújtotta át neki a cernát:

– Persze, maga elfelejtett cernát hozni, mi? Erre is nekem kell gondolnom!

– Hadnagy úrnak jelentem alássan, egy egész tucat spulnit hoztam magammal.

– Azonnal mutassa meg nekem. Csak nem gondolja, hogy én hiszek magának?

Amikor Kunner egész tucat fekete és fehér cernával tért vissza, Dub hadnagy így kiáltott rá:

– Ide nézz, te betyár, milyen cérnát vettél, és nézd az én nagy spulni cérnámat, milyen vékony, gyenge a tiéd és milyen erős az enyém. Ezt próbáld elszakítani, nem úgy, mint a tiédet. A fronton nem használhatunk rongyot, barátom, ott mindennek erősnek kell lenni. Vidd az összes cérnát és várd be a parancsaimat a továbbiakra. Jegyezd meg jól magadnak, hogy a jövőben nem járhatsz el a saját buta fejed szerint, és ha vásárolni akarsz valamit, kérdezz meg előbb engem. Vigyázz, nehogy a rossz oldalamról is megismerj, te engem még csak a jó oldalamról ismersz...

Amikor Kunner elment, Dub Lukás főhadnagyhoz fordult:

– Az én puccerem nagyon intelligens ember. Itt-ott ugyan csinál egy-két hibát, de általában megfelel. A legjobb benne a feltétlen tisztesség. Bruckban kaptam egy csomagot a sógoromtól, postán. Két szép fiatal sült liba volt benne. Képzeld, a fiú hozzá sem nyúlt. És mivel nem elég gyorsan fogyasztottam el, inkább hagyta, hogy megromoljon. Persze, ez tisztára a fegyelem kérdése. A tisztnek fegyelemre kell nevelnie a katonát.

Lukás, hogy megértesse ezzel a barommal, hogy egyáltalán figyelembe se veszi, amit mond, az ablak felé fordulva csendesen megjegyezte:

– Igen, ma szerda van.

Viszont Dub beszélni akart és bajtársi hangon szólott Sagner százados felé fordulva:

– Figyeljen csak ide, Sagner kapitány, mi a véleménye...

– Pardon, egy pillanatra – mondotta Sagner százados és kiment a vagonból.

Közben Svejek és Kunner meghittent csevegtek egymással gazdáikról.

– Hol jártál te eddig, hogy sohase lehetett látni közöttünk? – kérdezte Svejek.

– Ugyan, mit gondolsz – felelte Kunner –, ezzel az én hülye gazdámmal örökösen van valami baj. Folyton hívja az embert és olyan dolgokról faggatja, amihez az embernek tulajdonképp semmi köze

sincs. Többek közt azt is megkérdezte, hogy barátkozom-e veled, persze azt mondtam neki, hogy nem is igen ismerlek...

- Nagyon szép tőle, hogy így érdeklődik irántam -, mondta Svejik komolyan. - Én is nagyon szeretem őt, a te hadnagy uradat. Derék, jóra való ember, jószívű és olyan atyailag kezeli a katonákat...

- Tévedsz, pajtás - veti ellen Kunner -, nagy gané az és ostoba, mint a szar. Torkig vagyok már vele. Folyton szekírozza az embert.

- Ugyan, ne mondd - csudálkozik Svejik -, én azt hittem eddig, hogy valami nagyon derék ember lehet... Viszont te is szépen nyilatkozol a gazdáról, úgy látszik, hogy ez minden puccernek veleszületett jó tulajdonsága. Itt van például Venzl őrnagy tisztiszolgája, aki sohase beszél másképp a gazdájáról, mint hogy „az öreg tökkel-ütött”, vagy Schröder ezredes puczerje, aki húgyos nadrágnak vagy vén bűdös görénynek hívja a gazdáját. Ezt persze a kutyamosók a gazdájuktól tanulják. Ha a tiszt nem szidná a puccert, az se szidná a gazdáját. Budweisban volt az én szolgálati időm alatt valami Prohászka nevű hadnagy, aki a szolgáját konzekvensen „te címeres bivaly!”-nak nevezte, mást sohase hallott tőle a puczerja, mint ezt a díszes megszólítást. Ez a Hibman nevezetű katona ezt aztán annyira megszokta, hogy amikor visszakerült a civileletbe, anyját, apját és nővérét is „címeres bivalynak” titulálta. Sőt annyira ment, hogy egy táncmultság alkalmával a menyasszonyát is ekként szólította, amiért a leány szülei becsületsértési pert akasztottak a szegény Hibman nyakába. Sőt a bíróság előtt se bocsátották meg neki. A lány kijelentette, hogy ha még valahol négyszem között történt volna, akkor lehetne beszélni arról, hogy megbocsásson Hibmannak, de így a dolog európai skandalummá lett. Köztünk mondva, Kunner, én nem hittem volna a te hadnagyodról, hogy az ilyen disznó. Amikor először beszéltem vele, olyan szimpatikusnak tűnt nekem, mint egy szép friss füstölt kolbász, amit éppen most akasztottak le a füstről. Amikor másodszor beszéltem vele, akkor direkt az volt a benyomásom, hogy egy finom, olvasott úriemberrel van dolgom. Hová való vagy te tulajdonképpen? Direkt Budweisból?... Tetszik nekem, ha

valaki *direkt* származik valamelyik városból. És hol laktál Budweisban? A Lugas alatt? Az szép hely, nyáron különösen nagyon árnyékos. Van családod? Asszony és három gyerek? Szerencsés ember vagy, bajtárs, lesz valaki, aki megsirasson, ahogy ezt az én tábori papom szokta volt mondani prédikációiban. És az igaz is végeredményben. Bruckban hallottam egy ezredes szónoklatát a rezervistákhoz, akik Szerbiába vonultak. Azt mondta, hogy minden családos katona, aki a háborúban elesett, az széjjeltépett minden családi köteléket, ami annyit jelent, mondotta: „hogya valaki hullá lesz, az a család hullája, de ő maga hős lett, mert életét egy sokkal nagyobb családért, a hazáért áldozta fel.” A negyedik emeleten laksz odahaza?... A földszinten?... Igaz, hisz a budweisi Lugas körül nem igen van négyemeletes ház. Hová mész?... Ahá, a tiszted áll a tiszt kocsij előtt és ide néz. Ha azt találja kérdezni, hogy beszéltem-e róla valamit, mondd csak meg neki, hogy igen. De ne hogy elfeledd megmondani neki, hogy milyen szépen nyilatkoztam róla. Nem igen találtam még olyan tisztet, aki a legénységet olyan baráti és apai módon kezelte, mint a te gazdád. Ne feledd el megmondani neki, hogy én őt nagyon nagy-szerű embernek és szokatlanul intelligensnek tartom. Mondd meg neki azt is, hogy téged arra kértelek, hogy tegyél meg neki mindent, amit szeme-szája kíván. Nem felejtetted el?

Svejk felszállt a maga vagonjába, Kunner pedig vitte a cérnát a maga odvába.

*

Negyedóra múlva a vonat továbbment Nagy-Szob felé, leégett falvak között, Nagy-Radványon át. Itt már látszott a háború komolysága.

A Kárpátok alja, oldala keresztül-kasul lövészárkokkal volt föltúrva. A vasútvonal irányában árkok húzódtak.

A vonat mindkét oldalán nagy gránátverte lyukak a földben. A Laboré fölötti patak új hídtákolmányán haladt keresztül a vonat, míg körülötte a régi híd összeégett és összelőtt maradványai látszottak.

Az egész mezőlaborci völgy gyalázatosan össze volt turkálva, mint ha csak valami óriási vakondokhorda dúlta volna föl. A töltés mögötti

országút széjjelverve, az út mellett mindenfelé letaposott föld a táborozó katonaság minden nyomával.

Nagy-Szob mögött egy leégett tölgyfa boglyas ágaira valami osztrák katona bakancsa volt akasztva, melyből egy darab lábcsont kandikált ki.

Egész erdőket lehetett itt látni, amiket csupaszra kopasztott a mind a két oldalról pusztító, gyilkoló tüzérségi tűz.

A vonat lassan haladt az újonnan javított töltésen, úgy, hogy a zászlóalj legénysége alaposan szemügyre vehette a háború panorámáját. Nagy katonatemetők voltak már errefelé apró fehér keresztekkel. Kietlen lapályon, leperzselt lankáson haladt keresztül a vonat lassan és biztosan a „becsület mezeje” útján, aminek végén egy kis fehér keresztre tűzött sáros katonasapka integetett.

A kasperski-horai németek, akik a legutolsó vagonban ültek és a milovici állomáson még olyan vadul bömbölték, hogy: wann ich kumm, wann ich kumm, wann ich wieda, wieda kumm” – Homonnától kezdve mélyen hallgattak. Belátták valahogy, hogy azok, akiknek sapkája most a fehér keresztben libeg, biztosan ugyanezt a nótát énekelhették, talán nem is olyan régen, alig várva, hogy hazamehessenek és otthon maradhassanak a kedvesükkel.

Mezőlaborc a leégett, lerombolt vasúti állomás hátamögött terült el, melynek összerombolt falából rozsdás vasgerendák meredtek az égnek.

Hirtelen összetákolt, hosszú barakk helyettesítette az állomás épületét, mely körül volt ragasztva plakátokkal, amelyek mindenféle nyelven hirdették: „Jegyezzetek osztrák hadikölcsönt”.

Egy másik hosszú barakkban vöröskeresztes állomás volt, aminek két nővérből és egy katonaorvosból állott a személyzete. A két nő a katonaorvos erőlködésén mulatott, aki a hölgyek mulattatására különböző állati hangokat utánozott, gyenge sikerrel.

A pályaudvaron túl, a patak medrében egy összerombolt tábori konyha feküdt. Svejki erre mutatott, miközben így szólt Balounhoz:

– Nézd csak, Baloun, mi vár ránk a közeljövőben! Éppen menáziosztásra vártak itt, amikor egy gránát ilyen szépen rendbehozta a tábori konyhát.

– Ez borzasztó – sóhajtott Baloun –, sohase gondoltam, hogy ilyen sors is érheti az embert. Ezt persze az én kevélységemnek köszönhettem. Kevély voltam mindig. A múlt télen finom bőrkeztyűt vettem az én paraszt praclimra, nem volt már jó nekem az a jó meleg kötött kesztyű, amelyet szegény apám viselt. A bőrkeztyű városiasabb volt. Az apám, az folyton babfőzeléket evett, én meg már rá se tudtam nézni. Csak a szárnyas volt az étel, már a disznóhúst is csak ímmel-ámmal ettem. Az én öregem a sörre ritkán gondolt, én meg folyton sört zabáltam. Ezért a kevélységért ver most engem az Úr.

És Baloun teljes bűnbánatában forrón fohászzkodni kezdett: – Mindig bűnöztem ellenetek, óh minden szentek. Szidtalak benneteket, Malsiban a kocsmában és Dolni Zahajban megvertem a káplánt. Az istenben hittem ugyan, de Szent Józsefben már kételkedtem. Minden szentet megtűrtem házamban, csak szent Józsefet nem és ezért az eretnokségért sújt most engem az úr. Mennyi bünt követtem el a malomban, hányszor szidtam meg szegény apámat és mennyit kínoztam szegény feleségemet!...

– Szóval, maga molnár kedves barátom? – kérdezte Svejek elgondolkozva. – Így tudnia kellene, hogy az úr malma lassan, de biztosan fel fog bennünket is őrlöni. A maga bűneiért tört ki ránk a világháború is, tisztelt Baloun úr.

Erre már az egyéves önkéntes is beleavatkozott a beszédbe:

– Azzal a bűnnel, hogy nem ismerte el a szenteket, bizony nem használt a lelki üdvösségének, mert, Baloun, magának tudnia kellett volna, hogy az osztrák hadsereg tisztára katolikus hadsereg, amelynek legdicsőbb példaképe és szentje a mi legfelsőbb hadurunk. Általában nem értem, hogy mert maga harcba szállani egy szenttel? A hadügy-minisztérium a minap körrendeletet küldött széjjel a helyőrségeknek, hogy a tisztikar végezzen lelkigyakorlatokat, hogy a katonafeltámadásban résztvehessen. Ért engem, Baloun, hogy ez mit jelent? Fel tudja maga fogni, hogy mit jelent az, amikor maga a dicső hadsereg szent szellemével kerül hadilábra? Érti ezt maga, Baloun?

– Nem értek én semmit – sóhajtott Baloun. – Engem nagyon buta koponyával vert meg az isten.

– Nem tudod megérteni? – kérdi Svejka –, no majd én megmagyarázom neked, kedves barátom. Éppen az előbb mondták, hogy milyen figyelmet kell fordítanunk arra a hadseregszellemre. Most talán már érted, és igyekezni fogsz nekünk itt szépen és részletesen meggyónni, hogy milyen erkölcstelenségeket követtél el otthon a malomban. De ne úgy meséld ám el, mint ahogy az anekdotában van, amikor elment a lány a paphoz meggyónni és elmondott egy sereg bűnt, míg végül szégyenkezni kezdett és elmondta, hogy minden éjjel fajtalanzkodni szokott. Persze, erre a papnak elkezdett folyni a nyála és így szólt a lányhoz: „Ne szégyeld magad, kedves lányom, hiszen én az istent helyettesítem, nekem elmondhatod, hogyan szoktál erkölcstelenedni.” Erre a lány sírni kezdett és azt mondta, hogy nagyon szégyeli magát. Erre a pap megint kijelentette, hogy ő lelkiatyja a lánynak, tehát ne szégyelje magát előtte. Végre a lány nagynehezen kinyögte, hogy minden este anyaszűz meztelenre szokott levetkőzni és úgy mászik fel az ágyba. Aztán megint nem mondott egyebet, csak szégyelte magát és tovább nyafogott. Erre a pap már alig bírta magával és szinte könyörgött a lánynak, hogy mondja már el az erkölcstelenségét, hiszen az ember a természetben már bűnösnek van teremtve, viszont ezzel szemben határtalan az úr bűnbocsánata. Végre a lány bevallotta, hogy amikor meztelenül felmászott az ágyra, a fogából kipiszkálta az ételmaradékot és böfögött hozzá. Szóval, ez volt az ő erkölcstelensége. Tehát Baloun, te nekünk ilyen téstát ne mesélj. Érted? Gyerünk csak elő azzal a rengeteg erkölcstelenséggel, amit te a malomban véghezvittél.

Erre Baloun vallomásából kiderült, hogy bizony a malomban a parasztasszonyokkal oly módon erkölcstelenedett, hogy keverte a lisztet korpával, amit gyónási rohamában erkölcstelenségnek nevezett. Legjobban Chodounszy telefonista csalódott és nagyon faggatta Balount, nem csinált-e más egyebet a liszteszsákokon a parasztasszonyokkal, mire Baloun legyintett a kezével:

– Ahhoz ostoba voltam.

*

A legénységnek tudomására hozták, hogy Palota mögött, a Lubkaszorosban menázsiosztás lesz. Ki is küldték Mezőlaborcra a zászlóalj számvivő őrmesterét a század szakácsaival és négy emberből álló járőrrel Cajthaml hadnagy parancsnoksága alatt a menázi beszerzésére.

Jó félóra múlva jöttek vissza, három összekötözött disznóval, amit egy rutén paraszttól rekviráltak el. Az egész rutén család ott sivalkoddott a Vörös kereszt-barakknál, nagyban sopánkodtak az orvosnak és Cajthaml hadnagynak.

A tiszti vagon előtt teljes zsidvásárrá fejlődött az alku, amikor a kövér katonaoorvos Sagner kapitány szemébe mondotta, hogy ezek a disznók a katonakórházhoz tartoznak, amiről persze a paraszt ugyancsak hallani sem akart. Ellenben kérte, hogy a disznókat adják neki vissza, mivel ez az ő utolsó vagyona, ami a család teste és lelke körül van és így nem válhat meg tőlük semmiesetre sem azért a pénzért, amit fizetni akarnak érte.

Közben odadugta a pénzt, amit a disznókért kapott, Sagner százados kezébe. A parasztasszony pedig Sagner kezeit csókolta az e vidéken szokásos alázatossággal.

Sagner százados azt se tudta, mitévő legyen. Sok időbe került, amíg az erős parasztasszonyt le tudta fejteni kezéről. De ez mind nem használt, minthogy az asszony helyében fiatalabb erők kezdték előlről a játékot.

Cajthaml hadnagy erre szolgálati hangon jelentette:

– Ennek a zsidványnak ezeken a disznókon kívül még tizenkét disznaja van és az elvett disznókért megkapta a teljes ellenértéket a hadosztály gazdasági hivatalának 12420-as számú rendelete alapján, amely világosan előírja, hogy a 16. §. értelmében a háború által nem sújtott területen a disznóhús ára nem több, mint két korona tizenhat fillér, élősúlyban kilónként. Ugyane paragrafus szerint a háború által érintett területen ehhez még kilónként élősúlyban további harminchat fillér pótlék járul. Tehát kilogrammonként két korona és ötvenkét

fillér. E parancshoz van fűzve egy megjegyzés is, mely szerint, ha a hadizóna területén nagyobbzsabású disznótenyésztés van, amely felvagdalt disznókat árul, úgy ezen a területen is a hadműveletek által nem érintett árszabály érvényes tizenkét fillér pótlékkal. Ha a vásárlás esete nem sorolható a fentemlített kategóriákba, a helyszínen bizottság állíttassák fel az érdekeltekből, az átutazó csapatok parancsnokából, a gazdasági hivatal képviselőjéből és az illető csapattest élmezési tisztjéből.

Mindezt Cajthaml hadnagy a hadosztályparancs egy másolatából olvasta fel, melyet mindig magánál hordott, és így csaknem kívülről tudta, hogy a sárgarépa kilogrammját haditerületen 15-30 fillerre és a karfiolét, mely a harctéri tisztikonyhák számára rendeltetett, kilogrammonként 1 korona 75 fillerre emelték.

Azok, akik e parancsot Bécsben kidolgozták, a haditerületet oly vidéknek képzelték, mely csak úgy nyüzsög a sárgarépától és a karfioltól.

Cajthaml hadnagy mindezt német nyelven fölolvasta az izgatott parasztnak és aztán megkérdezte, hogy megértette-e? Mikor a paraszt a fejét rázta, ráordított: „Hát a kommissziót akarod?”

A paraszt megértette e szót: „Kommission”, ezért intett a fejével. Mialatt disznait kivégzés céljából a tábori konyhához hurcolták, feltűzött szuronnyal körülállták a rekvirálóosztályhoz beosztott katonák. Ezután az egész kommisszió nekikészült, hogy a paraszt udvarában állapítsa meg, hogy 2 korona 52 fillér, avagy 2 korona 28 fillér jár-neki kilogrammonként.

Még rá sem léptek a községhez vezető útra, mikor a disznók háromszoros halálsivítása fölhangzott.

A paraszt megértette, hogy mindennek vége és kétségbeesetten kiáltotta: „Adjatok minden sertésemért két rénes forintot!”

A négy katona erre még szorosabban fogta őt körül, az egész család pedig, mialatt az utca porában térdelt, elállta Sagner százados és Cajthaml hadnagy útját.

Az anya és két lánya átölelték a két tiszt lábát és jóltevőiknek nevezték őket. A paraszt elhallgattatta az asszonyokat és megparancsol-

ta nekik ukrán dialektusban, hogy álljanak fel a magyar oroszok előtt; a katonák csak egyék meg a disznókat és dögöljenek meg bele.

Így aztán elálltak a kommissziótól, de mivel a paraszt hirtelen felzúdult és az öklét rázta, az egyik katona rávágott a puskatussal, hogy a paraszt szüre csak úgy hangzott belé. Erre az egész család keresztet vetett és az apával együtt elrohant.

Tíz perccel később a zászlóaljszámvivő, Matusics zászlóaljordonánccal a disznóvelő mellé telepedett és mialatt derekasan faltak, a számvivő gúnyosan odaszólt az írkokoknak: „Ezt bezabálnátok, ugy-e? Ja, fiúk, ez csak a sarzsiknak jár. A vese, a máj a szakácsoknak, a velő és a kocsonyának való a számvivő úrnak és írkokoknak és dupla porció hús a legénységnek.”

Sagner százados éppen parancsot adott a tisztikonyhát illetőleg: „Disznóhús köménymaggal, a legjobb húst kikeresni, nem túl zsírosat!”

És így történt, hogy a Lubka-szorosban, a menázsiosztásnál, a legénység a levesporcióban két falatka húst is talált, kivéve azokat, akik valami rossz csillagzat alatt születtek és akiknek csak egy darab bőr jutott.

A konyhában a megszokott katonai nepotizmus uralkodott. Mindent azoknak adtak, akik az uralkodó klikkhez közelálltak. A kutya-mosóknak zsírtól fénylett a szája a Lubka-szorosban. Az ordonánccok hasa nehéz volt, mint a kő. Égbekiáltó igazságtalanságok történtek.

Marek önkéntes skandalumot csapott a konyhában, mert becsületes akart lenni. Mikor a szakács, azzal a megjegyzéssel: „Ez a mi történelemírónknak”, jókora combhúst dobott a levesébe, kijelentette, hogy a háborúban nincsenek különbségek. Ezzel általános tetszést aratott és okot szolgáltatott a szakács lekutyateremtetéséhez.

Az önkéntes visszadobott egy darab húst, amivel bebizonyította, hogy nem reflektál protekcióra. A konyhában azonban félreértették, azt hitték, hogy nincs megelégedve és a szakács azt súgta neki, hogy jöjjön később, amikor már kiosztotta a menázsit, majd kap disznólábat.

Az írnokok pofája zsírtól ragyogott és a szanitécek is elégedetten böfögtek. Mindezen istenáldása körül pedig még ott éktelenkedtek a legutóbbi harcok nyomai. Patronhüvelyek, üres bádogdobozok, orosz és osztrák uniformisfoszlányok, összetörött szekerek romjai, véres géz- és vattafoszlányok heverték szanaszét.

Az egykori vasútállomás mögött állott egy vén lucfenyő, amibe belesapott egy gránát, de nem robbant fel. Gránátszilánkokat jócskán lehetett látni az útfélen és valahol a közelben elesett katonákat áshattak el és nyilván nem elég mélyen, mert irtóztató hullaszag terjengett.

És ahogy a csapatok itt átvonultak és köröskörül táboroztak, óriási halom embertrágya terpeszkedett mindenütt, az osztrák, német és orosz birodalom összes népeinek hagyatékeként. A különböző nemzetiségek és felekezetek katonáinak lerakatai békésen feküdtek egymás mellett, vagy tornyosultak egymás tetején, semmi nyoma se mutatkozott annak, hogy ezek egymásközt folytatták volna a harcot.

A petróleumtartályokat és őrházikókat, amennyiben lábön maradtak, valósággal szitává lőtték a gyalogsági fegyverek.

Hogy a háború gyönyörűsége teljes legyen, a hegyek mögül hatalmas füstoszlopok emelkedtek, mintha egész falvak égnének arra, nagy katonai operációk közepén. Voltaképp a kolerások és dizentériások barakkjait égették el, nagy öröme bizonyos uraknak, akik Mária hercegnő védnöksége alatt ezeket a bódékat építették és berendezték és nagyokat loptak e vállalkozások mellett, miközben soha föl nem épített és be nem rendezett kolera- és dizentériakórházak számát is kifizették.

Most egyik barakkcsoportot a másik után perzselték fel és az égő mocskos szalmazsákok füstjében a főhercegnői protekció sötét panamáit ordítottak az ég felé.

A pályaudvar mögött egy sziklacsúcson a német birodalom egyes katonái már azon buzgólkodtak, hogy az ott elesett brandenburgiaknak emlékművet emeljenek. A kőoszlopot a következő felírás: „Lubka-szorosi hőseinknek” és egy bronzból öntött birodalmi sasmadár díszítette. A talapzaton természetesen megörökítették azt a tény-

körülményt is, hogy ez a sasmadár olyan orosz ágyúk bronzanyagából készült, amiket német katonák foglaltak el a Kárpátokért vívott harcok folyamán.

*

Ebben a különleges és eddig szokatlan atmoszférában ebédelt és emésztett a zászlóalj a vagonjaiba húzódva, mialatt Sagner kapitány segédtisztjével a dandárparancsnokság siffrírozott távirata fölött vitatkozott, mert nem tudott ennek értelmében, a zászlóalj további előnyomulását illetően vele megállapodni. Az adatok olyan bizonytalanul hangzottak, mintha voltaképp nekik nem is a Lubka-szorosba kellett volna jönniök, hanem már Sátoraljaújhelytől kezdve Csap, Ungvár, Kisberezna és Uzsok felé kellett volna folytatni az útjukat.

Tíz percnyi fejtörés után kiderült, hogy a dandárparancsnokságról dirigáló vezérkari tiszt nagy mamlasz lehet, mert közben egy másik siffrírozott sürgöny is érkezett, azzal a kérdéssel, hogy ő-e a 75. gyalogezred 8. marsbatallionja? A brigádmamlasz nagyon megütődött a válasz fölött, hogy igenis, ők a 91-es gyalogezred hetes menetzászlóalja, és megkérdezte, hogy kitől kapták a parancsot arra, hogy Munkács felé menjenek, holott a marsrutájuk úgy szól, hogy a Lubka-szoroson át Szánok irányába vonuljanak Galíciába. A vezérkari fejes nagyon elámult, mikor azt vette hírül, hogy hiszen éppen a Lubka-szorosból telegrafálnak neki. Erre aztán megküldötte a végleges direktíót: „Marsruta változatlanul Lubka-szoros–Szanok, ahol a további intézkedés bevárandó.”

Sagner kapitány visszatérése után a törzs vagonjában vita indult bizonyos fejtelenségről és célzások ezek arról, hogy a keleti hadcsoportban tökéletes fejtelenség uralkodna a birodalmi németek nélkül.

Dub hadnagy védelmébe vette az osztrák vezérkart és arról kotyogott, hogy ezt a vidéket a nemrég lefolyt harcok meglehetősen elpusztították és a vasútvonalat még nem lehetett kellően rendbehozni.

A tisztek részvétellel nézték, mintha azt akarták volna mondani: „Mit tehet szegény arról, hogy ilyen hülye?!” Mivel Dub semmi biztatást nem kapott, továbbmotyogott arról a nagyszerű benyomásról,

amit ez a megtiprott vidék tett reá, mert ez arról tanúskodik, hogy milyen vasökle van a mi seregünknek. Megint nem kapott választ, mire megismételte:

– Igen, minden bizonnyal, az oroszok innen teljesen fejvesztetten menekültek.

Sagner százados elhatározta, hogy a legközelebbi alkalommal, amint a lövészárkokban a helyzet elég veszélyes lesz, Dub hadnagyot fogja tiszti patrujban a drótakadályok elé küldeni az ellenséges állások földérintésére és kihajolva az ablakon, odasúgta Lukás főhadnagynak:

– Az ördög hozta ezeket a civileket a nyakunkra. Minél tudálékosabb egy ilyen, annál nagyobb barma az úristennek!

Úgy látszott, Dub hadnagy már sohase fog elhallgatni. Továbbmesélte a tiszteknek azt, amit az újságokban a kárpáti harcokról, a kárpáti szorosokért folytatott küzdelmekről, a Szan-vidéki német-osztrák offenzíváról olvasott.

Úgy beszélt mindezekről, mint aki nemcsak, hogy résztvett mind e harcokban, hanem mint aki maga vezette az összes hadműveleteket.

Különösen undorítóak voltak az ilyen kitételei, mint: „Ezekután Bukowskóra vonultunk, hogy a Bukowskó-Dynow vonalat biztosítsuk, állandó csatározásban a Bardijov csapattal Nagy-Palánka mellett, ahol az ellenség Szamarai-divízióját szétforgácsoltuk.”

Lukás főhadnagy nem bírta ki tovább és odaszólt Dubnak:

– Amiről te már minden bizonnyal még a háború előtt beszéltél a kerületi főnököddel.

Dub hadnagy ellenségesen végignézte Lukás főhadnagyot és elhagyta a vagonat.

A katonavonat a töltésen állt és néhány méterrel alatta az árokban mindenféle lom hevert, amit a menekülő orosz katonák hagytak el, amint valószínűleg a vasúti töltés árkán keresztül visszavonultak. Rozsdás teakannák, fazekak, patrontáskák és a legkülönbözőbb tárgyak között szögesdróttekercsek és amaz ismerős véres vatták és véres kötszerek hosszú csíkjai heverték.

Egyhelyütt az árok fölött egy csomó katona ácsorgott és Dub hadnagy nyomban megállapította, hogy Svejks is ott van köztük és mesél nekik valamit.

Dub hadnagy tehát odament.

– Mi történik itt? – hallatszott szigorú hangja, mialatt egyenesen Svejks elé lépett.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem – válaszolt Svejks mindnyájuk nevében –, mi nézdelődünk.

– És kitől kaptak erre engedélyt?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, hogy ez a mi brucki Schröder ezredesünknek a kívánságára történik. Mikor ő tőlünk elbúcsúzott, hogy mi a harctérre utazzunk, akkor a beszédében azt mondotta, hogyha majd elhagyott harctérre érünk, jól nézzünk meg mindent, hogyan harcoltak, hogy okuljunk. És most azt vizitáljuk, hadnagy úr, ebben a gödörben, hogy mi mindent kell egy katonának eldobálnia menekülés közben. Hadnagy úrnak alássan jelentem, azt nézzük itt, hogy milyen buta dolog az, ha egy katona hiábavaló tárgyakat cepel magával. Csak fölöslegesen megterheli magát. Hasztalan fársztja magát, ha ilyen terhet visz és így nem tud könnyen harcolni.

Dub hadnagy fejében most hirtelen átcikázott a gondolat, hogy végre hazaáruló propagandán kapja rajta Svejket és a tábortörvényt élé viheti. Ezért hirtelen azt kérdezte:

– Szóval maga úgy gondolja, hogy a katonának el kell dobnia a patronokat, úgy, ahogy itt az árokban hányódnak, vagy a bajonettek, mint ahogyan ott látja?

– Óh, egyáltalán nem, jelentem alássan hadnagy úrnak – felelte Svejks barátságos mosollyal –, de méltóztassék csak letekinteni arra az eldobott bádoggal éjjeliedényre.

És valóban, a sok kacat között, egyéb fazékmaradványok mellett, kihívóan pompázott egy rozsdamarta, lepattogzott mázú éjjeliedény. Ezeket a hasznavehetetlenné vált tárgyakat valószínűleg az állomásfőnök hagyta el egy jövőendő évszázad archeológusai számára vitatárnyul, akik majd ennek a telepnek a felfedezése után egészen megza-

varodnak, miután a gyermekeknek az iskolában az „email éjjeliedények koráról” fognak mesélni.

Dub hadnagy mereven nézte a szóbanforgó tárgyat, de nem tehetett mást, mint hogy megállapítsa, hogy ez a rokkant tényleg az ágy alatt töltötte ifjúságát.

Ez mindenkire mély benyomást tett és mivel Dub hadnagy hallgatott, Svejek elkezdte:

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, egy ilyen éjjeli edénnyel egyszer Podjebrád fürdőn szép hecc történt. Ezt nálunk a vinohradi kocsmában mesélték el. Abban az időben kezdték el ugyanis a podjebrádi újságot, a „Függetlenséget” és a podjebrádi patikárius volt ebben a főszemélyiség és főszerkesztőnek egy bizonyos Romazlicky Hajek Lászlót tettek. Az a patikárius úr nagy különc volt, mert mindenféle öreg fazekakat gyűjtött és más olyan apróságokat, hogy az egy egész múzeum volt. No és akkor ez a bizonyos Romazlicky meghívta egy barátját, aki szintén az újságokba szokott volt írni, hogy látogassa meg őt Podjebrádon. No és alaposan leszívták magukat örömben, mivelhogy már egy hete nem látták egymást és a vendégszerkesztő megígérte neki, hogy egy tálcát ír a lapjába, a Függetlenségbe. Aztán ez írt is egy tálcát az újságnak, amiben épp egy ilyen ócskasággyűjtőről volt szó, aki az Elbe partján a homokban egy öreg serblit talált és azt hitte, hogy az a Szent Vencel sisakja volt. No és erre olyan nagy lett a föltűnés, hogy maga a königgrätzi püspök is kivonult csudájára, fényes processzióval és zászlókkal. Igen ám, de a podjebrádi patikárius meg azt hitte, hogy ezt a téstát vagy tálcát az ő képére faragták és összeveszett miatta Hajek Lászlóval.

Dub hadnagy a legszívesebben legurította volna Svejket a hegyoldalról, de uralkodott magán és csak keményen ráordított:

– Azt mondom nektek, hogy ne csavarogjatok itt hiába. Engem ti még nem ismertek, de majd meg fogtok ismerni...

– Maga csak maradjon itt, Svejek – szólott ennek fenyegető hangon, amikor ez a többiekkel visszakászolódtott a vagonba.

Most ott állottak szemben egymással és Dub azon törte a fejét, mi a csudát mondjon valami retteneteset ennek az embernek.

Svejk elébe vágott:

– Jelentem alássan, hadnagy úr, bizony legalább az idő ilyen maradhatna. Napközben nincs túlságos meleg és az éjszakák is egész kellemesek. Az időt igazán az isten is háborúcsinálásra teremtette...

Dub hadnagy kihúzta zsebéből a revolverét:

– Tudod, mi ez? – kérdezte sötétén.

– Jelentem alássan a hadnagy úrnak, hogy igenis tudom. Lukás főhadnagy úrnak is van egy ilyen pisztolya.

– Hát akkor jegyezd meg magadnak – szolt Dub zordonan és méltóságteljesen –, hogy tudd, milyen kellemetlenségek várnak rád, ha tovább mered úzni a propagandát.

Dub hadnagy ezzel odébbállott. Közben ezt hajtogatta magában: De most legalább megmondtam neki! Igenis, jól mondtam neki: propaganda, úgy van: propaganda!...

*

Mielőtt visszamászott volna a vagonjába, Svejk egy darabig föl-alá járkált és azon füstölgött magában: Hová a csudába sorozzam ezt a spécit? És minél tovább törte rajta a fejét, annál világosabban állott előtte ennek az emberfajtának a neve: „Fél-furcer”.

A régi osztrák ármádia nyelvén ez a szó nagy kedveltségnek örvendett; különös szeretettel alkalmazták generálisokra, ezredesekre, őrnagyokra, miután ez inkább a „vén trotlli” című megnevezés fokozására volt hivatva. Ennek a melléknévnek a hozzáadása nélkül az „öreg” vagy „vén” jelző inkább kedveskedő meghatározása volt korosabb főtisztéknek, ezredeseknek vagy efféléknek, akik sokat ordítottak ugyan, de katonákat szerették és meg is védték idegen hatóságokkal vagy más ezredekkel szemben, főleg olyan esetekben, ha ezeket záróra után idegen patrujok szedték ki a kocsmából. Az „öreg” rendesen gondoskodott a legénységéről, a házatáját rendben tartotta, legföljebb volt valami vesszőparipája, amin szeretett nyargalászni. Ezért hívták egyszerűen az *öreg*-nek.

Ha azonban az öreg a legénységet mértéken túl szekírozta, éjszakai gyakorlatokkal és ilyesmivel gyötörte, akkor már változott a neve: Vén trottyos lett.

A vén trottyos-ból fejlődött ki, mint a megvetésnek magasabb fokú kifejezése a hajzás, hülye zsarnokokkal szemben a *vén furcer* című meghatározás. Ez a szó sok mindent jelentett és főleg igen éles határt vont a civil szarosok és a katonai furcerek közt.

Az előbbi, a civil „szaros” szintén afféle följobbvaló, akit alantasai általában így tisztelnek. Ez a filiszter bürokrata, aki például megakad azon, hogy egy fogalmazványt nem elég szépen itattak le. Bosszantóan ostoba, állatias jellegű jelenségei ezek az emberi társadalomnak, szeretik adni a roppantul becsületes honpolgárt, mindent jobban tudnak, mint más, mindent elsőnek igyekeznek megmagyarázni és folyton meg vannak sértődve.

Aki valaha katona volt, az mindenesetre jól ismeri a különbséget az efféle polgári és a kincstári szarosok között. Itt a k. u. k. világban ez a szó azt a vén salabaktert jelöli meg, aki mindennek nekiszalad, ami tőle lefelé áll, de meghátrál az ellenállás előtt. Katonáit utálja és elkeseredett, hiábavaló harcot visz ellenük, minden erőlködése dacára képtelen megszerezni azt a tekintélyt, amit az „öreg” vagy akár a „vén trottyos” élvez.

Egyes garnizonokban, mint például Trientben az efféléket *öreg rete-rát*-nak nevezték. Mindenesetre itt csak erősen élemedett emberekről lehetett szó és hogy Svejek Dub hadnagyot csak félfurclinak becsülte, úgy ez nagyon logikusan abból folyt, hogy Dub hadnagnál úgy a korhoz, mint a méltóságához és a furclihoz is még vagy ötven százalék hiányzott.

*

Ahogy ezekbe a gondolatokba mélyedve vagonjához közeledett, éppen Dub kutyamosója került az útjába. Föl volt dagadva a képe szegénynek és valami olyasfélét dadogott, hogy épp az imént volt Dub hadnaggal összeütközése, aki őt azért, mert megállapítása szerint Svejekkel barátkozik, megpofozta.

– Ebben az esetben rapportra megyünk – mondta Svejik méltóság-
teljes nyugalommal. – Mert egy császári-királyi katonának csak bizo-
nyos esetekben kötelessége lepofoztatni magát. De a te gazdád túl-
tette magát minden határon. Mint ahogy azt Szavojai Eugén herceg
is megmondta: „Eddig és nem tovább!” És most rapportra kell men-
ned és ha nem mégysz, magam pofozlak föl, hogy lásd, mit jelent a
diszciplína a hadseregben. A karlinsikai kaszárnyában volt egy had-
nagy, Hausner nevezetű, és annak is volt egy kutyamosója, akit fel-
pofozott és megrugdalt. Egyszer úgy megpofozta a fiút, hogy bele-
hülyült és rapportra jelentkezett és a rapporton azt jelentette, hogy
fölpofozták, mert mindent összezavart, és a gazdája tényleg bebizo-
nyította, hogy hazudott, mert azon a napon nem is kapott pofonokat,
csak rúgásokat, így aztán a szegény fiút bezárták három hétre, hamis
vádaskodásért.

– De ez nem változtat semmit a dolgon – folytatta Svejik –, ez
ugyanaz, amiről a Hubitska doktor mindig beszélt, hogy egy ember-
nek a patológiai intézetben egész mindegy, amikor szétvagdalják,
akár felakasztotta magát, akár mérget ivott. És én veled megyek. Egy
pár pofon sokat számít a katonaságnál.

Kunner egész kába volt és túrte, hogy Svejik a törzsvagonhoz ve-
zesse.

Dub hadnagy, kihajolva az ablakon, rájuk ordított:

– Mit akartok itt, piszkos bagázs?

– Viselkedj méltóságteljesen – intette Svejik és betolta Kunnert a
vagonba.

Lukás főhadnagy, aki Svejikkel már annyi mindent ért meg, rend-
kívül meglepődött, mert Svejik nem viselkedett olyan jóakarató jám-
borsággal, mint máskor. Arca is elvesztette ismert jámbor kifejezését,
inkább új, ismeretlen kellemetlenségek hirdetője lett.

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – szólott Svejik –, rapportra je-
lentkezünk.

– Ne baromkodj megint, Svejik, torkig vagyok már veled.

Mínthogy azonban Dub hadnagy úr az ön kommandója* ordonánc vagyok az ön századánál. Ön a tizenegyedik század parancsnoka. Tudom, hogy ez nagyon furcsa, de azt is tudom, hogy Dub hadnagy úr az ön alattasa.

– Maga egész megbolondult, Svejik – szakította félbe Lukás főhadnagy –, maga be van rúgva és jobban teszi, ha elkotródik innen. Megérted hát, te hülye, te barom?!

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem – szölt Svejik, Kunnert maga elé tolvá –, ez éppen olyan, mint egyszer Prágában, mikor egy védőrámával kísérleteztek a villamos elgázolás ellen. A föltaláló úr fölládozta magát a kísérletnek és aztán a városnak kellett kártérítést fizetni az özvegynek.

Sagner kapitány, aki nem tudta, hogy mit szöljön, helybenhagyóán intett a fejével, míg Lukás főhadnagy egészen kétségbeesett.

– Minden a rapportra való, jelentem alássan a főhadnagy úrnak – folytatta Svejik kérlelhetetlenül –, még Bruckban tetszett mondani nekem, főhadnagy úr, hogy ha századordonánc vagyok, akkor még más kötelességem is van, mint a parancs kihordása. Hogy nekem minderről, ami a kompániában történik, tudni kell. Ennek a parancsnok alapján engedem meg magamnak, főhadnagy úr, hogy jelentsem önnek, hogy Dub hadnagy úr mirniksz-dirniksz felpofozta a legényét. Én magamtól, főhadnagy úrnak alássan jelentem, egy szót se szölnék. Mínthogy azonban Dub hadnagy úr az ön kommandója alá tartozik, hát elhatároztam, hogy a dolog a rapportra jön.

– No de ez már mégis különös eset – vetette közbe most Sagner kapitány –, minek cipeli maga ide ezt a Kunnert?

– Zászlóaljparancsnok úrnak alássan jelentem, hogy minden a rapportra tartozik. Ez olyan buta fráter, hogy a Dub hadnagy úr kékre po-

* A szöveg itt szétesett, feltehetően nyomdai galiba következtében. Alább a német fordítás alapján (amelyből Karikás is dolgozott) rekonstruáljuk az első mondatot: „– Engedje meg, tisztelettel – mondta Svejik –, én ordonánc vagyok az Ön századánál.”

fozhatja, aztán magától nincs annyi esze, hogy rapportra menjen. Jelentem alássan, kapitány úr, csak nézze meg ezt az embert, hogy cite-rázik a térgye, egész holtra vált már az ijedelemtől, hogy rapportra kell mennie. És ha én nem volnék, el se menne az a rapportra, akár-csak a bytuchovai Kudela, aki standbeli korában addig járt a rapport-ra, míg át nem helyezték a tengerészethez, ahol egész a kornettségig vitte, aztán a csendes óceánon egy szigetre szökött és ott, mint de-zentőr lett híres ember. Ott meg is házasodott és még a világutazó Havlasával is beszélt, az pedig észre se vette, hogy nem valami benn-szülöttel beszélget... Egyáltalán nagyon szomorú dolog, ha az ember-nek pár haszontalan pofon miatt rapportra kell mennie. De ez egyál-talán nem is akart menni, mert hogy aszongya ő bizon nem mén. Ez ám olyan félkótyára pofozott ember, hogy azt se tudja már, minő pofonokról van itt szó. Egyáltalán rapportra se jött volna, mert hogy nem akart kihallgatásra jelentkezni, mert hiszen hagyja ez magát üt-ni-verní, akár a kutya. Jelentem alássan, kapitány úr, nézze már meg ezt az embert, egészen összeszarta magát kínjában.

– Viszont igazság szerint neki rögtön panaszra kellett volna mennie, hogy azt a pár pofont kapta, de nem volt mersze hozzá, mert hogy azt mondta magában, amit az a költő mondott, hogy jobb, ha ő megmarad szerény ibolyácskának. Ez a legény ugyanis Dub hadnagy úrnál szolgál.

Kunnert maga elé tolvá, rászólt:

– No, ne dideregj már úgy, te marha, mint a nyárfa a szélben.

Ekkor Sagner kapitány megkérdezte, hogy mi történt voltaképpen?

Egész testében irtózatosan reszketve, Kunner, a Júdás kijelentette, a kapitány úr megkérdezheti Dub hadnagy urat, hogy őt egyáltalán senki se pofozta meg, sőt az egész históriát maga Svejka találta ki. Ennek a kínos fordulatnak azonban maga Dub hadnagy vetett véget, aki hirtelen föl-bukkant az ajtóban és rárivallt a legényére: – Akarsz még egy pár pofont?

A helyzet ezzel tisztázódott és Sagner kapitány egyszerűen ennyit mondott Dub hadnagynak:

– Kunnert máától kezdve átesszük a zászlóalj-konyhához és egy új tisztiszolga kiutalását illetőleg fordulj Vanek számvivő őrmesterhez.

Dub hadnagy szalutált és távozóban odaszólt Svejknak a fogai között:

– Fogadok rá, hogy magát még egyszer fölakasztják.

Amikor ez már odébb állott, Svejki most Lukást főhadnagyhöz fordult nyájas mosollyal:

– Mnichové-Hradisban volt egyszer egy úr, aki valamin veszekedett egy másikkal, és azt mondta neki: Találkozunk még a vesztőhelyen!

– Svejki – mondta Lukás főhadnagy –, maga egészen megdilinyósodott. A jövőben sose felejtse el hozzátenni a jelentkezéshez: Főhadnagynak alássan jelentem, hogy én hülye vagyok.

– Egész frappáns – jegyezte meg Sagner kapitány, kihajolva az ablakon; ezt azonban hamar megbánta és szívesen visszahúzódott volna, de már nem volt ideje hozzá. Közben ugyanis nagy szerencsétlenség történt: megjelent az ablak alatt Dub hadnagy és fejtegetni kezdte neki, mennyire sajnálja, hogy Sagner kapitány nem hallgatja végig az ő elméletét a nagy offenzíváról.

– Ha jól meg akarjuk érteni ezt az óriási méretű hadműveletet – kiabálta föl az ablakhoz –, meg kell jelenítenünk magunk előtt, miként fejlődött ki az offenzíva április végén. Át kellett törnünk az orosz frontot, és fölismertük ama tényt, hogy ehhez az áttöréshez a legalkalmasabb pont a Kárpátok és a Visztula között fekszik.

– No de erről nem vagyok hajlandó veled vitatkozni – mondta Sagner szárazon és visszavonult az ablaktól.

Amikor úgy egy félóra múlva a vonat tovább indult, Sagner kapitány végignyújtózott a kupé padján és úgy tett, mintha aludnék. Így akart elébe vágni annak, hogy Dub hadnagy lecsépelet fejtegetéseit újra elkezdje.

*

Svejki vagonjában konstataáltak, hogy Baloun hiányzik. Sikerült kieszközölnie magának, hogy kenyérbéllal kitörölhesse a gulyásos bográcsot. Most tehát ott buzgólkodott a konyhás vagonban és e pillanatban épp nagyon kínos helyzetbe került. A vonat elindítása akkora

zökkenővel történt, hogy Baloun fejfelé belebillentette a tábori üstbe, úgy, hogy csak a bakkancsai kalimpáltak ki belőle. De hamar beleélt magát ebbe az állapotba. A kondérből hangos csámcsogás hangzott ki, majd Baloun könyörgő hangja: Emberek, ha istent ismeretek, adjatok még egy darab kenyeret, hiszen annyi saft van még itt, hogy no... Ez az idillikus állapot egész a következő állomásig tartott, ahová a 11. század olyan ragyogó fényesre sikált üsttel érkezett, hogy rá se lehetett ismerni.

– Isten fizesse meg, drága komáim – köszöngte Baloun szívbeli örömmel –, mióta a katonaságnál vagyok, ma először ettem igazában telire magam.

És ez így is volt. A Lubka-szorosban Baloun két adag gulyáshoz jutott; Lukás főhadnagy pedig örömét fejezte ki afölött, hogy Baloun érintetlenül hozta el a tiszt konyháról a menázsiját és jó felét meghagyta neki. Baloun tökéletesen boldog volt. A lábait kilógatta a vagonból és vígan lóbálta őket. Egyszerre egész barátságosnak, szinte családiasnak tűnt föl előtte ez a háború.

Szcavna állomás mögött, a völgyben, új katonatemetők tűntek föl. Szcavna alatt, a vonatból egy kőkeresztet láttak, Krisztussal, akinek a feje hiányzott. A vasútvonal utolsó ágyúzásánál vesztette el a fejét.

A vonat, mialatt a völgyben Szanok felé haladt, meggyorsította iramát, a láthatár kitérült és a táj mindkét oldalán összelőtt falvak tűntek föl.

Kulasnó mellett egy patak medrébe zuhant, összetört vöröskeresztes vonatot láttak.

Baloun szemeit meresztette, és leginkább egy lokomotívnak a völgyben szétszórt darabjai ejtették ámulatba. Kéménye a vasúti töltésben akadt meg és úgy nézett ki belőle, mint valami huszonnyolcas ágyú.

Ez a jelenség Svejik figyelmét is fölkelte. Leginkább Jurajda szakács háborgott:

– Hát szabad vöröskeresztes vagonokra lőni?

– Nem szabad, de lehet – mondotta Svejik. – Mindenesetre ügyes találat volt. Az ilyesmi esetében úgy tisztázzák magukat, hogy az

egész éjjel történt, mikor nem lehetett a vöröskeresztet látni. Egyáltalában nagyon sok olyan dolog van a viliágon, amit nem szabad, de azért meg lehet csinálni. A fődolog az, hogy mindenki megpróbálja, hogy sikerül-e neki és ha nem szabad neki, akkor, hogy meg tudja-entenni. Piseknél a császármanővereknél is olyan parancs jött, hogy a katonákat menetelés közben nem szabad kurtavasra verni. De a mi kapitányunk rájött, hogy szabad, mert egy ilyen parancs borzasztóan nevetséges, hisz mindenki könnyen megérthette, hogy egy kurtavasra vert katona nem tud marsolni. Ő tulajdonképpen nem is tett ellene a parancsnak, csak egyszerűen – és ez volt a legokosabb – a kurtavasra vert katonákat földobatta a tréncocsira és így marsoltak velük tovább. Ilyen eset adódott ezelőtt öt-hat évvel a mi utcánkban is. Ott egy bizonyos Karlik úr lakott az első emeleten. Egy emelettel feljebb egy nagyon becsületes ember lakott, a konzervatóriumból, egy bizonyos Mikes. Ez nagyon szerette az asszonyokat és többek között elkezdett koslatni ennek a Karlik úrnak, akinek egy szállítócége, egy cukrászdája és valahol Morvaországban még egész más firma alatt egy könyvkötészete is volt –, a lánya után. Amikor Karlik úr meghalotta, hogy ez a zenedés a lánya után jár, felkereste a lakásán és azt mondta neki: „Maga nem fogja elvenni a lányomat, maga csirkefogó. Nem adom magának!” – „Jól van”, felelte Mikes úr, „hát mit tehetek, ha nem vehetem el, akasszam fel magam?” Két hónap múlva újra eljött a Karlik úr és a feleségét is elhozta magával és egyöntetűen azt mondták Mikes úrnak: „Maga piszok, maga tönkretette a lányunk becsületét.” – „Bizony, nagyságos asszonyom”, felelte ő, „én megengedtem magamnak, hogy kurvát csináljak belőle.” Karlik úr erre egész fölöslegesen ordítózni kezdett, hogy így meg úgy, ő megmondta, hogy nem veheti el a lányát, nem adja neki, mire ő egész helyesen azt válaszolta, hogy nem is veszi el és annak idején viszont arról szó sem esett, hogy mit csinálhat vele. És ő nem is akart semmi olyat és hogy megtartja a szavát és csöppet se aggódjanak ebben az irányban, mert nem is akarja elvenni, mert ő karakter és nem holmi szélben ingadozó nádszál és megtartja a szavát és ha valamit ígért, úgy az szent. És

ha üldöznék is emiatt, azzal se törődnek, mert a lelkiismerete tiszta, és boldogult édesanyjának még a halálos ágyán megesküdött, hogy soha életében hazudni nem fog, erre kezét adta és ez az eskü örökre érvényes. És a családjában soha senki nem hazudott és az iskolában is mindig legjobb jegye volt erkölcsös viselkedéséből. Na ebből láthatják, hogy különböző dolgok meg nem engedhetők, de mégis megtehetőek és hogy az utaink különbözők lehetnek, csak az akaratunk legyen egyforma.

– Kedves barátaim – szólt az önkéntes, ki szorgalmasan jegyezgetett –, minden rossznak megvan a maga jó oldala. Ez a levegőbe röptett, félig elégett, a töltésről lezuhant kórházvonalat a mi századunk dicsőségteli történetét gazdagítja egy új, jövődöbéli hőstettel. Úgy képzem, hogy ahogy éppen az elébb feljegyeztem, szeptember 16-án, zászlóaljunk minden egyes századából egy pár közlegény, egy őrmester vezetésével, önként jelentkezik, hogy egy ellenséges páncélvonalat, mely reánk tüzel és nem enged át bennünket a folyón, a levegőbe röptessen. Parasztoknak öltözve, becsületesen végrehajtották feladatukat...

– Mit látok itt – kiáltott az önkéntes jegyzeteibe pillantva –, hogy is került ide a Vanek őrmester?

– Hallgasson csak ide, számvivő őrmester úr, micsoda csinos történet áll majd önről a zászlóalj történetében. Azt hiszem, maga már egyszer szerepel benne, de ez határozottan jobb és kiadósabb lesz. – Az önkéntes emelt hangon olvasta: Vanek őrmester hősi halála. Az ellenséges páncélvonalat levegőbe röptetésének bátor vállalkozásához Vanek számvivő őrmester is jelentkezett. Mint a többiek, úgy ő is parasztnak öltözködött. Az előidézett robbanás elkábította és amikor öntudatlanságából felébredt, az ellenségtől körülvéve találta magát, amely azon minutumban az ellenséges divízió törzskara elé vitte, ahol szemtől szembe a halállal, minden felvilágosítást seregünk állásáról és erejéről megtagadott. Miután álruhában volt, mint kémeket kötéltálati halálra ítélték és ezt a büntetést csak magas rangjára való tekintettel változtatták át agyonlövésre. A kivégzést a temető fala

mellett azonnal végrehajtották. A bátor Vanek számvivő őrmester nem engedte, hogy szemét bekössék. Arra a kérdésre, hogy „van-e valami kívánsága”, azt felelte: „Adjátok át parlamentérem útján zászlóaljnak utolsó üdvözetemet és tudassátok velök, hogy abban a meggyőződésben halok meg, hogy zászlóaljam dicső útját folytatni fogja. Továbbá tudassátok Sagner kapitánnyal, hogy az utolsó zászlóaljparancsnoksági parancs szerint, a húsporciót naponta két és fél konzervára emelték”. Így halt meg a mi Vanek számvivő őrmesterünk; utolsó szavaival az ellenség soraiban irtózatot pánikot támasztva. Ezek ugyanis azt gondolták, hogy bennünket azzal, hogy megakadályozták a folyón való átkelésben, elvágta az élelmezési állásunktól, és közeli kiéhezésünkre és így demoralizálásunkra számoltak. Vanek hősiességéről, amivel a halál szemébe nézett, tanúskodik az a tény is, hogy kivégzése előtt az ellenséges törzskari tisztekkel huszonegyezett. „Az általam nyert összeget adjátok át az orosz Vöröskeresztnek”, mondta akkor, amikor már a fegyverek csöve előtt; állott. Ez a nemesszívű nagyság a jelenlévő katonai személyeket egész könnyekig meghatotta.

– Bocsásson meg, Vanek úr – folytatta az önkéntes –, hogy bátorságot vettem magamnak és rendelkeztem az ön által nyert pénz felett. Gondolkoztam rajta, hogy nem inkább az osztrák Vöröskeresztnek kellett volna-e juttatnom, de aztán arra a meggyőződésre jutottam, hogy az emberiség szempontjából ez teljesen mindegy, ha már az valamely humanitárius intézetnek adatott.

– A mi boldogult őrmesterünk – mondta Svejka – hagyományozhatta volna Prága város levesakciójának is, de így mégis jobb, mert megeshetett volna, hogy a polgármester májpestétomot vett volna a pénzen a reggelijéhez.

– Na igen, lopás az van mindenütt – szólt Chodounszy, a telefonista.

– Különösen sokat lopnak a Vöröskeresztnél – jelentette Jurajda szakács megbotránkozott ábrázattal. – Volt Bruckban egy szakács ismerősöm, aki az ápolónővérek számára főzött és az mesélte nekem, hogy a nővérek főnöknője és a vezető ápolónők egész láda malagát és

csokoládét küldözgettek haza. Az alkalom szüli a tolvajt. Ez az emberek önrendelkezése. Minden ember végtelen életében megszámlálhatatlan változásokon megy át, és tevékenységének bizonyos időszakában mint tolvajnak kell megjelennie. Jómagam már túl vagyok ezen a korszakon.

Jurajda okkultista szakács erre egy üveg konyakot húzott elő a zsákjából.

– Látjátok – mondotta, az üveget kidugaszolva –, állításaim csalhatatlan bizonyítéka. Elutazásunk előtt a tiszti menázsiból vettem el. A legjobb márkájú konyak, linzi torták cukros zománcához kellett volna felhasználni. De arra rendeltetett, hogy tolvajjá legyek.

– És az sem volna rossz – hallatszott Svejks felől –, ha mi meg arra rendeltettünk volna, hogy a maga bűntársaivá legyünk, nekem legalább is ilyen előérzetem van.

És ez a rendeltetés tényleg teljesedett. Az üveg körbe járt, dacára Vanek őrmester tiltakozásának, aki azt véleményezte, hogy a konyakot a csákjából kellene inni, egyenlően felosztva, mert így könnyen igazságtalanság történhet, tekintve, hogy öten vannak egy üvegre, úgy, hogy az egyenlőtlen szám miatt könnyen megtörténhetik, hogy valaki egy korttyal többet iszik, mint a többiek. Ehhez aztán Svejks megjegyezte: „Ez igaz; ha aztán a Vanek úr páros számot akar, akkor lépjen ki az egyletből, így nem lesznek kellemetlenségek és veszekedések.”

Vanek erre visszavonta javaslatát és újat tett. A nagylelkű adományozó, Jurajda szakács, úgy következzen a kortyolásnál, hogy rája kétszer kerüljön a sor. Ez megint az ellenkezés viharát váltotta ki, hisz Vanek egyszer a fiaskó kinyitásánál már ivott belőle.

Vanek elfogadta az önkéntes javaslatát, hogy betűrendben igyanak; azzal okolta ezt meg, hogy annak is van valami jelentése, hogy kit hogyan hívnak.

Chodounsky, az első az a-b-c-ben megnyitotta a sort, amikor is fenyegető pillantást lövelt Vanek felé, aki úgy számolta, hogy neki, mint utolsóinak egy korttyal több fog jutni. Ez durva matematikai hibának bizonyult, mert nem volt huszonegy korty a fiaskóban.

Ezután „ramslit” játszottak, három kártyával. Kitűnt, hogy az önkéntes minden rablásnál a szentírásból vett kegyes mondásokkal kalázkodott. Amikor például rátette a kezét az alsóra, áhítatos ajkai ezt mondták: „Uram, istenem, add nekem e szógát erre az esztendőre, hadd küldjem ősszel és tavasszal szántóra, legelőre...”

Mikor szemére vetették, hogy volt pofája még a nyolcast is rabolni, emelkedett hangon kiáltotta: „Avagy ismeritek-é azon asszonyt, ki nek vala tíz pénze, miből is egyet elveszíte, mikor is fölgyújtá a gyermákat és a házat kitakarítá és szorgalommal keresé mígnem megtalálta. És amidőn megtalálta, összehívá az ő barátnőit és szomszédait és mondá: „örvendjetekek velem, mert íme megvásároltam a nyolcast, a tromfkirályt és az ászt is tetejébe. No most, le a kártyákkal, ebbe a pártiba mind belebuktatok!”

Marek önkéntesnek valóban nagy szerencséje volt a kártyában. Mialatt a többiek egymás lapjait letromfolták, jött Marek a maga legmagasabb kártyájával és valamennyit lecsapta. Egyik tétet a másik után vitte haza és ráadásul még a próféták igéivel verte fejbe őket:

– És eljön a nagy fölindulás, az éhínség és a pestis ördögei szántják föl a föld hátát és az égen jelek intenek...

Végre is beleúntak a játékba, miután Chodounszy, a telefonista, elvesztette a lénungját egy fél esztendőre előre. Nagyon oda is volt emiatt, főleg mert az önkéntes írásbeli átruházást követelt, olyan formában, hogy Vanek őrmester a lénungfaszolásnál Chodounszy járandóságát neki fizesse ki.

– Ne félj Chodounszy – vigasztalta Svejka –, ha szerencséd van, mindjárt az első ütközetben elesel és akkor Marek ríhat a lénungod után; írd csak neki alá.

Az a lehetőség, hogy ő el is eshetik, kellemetlenül hatott a telefonistára. Erélyesen védte is magát a föltevés ellen: – Nem fogok nektek elesni, juszt se. A telefonistákkal ritkán történik ilyesmi, mert ők fedezékben vannak. A vezetéket kihúzni vagy a szakadást megkeresni csak ütközet után szokták.

Az önkéntes erre kifejtette, hogy éppen ellenkezőleg, a telefonisták állandóan a legnagyobb veszélyben vannak, mert az ellenséges tüzéség mindig őket keresi. A telefonista még a dekkungban sincs biztonságban. Még ha tíz méterre bújik a föld alá, a tüzéség még ott is megtalálja. A telefonisták úgy pusztulnak, mint az ürgék az áradásnál.

– Királyhidán is láttuk ennek a bizonyítékát, ahol akkor nyitották meg a huszonnyolcadik telefonistakurzust.

Chodounszyk erre nagyon elkeseredetten bámult maga elé, ami Svejket vigasztaló intervencióra készítette:

– Hadd el, az egész háború egy nagy csirkefogás. – Mire Chodounszyk barátságosan vágta vissza: – Kuss!

– Lássuk csak – folytatta az önkéntes –, mi áll Chodounszyk telefonistáról a zászlóalj történetéhez készülő jegyzeteimben? B... C... eh... ahá, itt van: Chodounszyk, telefonista. Egy ellenséges akna eltemette. A földomlás alól még egyszer felhívja a zászlóaljtörzset: „meghalok, de gratulálok a zászlóaljnak a szép győzelemhez!”

– Nahát, ha még ezzel se vagy megelégedve! – mondta Svejke –, avagy akarsz valamit még hozzáfűzni? Emlékszel a „Titanic” hajó telefonistájának esetére, aki, amikor a hajó már süllyedt, egyre telefonálgatott a konyhába, ami már a víz alatt volt, hogy mi lesz az ebéddel.

– Miattam akármit hozzáfűzhetünk – ajánlkozott az önkéntes. – Chodounszyk végszavát esetleg még kiegészíthetjük azzal, hogy halála előtt még belekiabált a telefonba: Tiszteltetem a vasbrigádot!

IV.

„MENET INDULJ!”

Amikor beérkeztek Sanokba, kitűnt, hogy abban a vagonban, ahol a 11. század tábori konyhája utazott, ahol a jóllakott Baloun a boldogságtól majd szétrobbant, valóban igazat beszéltek; csakugyan vacsorakiosztás készült, sőt még prófuntot is kellett volna faszolniuk vigaszul az elmúlt sovány napokért. Amikor kimásztak a vagonból, meg-

állapították, hogy Sanokban tanyázik a „Vasbrigád” törzse is, melyhez a bataillon keresztlevele szerint ők is tartoznának. Jóllehet a vasúti összeköttetés Lemberg felé sőt egész a határig épen maradt, mégis rejtélynek tűnt, miért rendelkezett úgy a keleti frontszakasz parancsnoksága, hogy a Vasbrigád törzse százötven kilométerrel a front mögött helyezkedjék el a csatlakozó menetzászlóaljakkal együtt, amikor a front Brodytól a Bug folyóig és Sokal városig nyújtózott?

Ez a módfelett érdekes stratégiai kérdés nagyon egyszerűen oldódott meg, mikor Sagner kapitány Sanokban a brigádtörzsnél át akarta venni a bataillon elhelyezésére szóló parancsot.

Brigádadjutáns, Tayrle százados volt az ordonánctiszt.

– Nagyon meg vagyok lepetve – szolt Tayrle kapitány –, hogy önök semmi utasítást nem kaptak. A marsruta meg van állapítva. Természetesen az előremenésüket nekünk jelenteniök kellett volna. A főparancsnokság rendelkezése szerint önök két nappal korábban érkeztek, mint kellett volna.

Sagner százados elvörösödött, de nem jutott eszébe mindazokat a chiffrírozott táviratokat itt elismételni, melyeket útközben kapott.

– Csodálkozom eljárása felett. – mondta Tayrle adjutáns...

– Úgy tudom – jegyezte meg Sagner –, mi tiszték mindnyájan tegezzük egymást.

– Miattam... – mondta Tayrle százados –, mondd csak, aktív vagy te vagy valami civil?

– Na ez valami más... Már ki sem ismeri magát az ember. Itt már annyi barom tartalékostiszt ment át!

– Mint akkor is, mikor Limanovától és Kraszniktól visszavonultunk, ezek az „ez-is-tiszték” mindjárt elvesztették a fejüket, amint egy kozákpatriujt megláttak. Mi törzskariak nem szeretjük ezeket az ilyen nyavalyásokat. Egy olyan hülye fickó az intelligenc-jelzéssel, a végén még aktiváltatja magát, vagy civilben leteszi a tiszt vizsgát és tovább is egy barom civil marad és aztán kitör a háború, tiszt lesz belőle, de megmarad szarházinak! – Tayrle kapitány köpött egyet és barátságosan megveregette Sagner százados vállát: „Két napig marad-

tok itt körülbelül. Majd kalauzollak benneteket. Táncolni fogunk. Angyali kurváink vannak. Aztán van itt egy generálisleány, aki azelőtt a lesbosi szerelemnek hódolt. Na erre mi mind asszonyruhát húzunk, majd meglátod, hogy mit mivel akkor! Olyan igazi sovány macska ez, el se tudod képzelni. Hanem ez ért a dolgokhoz, kamerád. Jó firma, mondhatom... különben majd meglátod...

– Bocsánat – mondta összerázkódva –, megint hányanom kell, ma már harmadszor.

Mikor visszajött, bebizonyítandó Sagner századosnak, hogy itt milyen vidám élet folyik, elmondta, hogy ez mind a tegnapi eset következménye, amikor is nagy céció volt és amin a műszaki osztag is résztvett.

Ennek az osztagnak a parancsnokával, ki szintén századosi rangban volt, Sagner kapitány hamar megismerkedett. Ugyanis betört az irodába egy hosszú, háromcsillagos uniformisú ember, ki mintegy félálomban beszélt Tayrle századossal és Sagnert észre se vette: „Mit csinálsz te disznó; na, a grófnőt tegnap este jól elintézted”. Leült és egész arca nevetett, mialatt egy vékony nádpálcával a lábszárát veregetve folytatta; „Na, ha elgondolom, hogy néztetek ki, amikor az ölébe hánytál...”

– Igen – mondta Tayrle – tegnap finoman mulattunk... Ezután bemutatta egymásnak Sagnert és a nádpálcás tisztet, amiután mindhárman otthagyták az irodát és átvonultak a „Kávéházba”, ami egy éjszaka alatt alakult azzá valami csapszékéből.

Mikor átmentek az irodán, Tayrle elvette a műszaki osztag parancsnokától a nádpálcát és rávágott a nagy asztalra, ami mellől erre a kommandóra, tizenkét katonai írnok pattant glédába. A csöndes, veszélytelen munka hívei voltak, a hadsereg mögött, nagy békés hasakkal extrauniformisaikban.

És a tintanyalás e tizenkét kövér apostolához fordult Tayrle kapitány, Sagner és a másik tiszt előtt hetvenkedve:

– Azt ne gondoljátok, hogy hizlaldában vagytok, disznók! Kevesebbet zabáljatok és igyatok és többet mozogjatok!

– Most még egy dresszúrát mutatok be nektek – közölte Tayrle társaival.

Mégegyszer rávágott az asztalra és úgy kérdezte a tizenkettőt: „Mikor pukkadtok fel malacok?”

Mind a tizenketten egyhangúan felelték: „Amikor kapitány úr parancsolja.”

Röhögött a saját hülyeségén és így hagyta el Tayrle kapitány az irodát.

A kávéházban Tayrle borovicskát rendelt és megparancsolta, hogy szólítsanak elő néhány kisasszonyt, akik éppen szabadok. Szóval ki-tűnt, hogy a kávéház tulajdonképpen nyilvános ház volt. Mivel senki se volt szabad a kisasszonyok közül, Tayrle kapitány rettenetesen felbőszült, utolsó módon szidta le az előszobában a madámot és ordítva tudakolta, hogy ki van Elli kisasszonynál. Mikor hallotta, hogy valami tiszt, még jobban dühöngött.

Elli kisasszonynál Dub hadnagy tartózkodott, aki mikor a menetzászlóaljat a gimnáziumban elkvártélyozta, egész osztagát összehívta és hosszú beszédben értésükre adta, hogy az oroszok visszavonulásuknál mindenütt nemibeteg személyzettel megfertőzött bordélyházakat hagytak hátra, hogy az ellenséges osztrák–magyar hadseregnek ily módon is nagy veszteségeket okozzanak. Ezért óva inti a legénységet, hogy az ilyen lokálokat látogassa, ő maga személyesen fog ezekben a házakban arról meggyőződni, hogy követik-e parancsait, mert már abban a zónában vannak, hogy akit ilyesmiben tettenérnek, az haditörvénszék elé kerül.

Dub hadnagy személyesen kívánt meggyőződni arról, hogy tiszteletben tartják-e parancsait. Valószínűen a vizsgálat kiindulási pontjaként választotta Elli szobájának kanapéját, az úgynevezett „Városi Kávéház” első emeletén – egy kanapét, ahol nagyszerűen érezte magát.

*

Közben Sagner kapitány visszatért a zászlóaljhoz. Tayrle társasága ily módon feloszlott. Őt magát is keresték már a brigádjától, hol a brigádparancsnok már egy órája várakozott adjutánsára.

A hadosztálytól új parancsok jöttek, melyek szerint a mostérkezett 91. gyalogezred számára véglegesen meg kellett határozni a mars-

rutát, minthogy a legújabb diszpozíciók szerint az eredeti irányban a 102. gyalogezred menetzászlóalja vonult előre.

Mindez nagyon bonyolult história volt, mert az oroszok Galícia északkeleti csücskében váratlanul gyorsan vonultak vissza, úgy, hogy ott néhány osztrák csapattest alaposan összekeveredett, néhol a német sereg részei ékelődtek közibük. Káosz keletkezett, melyet új menetzászlóaljak érkezése még csak fokozott. Más frontszakaszokon ugyanez volt az eset, mint például itt Sanokban is, hova hirtelen egy hannoveri hadosztály tartaléka érkezett egy ezredes vezetése alatt; ennek az ezredesnek olyan rettenetes tekintete volt, hogy a brigádparancsnok egész törzsének utasításaira hivatkozott, mely szerint legénységét abban a gimnáziumban kell elszállásolni, hova épp az imént a kilencvenegyeseket kvártélyozták be. Törzsének elhelyezésére a Krakkói Bank helyiségeinek a kiürítését követelte, hol már a dandár törzse helyezkedett el.

A dandárparancsnok egyenesen a hadosztállyal lépett érintkezésbe, megmagyarázva a tényleges helyzetet. Ezután a divízió és a dühöstekintetű hannoveri közt folyt a tárgyalás. Ennek a megbeszélésnek az alapján a dandárhoz parancs érkezett: „A dandár este hatkor elhagyja a várost és megszállja a Turova-Volsko-Liskoviec-Strarasol-Sambor vonalat. Vele egyidőben rukkol ki a 91. gyalogezred, mely fedezetét képezi. A földérítő járőr fél hatkor Turovára indul. Az északi és déli oldelvéd között három és fél kilométeres távolság tartandó be. A hátvéd negyed hétkor indul.”

Így a gimnáziumban nagy összeviesszaság támadt. A zászlóalj tisztjeinek tanácskozásán Dub hadnagy hiányzott. Svejek parancsot kapott megkeresésére.

– Remélem – mondta Lukás főhadnagy –, minden nehézség nélkül meg fogja találni. Hisz úgyis maguk állandóan egymáson lovagolnak.

– Főhadnagy úrnak álássan jelentem, hogy éppen ezért, mert mindig egymáson lovagolunk – a század parancsát írásban kérem.

Mialatt Lukás főhadnagy kopírkönyvébe írta a parancsot, mely szerint Dub hadnagy fontos tanácskozásra a gimnáziumba jöjjön, Svejek

továbbjelentett: „Igen, főhadnagy úr, nem kell aggódnia. Meg fogom találni, mert a katonának tilos a kuplerájba menni és ő minden bizonnyal ott ül az egyikben, hogy meggyőződjön arról, hogy a szakaszból nem akar-e valaki a hadbírótság elé kerülni, amivel ő állandóan fenyeget bennünket. Ő maga kijelentette a szakasz előtt, hogy minden kuplerájba be fog menni és jaj annak, aki őt rossz oldaláról fogja megismerni. Különbem tudom, hol van. Ott átellenben, a kávéházban, mert az egész legénység nézte, hogy hova megy először”.

Az egyesült városi mulatóhelyek és a „Városi Kávéház” is, melyről Svejik beszélt, két osztályból állott. Aki nem akart a kávéházon át menni, az hátrakerült, hol egy öreg asszony melegegett a napon, aki németül, lengyelül és magyarul körülbelül ilyesmit motyogott: „Gyere kedvesem, itt szép kisasszonyok vannak”.

Ha a katona belépett, egy folyosón át az előszobába vezette, mely fogadószobának szolgált. Előhívott egy leányt, ki azonnal ingrevetkőzve szaladt ki. A kisasszony mindenekelőtt pénzt követelt, amit a madám ott, helyben átvett, mialatt a katona lekapcsolta bajonettjét.

A tiszték a kávéházon át jártak. A tiszturak útja komorabb volt, mert a háttérben a szalon mellett vezetett el, hol a második garnitúrában volt választás, amit a tiszturak számára tartottak fön. A hölgyeknek itt csipkés ingecskéik voltak, bort és likőrt szolgáltak föl. A madám itt nem túrt meg semmit, minden fön, a szobákban zajlott le. Egy ilyen poloskás paradicsom díványán hevert alsónadrágban Dub hadnagy, mialatt Elli kisasszony – mint ilyen esetekben szokás –, élete szépen kiagyalt tragédiáját mondta el: apja gyáros volt, ő maga gimnáziumi tanárnő Pesten és szerencsétlen szerelme juttatta ide.

Dub hadnagy feje fölött egy kis asztalkán, ha kinyújtotta kezét, boviczkát és poharakat talált. Az, hogy a pálinkásüveg félig üres volt és hogy Elli és Dub érthetetlen dolgokat gagyogtak, teherpróbáját adta annak, hogy Dub hadnagy nem bírta az italt. Beszédéből kitűnt, hogy mindent összezavart és Ellit szolgájának, Kunnernek tartotta, úgy is nevezte és szokás szerint fenyegette az ál-Kunner: „Kunner, Kunner te beste, még megismeresz te engem a rossz oldalamról is...”

Svejknek ugyanazon a procedúrán kellett volna átesnie, mint minden olyan katonának, akik hátulról kerülnek, ő azonban szelíden előkötött magától valami ingrevetkőzött leányt, kinek sikítására szaladva érkezett a lengyel madám és Svejknek szemtelenül a szemébe tagadta valamiféle hadnagynak is a jelenlétét.

– Ne lármázzék annyit velem, nagysád – mondotta Svejk barátságosan, édes mosollyal –, vagy szájonvágom. Nálunk a Platnérzky-utcában egy madámot úgy elláttak, hogy semmit se tudott magáról. Ugyanis egy fiú az apját kereste ott, egy bizonyos Wondracseket, akinek egy pneumatik üzlete volt. Azt a madámot Chrovnóvának hívták és mikor fölélesztették a mentőállomáson és megkérdezték tőle, hogyan hívják, azt válaszolta, valahogy „Ch”-val kezdődik a neve. És önt, hogyan hívják, ha szabad kérdeznem?

A tiszteletreméltó matróna rettenetes üvöltésbe kezdett, mikor Svejk ezek után félretolta és megindult a falépcsőn az első emelet felé.

Lenn megjelent az örömház tulajdonosa, valami elszegényedett lengyel nemes. Utánaszaladt a lépcsőn Svejknek és a blúzát húzta, mialatt németül azt kiáltozta, hogy fönna a katonáknak semmi keresnivalójuk nincs. Főnt az a tiszturak számára van, a legénységnek meg lenn.

Svejk figyelmeztette a tulajdonost, hogy ő az egész osztrák–magyar ármádia érdekében jött ide és egy hadnagy urat keres, aki nélkül a sereg nem vonulhat a harc mezejére és mikor a másik ezen mulatott, lelökte a lépcsőn és a helyiségek átvizsgálásába fogott. Meggyőződött arról, hogy az összes szobák üresek és csak a folyosó végén, kopogtatás után, a kilincset rögtön lenyomva és az ajtót kissé kinyitva, halotta Elli csipogását: „Foglalt”. És rögtön utána Dub hadnagy hangját, aki azt vélte, hogy otthon van a szobájában: „Szabad!”

Svejk belépett, a díványhoz ment és mialatt Dub hadnagynak a kopírkönyvből kitépett parancsot átnyújtotta és lopva az ágy sarkába szórt uniformis darabjait szemlélte, jelentette: „Hadnagy úrnak, alássan jelentem, tessék felöltözni és a parancs átvétele után, melyet itt átadok önnek, azonnal a mi kaszárnyánkban, a gimnáziumban megjelenni, nekünk ugyanis ott fontos katonai tanácskozásunk van!”

Dub hadnagy rámeresztette aprópupillás szemét, de aztán rájött arra, hogy még sem annyira részeg, hogy Svejket meg ne ismerné. Rögtön észbejutott, hogy Svejket rapportra küldi és ezért rákezdte: „Mindjárt leszámolok veled, Svej. Majd meglátod... mi fog... még... történni veled”.

– Kunner – kiáltotta Ellinek –, önt még... nekem... egy pohárral!

Ivott és mialatt elolvasta az írott parancsot, nagyot nevetett: „Ez egy mentség? Nálunk... semmi mentség nem érvényes. Mi háborúban... vagyunk és... nem az iskolában... Szóval... téged a bordélyban... elcsíptek? Gyere hozzám... közelebb Svej... had adjak egy... pár pofont... melyik évben... verte meg... macedóniai Fülöp... a rómaiakat?... Nem tudod?... te ökör.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem – folytatta Svej kérlelhetetlenül –, legfelsőbb brigádkommandóparancs, hogy a tiszt urak azonnal fölöltözöknek és a zászlóaljhoz jönnek, megbeszélésre; mi tudniillik odébbmegyünk és most fog határozatba menni, hogy melyik század lesz elővéd, melyik oldalvéd, melyik hátvéd. Éppen most fog mindez eldőlni és én úgy gondolom, hogy a hadnagy úrnak is lesz hozzátenni valója.

Ez a diplomatikus beszéd kissé magához térítette Dub hadnagyot; lassan kezdett rájönni arra, hogy még sincs a kaszárnyában, de elővigyázatból még megkérdezte: „Hol vagyok?”

– Hadnagy úrnak a kuplerájban tetszik lenni. Isten útjai kiszámíthatatlanok.

Dub hadnagy nagyot sóhajtott, lemászott a díványról és keresni kezdte az uniformisát. Svej segített neki. Mikor végre felöltözött, mindketten kimentek, de Svej azonnal visszatért és pillantást sem vetve Ellára – aki visszajövetelét egész másképpen értelmezve azonnal bebújt az ágyba – kiitta a maradék borovicskát és újra utánament a hadnagynak.

Az utcán megint minden Dub fejébe szállt, mert nagy volt a hőség. Mindenféle zavaros bolondságokat mesélt Svejnek. Arról beszélt, hogy otthon egy helgolandi levelesládája van és hogy azonnal a matúra után billiárdozni ment és nem köszönt az osztályfőnöknek. Minden mondathoz külön hozzáfűzte: „Remélem, jól megért engem”.

– Természetes, hogy megértem önt – felelt Svej. – Ön körülbelül úgy beszél, mint a Pokorny bádogos Budweisban. Az, ha az emberek azt kérdezték: „Füldött már az idén a Malzban?” – azt felelte: „Nem, de azért idén sok szilva lesz”. Vagy azt kérdezték tőle: „Evelt már ezidén gombát?” erre az felelte: „Nem, de ez a marokkói szultán nagyszerű embernek látszik.”

Dub hadnagy megállott és úgy böfögte ki magából: „A marokkói szultán? Az már letűnt nagyság”. Letörölte a homlokáról az izzadságot és fátyolos szemekkel Svej felé fordulva mormogta: „Így még télen sem izzadtam. Egyetért velem? Megért engem?”

– Megértem, hadnagy úr. Hozzánk a „Kehely” kocsmába is eljárt egy öreg úr, egy nyugdíjazott tartományi tanácsos, ő éppen így vélekedett. Mindig azt mondotta, hogy nagyon csodálkozik azon, hogy milyen különbség van a hőmérsékletben nyáron és télen. És nagyon furcsának találja, hogy az emberek erre még nem jöttek rá.

A gimnázium kapujában Svej elhagyta Dub hadnagyot. Ez azonnal feltámolygott a gyűlésterembe, hol a katonai tanácskozás folyt és azonnal jelentette Sagner kapitánynak, hogy ő, Dub, teljesen részeg. Az egész tanácskozás alatt lógófejjel ült és csak a vitánál emelkedett fel olykor és közbekiáltotta: „Az önök véleménye, uraim, teljesen helyes, de én egész részeg vagyok!”

Mikor minden intézkedést megbeszéltek és Lukás főhadnagy századát jelölték meg elővédnek, Dub hadnagy hirtelen összerázkódott, felemelkedett és megszólalt: „Emlékszem a nyolcadikos osztályfőnökökre, uraim. Éljen! éljen, éljen!”

Lukás főhadnagy arra gondolt, hogy legjobb volna Dub hadnagyot Kunner szolgája révén átszállíttatni a fizikai szertárba, mely előtt állandóan őr állt, nehogy valaki az ásványgyűjtemény még meglévő darbjait is elloppja. Erre az átvonuló csapattesteket a dandár állandóan figyelmeztette.

Ez az elővigyázatossági rendszabály még abból az időből származott, mikor egy honvédszászlóaljat kvártélyoztak be a gimnáziumba és az elkezdte fosztogatni a szertárt. A honvédeknek különösen az ás-

ványgyűjtemény tetszett – a tarka kristályok és kavicsok, amiket a hátizsákjaikba dugdostak.

A kis katonatemetőben, egy fehér kereszten, olvasható ez a felírás: „Sargány László”. Ott alussza örök álmát az a honvéd, aki az iskola gyűjteményének fosztogatása közben, egy edényből, melyben különböző csúszó-mászókat őriztek, minden denaturált szeszt kiivott.

Így irtotta a világháború az emberi nemet még csúszómászó-gyűjtemények pálinkájával is. Mikor már mindenki eltávozott, Lukás főhadnagy Dub hadnagy kutyamosóját hívatta, aki elvezette urát és lefektette. Dub hadnagy hirtelen elkapta kutyamosója kezét és a tenyerébe nézve kijelentette, hogy meg fogja jósolni Kunner jövődöbéli felesége nevét.

– Hogy hívják önt? Húzza ki a blúzom tárcaszébéből a noteszemet és ceruzámat. Úgy, önt Kunnernek hívják: jól van, jöjjön vissza negyedóra múlva és én leolvasom egy céduláról a jövődöbéli felesége nevét.

Alig mondta ezt végig, máris hortyogni kezdett, de megint csak felébredt és elkezdett a noteszébe valamit maszatolni. Amit felírt, azt kitépte, ledobta a földre és az ujját titokzatosan szája előtt tartva,mondotta: „Most még nem, csak negyedóra múlva. A legjobb lesz, ha a cédulát majd bekötött szemmel keresi meg”.

Kunner olyan szelíd fiú volt, hogy tényleg visszajött negyedórával később. Mikor a cédulát kisimította, ezt olvasta ki Dub hadnagy hieroglifáiból: „Jövődöbéli felesége neve, uram, Kunnerné lesz.”

Mikor a cédulát egy idő múlva megmutatta Svejknak, ennek az volt a véleménye, hogy Kunner vigyázzon erre, mert katonai személyek ilyen dokumentumait mindenkinek tiszteletben kell tartani. A régi, békevilági szolgálatban olyasmi sohasem történt, hogy egy tiszt a kutyamosójával levelezett volna és még hozzá urazza is.

Mikor a kiadott rendelkezéseknek megfelelően megtörténtek az előkészületek az indulásra, a brigádaparancsnok, akit a hannoveri őrnagy olyan jól felhúzott, fölállította az egész bataillont a szokásos négyszögbe és beszédet tartott.

– Katonák – mennydörgött szájából a négyszög felé –, most az el-

lenséges fronthoz közeledünk, honnan csak néhány napi mars választ el. Katonák! Eddigi marsotokon nem volt alkalmatok írni kedveseiteknek, akiket elhagytok, nem adhattátok meg a címeteket, hogy kedveseitek tudhassák, hova írjanak, hogy örülhessenek a ti kedves otthonmaradottjaitok leveleinek.

Valahogy nem tudott e levélből kievickélni és egyre hajtogatta: a ti kedveseitek, a ti rokonaitok, a ti kedves otthonmaradottjaitok stb., stb., míg végre áttörte a kört ezzel a hatalmas kiáltással: „Ezért van tábori postánk a fronton.”

További beszéde azt a látszatot keltette, mintha ezek a szürke egyenruhába bújtatott emberek most már a legnagyobb örömmel legyilkoltathatják magukat, hiszen a fronton van tábori posta és annak, akinek a gránát elvitte mindkét lábát, öröm lesz a halál, ha arra gondol, hogy tábori postájának a száma 72 és hogy azon a kedves otthonmaradottak levele és csomagja pihen, némi füstölthússal, szalonnával, otthonsütött cvibakkal.

A beszéd után a császárt éltették és a dandár zenekara rázendített a nemzeti himnusra, aztán megindultak egymásután ennek az emberi vágóállománynak egyes csoportjai, a kiadott intézkedések szerint, a Bug-mögötti vágóhídjuk felé.

A 11. század félhatkor Turowa-Wolska felé menetelt. Svejek egész hátul baktatott a század törzsével és a szanitécekkal. Lukás főhadnagy állandóan végiglovagolt az egész kolonne mellett, miközben minduntalan visszanyargalt, részint azért, hogy Dub hadnagy állapotról informálódjon, aki egy kis kocsin vitorlavászonnal betakarva utazott ismeretlen jövője új hőstettei felé, részint, hogy Svejekkel eldiskurálja az út unalmát. Ez türelmesen cipelte bornyúját és fegyverét és Vanek őrmesterrel arról diskurált, hogy évek előtt a hadgyakorlaton Veliki Mezerics mellett milyen kellemes marsolás esett.

– Az éppen olyan vidék volt, mint ez itten, csak éppen hogy nem voltunk olyan feldmészig kiagyusztírozva, mint most, mert mi akkor nem tudtuk, mi az a tartalék konzerv és ha egy konzervát faszoltunk, azt mindjárt az első szálláson felzabáltuk és helyette egy téglát tet-

tünk a borjúba. Egy faluban aztán felülvizsgálatra került a sor, az összes téglát eldobatták velünk és az olyan sok volt, hogy abból ott valaki családi házat építhetett magának.

Kicsit későbben Svejek Lukás főhadnagy lova mellett marsolt igen strammul és a tábori postáról beszélt:

– Nagyon szép beszéd volt, és az is nagyon szép, ha valaki a harc-téren kedves levelet kap. De én, amikor évekkal ezelőtt Budweiszban szolgáltam, a kaszárnýába csak egy levelet kaptam, de ezt megtartottam.

Svejek piszkos tárcájából zsírpecsétetes levelet húzott elő, és mialatt igyekezett lépést tartani Lukás főhadnagy lovával, mely mérsékelt ügetésbe kezdett, hangosan olvasta:

– „Te alávaló bitang, te gyilkos, te semmiházi! Kris káplár Prágába jött szabadságra és »Kocan«-nál táncoltam vele és ő mondotta nekem, hogy te Budweiszban, a »Zöld Békában« valami buta libával táncoltál és hogy már egész elhagytál engemet és hogy tudd eztet mind a budikában írom a lyuk mellett a deszkán, köztünk mindennek vége. A te volt Bocénád. Hogy el ne felejtsem, a káplár majd jól megszekeröz téged, én kértem rá. És hogy még el ne felejtsem, te nem fogsz az élők sorában találni engem, ha hazagyössz szabadságra.”

– Magától értetődő – folytatta Svejek, mérsékelten ügetve –, hogy amikor szabadságra jöttem, az élők között volt és még hozzá milyen élők között. „Kocán”-nál találtam, két katonával és az egyik olyan élénk volt közülük, hogy egész nyilvánosan a blúzába nyúlt, mintha – megkövetem a főhadnagy urat – szűzi ártatlanságát akarta volna elvenni, mint azt a Venceslava Luzicka mondta, vagy hasonlóan, mikor egy fiatal lány, olyan tizenhatéves forma, egyszer a tánciskolában hangoz sírás közt egy gimnazistának azt mondotta, mert az megcsípte a karját: „Uram, ön tönkretette szűzi ártatlanságom”. Persze mindenki nevetett és az anyja, aki ott vigyázott rá, a „bezeda”* alatt kivitte a folyosóra és a buta csitrit jól nyakonteremtette. Én, főhadnagy úr, mégis

* *Cseh nemzeti tánc.*

csak arra a meggyőződésre jutottam, hogy a falusi lányok mégis csak becsületesebbek, mint azok a mindenféle városi kisasszonyok, akik a táncórára járnak. Mikor évek előtt Mnisekben voltam gyakorlaton, Kninbe mentem táncolni és ott megismerkedtem egy bizonyos Veklov Karolával, de valami nagyon nem tetszettem neki. Egyszer, vasárnap este elkísértem a tó partjára, leültünk a töltésre és mikor a nap lement, megkérdeztem tőle, hogy szeret-e engem. Főhadnagy úrnak alássan jelentem, olyan enyhe volt a lég, minden madár énekelt és ő meg borzasztóan nevetve felelte: „Úgy szeretlek, mintha egy tövis ment volna a fenekembe, hiszen te hülye vagy.” És én tényleg hülye voltam, olyan rettenetesen hülye, hogy én vele – főhadnagy úrnak alássan jelentem – mikor a földek között, a magas gabona között, elhagyott helyeken sétáltam, le se telepedtem vele és csak isten áldását mutogattam neki és én idióta, csak mondom ennek a parasztlánynak, hogy ez rozs, ez meg árpa, ez meg zab itten.

És mintegy e szavak bizonyosságaképpen a század elején felhangzott a katonák nótája, az a nóta, melynek hangjai mellett a cseh regimentek annak idején Solferinóhoz vonultak, hogy vérüket Ausztriáért hullassák:

Szól a déli harangszó,
Ring a fodros viganó,
Zupajdija, zupajda,
Tedd a földre, arra jó...

Mire a többiek is rázendítettek:

Tedd a földre, arra jó,
Hív a tarka viganó.
Add a csókot párosan,
Cuppanósan, pirosan,
Zupajdija, zupajda,
Ne félj, nem hozlak bajba,
Ring a fodros viganó,
Tedd a földre, arra jó, arra jó...

Azután a németek gyűjtöttak rá ugyanyerre a nótára, csak német nyelven.

Régi katonadal ez, melyet talán már a napóleoni háborúk alatt énekeltek a katonaság mindenféle nyelven. Most felhangzott itt a galíciái síkságon a turova-volskai poros úton, melynek mind a két oldalán egészen a déli zöld dombokig, pusztult a termés a lovak patái alatt és ezer és ezer katonacsizma nyomán.

– Így jártak a földek is egyszer a manőveren Pisek mellett – kezdte mondókáját Svejek, körülnézve. – Egy főherceg úr volt ott velünk, az egy olyan igazságos úr volt, hogy mikor vezérkarával stratégiai okokból átlovagolt a gabonán, a szárnysegéde mindjárt felbecsülte a károkat. Egy bizonyos Picha nevű paraszt nem örült a látogatásnak és nem fogadta el a kincstártól az öt hold eltaposott gabonájáért járó tizennyolc korona kártérítést, hanem, főhadnagy úr kérem, pörösködni akart és ezért aztán kapott is tizennyolc hónapot.

– Úgy gondolom, főhadnagy úr, hogy inkább örülnie kellett volna, hogy valaki az uralkodó házból a birtokán meglátogatta. Egy másik paraszt, aki műveltebb nála, a lányait mind fehérbe öltöztette volna, mint a nyoszolyólányokat, csokrot adott volna a kezükbe és fölállította volna őket a földjén és mindegyiknek üdvözlőnie kellett volna a hatalmas urat, mint ahogy Indiáról olvastam, ahol az alattvalók valami uralkodó elefántjával tapostatták el magukat.

– Miket beszél maga, Svejek? – kiáltotta Lukás főhadnagy a lóról.

– Főhadnagy úrnak állassan jelentem, hogy én azt az elefántot gondolom, amelyik az uralkodót vitte, akiről azt olvastam.

– Azt meg kell adni magának, Svejek, hogy jól ki tud mindent magyarázni – mondta Lukás főhadnagy és előrelovagolt. Ott a mars-kolonne erősen bomladozóban volt. Szokatlan volt a menetelés a vasúti utazás után és a teljes felszerelés súlya alatt mindnyájuknak megfájdult a háta és mindenki úgy igyekezett segíteni magán, ahogy tudott. Egyik oldalról a másikra tették át a fegyvert, a többség pedig már nem is a vállán vitte, hanem keresztben, a hátára vetve, mint valami gereblyét vagy vasvillát. Egyesek úgy gondolták, hogy kényelme-

sebb az árokban vagy a mesgyén menni, ahol a föld mégis puhább volt, mint a poros országúton.

Legtöbben csüggedt fővel bandukoltak és mindnyájukat szomjúság kínozza, mert jóllehet a nap már leszállt, olyan fullasztó hőség uralkodott, akár délben, és egy korty víz se kotyogott már a kulacsokban. Ez volt az első nap, amikor meneteltek és ez a szokatlan állapot, ami különben csak ígérete volt még nagyobb szenvedéseknek, mindnyájukat elgyöngítette és elkábította. Abbahagyták a dalolást és azt számígtatták, milyen messze lehet még Turova-Volska, ahol biztosra vették, hogy megszállnak. Egyesek leültek egy kis időre az árokba és hogy ne tűnjenek fáradtagnak, kifűzték a cipőjüket. Azt a hitet próbálták így kelteni, hogy a kapcájuk gyűrődött össze és csak azt hozzák rendbe, hogy a további menetelésben ne nyomja őket. Mások megint rövidebbre vették vagy kiengedték a fegyver szíját, vagy kinyitották a hátizsákjukat és abban kotorásztak, azzal áztatva magukat, hogy ez a jobb tehermegosztásért történik, nehogy a szíj az egyik vagy a másik vállat jobban lehúzza. Ha Lukás főhadnagy feléjük közeledett, felállottak és jelentették, hogy valami nyomja vagy feltartja őket. Legtöbbször azonban már a szakaszvezetők és kadettek, ha a távolból megpillantották Lukás lovát, felhajsolták őket.

Ha Lukás főhadnagy odaért, barátságosan biztatta őket, hogy keljenek föl, Turova-Volska már csak három kilométerre van és ott megpihennek.

Közben Dub hadnagy felriadt a kétkerekű szanitéckocsi szakadatlan rázásától. Nem jött teljesen magához, de mégis fel tudott emelkedni és a század törzséhez tartozókat magához szólongatta, akik könnyedén mozogtak, mert mindnyájan, Balountól kezdve egész Chodounszyig, hátizsákjaikat a kocsira pakkolták. Csak Svejek lépkedett bátran, hátán a zsákkal és fegyverét dragonyos módra, keresztbe vetve, pipázott és énekelt:

Mikor masíroztunk talián határra,
Sírva borult a lány a baka vállára...

Ötszáz lépésre Dub hadnagy előtt a porfelhőből katonák alakja bukkant ki. Dub, akinek lelkesedése újra visszatért, kidugta fejét a kocsiból és elkezdett a porfelhő felé kiáltozni:

– Katonák! A ti felemelő feladatotok nehéz! Fáradságos menetelés, mindenféle nélkülözés, a megerőltetés minden fajtája áll előttetek. De én föltétlen megbízok a ti kitartástokban és szilárd akaratokban.

– Rőfögj, vadkan – költötte hozzá Svejik. Dub hadnagy folytatta:

– Előttetek, katonák, nincs áthághatatlan akadály. Még egyszer, katonák, ismétlem nektek: nem könnyű győzelemhez vezetlek benneteket. Kemény dió lesz számotokra, de majd föltöritek! A történelem nem fog elfelejtkezni rólatok.

– S aki ezt hallja, okádni fog – verselt tovább Svejik.

És mintha Dub hadnagy ezt meghallotta volna, lehajtott fejjel, az út porába hányni kezdett. Mikor eleget okádott, még azt kiáltotta: „Előre katonák!” – és újra visszahanyatlott Chodounszyk telefonista hátizsákjára, és egész Turova-Volskáig aludt, ahol Lukás főhadnagy parancsára kiszedték a kocsiból és lábraelállították. Sokáig tartott, míg Dub hadnagy, Lukás főhadnaggal való hosszú és nehéz tárgyalások után, annyira összeszedte magát, hogy végtére is kijelenthette:

– Logikusan megállapítva, ostobaságot cselekedtem...

Mindenesetre még nem volt teljesen magánál, mert mielőtt a szakaszához ment volna, így szólt Lukás főhadnaghoz:

– Maga még nem ismer engem, de ha egyszer megismer...

– Na, arról, amit véghez vitt, Svejik informálhatja.

Dub hadnagy tehát, mielőtt szakaszához ment volna, megkereste Svejiket, akit Baloun és Vanek számvivő őrmester társaságában talált meg.

Baloun éppen arról beszélt, hogy ő otthon a malmában mindig egy üveg sört hűtött a kútban. A sör olyan hideg volt, hogy a fogai egész elvástak tőle. Más malmokban az ilyen sört kvarglihoz és vajhoz itták, ő azonban szörnyű falánkságában, amiért most bünteti az isten, még hatalmas darab húst is elnyelt utána. Most aztán az isten a turova-

volskai kutak bűdös, meleg vizével sújtja, amibe koleraveszedelem miatt még citromsavat kell önteni, amit épp az előbb osztottak ki közöttük, amikor csapatosan a kútra mentek. Baloun azt véleményezte, hogy a citromsav kiosztása valószínűleg a legénység kiéheztetését szolgálja. Igaz, hogy Sanokban eléggé jóllakott és hogy Lukás főhadnagy a fele porció borjúsültet – amit a dandártól küldtek át –, neki hagyta, de bizony mégis azt gondolta, hogy itt megállanak, itt töltik az éjszakát, de előbb főzni fognak. Már szinte biztos volt ebben, mikor látta, hogy a szakácsok vizet mernek az üstökbe. Mindjárt meg is érdeklődte a konyhánál, hogy mi készül. Ott azt a választ kapta, hogy egyelőre vízfordásra szól a parancs. Lehet, hogy később elrendelik a víz kiöntését.

Ebben a pillanatban közeledett Dub hadnagy, aki igen bizonytalan lévén saját magában, megkérdezte:

– Társalogtok?

– Társalgunk – felelte Svejek mindnyájuk nevében –, nálunk a társalgás éppen tetőpontjára hágott. Egyáltalában az a legjobb: jól társalogni. Most éppen a citromsav felett társalgunk. Társalgás nélkül a katona el sem lehet, ily módon legjobban elfelejti a különböző fáradalmakat.

Dub hadnagy elhívta Svejket: kérdezni akar tőle valamit. Mikor kissé eltávolodtak, Dub hadnagy nagyon bizonytalan hangon megkérdezte: – Rólam beszéltek?

– Semmiesetre se, hadnagy úr, csak citromsavról és füstölthúsról.

– Lukás főhadnagy azt mondja, hogy valószínűleg csináltam valamit és hogy maga erről nagyon jól informálva van, Svejek.

Svejek komoly hangsúllyal mondta:

– Semmit sem csinált a hadnagy úr, mindössze egy nyilvános házban méltóztatott lenni. De ez valószínűleg tévedésből eredt. A Pimp-ra bádogost a kecskepiacról is mindig ott keresték olyankor, amikor a városba ment bádogot venni és mindig ilyen lokálokban találtak rá, vagy a „Suhá”-nál, vagy a „Dvorzsák”-nál, épp úgy, ahogy én megtaláltam önt. Lent volt egy kávéház és fenn voltak a nők. A hadnagy úr

bizonyára tévedésben volt afelől, hogy hol is van tulajdonképpen, mert igen nagy volt a hőség és ha valaki nincs italhoz szokva, akkor ilyen forróságban még a közönséges rumtól is könnyen becsíp, hát még, mint a hadnagy úr, a borovicskától. Én tehát parancsot kaptam, hogy mielőtt odébb vonulunk, adjak át a hadnagy úrnak egy meghívást a tanácskozóra és én meg is találtam magát, fönna a lánynál. A hőségtől és a borovicskától nem tetszett engem megismerni és levetkőzve tetszett a díványon feküdni. Nem tetszett ott semmit csinálni, még annyit sem szólt a hadnagy úr, hogy: „Maga még nem ismer engem”, na de ilyesmi mindenkivel megeshet, mikor nagy hőség van. Néhányan rettenetesen szenvednek tőle, mások meg kicsit megkerülnék... Ha hadnagy úr ismerte volna az öreg Vejvodát Vrsovicról, aki elhatározta magában, hogy semmi olyat nem fog inni, amitől berúghatna. Így még egy utolsó stampedlit ivott és elment hazulról, hogy alkoholmentes italokat kerítsen.

– Miért meséli ezt nekem? – kiáltotta Dub hadnagy, aki ettől a beszédétől teljesen kijózanodott.

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, ez ugyan nem tartozik össze, de ha már éppen beszélgetünk...

Dub hadnagynak most eszébe jutott, hogy Svejek megint megsértette és mivel éppen teljesen öntudatnál volt, rákiáltott Svejkre:

– Még majd megismersz engem! Hogyan állsz?

– Jelentem alássan, szabálytalanul állok. Nem ütöttem össze a bokámat. De mindjárt megteszem.

Svejek megint a leggyönyörűbb „vigyázz”-állásba vetette magát.

Dub hadnagy arra gondolt, hogy mit mondhatna még, de a végén csak ennyit szólt:

– Vigyázz magadra, hogy utoljára mondtam ezt neked. – És még utánatette, szavajárását megváltoztatva: – Még nem ismeresz engem, de én tudom, hogy te ki vagy!

Mikor a hadnagy otthagya Svejket, katzenjammerjában azt gondolta: „Tán jobban hatott volna rá, ha azt mondom neki: Már régen ismerlek a rossz oldaladról, te léhűtő!”

Aztán Dub hadnagy Kunnert hívatta és megparancsolta neki, hogy kerítsen egy korsó vizet.

Kunner becsületére legyen mondva, hogy Turova-Volskán soká ke-reste a korsót és a vizet.

Végre sikerült neki a tisztelendő úrtól egy korsót lopni, melyet egy bedeszkHzzott kútból telemerített vízzel. Ehhez néhány deszkát fel kellett szakítania, mert a kutat ugyancsak elzárták, tekintve, hogy a vize tífuszgyanús volt.

Dub hadnagy azonban minden különösebb következmény nélkül kiitta az egész korsót, amivel bebizonyította a régi közmondást: „Csa-lánba nem üt a menykő!”

*

Mindnyájan nagyon tévedtek, ha azt hitték, hogy Turova-Volskán töl-tik az éjszakát.

Lukás főhadnagy maga köré gyűjtötte Chodounszy telefonistát, Vanek számvivő őrmestert, Svejik századordonáncot és Balount. A pa-rancs egyszerű volt: „Az egész legénység felszerelését a szanitéceknél hagyja és egy mezei úton azonnal Polanecbe és onnan a patak mel-lett, délnyugati irányban, Liskoviecbe vonul.”

„Svejik, Vanek és Chodounszy a kvártélymesterek. Éjszakai szál-lásról kell gondoskodniok a század számára, mely őket egy, legfeljebb másfél óra múlva követni fogja. Balounnak ott, ahol majd Lukás fő-hadnagy megszáll, egy ludat kell süttetni és mindhármójuknak vi-gyázni kell Balounra, nehogy megegye a felét. Azonkívül Svejik és Va-nek egy disznót* vásárol a század számára. Éjszaka gulyást kell főzni. A legénység szállása rendes legyen, a tetves kunyhókat mellőzzék, hogy az emberek rendesen kipihenhessék magukat, mert a század reggel fél hétkor tovább vonul Krosienkán át Starazolba.”

A zászlóalj már nem volt szegény többé. A brigád gazdasági hiva-tala Sanokban már előleget adott a vágóhídhöz. A század kasszájában

* E ponton a szövegben némi ellentmondás érződik: a gulyást nem disznóból főzik – és a későbbiekben nem is disznót, hanem tehenet vásárolnak hozzá.

több mint százezer korona volt, és Vanek számvivő őrmester parancsot kapott, hogyha helyben lesznek – tehát a lövészárokban –, a halál előtt a századnak elszámoljon és a legénységnek kifizesse a járandóságokat az elmaradt menázsikért és prófuntokért.

*

Átkozott ronda marsa volt annak a négynek, kiknek az éjszakai kvártélyt kellett előkészíteni a 11. század számára és akik a sötétség beálltával a patak túlsó partján a Liskovichoz vezető erdei útra tértek.

Balounnak, aki először életében került olyan helyzetbe, mely az ismeretlen felé vitte és aki előtt mindez – a sötétség és a kvártélycsinálás – borzasztó titokzatosnak tűnt, hirtelen az a rettenetes gyanúja támadt, hogy ez a menetelés talán nem is olyan veszélytelen dolog.

– Bajtársaim – suttozta, mialatt a parti úton botladozott –, bennünket feláldoztak.

– Hogyan? – förmedt rá Svejek halkán.

– Bajtársaim, ne ordítsunk úgy – könyörgött Baloun –, szinte a háttamban érzem, hogy meghallanak bennünket és rögtön megindítják ránk a tüzelést. Tudom, bennünket azért küldtek előre, hogy kitapasztaljuk, van-e ellenség a közelben és ha lövöldözést hallanak, úgy mindjárt tudják, hogy nem lehet tovább menni. Bajtársak, mi földérintő járőr vagyunk, ahogy azt Terna káplár tanította.

– Úgy menj te előre – mondta Svejek –, mi meg majd szépen mögötted megyünk, hogy idejében „nieder”-t csinálhassunk. Te aztán katona vagy! Attól fél, hogy lőni fognak rá. Épp ennek kell minden katonának nagyon örülnie, mert mentül többet lőnek rá, annál inkább fognak az ellenség muníciókészletei. Ezt minden katonának tudnia kell. Minden lövés, amit egy ellenséges katona rád süt, fogyasztja annak harci erejét. És amellet ő örül is ennek, mert így legalább a patronjaitól megszabadul és könnyebben tud szaladni.

Baloun mélyen fölsóhajtott:

– De nekem odahaza gazdaságom van.

– Füttyülj a gazdaságodra – tanácsolta Svejks –, ess el inkább a mi császárukért. Hát nem erre tanítottak a katonaságnál?

– Csak épp, hogy említették – felelte az együgyű Baloun. – Bennünket azonnal a gyakorlótérre vezettek és aztán nem hallottam többé ilyesmiről, mert tisztiszolga lettem. Ha legalább jobban kosztolna bennünket a császár...

– Átkozottul falánk disznó vagy. A katonát ütközet előtt egyáltalán nem szabad etetni. Ezt már évek előtt, még az iskolában tanította nekünk az Untergriez kapitány. Ez mindig azt mondta nekünk: „Ti bűdös fickók, ha egyszer háború lesz és ti ütközetbe mentek, nehogy telezabáljátok magatokat előtte. Aki telezabálja magát és egy lövést kap a hasába, az már kész... mert minden leves és minden prófunt egy ilyen lövés után kifolyik a belekből és egy ilyen katona rögtön gyulladást kap és akkor kész. Ha ellenben a gyomrában nincsen semmi, akkor az egész lövés csak egy vicc a számára, annyi, mintha felszúrnák egy pattanását.

– Én nagyon gyorsan emészték – mondta Baloun. – Nálam nem marad a gyomorban semmi. Ha kívánod, felfalok egy egész tál káposztát disznóhússal és gombóccal, és pajtásom, egy félóra múlva nem szarok ki többet belőle, mint három leveseskanállal, a többi mind elvész bennem. Némely ember például azt mondja, ha gombát eszik, az úgy megy ki belőle, ahogy megette, úgy hogy csak meg kell mosni őket és savanyú szószban újra megfőzni, de nálam az egész másképp van. Ha akarod, megeszem annyi gombát, hogy más megpukkadna tőle és aztán ha az árnyékszékre megyek, épp hogy kidurranatok neked egy kis sárga kakát, olyat, mint egy gyereké, a többi mind elvész bennem.

– Bennem – közölte tovább Svejkkal bizalmasan Baloun – minden feloldódik, még a halszállkák, még a szilvamagok is. Egyszer direkt megszámláltam: megettem hetven szilvágombócot és mikor rájött a nagyszükség, hátramentem a pajta mögé és egy fával szétkotortam az egészset és a magokat különválasztottam és megszámláltam. Hetven magból több, mint a fele elmállott bennem.

Baloun száját halk, nyújtott sóhaj remegtette meg:

– Az én öregem szilvágombócot mindig krumplistésztából csinált és egy kis kvárglit adott hozzá, hogy kiadósabb legyen. Aztán ő jobb szerette mákkal beszórva, én viszont jobb szerettem kvárglival és egyszer föl is pofoztam ezért... Bizony, nem becsültem meg eléggé a családi boldogságot.

Baloun magába merült, csámcsogott, nyelt egyet és szomorúan és szelíden mondta:

– Tudjátok, bajtársak, most, amikor semmi enivalóm nincs, most úgy tűnik, hogy az asszonynak mégis igaza volt, hogy tulajdonképpen jobb volt mákkal! De akkor nekem úgy jött elő, hogy a mák a fogamba megy és most aszondom, bár a fogamba menne... Az asszonynak sok veszekedése volt velem. Hányszor sírt, mert azt akartam, hogy több majoránnát tegyen a májashurkába és ilyenkor mindig lekentem neki egy párat. Egyszer úgy elláttam a baját, hogy két napig nyomta az ágyat, mert nem akart nekem pulykát ölni, hogy aszondja elég egy tyúk is.

– Igen, bajtársak – sírta el magát Baloun –, ha most májashurkát ehetnék, akár majoránna nélkül is, vagy tyúkot... Szereted a kapor-mártást? Látod, amiatt is milyen lárma volt és ma meginnám, akár a kávé.

Baloun lassan egész elfelejtette a képzelt veszedelmeket és már Liskovice felé jártak és az éjszaka csöndjében még mindig szakadatlanul mesélte, hogy milyen ételeket nem tudott azelőtt megbecsülni, amiket most mind megenne. Szemei egész belefátyolosodtak a felsorolásba.

Háta mögött Chodounszy telefonista lépkedett Vanek számvivő őrmesterrel.

Chodounszy azt magyarázta Vaneknek, hogy szerinte a világháború nagy baromság. A legrosszabb az egészben az, hogy ha valahol a telefonvezeték elszakad, az éjszaka folyamán ki kell javítani és még ennél is rosszabb, hogy az ellenség a reflektoraival azonnal megtalálja azt, aki ezeket a bűdös drótokat reparálja és az egész tüzérség

mindjárt rázúdul arra az egyszál emberre, míg a régebbi háborúban nem voltak reflektorok.

Lenn a faluban, ahol éjszakai szállást kellett találniok a legénység számára, minden sötét volt és az összes kutyák ugatni kezdtek, ami a társaságot arra indította, hogy megállva, azon tanakodjanak, mi-ként intézhetik el e bestiákat.

– Mi lenne, ha visszatérnénk? – suttogta Baloun.

A kutyák egyre jobban ugattak, míg végre délfelől, a folyón túl, Krostiencében és néhány más faluban is rákezdtek. Svejki belekiáltott az éjszakába:

– Hallgattok rögtön!... kuss!... kuss! – éppen úgy, mint régen, mikor még kutyákkal kereskedett.

A kutyák még jobban ugattak, úgy, hogy Vanek őrmester odaszólt Svejki-knek:

– Ne ordítson a kutyákra, Svejki, még egész Galíciát ugatásba hozza.

Bementek a faluba, miután Svejki kitanította őket, hogy a kutyák az éjszakai sötétjében félnek az égő cigaretta parazsától. Szerencsétlenségükre egyikük sem cigarettázott, így Svejki tanácsának semmi pozitív előnyét nem vették. De hamarosan kisült, hogy a kutyák örömben ugattak. Megszerették az átvonuló katonaságot, amely mindig meg-etette őket.

Már messziről megéreztek, hogy olyanok közelednek, kiknek nyomán csontok és lóhullák maradnak. Hirtelen, mintha a földből pattantak volna, négy kutya vette körül Svejket, nagy farkcsóválások közben.

Svejki megsimogatta, megveregette őket a sötétben és beszélt hozzájuk, mint a gyermekekhez:

– Na lám, itt vagyunk, papálni és aluszkálni jöttünk hozzátok, majd kaptok csontocskákat és holnap reggel elmegyünk az ellenség után.

A falu kunyhóiban kigyúltak a mécsesek. Mikor az első házba be-zörögtek, hogy a falu bírása után tudakozódnak, rikácsoló asszonyi hang, mely lengyel se volt, de ukrainai se volt, felelte nekik, hogy a férje a háborúban van, gyermekei himlősek, a moszkvaiak már min-dent elrekviráltak és a férje, mielőtt hadbavonult, megtiltotta neki,

hogy bárkinek is éjszaka ajtót nyisson. Csak mikor azok négyen, azaz az érveléssel, hogy kvártélycsinálók, az ajtónak estek, nyitotta ki azt egy ismeretlen kéz. Beléptük után világosodott ki, hogy épp a bírónál zörgettek és az hiába igyekezett Svejknak bebizonyítani, hogy nem ő utánozta a rikácsoló női hangot. Azzal mentegetőzött, hogy kinn aludt a szénán és a felesége nem tudja, mit beszél, ha hirtelen felébresztik álmából. Ami az éjszakai szállást illeti az egész század számára, a falu olyan kicsi, hogy egy katona se fér el benne. Egyáltalán nincsen hálóhely benne. Vásárolni sem lehet semmit, a moszkvaiak mindent elrekviráltak.

A nagyságos urak beleegyezésével elvezetné őket Krozienkába, ott nagy majorságok vannak, mindössze háromnegyedórányira van innen, sok hely van ottan, minden katona számára jut majd báránybőr-bunda takarónak, annyi ott a tehén, hogy köcsög tejet ihat minden katona, igen jó az ivóvíz, a tiszt urak megszállhatnak a kastélyban... de itt Liskovecben? Itt más sincs, mint rüh, tetű meg nyomorúság. Neki magának is öt tehene volt, de az oroszok mindent elrekviráltak, úgy, hogy ő maga is Krozienkából hordja a tejet beteg gyermekeinek.

Ennek mintegy bizonyítékául kihallatszott istállójából a tehének bőgése, miket egy asszonyi hang igyekezett elcsendesíteni, mialatt a kolerát kívánta csontjaikba.

A bírót azonban az sem zavarta meg és tovább folytatta, mialatt csizmát húzott:

– Az egyetlen tehén az egész faluban Vojcsik szomszédé, amit éppen most méltóztattak bőgni hallani a nagyságos urak. Egy félénk, beteg tehén. A moszkvaiak elvették a borját. Azóta nem ad több tejet, de a gazdájának nincs szíve levágni, abban reménykedik, hogy a boldogságos szűz majd megsegíti őket.

Mialatt ezeket mondotta, magárahúzta báránybőr subáját:

– Háromnegyed órára sincs ide Krozienka, vagy mit is beszélek én, vén bűnös, nincs az félóra se. Ismerek egy utat, a patakon keresztül, a nyírfaerdőn át, az öreg tölgy mellett... Nagy falu az és olyan vodkájuk van...

– Menjünk, drága uraim, ne vesztegessük az időt, a mi nagyszerű hadseregünk dicsőséges katonái megérdemlik, hogy alaposan kipihenjék magukat. A császári és királyi hős katona urak, akik a moszkvaiak ellen küzdenek, rendes, tiszta ágyat kell kapjanak... Nálunk meg csak tetvet, rühöt, himlőt meg kolerát kaphatnak. Tegnap ebben az elátkozott faluban, három fiú megfeketedett a kolerától. A fenséges úristen megátkozta Liskovicet.

Ebben a pillanatban Svejik méltósággteljesen intett a kezével.

– Nagyságos uraim – szólalt meg, a bíró hangját utánozva –, egyszer azt olvastam egy könyvben, hogy a svéd háború alatt egy polgármester ki akarta játszani a kvártélycsinálókat és ezért fölakasztották egy fára. Aztán ma nekem egy lengyel káplár azt mesélte, hogy amikor a kvártélycsinálók megjelennek, a polgármesternek össze kell hívni a falutanács tagjait és aztán mi velük megyünk a házakba és egyszerűen csak ennyit mondunk: „Itt hárman alszanak, itt négyen, a tiszt urak a plébánián alszanak és egy félórán belül mindennek így kell lennie.”

– Nagyságos uram – fordult most a bíróhoz Svejik –, hol van itt a legközelebbi fa?

A bíró nem értette meg e szót, hogy „fa”, mire Svejik elmagyarázta neki, hogy lehet az nyírfa, tölgy, körte- vagy almafa, röviden szólva, minden lehet, aminek erős ágai vannak. A bíró megint nem értette, hogy miről van szó, de mikor a gyümölcsfákra került a sor, nagyon megijedt, mert éppen cseresznyeérés ideje volt és azt mondta, hogy ilyesmiről nem tud semmit, az ő háza előtt tölgyfa áll.

– Jól van – mondotta Svejik, mialatt kezével az akasztás nemzetközi mozdulatát utánozta –, a házad előtt fogunk felakasztani, mert neked tudnod kell, hogy háború van és mi parancsot kaptunk, hogy itt aludjunk és nem valami Krozienkában. Te nem fogsz a mi stratégiai terveinken változtatni, vagy felakasztunk, mint ahogy abban a könyvben van megírva a svéd háborúról. – Ilyen eset történt egyszer, uraim, a manővereknél. Nagy...

Ebben a pillanatban Svejik beszédét félbeszakította Vanek őrmester:

– Azt majd később mondja el, Svejek – és a bíróhoz fordulva:

– Na most aztán lássuk a kvártélyt!

A bíró reszketni és dadogni kezdett, hogy ő csak jót akart a nagyságos uraknak, de ha nem megy másképp, esetleg mégis akad a faluban valami, ami az urakat ki fogja elégíteni; azonnal lámpáért megy.

Mikor a szobát elhagyta, melyet egy szentkép alatt égő kis petróleumlámpa csak igen gyéren világított meg, Chodounszyk hirtelen felkiáltott:

– Hát Baloun hova lett?

De még mielőtt rendesen körülnézhetek volna, halkán kinyílt az ajtó a tűzhely mellett, mely valahová kifelé nyílt és Baloun bújt be rajta. Óvatosan körülmélt a bíró után, aztán szuszogva, mintha irtó náthával küzdene, megszólalt:

– A kamrában voltam, valamibe belemarkoltam és a számba tettem és most beleragadt. Se nem édes, se nem sós, kenyértészta lesz.

Vanek számvivő őrmester az arcába világított villanylámpájával és mindnyájan megállapították, hogy még soha ilyen maszatos osztrák katonát nem láttak. Aztán nagyon megijedtek, mert Baloun zubbonya elől úgy felpuffadt, mintha a terhesség utolsó stádiumában volna.

– Mi történt veled, Baloun? – kérdezte Svejek részvétellel, mialatt a felfújót hasat megbökte.

– Ezek uborkák – hörögte Baloun, ki a kenyértésztát se lenyelni, se kiköpní nem tudta –, ezek kovászos uborkák. Hármát megettem, a többit elhoztam nektek.

Baloun egymásután előkotorta az uborkákat és elosztotta őket.

De a küszöbön ott állott a bíró, lámpással a kezében. Mikor e jeletet meglátta, keresztet vetett és felnyögött:

– A moszkvaiak rekviráltak, most meg a mieink lopnak.

Megindultak a falu felé, egy csapat kutyától követve, melyek leginkább Balount környékezték meg, zsebe felé kapkodva, ahová egy darab szalonnát dugott, melyet szintén a kamrában zsákmányolt és amit falánkságában, áruló módon eltitkolt társai elől.

– Miért szaladnak a kutyák utánad? – tudakozódott Svejek.

Baloun csak hosszabb gondolkozás után felelt:

– A jó embert érzik meg bennem.

*

Kvártélycsináló körútjukban megállapíthatták, hogy Liskoviec jó nagy falu, melyet azonban a háborús összevisszaság ugyancsak kisajtol. Nem égették ugyan fel, a háborús felek szinte csodamódra kihagyták minden hadászati tevékenységből, de éppen ezért felvehette a környék elpusztított falvainak, Sirov, Glabov és Holubkának lakosságát.

Némely kunyhóban nyolc család is szorongott, a legnagyobb nyomorban. Utolsó menedékhelyük volt e falu, miután a háború mindenből kifosztotta őket, átrohant rajtuk e kor, mint valami vad folyam áradása.

A századot a falu másik végén, egy puszta pálinkafőzőbe helyezték el, ahol egy félszakasz az erjesztőkamrában kapott helyet, míg a többieket tizenként azokban a gazdag parasztházakban kvártélyozták el, melyek nem adtak menedéket a hajléktalanná vált koldusoknak.

A század törzse, az összes tisztekkel, Vanek őrmesterrel, a tisztiszolgákkal, telefonistákkal, szanitécokkal, szakácsokkal és Svejkkal a plébánián szállt meg, ahol hely volt elég, mivel a főtisztelendő úr sem adott menedéket a környék egyetlen tönkretett családjának sem.

A pap magas, sovány öreg úr volt, zsíros és kopott. Az apja az oroszok elleni gyűlöletben nevelte. És ez a gyűlölet teljesen elfoszlott, mikor az oroszok visszavonultak és bevonult az osztrák katonaság, mely összes libáit és tyúkjait felfalta, amiket a nála lakó boglyas kózákok az orosz megszállás alatt érintetlenül meghagytak. Mikor aztán magyarok jöttek a faluba, akik kiszedték kaptáraiból a mézet, haragja az osztrák hadsereg iránt egyáltalán nem csökkent. Most gyűlöletes tekintettel ismételte éjszakai vendégei előtt, vállát vonogatva:

– Semmim sincs. Koldussá lettem. Egy darab kenyeret sem találnak a házamban, uraim.

Mindannyiuk közül ez leginkább Balount érintette, kinek ennyi nyomor láttán szinte könnyek gyűltek a szemébe. A fejében valahogy

egy sült malac ködös képe kísértett, melynek bőre ropogott és illatozott, mint a marcipán. Most a tisztelendő úr konyhájában kuksolt, elszundítva. Időről-időre benézett egy hosszúranyúlt fiatal fickó – a pap szolgálja és szakácsnéja egyszemélyben – aki a gazdájától azt a szigorú utasítást kapta, hogy mindenre nagyon vigyázzon, nehogy ellopjanak valamit.

Baloun a konyhában semmit sem talált, kivéve a sótartó mellett, papírba csavarva egy kis köménymagot. A nyelvére öntötte és ennek aromája idézte föl benne a sült malac ízét.

A kis pálinkafőző udvarán, a plébánia hátamögött, a tábori konyha üstjei alatt már lobogtak a tüzek, forrott a víz – és a vízben nem főtt semmi.

A számvivő őrmester és a szakács beszaladgálták az egész falut. Egy disznót akartak venni, de hiába. Mindenütt ugyanazt a választ kapták: „A moszkvaiak mindent elrekviráltak és felfaltak.”

Fölébresztették a zsidó kocsmárost is. Az a pájeszeit tépte és jajgatott, mert semmivel sem képes szolgálni a katona uraknak. A végén rájuk tukmált egy öreg, száz esztendőös tehenet, valami sovány dögöt, amin nem volt más, mint csont és bőr. Horribilis pénzt akart érte. A szakállát tépve bizonygatta, hogy egész Galíciában – nem, egész Ausztriában, sőt Németországban és Európában, sőt az egész világon nincs még egy ilyen tehén. Amellett azt nyögte, nyafogta és zokogta, hogy ez a legkövérebb tehén, amely valaha Jehova parancsára e világra született. Megesküdött az összes prófétákra, hogy még Volocsiskából is eljönnek az emberek, hogy megbámulják ezt a tehenet, hogy az egész környék úgy beszél erről a tehenről, mint valami csodáról, hogy ez nem is tehén már, hanem valami zaftos bivaly. A végén letérdelt elébük és sorba átölelve térdeiket, ordította:

– Vájjatok le inkább engem, szegény öreg zsidót, de vigyétek magatokkal a tehenet.

Annyira összezavarta Vanekéket rikácsolásával, hogy végre is ezt a dögöt, melytől minden mészáros undorodott volna, a tábori konyhához cipelték. Mikor már a pénz is a zsebében volt, még mindig sírt és

jajgatott, hogy teljesen tönkre ment, hogy koldussá tette magát, mikor ilyen nagyszerű tehenet, ilyen semmi pénzért eladott. Könyörgött, hogy akasszák fel, amiért öreg fejjel ilyen bolondságot csinált, ami miatt most ősei biztosan megfordulnak a sírjukban.

Miután még meghempergett a porban, hirtelen lerázott magáról minden kétségbeesést, hazament és kamrájában így szólt a feleségéhez:

– Elzelében, a katonák nagyon buták és a te Náthánod egy nagyon okos ember.

A tehén sok munkát adott. Néha úgy tűnt föl, hogy sohase fogják tudni lenyúzni a bőrét. Néha elszakadt a bőr, előttűntek az izmok, összezsugorodva, mint a kiszáradt hajókötél.

Közben valahonnan egy zsák burgonyát kerítettek és reménytelenül nekiláttak ez inak és csontok főzéséhez, mialatt a szakács a kisebbik konyhán irtó kétségbeesésében e csontváz egyik részéből a tisztí menázsit készítette.

A szerencsétlen tehén, amennyiben ezt a természeti tüneményt egyáltalán annak lehet nevezni, sokáig emlékezetében maradt azoknak, akik felfalták, és biztosra vehető, hogyha a kommandáns a 11. század legénységét a sokali csata előtt a liskovieci tehénre emlékeztette volna, azok borzalmas üvöltéssel vetik magukat bajonettjeikkel az ellenségre.

Ez a tehén olyan aljas volt, hogy egyáltalán nem lehetett belőle húsleveset főzni. Mennél tovább főtt a hús, annál kitartóbban tapadt a csontokra, egész összenőtt velük és megcsontosodott, mint egy bürokrata, aki egy fél életen át hivatali penészen él és aktákat eszik.

Svejk, aki mint ordonánc állandó összeköttetést létesített a törzs és a konyha között, hogy megállapítsa a menázszi idejét, végtére is így jelentette Lukás főhadnagyak:

– Főhadnagy úr, semmi reménység. A tehénnek olyan kemény a húsa, hogy üveget lehet vele vágni! Pavlicsek szakács is, mikor Balounnal a húst megkóstolta, kitorpte egyik metszőfogát és Baloun szemfogát.

Baloun komolyan lépett be és a főhadnagy felé nyújtotta a fogát és dadogva mondta:

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, hogy én mindent megtettem, amit tehettem. Ugyanis a fog a tisztí menázsiban tört ki, mikor megpróbáltuk, hogy a húsból tán lehet bifszteket csinálni.

Ezeknél a szavaknál felemelkedett az ablak mellett álló karosszék-ből valami emberi figura. Dub hadnagy volt, akit mint teljesen tönkrement embert egy szanitéckordén hoztak ide:

– Csendet kérek – mondta kétségbeesett hangon –, rosszul vagyok.

Újra visszaült az öreg karosszékbe, melynek minden egyes repedésében a poloskatojások ezrei lapultak.

– Fáradt vagyok – mondotta tragikus hangon –, szenvedek, beteg vagyok, kérem, ne beszéljenek előttem kitörött fogakról. A címem: Smichov, Královská 18. Ha nem érném meg a reggelt, kérem a családomat gyöngéden értesíteni, és ne felejtsek el a síromon feltüntetni, hogy a háború előtt cs. és kir. gimnáziumi tanár voltam.

Halkan hortyogni kezdett és már nem hallotta, hogy Svejek egy hallottas dal egyik szakaszát mondja:

... Mária, ó irgalom anyja,
Segélj neki, hogy bűnét elhánnya,
Hogy reménytelenség a szívét ne vájja.

Ezekután megállapította Vanek számvivő őrmester, hogy a nagy-szerű tehénnek még két órát kell a tisztikonyhán főnie, hogy bifsztek-re gondolni sem lehet, és bifsztek helyett gulyás lesz.

Abban állapodtak meg, hogy a legénység feküdjön le még menázsiosztás előtt, mert a vacsora úgy se készül el reggelig.

Vanek őrmester valahonnan szénát kerített és azzal megágyazott magának a plébános ebédlőjében és mialatt bajuszát idegesen pödörte, halkan odaszólt Lukás főhadnagynak, aki mellette egy öreg díványon feküdt:

– Higgye el nekem, főhadnagy úr, hogy még ilyen tehenet életemben nem ettem.

*

A konyhában egy templomi gyertyavég világa mellett Chodounszy

telefonista levélállományát növelte, hogy a levélírás ne terhelje majd akkor, ha már biztos tábori postaszáma lesz. Ezt írta:

„Kedves, drága feleségem, egyetlen Bozsenám! Éjszaka van és szakadatlan rád gondolok, mint ahogy te is rám gondolsz, ha magad mellett az üres ágyra pillantasz. Meg kell bocsátanod, hogy ilyenkor mindefféle eszembe jut. Tudod jól, hogy a háború kezdete óta a harctéren vagyok és hogy azóta már sok mindent hallottam bajtársaktól, akik megsebesültek, szabadságot kaptak és mikor haza mentek, inkább a föld alatt szerettek volna lenni, mint azt megtudni, hogy valami csibész forgolódik a feleségük körül. Fájdalmas ez nekem nagyon, hogy ezt kell írnom, drága Bozsena. Inkább nem írnék róla, de te tudod nagyon jól, hogy megvallottad nekem, hogy nem voltam az első, akinek veled komoly ismeretsége volt és hogy már volt közöd Krausz úrhoz is a Miklós-utcából. Ha most ezen az éjszakán arra gondolok, hogy ez a nyomorult még valami igényeket támaszthat irányodban, akkor arra gondolok, drága Bozsena, hogy legszívesebben megfojtánám őt. Soká hordtam ezt magamban, de ha arra gondolok, hogy megint elkezd járni utánad, úgy összeszorul a szívem és csak arra akarlak figyelmeztetni, hogy disznót nem tűrök magam mellett, olyant, aki mindenfelé elkurválnodik és szégyent hoz a nevemre. Bocsásd meg, drága Bozsenám nyers szavaimat, de vigyázz magadra, hogy rosszat ne halljak felőled. Úgy kényszerülve lennék mindkettőtöket megölni, mert már mindenre el vagyok szánva, még akkor is, ha az életembe kerül. Csókollak ezerszer és üdvözöld nevemben apát és anyát.

Tónusod

U. i. Ne feledd el, hogy a nevemet adtam neked.

Egy másik készlet-levél így szólt:

„Drága Bozsenám!

Mikor e sorokat megkapod, tudd meg, hogy egy nagy ütközet van mögöttünk, melyben a hadiszerezése nekünk kedvezett. Többek között lelőttünk tíz ellenséges repülőgépet egy generálissal együtt, akinek nagy fekete szemölcs van az orrán. A csata hevében, mikor fe-

jünk felett srapnellek robbantak, rád gondoltam, drága Bozsénám, vajon mit csinálsz, hogy vagy és mi újság van odahaza. Közben mindig arra gondolok, mikor együtt voltunk a »Tomás« sorházban és amikor hazavittél engem és másnap egész nap fáj a kezed a megerőltetéstől. Most tovább vonulunk, úgy, hogy nincs időm folytatni a levelem. Remélem, hogy hű vagy hozzám, mert tudod, hogy én ilyesmiben nem értem a tréfát. De itt az idő az indulásra. Csókollak ezerszer és remélem, hogy minden jól fog végződni. A te hűséges Tónusod.”

Chodounszy telefonista lehajtotta fejét az asztalra és elszundított.

A pap, aki nem aludt és szakadatlanul a plébániát járta, kinyitva a konyhaajtót, takarékoságból elfujta a templomi gyertyavéget Chodounszy mellett.

Az ebédelőben csak Dub hadnagy aludt. Vanek szorgalmasan tanulmányozott egy újabb rendeletet a csapatok ellátásáról, amit Sanokban a brigád irodájában kapott és megállapította, hogy mennél közelebb jut a katona a fronthoz, annál jobban levágják a porcióját. A parancs egyik utolsó paragrafusán jót mulatott: ez megtiltotta, hogy a legénységi levesbe akár sáfránt, akár gyömbért tegyenek. A parancsban egy megjegyzés arra utalt, hogy a tábori konyhák a csontokat összegyűjteni és hátraküldeni tartoznak a hadosztály raktáraiba. Ez nem volt egészen világos, nem lehetett megállapítani, hogy a rendelet emberi csontokra, vagy egyéb vágómarha csontjára vonatkozik-e?

– Hallja, Svejek – szölt Lukás főhadnagy, unalmában ásítva –, mielőtt enni kapunk, mesélhetne valamit.

– Oh istenem, „mielőtt enni kapunk” – válaszolta Svejek –, addig az egész cseh nemzet történetét elmondhatnám a főhadnagy úrnak. Én azonban csak egy rövid történetet tudok a sedicanski postamesternőről, aki a férje halála után kapta ezt a postát. Ez mindjárt eszembe jutott, amikor a tábori postáról hallottam beszélni, holott ennek a tábori postához semmi köze sincs.

– Svejek – hallatszott a díványról a főhadnagy hangja –, maga már megint hülyéskedik.

– Minden bizonnyal, főhadnagy úr, ez nagyon hülye história. Magam sem tudom, hogy lehetett ez a hülye gondolatom, hogy erről beszéljek. Ez vagy velemszületett hülyeség, vagy ifjúkori emlék. A földgolyón, főhadnagy úr, egész különböző természetek vannak és Jurajdának, a szakácsnak mégis igaza volt, mikor Bruckban berúgott és beleesett az árnyékszékbe és nem tudott kimászni onnan és azt kiabálta: „Az ember arra jelöltetett ki és arra hivatott, hogy felismerje az igazságot, hogy szelleme uralkodjon a mindenség harmóniáján, hogy folyton fejlődjék és művelődjék, hogy állandóan följebb emelkedjék egy intelligensebb és szeretetteljesebb világ felsőbb szféráiba.” Mikor ki akartuk húzni onnan, harapott és karmolt. Azt hitte, hogy otthon van és csak aztán, hogy visszadobtuk, kezdett el könyörögni, hogy húzzuk ki onnan.

– De mi történt a postamesternével? – kiáltott kétségbeesve Lukás főhadnagy.

– Nagyon rendes nőszemély volt az, főhadnagy úr, de mégis jó firma. A postán rendesen teljesítette a kötelességét, de volt egy hibája. Azt hitte, minden legény ő utána szalad, mindenki őt akarja megkapni és ezért napi munkája végeztével feljelentéseket írogatott a hivatalokba. Egyszer reggel gombáért ment az erdőre és nagyon jól látta, mikor az iskola előtt elment, hogy már a tanító úr is fölkelte és az köszönt is neki és meg is kérdezte tőle, hogy hova igyekszik olyan jókor reggel. Mikor azt válaszolta, hogy gombát szedni, a tanító azt mondta, hogy ő is utána megy. Ebből persze az öreg skatulya azt hitte, hogy vele a tanítónak mocskos szándékai vannak. Mikor aztán tényleg meglátta a tanítót kibújni a bokorból, megijedt, hazaszaladt és mindjárt feljelentést írt az iskolaszéknek, hogy a tanító erőszakot akart rajta tenni. Az iskolamester így fegyelmi eljárás alá került és hogy a nyilvános botrányt elkerüljék, maga a tanfelügyelő folytatta a vizsgálatot. Ez a csendőrőrmesterhez fordult, hogy annak is kitudja a véleményét, hogy föltehető-e a tanítóról ilyen eljárás. A csendőrőrmester belenézett az aktákba és megállapította, hogy ez teljesen lehetetlen, mert a pap már egyszer feljelentette a tanítót, hogy az unokahúga után,

akivel a pap maga szokott hálni, vetette magát, és akkor a tanító a kerületi orvostól hozott bizonyítványt, hogy ő már hat esztendeje impotens, miután szétvetett lábakkal ráesett egy szekérrúdra a padlásról. Erre ez a nőszemély följelenti a csendőrőrmestert és a tanfelügyelőt, hogy megvesztegettették magukat a tanítótól. Erre mindnyájan feljelentették, és el is ítélték a postamesternét. De az meg arra hivatkozott, hogy beszámíthatatlan. A törvényszéki orvosok meg is vizsgálták és azt véleményezték róla, hogy hülye, de azért bármely állami szolgálat ellátására alkalmas.

Lukás főhadnagy itt fölkiáltott:

– Jézusmária... – Majd hozzátette:

– Még mondanék magának valamit, Svejk, de nem akarom elrontani a vacsorámat.

Mire Svejk azt válaszolta:

– Hiszen megmondottam a főhadnagy úrnak, hogy amit el fogok mondani, az nagy hülyeség.

Lukás főhadnagy fölült a díványon, összekulcsolva kezeit:

– Magamon csodálkozom csak, Svejk, hogy még mindig szóbaállok magával, mikor pedig már olyan régen ismerem...

Svejk megértően biccentett a fejével:

– Ez megszokás, főhadnagy úr és onnan jön az egész, hogy már régen ismerjük egymást és hogy már annyi mindent éltünk meg együtt. Sok mindent végigcsináltunk és a végén mindig összekerültünk, mint a zsák meg a foltja. Ez a sors, jelentem alássan főhadnagy úrnak. Amit őfelsége a császár intéz, az jól van, főhadnagy úr. Ő összeadott bennünket és én nem kívánok magamnak jobbat, csak hogy önnek hasznára lehessek... Tán éhes is a főhadnagy úr?

Lukás főhadnagy, aki közben újra elnyújtózott a díványon, azt véleményezte, hogy Svejk utolsó kérdése a legjobban zárja be ezt a kínos társalgást és okosan teszi, ha utánanéz a menázsinak, kimegy és kicsit magára hagyja, mert Svejk hülyesége jobban elfárasztotta, mint a marsolás Sanoktól idáig. Legszívesebben aludna egyet, de nem tud.

– Ez a poloskától van, főhadnagy úr. Régi babona az, hogy a papok ellik a poloskákat. Sehol nincs annyi poloska, mint a plébánián. Zamastil plébános meg egy egész könyvet írt a poloskáról és még a prédikációban is előjöttek nála.

– Hát mit mondtam, Svejek? Megy a konyhára, vagy nem?

Svejek kiment és mint valami árnyék, a sarokból Baloun követte őt, lábujjhegyen.

*

Mikor másnap reggel Liskoviecből Starazol és Sambor felé meneteltek, a tábori konyha magával vitte a szerencsétlen tehenet, mely még mindig főtlen volt. Abban állapotok meg, hogy útközben megfőzik és megeszik, amikor félúton Liskoviec és Starazol közt megpihennek.

Indulás előtt feketekávéét főztek a legénységnek.

Dub hadnagyot megint szanitéckocsira rakták, mert a tegnapi nap után újra rosszabbul volt. Legjobban szolgája szenvedte ezt meg, aki a kocsi mellett szaladt és akinek Dub hadnagy állandóan a szemére vetette, hogy tegnap mitsem törődött gazdájával és majd annak idején ezért még leszámolnak. Minduntalan vizet követelt, de amint megitta, rögtön ki is hányta.

– Min és kin nevetnek maguk? – kiáltotta a kocsiból. – Még megtanítlak benneteket, még megismertek engem!

Lukás főhadnagy most is lovon ült és mellette Svejek lépdelt, olyan hévvel, mintha alig várná a pillanatot, hogy az ellenséggel megütközzön.

Közben be nem állt a szája:

– Észrevette már, főhadnagy úr, hogy egész csomó emberünk úgy kullog, mint ősszel a légy? Alig van harminc kiló a vállukon és már nem bírják ki. Előadást kellene tartani nekik, mint azt a boldogult Buchanek főhadnagy úr tette, aki a kaució miatt öngyilkos lett, amit a jövődő apósa kifizetett neki és amit ringyókkal eldorbézolt. Amikor a második kauciót felvette, a második jövődőbeli apósától, már óvatosabb volt, mert ezt a pénzt apránként eljátszotta és a lányoknak nem adott belőle. De ez se tartott sokáig, úgy, hogy kénytelen volt a

harmadik jövődöbeli apósához menni a kaucióért. Ezen a harmadik kaución lovakat vásárolt. Egy arab csődört, de nem telivért...

Lukás főhadnagy leugrott a lováról:

– Svejks – kiáltotta fenyegető hangon –, ha még egy negyedik kaució is következik, bedobom az árokba. – Azután visszaült a lovára. Svejks pedig megkomolyodva folytatta:

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, szó se lehet negyedik kaucióról, mert ő bizony a harmadik után agyonlőtte magát.

– Végre – mondotta Lukás főhadnagy.

– Nahát, hogy el ne felejtünk, amiről beszéltünk – folytatta Svejks –, olyan előadásokat, amilyeneket Buchanek főhadnagy úr tartott nekünk, amikor a katonák menetközben kidöglöttek, véleményem szerint az egész legénységnek tartani kellene, mint ahogy azt ő tette. Megállást vezényelt, maga köré parancsolt bennünket, mint koldós a csibéket és azt magyarázta, hogy: „Ti csürhe, meg se tudjátok becsülni, hogy a földön meneteltek, okádni való, hogy micsoda szemét banda vagytok. A Napon kéne meneteltetni benneteket, ahol az, ami a mi nyomorult planétánkon hatvan kilót nyom, ott épp ezerhétszáz kilogrammot tesz ki, abba aztán beledöglöhetnétek. Hogy marsolnátok ott, ha a bornyú kétszáznyolcvan kilót, közel három métermázsát nyomna és a puska két és fél métermázsát. Akkor persze nyögnétek és lógnátok a nyelveteket, mint a hajszolt kutya.” Na és volt ott közöttünk egy szerencsétlen tanító, aki nem átallotta szólásra jelentkezni: „Engedelmeivel a főhadnagy úrnak, a Holdon egy hatvan kilós ember csak tizenhárom kilogrammot nyom. A Holdon jobban esne a menetelés, mert ott a bornyú csak négy kilogrammot nyomna. A holdon nem is járnánk, csak lebegnénk.” – „Ez borzasztó” – felelt erre a boldogult Buchanek főhadnagy úr. – „Úgy látom, hogy kedved támadt egy nyaklevesre. Na, örülj, csak egy földi pofon lesz, mert ha egy holdbélit adnék, akkor tőle a te könnyedségeddel egész az Alpe-sekig röpiülnél és ott is ragadnál. Ha egy napbélit kennék le neked, akkor kásává lapulna a mondúrod és a fejed meg se állna Afrikáig”. Így aztán egy egész közönséges pofont adott neki, amitől a nagyszájú

fickó bőgni kezdett és mi tovább meneteltünk. De ez még az egész úton morgott és valami emberi méltóságról beszélt, hogy vele úgy bánnak, mint az állattal. A főhadnagy úr rapportra küldte hát és be is zárták tizennégy napra és a végén még hat hetet kellett volna szolgálnia, de nem szolgálta le végig, mert sérve volt és mert a kaszárnyában arra kényszerítették, hogy a nyújtón tornázzon és ezt nem bírta ki és mint szimuláns meghalt a kórházban.

– Ez igazán különös, Svejks – szöjt Lukás főhadnagy –, már többször mondtam magának, hogy maga egész különös módon pocskondiázza a tisztikart.

– Dehogya is – felelte Svejks őszintén –, csak azt akartam elmesélni a főhadnagy úrnak, hogy azelőtt a katonaságnál az emberek hogyan rohantak saját vesztükbe. Ugyanis az az ember is azt gondolta, hogy ő műveltebb, mint a főhadnagyunk volt és a legénység szemében csak le akarta alacsonyítani a holddal és amikor a földi pofont jól a pofájába kapta, mindenki föllélegzett, senki se sértődött meg, éppen ellenkezőleg, mindenki örült, hogy a főhadnagy úr olyan jó viccet csinált a földi nyaklevessel. Ezt hívják helyzetmentésnek. Rögtön kell, hogy az embernek eszébe jusson valami és akkor minden jól van. Prágában, a karmelitákkal szemben, főhadnagy úr, egy bizonyos Jenom úrnak boltja volt, nyulacskákkal és más madarakkal kereskedett. Megismerkedett a Bilek könyvkötő lányával. De Bilek úr nem állhatta ezt az ismeretséget és nyilvánosság előtt a kocsmában ki is jelentette, hogyha Jenom úr lánykérésbe jön hozzá, úgy ledobja a lépcsőn, hogy olyat még a világ nem látott. Erre Jenom úr bátorítást ivott és mégis elment Bilek úrhoz, aki az előszobában, hatalmas késsel kezében fogadta, mellyel a könyvek szélét vagdosta éppen, de ami olyan volt, mint valami gyilkoló eszköz. És hozzá irtózatosan ráordított Jenom úrra, hogy mit akar? Az meg nagy ijedelmében, főhadnagy úr, akkorát durrantott, hogy az ingaóra is megállott tőle a falon. Bilek úr elnevette magát, azonnal kezet nyújtott neki és sokkal barátságosabb lett: „Csak lépjen be, Jenom úr, üljön csak le, csak nem csinálta magát össze, az isten szerelmére. Nem vagyok én elvégre olyan gonosz ember... az

igaz, hogy ki akartam magát dobni, de most látom, hogy maga igen kellemetes úri ember, egy valódi különlegesség. Tudja, könyvkötő vagyok, sok regényt és történetet olvastam, de egyetlen könyvben se fordult elő, hogy a vőlegény így mutatkozott volna be.” És olyat nevetett hozzá, hogy a hasát fogta és egészen boldog volt és azt mondotta, hogy most úgy érzi, mintha Jenom urat születése óta ismerné, mintha a testvére volna és azonnal szivarral kínálta és sörért meg kolbászáért küldött, előhívta a feleségét és egész részletesen elmondotta, hogyan esett a durrantással. Az asszony erre köpött egyet és otthagytta őket. Akkor a lányát szólította és azt mondta neki: „Ez az úr ilyen és ilyen körülmények között jött megkérni a kezéd.” A lány rögtön elsírta magát és kijelentette, hogy nem ismeri Jenom urat, látni se akarja. Így nem maradt más hátra, mint hogy az urak kiitták a sört, megették a kolbászt és szépen elváltak. De ezek után Jenom úrnak még botrányai voltak abban a kocsmában, ahova Klek úr járt és a végén is már az egész negyed csak úgy hívta őt: „durrantó sógor” és mindenütt azt beszélték, miként akarta Jenom úr megmenteni a helyzetet. – Az élet, főhadnagy úrnak alássan jelentem, olyan komplikált, hogy ahhoz képest az egyesek élete csak rongy.

Lukás főhadnagy, aki látszólag belefáradt ebbe a beszélgetésbe, mielőtt üetésre ösztökélte lovát, odaszólt Svejknak:

– Ha ezt még estig így csinálja, mindig hülyébbeket és hülyébbeket fog mondani.

*

Dub főhadnagy állapota annyira javult, hogy kimászott a kordéból, a század törzsét maga köré gyűjtötte és félálomban a katonákat oktatni kezdte. Rengeteg hosszú szónoklatot tartott, ami jobban meghúzott mindenkit mint a muníció vagy a puska.

A különböző hasonlatok borzalmas összevisszasága volt.

Azt fejtegette; hogy: „A közlegényeknek tisztjeik iránt érzett szeretete rendkívül megkönnyíti hatalmas áldozatok hozatalát, de nem erre megy ki, hanem éppen ellenkezőleg és ha ez a szeretet nincs meg a katonáknál, ki kell erőszakolni belőlük. A civil világban a kierősza-

kolt szeretet, például az iskolaszolgák szeretete a tanári kar irányában, csak addig tartott, mint az a hatalom, mely kierőszakolta; a háborúban ennek azonban éppen az ellenkezőjét látjuk, mert egy tisztnek a legkisebb jelét sem szabad adnia éppen annak a szeretetnek, mely a katonát följobbvalójához láncolja. Ez a szeretet nem valami közönséges szeretet, hanem tulajdonképpen tisztelet, félelem és fegyelem”.

Dub hadnagy egész beszéde alatt Svejka a balján masírozott és ahányszor csak a hadnagy szólt, arcát „Rechts schaut”-ban felé fordította.

Dub hadnagy ezt kezdetben észre se vette és tovább folytatta:

– E fegyelme és kötelessége az engedelmességnek rövid és határozott, mert a viszony a tiszt és közlegény között nagyon egyszerű: az egyik parancsol, a másik engedelmeskedik. Már régen olvashatunk arról a hadi tudományt tárgyaló könyvekben, hogy a katonai lakonizmus és egyszerűség éppen az az erény, amit minden katonának – akarja vagy nem akarja – el kell sajátítania: szeretni kell a feljebbvalóit. A feljebbvalónak az ő szemében a legnagyobb, a legteljesebb kristályosodásnak kell lennie, a legteljesebb akaratmegfeszítésnek.

Itt észrevette Dub hadnagy, hogy Svejka „Rechts schaut”-ja követi; ez nagyon kellemetlenül érintette, mert valamiképpen hirtelen megérezte, hogy belekeveredett beszédébe és hogy ebből az alantásnak feljebbvalója iránt érzett szeretetének útvesztőjéből sehogy se tud kikecmeregni; ezért ráordított Svejkre:

– Mit bámulsz rám, mint a borjú az új kapura?

– Ez a parancsom, hadnagy úrnak alássan jelentem. Ön maga, hadnagy úr, figyelmeztetett arra, hogy ha beszél, szemem az ajkán csüggjön. Na és mert minden katonának a feljebbvalója parancsát követnie kell és örök időkre az eszébe kell tartania, nem tehettem mást.

– Nézz másfelé – kiáltotta Dub hadnagy –, ne nézz rám, te hülye fickó, tudod, hogy azt nem szeretem, hogy nem bírom ki, hogy kimegy a gálám, ha látlak...

Svejka balrafordította a fejét és így marsolt mereven Dub hadnagy mellett, hogy Dub újra ordítani kezdett:

– Hová bámulsz, ha veled beszélek?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, hogy parancsára „balra nézz”-t csináltam.

– Ah – sóhajtott Dub hadnagy –, veled igazán kín az élet. Nézz egyenesen előre és gondold azt, hogy: én olyan barom vagyok, hogy semmi sem baj, ami velem történik. Megjegyzed ezt magadnak?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, válaszoljak erre?

– Mit nem engedsz meg magadnak? – üvöltött Dub hadnagy. – Hogy beszélsz te velem, mit gondolsz te ezzel?

– Hadnagy úrnak alássan jelentem, hogy ezzel egy állomásra gondolok, ahol meg tetszett engem róni, hogy én ne válaszoljak, amikor a beszédet be tetszik fejezni.

– Szóval te félsz tőlem – mondta Dub hadnagy örömmel –, de te még nem ismeresz engem. Előttem már külön emberek is remegtek, mint te. Ezt jegyezd meg magadnak. Már más fickókat is megtanítottam keztyűbe dudálni. Ezért fogd be a pofád és maradj szépen hátul, hogy ne lássalak.

Svejk tehát visszamaradt és a szanitécek kétkerekű kordélyán utazott nagy kényelemben egész addig a helyig, ahol pihenést vezényeltek és ahol végre kiosztották a szerencsétlen tehénből főzött levest és húst.

– Ezt a tehenet legalább tizennégy napig ecetben kellett volna áztatni és ha nem, hát legalább azt, aki megvette – szólt Svejk.

*

A dandártól lovasfutár érkezett nyargalva, új paranccsal a 11. század számára; Feldsteinben megváltoztatták az útirányt, Voralist és Sambort balra kellett hagyniok, mert lehetetlen volt ott a századot elhelyezni, tekintve, hogy két poseni ezred feküdt már ott.

Lukás főhadnagy azon minutumban parancsot adott: Vanek számvivő őrmester és Svejk éjszakai szállást keresnek Feldsteinben.

– De nehogy megint útközben rossz fát tegyen a tűzre, Svejk – intette Lukás főhadnagy –, fődolog, hogy tisztességesen viselkedjenek a lakossággal szemben!

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem, azon fogok igyekezni. Ámbár nagyon csúnya álmom volt, mikor reggel felé egy kicsit elszundítottam. Úgy jött nekem elő, hogy a házban, ahol lakom, egész éjszaka folyt a víz a mosóteknőből és az egész átáztatta a plafont a házi úrnál, aki mindjárt reggel fel is mondott nekem. Ilyen eset már a valóságban is előfordult, főhadnagy úr, egyszer Karlinában, a viadukt mögött...

– Hagyjon nekünk békét a buta meséjével Svejek, inkább nézze meg Vanekkel a térképet, hogy tudja, melyik a maga útja. Látja, itt vannak a falvak. Ettől a falutól jobbra fordul a patak felé és a patak mellett mennek egész a következő faluig és onnan, ahol az első ér a patakba ömlik, amit jobbfelől fog találni a mezei úton, északnak menjen és így nem tévedhet máshova, csak Feldsteinbe! Megjegyzi magának?

Svejek a marsruta után elindult Vanek őrmesterrel.

Délután volt. A vidék nehezen lélegzett a fojtogató hőségben és a rosszul betemetett gödrök az elhantolt katonákkal rothadó bűzt árasztottak. Oly vidékre érkeztek, hol a przemysli előretörés csatái folytak és hol a gépfegyverek egész zászlóaljkat kaszáltak le. A folyó melletti kis erdőben a tűzéség erős nyomokat hagyott. Egész darabokon és lankákon a fák helyett csak csonkok meredeztek és ezt a pusztulást lövészárkok barázdái hálózták be.

– Na itt más világ van, mint Prágában – szolt Svejek, hogy megsza-kítsa a hallgatást.

– Nálunk már aratás után vannak – szolt Vanek. – Kralupnál kezd-jük mindig.

– Itt a háború után ugyancsak jó lesz az aratás – szólalt meg újra, kis idő elteltével Svejek. – Itt majd nem lesz szükség csontlisztre, az nagyon előnyös lesz a parasztnak, hogy a földjükön egy egész ez-red porlik el, szóval ez nagyon jó trágya. Csak az aggaszt, nehogy valaki lóvá tegye a parasztnak és azok a csontokat elherdálják spó-diumnak a cukorgyárban. A karlinai kaszárnyában volt egy bizonyos Holub főhadnagy, az olyan tanult ember volt, hogy a századnál min-denki idiótának tartotta, mert a tanultsága miatt nem tanulta meg a katonákat jól összekutyateremtétni és mindent csak tudományos

szempontból vizsgált meg. Egyszer azt jelentették neki a katonák, hogy a faszolt prófuntot lehetetlen megbabálni. Egy másik tiszt felindult volna ekkora szemtelenségen, de ő nem. Egész nyugodt maradt, még csak azt se mondta az egyiknek vagy másiknak, hogy disznó meg ökor, még szájon se vágott senkit. Csak összehívatta a legénységet és azt mondta nekik, szép, kellemetes hangján: Mindenekelőtt katonák, azzal kell tisztába jönnötök, hogy a kaszárnya nem csemegekereskedés, ahol angolnát, szardíniát vagy szendvicset lehet válogatni. Minden katonának olyan intelligensnek kell lennie, hogy minden morgás nélkül megeszi azt, amit faszolt és olyan fegyelmezettnak kell lennie, hogy nem törődik annak a kvalitásával amit megeszik. Gondoljatok arra katonák, hogy mi lesz a háborúban. A földnek, aho-va majd benneteket temetnek, igazán egész mindegy lesz, hogy miféle prófunttal tömtétek magatokat. Földanyácskánk majd elemészt benneteket csizmáitokkal együtt. A világban semmi el nem veszhet. Belőletek is, katonák, gabona nő majd, új katonák új prófuntja számára, akik talán megint elégedetlenek lesznek, megint panaszra mennek valakihez, aki lezáratja őket, hogy belekékülnek, mert joga lesz hozzá. Na most katonák mindent szépen megmagyaráztam nektek, hogy aki a jövőben még panasszal jön, az ugyancsak elvárhat, míg újra isten drága világosságát meglátja. – Csak legalább már abbahagyná, mondták a katonák ilyenkor egymásnak és a finomságok a főhadnagy úr szónoklatában irtó módon elkeserítették őket. Ezért engem választottak meg a századból, hogy mondjam meg neki, hogy nagyon szeretjük, de micsoda reglama, ha nem dühödik fel. Én hát a lakására mentem és megkértem, hogy tegyen félre minden félénkséget, hogy a katonáskodásnak olyannak kell lenni, mint a szíjnak, hogy a katonák ahhoz vannak szokva, hogy minden nap arra emlékeztetik őket, hogy kutyák és disznók, különben elvesztik a tiszteletet följebbvalóik iránt. Először nagyon védekezett és valamit mesélt az intelligenciáról meg arról, hogy manapság nem lehet verés a szolgálat, de a végén mégis megértette, megpofozott és kidobott az ajtón, hogy visszaszerezze becsülésünket. Mikor tárgyalásaim eredményét

bejelentettem, mindenki nagyon megörült, de ő mindjárt másnap elrontotta az egészséget. Odajön hozzám és mindenki előtt azt mondja: „Svejk, tegnap elhirtelenkedtem magam, itt egy forint, igyon az egészségemre. Katonákkal másképpen kell bánni.”

Svejk körülnézett.

– Azt hiszem – mondotta –, hogy rosszul megyünk. A főhadnagy úr pedig világosan megmondotta. Jobbra menjünk fölfelé és lefelé, aztán balra aztán megint jobbra, aztán balra – és tovább egyenesen. Vagy már mindezt, úgy mellékesen a beszélgetés közben megtettük? Két utat látok magam előtt, ami Feldsteinbe vezet. Azt ajánlom, hogy forduljunk balra.

Vanek számvivő őrmester – mint ahogy az már lenni szokott, ha ketten érnek egy keresztúthoz –, a jobbravezető utat véleményezte.

– Ne legyen bolond, Svejk – mondta Vanek –, itt kell, a térkép szerint, ahogy mondom, jobbra menni.

– A térkép is tévedhet – felelte Svejk, a patak öntözte völgy felé mutatott. – Egyszer a Krisnek hentes Vinochrádból a Montág-féle Prága-térképe után, éjszaka Vinochrádba ment és reggel felé Rozdéllov-Kladnóhoz érkezett, ahol hajnalban egész dermedten találták meg a gabona között, hova beesett fáradtságában. És abban az esetben, ha hiába beszélnek önnek számvivő őrmester úr, úgy nincs más hátra, minthogy szétváljunk és Feldsteinben találkozzunk. Csak nézze meg az óráját, hogy tudjuk, ki ér oda elébb. És ha valami veszély fenyegetné, lőjön a levegőbe, hogy tudjam, hol van.

A délután folyamán Svejk egy kis tóhoz ért, ahol egy bujkáló orosz fogoly fürdött és aki Svejk láttán, ahogy volt, meztelenül, futásnak eredt.

Svejk kíváncsi volt arra, hogy miképpen állana neki az az uniformis, ami ott feküdt előtte egy szomorúfűz tövében; ezért lehúzta mundériját és felhúzta a szerencsétlen elmenekült meztelen orosz fogolyét, ki egy az erdő mögött lévő faluba telepített fogolytáborból ugrott meg. Svejk alaposan meg szerette volna nézni tükörképét a vízben, ezért olyan sokáig sétált fel és alá a tópartján a töltésen, amíg a

tábori csendőrség járőrével találkozott, ki az orosz foglyot kereste. Magyarok voltak, kik Svejket minden tiltakozása dacára Chirovára vitték, hol egy transzport orosz fogoly közé dugták, kiket a Przemysl-hez vezető vasútvonal kijavítására rendeltek ki.

Mindez olyan hirtelen történt, hogy Svejek csak másnap ébredt helyzete tudatára, amikor is egy darab faszénnel, ezt írta az iskola fehér falára, hova a foglyok egy részét bekvártélyozták: „Itt aludt Svejek József, Prágából, a 91. gyalogezred 11. menetszázadának ordonánca, ki mint kvártélymester tévesen osztrák fogságba esett.”

V.

SVEJK MINT OROSZ HADIFOGOLY

Amikor Svejek, akit orosz egyenruhája miatt tévesen orosz hadifogolynak néztek – az igazi fogoly egy Feldstein melletti faluból megugrott –, kétségbeesett panaszait szénnel a falra írta, senki sem vett róla tudomást és amikor Chirovába szállíttatása közben egy arra járó tisztnek mindent el akart mesélni (éppen akkor kemény kukoricakenyeret osztottak ki), az egyik magyar katona, aki a transzportot kísérte, a puskatussal nagyot ütött a hátára és azt mondta:

– A teremtésit, nem mégy rögtön vissza a sorba, te disznó!

Svejek tehát visszament a sorba s a legközelebb álló fogolyhoz fordult:

– Ez az ember a kötelességét teljesíti ugyan, de önmagát veszélybe sodorja. Mi történt volna, ha a fegyvere véletlenül meg lett volna töltve és a závár nyitva lett volna? Könnyen megtörténhetett volna, hogy mikor így a hátamat püföli és a puskacsöve éppen feléje van fordulva, a fegyver elsül, az egész töltés a szájába repül és kötelessége teljesítése közben meghal? A cseh erdőben, a kőbányában egyszer a munkások dinamit gyutacsot loptak, hogy télire, amikor fákat robbantanak, készletük legyen belőle. A bakternek megparancsolták, hogy amikor a munkások hazamennek, mindenkinek vizsgálja meg a zsebeit és ezt a bakter olyan nagy buzgósággal csinálta, hogy a legelső

munkásnak, aki a kezébe került, olyan szenvedélyesen ütött a zsebére, hogy a dinamitgyutacs felrobbant a zsebében s bakterostól együtt úgy repültek a levegőbe, mintha az utolsó percben meg akarták volna egymást ölelni.

Az orosz fogoly, akinek ezt Svejik elmesélte, megértően nézett rá, mert egy szót sem értett belőle.

– Nem ponymat, én krimski tartarin, Allah achper.

A tatár lábát keresztbe téve a földre ült, két kezét a mellére tette s imádkozni kezdett. „Allah achper – Allah achper – bezemila – arachman – arachim, malinkim mustafir.”

– Hát te tatár vagy? – kérdezte Svejik együttérzéssel. – Nagyszerű! De ha tatár vagy, akkor te megértesz engem, én megértelek téged. Hm! Nem ismered a Sternberg Jaroslavot?* Nem ismered ezt a nevet, fickó, tatár fickó? Ez a Sternberg volt az, aki Hosteinnél úgy a feneketekre vert, hogy futólépésben szaladtatok tőlünk Morvaországból. Elhiszem, hogy a ti olvasókönyvetekben nem így tanítják ezt a dolgot, mint nálunk. Ismered a hosteini Szűzmáriát? Persze, hogy nem ismered – de az is ott volt az esetnél. No várj csak fickó, tatár fickó, majd itt a fogságban megkeresztelnek.

Svejik egy másik fogoly felé fordult: – Te is tatár vagy?

A megszólított megértette a tatár szót, a fejét rázta:

– Tartanit net Cserkesz, rodneja cserkesz, golovy resu.

Svejiknek az a szerencse jutott osztályrészül, hogy a Kelet legkülönbözőbb népeinek társaságába jutott. Voltak itt tatárok, grúzok, osszéttek, cserkeszek, mordvinok és kalmükök.

Svejiknek tehát másfelől az a szerencsétlenség jutott osztályrészül, hogy senkivel sem tudta megértetni magát. A többiekkel együtt Dobromilba cipelték, ahol a Przemyslen át Nirankovicsba vezető vasúti vonalat kellett kijavítani.

Dobromilban a hadtápirodában valamennyiüket beírták, ami nagy nehézséggel járt, mert a háromszáz fogoly között, akiket Dobromilba

* *Cseh lovag, aki résztvett a tatárok elleni harcokban.* (Megjegyzés a könyvben.)

cipeltek, egyetlen egy sem értette az asztal mögött ülő őrmester orosz beszédét. Annak idején azt jelentette be magáról, hogy tud oroszul s most Kelet-Galíciában ő töltötte be a tolmács szerepét. Vagy három héttel ezelőtt, egy német-orosz szótárt és nyelvtant rendelt, de még nem küldték el neki, ezért orosz helyett tört szlovák nyelven beszélt, amelyet akkor sajátított el, amikor mint egy bécsi cég képviselője, Szent István képét, szenteltvíztartókat és olvasókat adott el Szlovákiában.

Valósággal megzavarodott a sok furcsa alaktól, akikkel nem tudta megértetni magát. Hirtelen beleordított a foglyok csoportjába:

– Ki tud németül?

A csoportból Svejik lépett elő és örömtől sugárzó arccal futott az őrmester felé. Ez intett neki, hogy kövesse őt az irodába.

Az őrmester leült iratai, névjegyzékei, származási és illetőségi okmányformuláinak dombja mögé és most a következő szórakoztató német beszélgetés kezdődött:

– Zsidó vagy, ugye? – kérdezte Svejiktől. – Svejik a fejét rázta:

– Ne tagadd – folytatta a tolmács –, minden fogoly, aki közületek németül tudott, zsidó volt, punktum. Hogy hívnak? Svejik? Minek tagadod, mikor ilyen zsidó neved van? Nálunk nem kell félned. Nálunk Ausztriában nincsenek pogromok. Hová való vagy? Aha, prágai vagy... tudom, tudom, az Varsó mellett van. Ma egy hete is volt itt két Varsó mellőli prágai zsidó. És az ezreded? Hányas számú ezred? Mi? 91?

Az őrmester jegyzéket vett elő, lapozgatott benne s olvasta:

– A kilencvenegyedik ezred Eriwánból, a Kaukázusból való, a káderje Tifliszben van, no látod, ugye látod, hogy mi itt mi mindent tudunk?

Svejik valóban csodálkozott, az őrmester pedig, miközben félig elszívott szivart nyújtott feléje, nagyon komolyan folytatta:

– Ez más dohány, mint a ti machorkátok. – Itt én vagyok a legnagyobb úr, zsidókám. Ha én szólok valamit, mindenkinek reszketnie kell és el kell bújni. A mi hadseregünkben más fegyelem van, mint nálatok. A ti cárotok kutya-fajzatja, de a mi cárunk okos ember. És most mutatok neked valamit, hogy megtudd, milyen fegyelem van minálunk....

Kinyitotta a szomszéd szoba ajtaját és bekiáltott:

– Löffler Hans!

Valaki jelentkezett: „Jelen”, és egy golyvás stájer katona lépett be a szobába. Hülye képű gyerek volt, mindenes a hadtápban.

– Ide hallgass Löffler! – parancsolta az őrmester –, ott a pipám, vedd a szádba, mint a kutya, mikor aportíroz és négykézláb addig mászkálj az asztal körül, amíg „halt”-ot nem kommandírozok. Közben ugass, de úgy, hogy a pipa ki ne essen a szádból, mert különben kiköttetlek!

A stájer négykézláb kezdett mászni az asztal körül és ugatott.

Az őrmester diadalittasan nézett Svejkre.

– No, zsidókám, nem megmondtam, hogy milyen fegyelem van nálunk?

Megelégedetten nézte a néma, alpesi kunyhóból ideszakadt katonát.

– Halt! – kiáltotta hirtelen –, s most hajolj meg szépen s hozd ide a pipámat.

– Úgy, és most jódlizzál egy kicsit.

– Holarió, holarió – hangzott a szobában.

Mikor az előadásnak vége volt, az őrmester négy szivart vett elő az asztalfiókból s nagylelkűen átnyújtotta a stájernek. Svejki tört német-séggel azt kezdte mesélni, hogy egy tisztnek olyan engedelmes szolgálója volt, aki mindent megtett, amit az ura parancsolt. Egyszer azt kérdezték tőle, megenné-e a kannából, amit a gazdája csinál, azt felelte:

– A hadnagy úr parancsára megenném, de ne legyen benne hajsza, mert azt utálok és mindjárt rosszul leszek tőle.

Az őrmester nevetett:

– Ti nektek zsidóknak nagyon jó adomáitok vannak, de fogadni mernék, hogy a ti hadseregekben nincs olyan fegyelem, mint a mienkben. De hogy a dolog bunkójára térjünk, átadom neked a transzportot! Estig írd össze az összes foglyokat! Te vételezed föl a menázsit, tíz csoportra osztod az embereket s te felelsz, hogy senki nem szökik meg közületek. Ha megszökik valaki, téged lövünk agyon, zsidókám!

– Szeretnék beszélni Önnel őrmester úr! – mondta Svejki.

– Csak ne alkudozzál – felelte az őrmester. – Azt nem szeretem; ha alkudozol, visszaküldelek a lágerba. Gyorsan megszoktál nálunk. Privát akar beszélni velem. – Minél jobb hozzátok az ember, annál rosszabb! – Eridj, pakolj, itt a papiros meg a ceruza, írd meg a jegyzéket! – Mit akarsz még?!

– Jelentem alássan, őrmester úr...

– Elég! Kotródj! Nem látod mennyi dolgom van!

Az őrmester olyan arcot vágott, mint a munkában holtra fáradt ember.

Svejk szalutált és a foglyokhoz ment, miközben arra gondolt, hogy a türelem rózsát terem ő felsége, a császár számára.

A jegyzék összeállítása nem volt könnyű dolog, mert a foglyok csak nehezen értették meg, hogy be kell mondani a nevüket. Svejk már sok mindent megtanult életében, de ezek a tatár, grúz és mordvin nevek sehogysem mentek a fejébe.

– Senki sem fogja elhinni – gondolta –, hogy valakinek az legyen a neve, ami ezeknek a tatároknak: „Muhlalej Abrachdamov – Bejmurat Allahali – Dseredse Szerdecse – Darlaskalej Nendagalejev stb. Nálunk bizony sokkal jobb nevük van az embereknek, mint például a zidohucsi plébánosnak, akit Vobejdának hívtak.

Tovább ment a hadifoglyok során, akik egymásután mondták be a nevüket: Dzsindralej Hamenalej – Babamulej Minrahali stb.

– Csak vigyázz – mondta nekik Svejk jóindulatú mosollyal –, hogy el ne harapd a nyelvedet. – Látod, nálunk sokkal egyszerűbb neve van az embereknek: Bohuslav Stepanek, Jaroslav Matousek, vagy Ruzsena Svoboda.

Miután Svejk szörnyű nehézségek árán végre valamennyi Babula Hallejek és Chudsi Mudsi nevét fölírta, még egy kísérletre határozta magát. Az őrmesternek meg akarta magyarázni, hogy tévedés áldozata lett, de mint azon az úton, amelyen a hadifoglyok közé jutott, eddig is sokszor megtörtént, most is hiába folyamodott az igazsághoz.

Az őrmester-tolmács, aki már előbb sem volt teljesen józan, közben egészen elvesztette ítézőképességét.

Valami német újság hirdetésekkel telt oldala volt előtte s most a Radetzky-mars dallamára a hirdetések szövegét énekelte:

– Grammofonomat elcserélném gyermekkocsival. – Fehér és zöld táblaüveget veszek. – Aki a könyvelést és mérlegkészítést gyorsan meg akarja tanulni, forduljon hozzám...

Volt olyan szöveg, amely sehogysem illett az induló taktusához, de az őrmester minden áron át akarta hidalni az ilyen nehézségeket s ezért öklével verte ki a taktust az asztalon s a lábával a padlón. Kontusovkától összeragadt bajuszának hegye, arca mindkét oldalán úgy meredezett fölfelé, mintha beszáradt gumiarabikumos ecsetet ragasztottak volna a szája fölé. Bedagadt szemével látta ugyan Svejket, de ez az öntudatlan látás mindössze annyit eredményezett, hogy egy pillanatra abbahagyta az asztaldöngetést és topogást s csak az ujjával dobolta ki az asztalon az „Ich weiss nicht, was soll es bedeuten”^{*} dallamát ennek a hirdetésnek szövegére: „Dreyer Karolin szülésznő, mindenben ajánlkozik a tisztelt hölgyeknek”.

Ezt egyre halkabban énekelte, míg végre elhallgatott, mozdulatlanul és mereven bámult a hirdetésekkel telenyomtatott újságpapír síkjára, amivel Svejknak alkalmat adott, hogy tört német nyelven szerencsétlenségéről kezdjen beszélni.

Avval kezdte, hogy mégis csak igaza volt, amikor a folyó mentén ment Feldsteinbe, de arról nem ő tehet, hogy egy ismeretlen orosz katonára megszökik a fogságból és megfürdik a tóban, amely mellett éppen neki, Svejknak kell elhaladnia, mert az a kötelessége, hogy mint kvártélymester, a legrövidebb úton Feldsteinbe jusson. Az orosz, mihelyt megpillantotta, elszaladt és egyenruháját a bokorban hagyta, ő, Svejk, hallotta valahol, hogy a fronton az elesett ellenség uniformisát kémszolgálatra használják föl s ezért próbaképpen fölvette a hátrahagyott egyenruhát, hogy meggyőződjék, miképp érezné magát ilyen esetben az idegen uniformisban.

^{*} „Nem tudom, mit is jelent ez” – Heine A Loreley c. versének kezdősora.

Mikor így a félreértést földérintette, Svejek rögtön megértette, hogy hasztalan beszélte el az esetet, mert az őrmester már elaludt, még mielőtt Svejek az asztalhoz lépett volna.

Svejek bizalmasan közeledett hozzá s megérintette a vállát. Ez éppen elég volt ahhoz, hogy az őrmester a földre bukfencezzen, ahol nyugodtan tovább aludt.

– ...csánat, őrmester úr – mondotta Svejek, szalutált és kiment az irodából!

Kora reggel a katonai építési parancsnokság megváltoztatta elhatározását és azt adta ki parancsban, hogy az a csoport, amelybe Svejek be volt osztva, induljon egyenesen Przemyslbe s hozza rendbe a Przemysl-Lubacovi vonalat.

Ilyenformán minden a régiben maradt és Svejek az orosz hadifoglyok közt folytatta Odyszeáját. A magyar őrség sietve hajszolta őket előre.

Az egyik faluban, ahol megpihentek, a piactéren szekerészcsapatokkal találkozott. Az egyik szekércsoport előtt egy tiszt állott és a foglyokat nézegette. Svejek kiugrott a sorból, a tiszt elé állt s így szólt:

– Hadnagy úrnak alázatosan jelentem... – Egyebet nem szólhatott, mert azonnal két magyar katona állt mögéje és ökölcsapásokkal kergették vissza a sorba.

A tiszt szivarvégét dobott utána, amelyet egy másik fogoly azonnal felemelt és tovább szívott. A tiszt erre azt kezdte magyarázni a mellette álló káplárnak, hogy Oroszországban német telepések is vannak, akiknek szintén katonáskodniuk kell.

Az egész przemysli úton Svejeknek már nem volt alkalmuk, hogy bárkinek is elmondhassa panaszát s megmagyarázhassa, hogy ő tulajdonképpen a 91. ezred 11. marskompániájának századordonánca. Przemyslbe érkezve, estefelé egy szétlőtt erődítménybe kergették őket, ahol a vártüzérek lóistállóiban maradtak.

Az istállók tele voltak megtetvesedett szalmával s a kurta szalmaszálakon úgy mászkáltak, mintha nem is tetvek, hanem hangyák lettek volna, amelyek most szállítják az anyagot fészkeik építéséhez.

Egy kevéske fekete, csupa cikória mosogatóvizet is osztogattak s hozzá mindenkinek egy darab elszáradt kenyeret adtak.

Az egész transzportot ezután Wolff őrnagy úr vette át, aki ebben az időben parancsnoka volt azoknak a foglyoknak, akik Przemysl várának és környékének javítási munkáit végezték. Alapos ember volt s egész sereg tolmács volt körülötte, akik közül képességeik és előtanulmányaik szerint válogatták ki a specialistákat.

Wolff őrnagy úrnak az volt a rögeszméje, hogy az orosz foglyok letagadták képességeiket, mert többször megtörtént, hogy erre a kérdésre: „Tudsz-e vasutat építeni?” – az összes foglyok ezt az egybehangzó választ adták: „Semmit sem tudok, ilyesmiről nem is hallottam, becsületes és rendes életet éltem.”

Amint tehát így szép sorban ott álltak Wolff őrnagy úr és egész kísérete előtt, Wolff először németül megkérdezte tőlük, hogy ki ért közülük németül.

Svejk erélyesen lépett elő, az őrnagy elé állott, tisztelgett s jelentette, hogy ő ért németül.

Wolff őrnagy, látható örömmel, azt kérdezte, hogy mérnök-e?

– Jelentem alássan őrnagy úrnak – felelte Svejk –, nem vagyok mérnök, hanem századordonánc a 91. gyalogezred 11. menetszázadában. Saját fogságunkba kerültem és ez úgy történt, őrnagy úr...

– Micsoda? – ordította az őrnagy.

– Jelentem alássan őrnagy úrnak, hogy a dolog úgy áll...

– Maga cseh – ordított tovább az őrnagy –, maga orosz uniformist vett föl, álruhába öltözött.

– Jelentem alássan, őrnagy úr, hogy tökéletesen úgy van, ahogy mondani tetszik. Nagyon örvendek, hogy őrnagy úr ilyen gyorsan beleélté magát helyzetembe. Nem lehetetlen, hogy a mieink már harcolnak valahol, én pedig itt lopom a napot. Alaposan meg akarom magyarázni a dolgot őrnagy úrnak...

– Elég! – mondta Wolff és két katonát szólított elő, hogy vigyék Svejket a főőrségre. Ő maga egy tiszt társaságában követte őket s beszéd közben hevesen gesztikulált. Minden mondatában előfordult

valami a cseh kutyákról s a másik kiérezte az őrnagy beszédéből az örömet, amelyet azon érzett, hogy éles szemével fölfedezte ama jómadarak egyikét, akiknek határon túli árulásáról a csapattestek parancsnokaihoz már hónapokkal ezelőtt bizalmas utasításokat küldtek a következő tartalommal: „Egyes cseh ezredek szökevényei, megfélelkezve hűségükjükről, belépnek az orosz hadseregbe s az ellenségnél szolgálnak vagy legalább is hatékony kémiszolgálatot teljesítenek neki.”

Az osztrák belügyminisztérium még a sötétben tapogatózott, hogy az oroszokhoz átpártolt szökevényekből nem alakultak-e bizonyos harci szervezetek. A külföldi forradalmi szervezetekről még nem tudott semmi bizonyosat és csak augusztusban, a Sokal-Milijatin-Bubnovi vonalon kaptak a századparancsnokok bizalmas parancsokat, hogy Masaryk, az egykori osztrák professzor, átszökve a határon, osztrákellenes propagandát folytat.

A hadosztály valamelyik tőkfilkója ezt a bizalmas értesítést a következő paranccsal egészítette ki: „Elfogatása esetén azonnal a hadosztályparancsnoksághoz kísérendő!”

Ezt a parancsot azért kell Masaryk elnök úrnak emlékezetébe hozni, hogy legalább most tudja meg, milyen veszély környékezte a Sokal, Miljatin és Bubnov tájékán.

Wolff őrnagynak sejtelve sem volt arról, hogy miképp dolgoztak Ausztria ellen a szökevények, akik később, valahányszor Kiebben, vagy egyebütt találkoztak, erre a kérdésre: „Hát te mit csinálsz itt?” – vidáman így feleltek: „Elárultam a császár öfelségét.”

Wolff csak a bizalmas parancsokból tudott a szökevénykémekekről, akik közül íme most egyik olyan könnyen hurokra került. Az őrnagy, aki bizonyos mértékig hiú ember volt, elképzelve, hogy mint fogják megdicsérni magasabb helyen, mint fogják kitüntetni ébersége, óvatossága és tehetsége miatt.

Mielőtt a főőrségre érkeztek, meg volt győződve, hogy ezt a kérdést: „Ki ért németül?” – szándékosan tette föl, mert szemle közben ez az egy fogoly azonnal gyanús volt neki.

A kíséretében lévő tiszt biccentett a fejével és azt mondta, hogy az esetet a helyőrség parancsnokságával azonnal közölni kellene, hogy a vádlottat a haditörvényszék elé állíthassák, mert semmiesetre sem volna helyes, ha, amint azt az őrnagy akarja, csak a főőrségen hallgatnák ki, hogy aztán az őrség szemeláttára tüstént felkötnék. Mindenesetre föl kell akasztani, de a hadijognak megfelelően, törvényes úton, hogy így a kivégzés előtt, alapos kihallgatás után, föl lehessen deríteni az esetnek hasonló bűncselekményekkel való összefüggését. Ki tudja, mi minden sülni fog még a dologból?

Wolff őrnagyot valami hirtelen szigorúság, eddig elpalástolt embertelenség fogta el s kijelentette, hogy ezt a szökevény-kémet pedig nyomban a kihallgatás után, a maga felelősségére föl fogja akasztatni. Ezt annál is inkább megengedheti magának, mert magas összekötései vannak és mert neki különben is minden mindegy. A helyzet teljesen olyan, mintha a fronton történt volna. Ha ezt az embert közvetlen a csatatér mögött csípték volna el, kihallgatták és azonnal felakasztották volna s nem sokat kukoricáztak volna vele. Egyébként talán tudja a százados úr, hogy a hadművelleti területen minden parancsnoknak, századostól fölfelé, joga van ahhoz, hogy minden gyanús egyént felakasztathasson.

Wolff őrnagy úr kétségkívül tévedett az akasztás jogának magyarázata dolgában. Ez a jog Keletgalíciában egyre alacsonyabb rangú tisztekre terjedt ki, míg végre olyan esetek is előfordultak, hogy egy őrségvezető káplár azért akasztatott föl egy tizenkét éves fiút, mert gyanús volt neki, hogy a gyerek egy elhagyott és kifosztott faluban krumplihéjat főzött.

A kapitány és őrnagy közt egyre élénkebbé vált a vita.

– Önnek nincs hozzá joga – kiáltotta indulatosan a százados. – Csak a haditörvényszék ítélete alapján lehet ezt az embert fölakasztani.

– Ítélet nélkül fogjuk felkötni – sziszegte Wolff őrnagy.

Svejk, akit a két tiszt kísért és aki az egész érdekes párbeszédet végighallgatta, csak ennyit mondott kísérőinek:

– Eb vagy kutya. Liebenben, a „Na Zavadilce” kocsmában egyszer azon vitatkoztunk, hogy Vasakot, a kalapost, aki minden alkalommal valami marakodást kezdett, rögtön kidobjuk-e, amikor az ajtón belép, vagy csak akkor hajítsuk-e ki, amikor már kiitta és kifizette a sörét, vagy egyszer körbe táncolt. A kocsmárosnak az volt a véleménye, hogy csak a multság közben, vagyis akkor tegyük ki, amikor már fogyasztott valamit és fizetett. És tudjátok, mit csinált a bitang? Nem jött el. Mit szóltok hozzá?!

A két katona, aki valahonnan Tirolból származott, egyszerre felelt:

– Nem tudni csehül...

– Értetek németül? – kérdezte nyugodtan Svejek.

– Hogyne – felelték, amire Svejek megjegyezte:

– Nagyon jó, legalább nem vesztek el a magatok fajtája között.

Ilyen barátságos beszélgetés közben értek a főőrségre, ahol Wolff őrnagy tovább folytatta a vitát a századossal Svejek sorsáról, miközben Svejek hátul egy padra telepedett.

Végül Wolff mégis csak elfogadta a százados álláspontját, hogy Svejket csak azután a hosszú procedúra után kell fölakasztani, amelyet olyan kedélyesen: „jogi út”-nak neveznek. Svejket tehát, miután a Wolff őrnagy által fogalmazott jegyzőkönyvet aláírták, bekísérték a helyőrség parancsnokságára. A jegyzőkönyvben az állt, hogy Svejek, az osztrák hadsereg katonája, tudatosan és minden kényszer nélkül orosz uniformisba öltözött és mikor az oroszok visszavonultak, a front mögött a csendőrség elfogta.

Mindez olyan igaz volt, mint a szentírás és Svejek, becsületes ember léte, egy szóval sem tagadhatta. Miközben a jegyzőkönyvet írták, több ízben megpróbálta, hogy a helyzetet némileg tisztázza, de az őrnagy mindannyiszor közbeordított:

– Fogja be a száját! Senki sem kérdezte. A dolog tiszta és világos!

Svejek mindannyiszor szalutált és így szólt:

– Jelentem alássan, befogtam a számat és a dolog tiszta és világos.

A helyőrség parancsnokságán Svejket ezután egy sötét lyukba zárták, amely azelőtt rizsmagazin és egyúttal egérpénzió volt. A padlón

mindenfelé rizs volt szétszórva és az egerek nemcsak, hogy nem féltek Svejktől, hanem vidáman szaladgáltak, miközben a rizsszemeket rágcsálták. Svejk szalmazsákot keresett és mikor a sötétben szétnézett, észrevette, hogy a szalmazsákban egész egércsalád telepedett meg. Kétségtelen volt, hogy a dicsőség romjai közt, egy korhadt osztrák szalmazsákban akartak új fészket alapítani maguknak. Svejk dörmöbölni kezdett a bezárt ajtón, amire egy káplár – lengyel volt – jelent meg s Svejk azt kérte, hogy vigyék más helyre, mert álmában agyonnyomja az egereket és evvel nagy kárt okozhat a katonai kincstárnak, mert ami a katonai raktárban van, az a kincstár tulajdona.

A lengyel megértett valamit Svejk beszédéből s a zárt ajtó mögül öklével fenyegette meg Svejket, aztán még valamit mondott a „szaros lyukról”, majd eltávozott, miközben a koleráról dörmögött valamit, mintha Svejk, isten tudja, mennyire megsértette volna.

Az éjszakát Svejk nyugodtan töltötte, mert az egerek elég szerényen viselkedtek. Éjjeli műsoruk nyilván abból állott, hogy a szomszédos magazinban levő katonaköponyegeket és sapkákat rágcsálták keresztül. Az intendatúra tudniillik csak egy évvel később jött rá, hogy a katonai raktárakba kincstári macskákat osszon be (nyugdíjigény nélkül), amelyeket a katonai gazdasági hivatalok „cs. és kir. katonai raktármacskák” rovat alatt tartottak nyilván.

Ez a macska-rang tulajdonképpen csak egy régi intézmény fölújítása volt, amelyet a hatvanhatos háború után szüntettek meg. Régebben, még Mária Terézia alatt, háborús időben szintén macskákat osztottak be a katonai magazinokba, amikor is aztán a gazdasági hivatalok urai az összes sikkasztásokat a macskára akarták ráfogni. A cs. és kir. macskák azonban gyakran nem teljesítették kötelességüket és így történt, hogy Lipót császár alatt a prágai Pohorelec katonai raktáraiban haditörvényszéki ítélettel hat beosztott macskát akasztottak föl. Meg vagyok győződve, hogy mindenki, akinek ezekkel a katonai macskákkal valami dolga volt, a markába röhögött.

A reggeli kávéval együtt egy orosz egyenruhába és köpönyegbe öltözött embert hoztak be Svejks odújába. Ez az ember lengyeles kiejtéssel beszélt csehül. Egyike volt azoknak a bitangoknak, akik annál a hadtestnél, amelynek a parancsnoksága Przemyslben volt, az ellenkémiszolgálatnál dolgoztak.

A katonai titkosrendőrség tagja volt és nem is igen erőlködött, hogy Szejk ellen valami ravasz ötlettel bizonyítékokat szerezzen. Egyszerűen így kezdte:

– Vigyázatlan voltam, most aztán benne vagyok a szószban. A 28-ik ezrednél szolgáltam, azonnal orosz szolgálatba léptem és buta fejfel azonnal el is fogattam magamat. Jelentkeztem az oroszoknál, hogy előőrsi felderítésre megyek. A kievi hatodik divíziónál szolgáltam. És te bajtárs, melyik orosz ezrednél szolgáltál? Nem találkoztunk mi már valahol Oroszországban? Kiebben sok cseh embert ismertem, aki velünk jött a frontra, amikor átszöktünk az oroszokhoz, de a nevüket már elfelejtettem s azt sem tudom már, hogy hovavalók voltak, de te talán emlékszel még valamelyikre. Mondd, te kivel voltál együtt, szeretném tudni, ki van odaát a huszonnyolcasoktól?

Szejk válasz helyett aggódó mozdulattal tette a tenyerét a titkosrendőr homlokára és a pulzusát kezdte tapogatni, végül pedig a kis ablakhoz vitte és fölszólította, hogy dugja ki a nyelvét. A gazfickó nem ellenkezett, mert azt hitte, hogy az összeesküvők valamely titkos jeléről van szó. Szejk most dörömbölni kezdett az ajtón és amikor az őr belépett és azt kérdezte, hogy miért dörömböl, németül és csehül arra kérte, hogy azonnal hívjanak orvost, mert ez az ember, akit ide hoztak az imént, megbolondult.

Semmit sem használt, az idegent nem vezették el, a magazinban maradt és ismét Kievről kezdett beszélni.

Azt mondta, hogy ő határozottan látta, amint Szejk ott masírozott az orosz katonák közt.

– Semmi kétség – mondta Szejk –, hogy ön mocsárvizet ivott, mint a fiatal Tynezky, aki egészen értelmes ember volt, de egyszer utazni ment és egészen Olaszországig jutott. Az sem tudott egyébről beszél-

ni, csak Itáliáról s hogy ott csupa mocsár van és semmi egyéb látnivaló. És az is lázas lett a mocsárvízről. Évente négyszer kapott lázrohamot, mindszentek, szent József napján, Péter és Pálkor és Mária mennybemenetelekor. Mikor lázas volt, azt is, mint maga, mindenkit, még az idegeneket és ismeretleneket is megismerte. A villamoson például megszólított valakit, akit soha sem látott s azt mondta neki, hogy ismeri és hogy Bécsben látta a pályaudvaron. Mindenkivel, akit az utcán látott, vagy a milánói pályaudvaron, vagy egy pohár bor mellett a gráci borpincében találkozott. Valahányszor rájött a mocsárláz s a korcsmában ült, az összes vendégeket megismerte, hogy együtt utazott velük a hajón Velencébe.

– Összes kievi ismerőseit ismerem – folytatta fáradhatatlanul a kémelhárító ügynöke. – Nem volt ott magukkal egy olyan kövér és egy sovány ember is? Most nem jut eszembe, hogy hogy hívták őket s hogy melyik ezredben szolgáltak.

– Ne törődjön vele – vigasztalta Svejik –, mindenkivel megtörténhetik, hogy elfelejti, hogy hogy hívják a kövér és a sovány embereket. A soványakat persze nehezebb megjegyezni, mert a legtöbb ember ezen a világon sovány, ők a többség, amint mondani szokták.

– Bajtárs – mondta most a cs. és kir. csirkefogó –, te nem hiszel nekem, pedig mindkettőnkre ugyanaz a sors vár.

– Hát hiszen, – mondta Svejik hanyagul –, azért vagyunk katonák. Azért szült anyánk a világra, hogy ha egyszer föl vesszük a mundért, szecsává aprítsanak bennünket. És szíves örömmel is apríttatjuk magunkat, mert tudjuk, hogy csontjaink nem hiába rothadnak el, hanem a császár ő felségéért és családjáért, akikért meghalunk s akikért meghódítottuk Hercegovinát. Csontjainkból spódiomot fognak készíteni a cukorgyárok számára, ahogy ezt már évekkal ezelőtt Zimmer hadnagy úr megmagyarázta:

– Disznócsorda – mondta –, műveletlen disznók, haszontalan, tudatlan majmok, úgy koptatjátok a lábatokat, mintha semmi értéke nem volna, pedig tudjátok meg, hogy ha elestek a háborúban, minden csontotokból félkiló, lábatokkal és a mancsotokkal együtt két ki-

lónál több spódiomot csinálnak és a cukorgyárban a cukrot rajtatok keresztül tisztítják. Valamennyien hülyék vagytok, mert még azt sem tudjátok, hogy milyen hasznosak lesztek utódaitoknak, majd ha meghaltok. A fiaitok kávéfognak inni, cukros kávéf, olyan cukorral, amelyet a csontjaitokkal tisztítottak.

Egyszer nagyon elgondolkoztam, ő meg nekem esett, hogy min gondolkodom.

– Alázatosan jelentem – mondom neki –, azt gondolom, hogy a tiszturak spódiumának drágábbnak kell lenni, mint a közlegényekének.

– Erre háromnapi egyest kaptam.

A titkosrendőr most kopogtatott az ajtón, valamit beszélt az őrral, aki bekiáltott az irodába. Pár perc múlva egy törzsőrmester jött érte és magával vitte. Svejks ismét magára maradt. A két ajtó közt a titkosrendőr hangosan így szólt a törzsőrmesterhez:

– Régi, kievi bajtársam...

Svejk teljes huszonnégy óráig maradt egyedül. Az éjszaka folyamán arra a meggyőződésre jutott, hogy az orosz katonaköponyeg nagyobb és melegebb, mint az osztrák és hogy nem kellemetlen, ha egy egér éjjel az alvó ember füle mellett kapirgál. Ellenkezőleg. Az egész csak gyöngéd suttogás. Svejk hajnalhasadásig aludt s csak akkor ébredt föl, amikor eljöttek érte.

Svejk ma már nem emlékszik, miféle bíróság volt, amely elé e szomorú reggelen állították, de semmi kétség nem volt, hogy haditörvényszék előtt kellett számot adnia tetteiről. Sőt az egyik bírótábornok volt. Ezenkívül egy ezredes, egy őrnagy, főhadnagy, hadnagy, őrmester és közlegény is volt jelen s az utóbbi tulajdonképpen nem csinált egyebet mint a többieknek meggyújtotta a cigarettáját.

Svejket nem igen faggatták. Az őrnagy valamivel több érdeklődést tanúsított és csehül beszélt:

– Ön – kiáltott Svejkre – elárulta a császár őfelségét.

– Jézusmária, mikor? – kérdezte Svejk. – Azt tetszik mondani, hogy én elárultam volna a császár őfelségét, legkegyelmesebb urunk, császárunkat, akiért már olyan sokat szenvedtem?

– Hagyja ezeket a bolondságokat – mondta az őrnagy.

– Jelentem alássan őrnagy úrnak, hogy az nem bolondság, ha valaki elárulja a császár ő felségét. Mi katonák hűséget fogadtunk a császárnak és ezt az esküt, mint ahogy a színházban énekelték, hű ember módjára megtartottam.

– Nézze, Svejka – folytatta az őrnagy, miközben a vastag iratcsomóra mutatott –, itt vannak a bizonyítékok.

A fő bizonyítási anyagot az az ember szolgáltatta, akit Svejka mellé dugtak a raktárba.

– Maga tehát nem akarja bevallani bűnét? – kérdezte az őrnagy. – Beismerte már, hogy az orosz egyenruhát, mint az osztrák hadsereg tagja, önként öltötte magára. Utoljára kérdezem: kényszerítette-e valaki vagy valami erre a cselekedetre?

– Kényszer nélkül tettem.

– Minden nyomás nélkül?

– Minden nyomás nélkül.

– Tudja-e Svejka, hogy el van veszve?

– Tudom. Biztos, hogy már kerestek a kilencvenegyes ezredtől, de engedjen meg őrnagy úr egy kis megjegyzést arról, hogy az emberek mint szokták önként fölvenni mások ruháját. 1908-ban, júliusban, Bosetech könyvkötő, akinek Prágában a Zbraslavban volt a műhelye, a Beroun egyik ágában fürdött. Ruháit a fűzesben tette le s nagyon megörült, amikor később egy úr lépett a vízbe. Egyik szó a másikat követte, tréfáltak egymással, egymásra fecskendezték a vizet s estig bukdácsolnak a folyóban. Estefelé az idegen úr mászott ki először a vízből, mert vacsorára sietett. Bosetech egy darabig még a vízben maradt, aztán a fűzesbe ment a ruháiért, de ruha helyett egy pár rongyot s a következő tartalmú cédulát találta a fa alatt:

„Gondolkoztam a dolgon, hogy tegyem-e, ne tegyem-e, mert a vízben olyan szépen megvultunk egymással, míg végre egy lóherelevelet téptem le s az utolsó levél azt mondta: tedd! Ezért cseréltem ki a ruháját ezekkel a vackokkal. Csak egész bátran bújjék beléjük, a múlt héten tetvetlenülíttem őket a dobrcsicsi elöljáróságon. Máskor

jobban vigyázzon, hogy kivel fürdik. A vízben minden meztelen ember úgy néz ki, mint egy képviselő, még akkor is, ha valami gyilkos. Maga nem tudhatta, hogy kivel fürdött. A víz nagyon kellemes volt s ilyenkor estefelé a legkellemesebb. Másszék bele mégegyszer, hogy magához térjen.”

Bosetech úr nem tehetett egyebet, várt, amíg besötétedett. Akkor fölvette a csavargó ruháját és elindult Prága irányában. A főutakat elkerülte, a mezei dűlőkön ment és a kuchelbadi csendőrörszel találkozott. A csendőrök elfogták a könyvkötőt s másnap reggel a zbraslavi járásbírószágra vitték, mert azt mindenki mondhatta, hogy ő Bosetech József könyvkötő, lakik Prágában a Hosszú utca 16. szám alatt.

A haditörvényszék jegyzőkönyvvezetője, aki alig tudott valamit csehül, rögtön megértette, hogy Svejek vádlott most cinkostársának lakhelyét mondta be és ezért újból megkérdezte:

– Pontos ez a cím? Bosetech József, Prága, 16-ik szám?

– Hogy most is ott lakik-e még – felelte Svejek –, azt nem tudom, de hogy 1908-ban ott lakott, az egészen bizonyos. Nagyon csinosan kötötte be a könyveket, de mindig sokáig tartott, mert előbb minden könyvet elolvasott s a tartalmuknak megfelelően választotta meg a kötést. Ha fekete táblába kötötte, az azt jelentette, hogy a regényben rossz vége volt valakinek s hogy tehát kár elolvasni a könyvet. Parancsol még valami egyebet az őrnagy úr? Igen hogy el ne feledjem: ez a Bosetech minden nap beült a Koronába s minden könyv tartalmát, amelyet bekötésre adtak neki, elmesélte.

Az őrnagy a jegyzőkönyvvezetőhöz hajolt, valamit súgott neki, amire a jegyző kihúzta az aktákból az új összeesküvő nevét.

A haditörvényszéki eljárást ezután Fink tábornok elnöklete alatt folytatták.

Ahogy az egyik embernek az a szokása, hogy gyufaskatulyákat gyűjt, ennek a Fink tábornoknak az volt a szokása, hogy törvényszéki eseteket gyűjtött, amelyeknek legnagyobb része ellenkezett a hadbírószági rendelettel. Azt szokta mondani, hogy neki nincs szüksége hadbíróra, mert a törvényszék ő maga és hogy mindenkinek, aki elé-

be kerül, három óra alatt lógnia kell. Amíg a fronton volt, soha sem volt szűkében egypár rögtönítelő eljárásnak.

Mint ahogy némelyek nem tudnak megenni egy sakk-, kugli- vagy máriásparti nélkül, ez a derék generális nem tudott megenni anélkül, hogy mindennap össze ne hívja a törvényszéket, amelyen elnökölt s nagy komolyan és nagy örömmel mondta be a vádlottnak a mattot. Ha az ember szentimentális akarna lenni, azt kellene mondania, hogy ennek az egyénnek sok tucatnyi ember nyomta a lelkét, főleg keleten, ahol, amint mondta, a galíciai ukránok közt a nagy-orosz agitációval kellett megküzdenie. Az ő szempontjából azonban, szó sem lehetett arról, hogy az akasztott emberek bármelyike is nyomta volna a lelkét.

Ilyesmi nem létezett ennél a tábornoknál. Valahányszor hadbírósa-ga egy tanítót, tanítónőt, pópát vagy ennek családját felkötötte, nyugodt lélekkel tért szállására, mint ahogy egy szenvedélyes máriás-kártyás megy haza a kocsmából, miközben azon gondolkodik, mint adtak királyt, felsőst, „tutti”-t, „frutti”-t és mint nyerte meg mégis a partit, mert száz és a hetes a kezében volt. Az akasztást egyszerű és természetes dolognak tartotta, szinte mindennapi kenyerének, az ítélethozatalnál elég gyakran feledkezett meg a császárról s még csak nem is mondta már, hogy „a császár ő felsége nevében kötél általi halálra ítélem”, hanem így hirdette ki az ítéletet: „Elítélem önt...”

Olykor bizonyos humort is vegyített az akasztásba s egyszer azt írta Bécsbe a feleségének: „...vagy el sem tudod drágám képzelni például, milyen jót nevettem a minap, amikor egy tanítót akasztattam föl kémkedés miatt. Gyakorlott emberem van az akasztáshoz, kinek nagy praxisa van a dologban: őrmester, és sportszerűen űzi ezt a mesterséget. Sátramban voltam, amikor ez az őrmester az ítélethirdetés után hozzám jött és azt kérdezte, hogy hol akassza föl a tanítót. Azt mondtam neki, hogy akassza föl a legközelebbi fára s most képzeld el a komikus szituációt! A steppe közepén voltunk és messze távolban nem lehetett egyebet látni, csak füvet, de fa nem volt mérföldnyi távolságban sem. A parancs parancs, s az őrmester őrséggel együtt el-

lovagolt a tanítóval, hogy valahol egy fát keressenek. Már este volt, amikor hazatérték, mégpedig – a tanítóval együtt. Az őrmester újból azt kérdezte tőlem, hogy „mire akasszam föl a fickót?” összeszidtam, mert a parancs úgy szólt, hogy a legközelebbi fára. Azt mondta, hogy reggel majd megpróbálja, de reggel egész sápadtan jött hozzám, hogy a tanító eltűnt. Az egész olyan mulatságos volt, hogy mindenkinek, aki a tanító mellé őrségnek volt rendelve, megbocsátottam és még azt a viccet is megeresztettem, hogy a tanító nyilván maga ment akasztófát keresni. Láthatod ebből, drágám, hogy nem unatkozunk és mondd meg a Vilikének, hogy a papa csókoltatja s egy eleven orosz fog küldeni neki, akinek a hátán úgy lovagolhat, mint egy lovacskán.”

„Még egy másik komikus eset is eszembe jut, drágám. Nemrég egy zsidót akasztottunk kémkedés miatt. A fickó egyenest a kezünkbe szaladt, pedig semmi dolga sem volt errefelé s avval próbálta mentgetni magát, hogy cigarettát árul. Fölakasztattam tehát, de csak pár percig lógott, mert a kötél leszakadt, a zsidó leesett, rögtön magához tért s rámkialtott: »Tábornok úr, hazamegyek, már föl tetszett akasztatni egyszer s a törvény szerint egy dologért csak egyszer lehet az embert fölakasztatni.« Nagyot nevettem rajta és futni hagytam a zsidót. Igen, drágám, itt egészen vígan vagyunk.”

Mikor Fink tábornokot Przemysl helyőrségi parancsnokává nevezték ki, nem volt már olyan bő alkalma hasonló színjátékok rendezésére s ezért most nagy örömmel fogadta Svejek esetét.

Svejek tehát egy tigrissel állt szemben és a tigris most egy hosszú asztal előterében ült, egyik cigarettát a másik után szívta, lefordíttatta Svejek vallomását és közben helyeslően bólintott.

Az őrnagy azt indítványozta, hogy sürgöny útján intézzenek kérdést a brigádhoz arra nézve, hogy e pillanatban hol tartózkodik a 91. ezred 11-ik menetszázada, amelyhez a vádlott vallomása szerint tartozik.

A tábornok ellenezte az indítványt és azt magyarázta, hogy általa a törvényszék gyors eljárása akadályozva van, ami pedig ellenkezik az egész intézmény tulajdonképpeni céljával. A vádlott tökéletes beis-

merésben van, hogy az orosz egyenruhát önként öltötte föl s van az iratok közt olyan vallomás is, mely szerint a vádlott beismerte, hogy Kiebben volt. Ilyenformán azt indítványozta, hogy a törvényszék vonuljon vissza tanácskozáásra, hogy az ítéletet azonnal ki lehessen hirdetni és végrehajtani.

Az őrnagy azonban ragaszkodott ahhoz a nézetéhez, hogy a vádlott személyazonosságát meg kell állapítani, mert az politikai szempontból rendkívül nagy fontossággal bír. A vádlott személyazonosságának megállapítása után meg lehet már állapítani azt is, hogy kik voltak egykori bajtársai közül azok, akikkel állandóan érintkezett.

Az őrnagy romantikus ábrándozó volt. Még arról is beszélt, hogy tulajdonképpen bizonyos szálakat is meg kell keresni és nem elég egy embert elítélni. Az ítélet, amely e szálakat rejt magában, tulajdonképpen...

A szálakból sehogysem tudott szabadulni, de mindenki megértette, hogy mit akar s valamennyien, még a tábornok is bólintott, akinek ezek a szálak annyira tetszettek, hogy képzeletében már látta azokat a bírósági ítéleteket, amelyek alapján ezeken a szálakon sokan lógni fognak. Ezért már nem ellenkezett, hogy a brigádnál állapítsák meg, vajon Svejek csakugyan a 91. ezredhez tartozik-e és hogy mikor és mely operáció közben ment át az oroszokhoz a 11. menetszázadból.

Az egész vita alatt Svejket két szuronyos katona őrizte a folyosón, aztán újból a bíróság elé állították és még egyszer megkérdezték tőle, hogy tulajdonképpen melyik ezredhez tartozik. Ezek után a helyőrségi fogházba kísérték.

*

Akkor Fink tábornok a sikertelen haditörvényszéki tárgyalás után hazatért, a kanapéra heveredett s azon gondolkodott, hogy miként siettetné az egész eljárást.

Meg volt győződve róla, hogy a válasz ugyan nemsokára megérkezik, de mégsem avval a gyorsasággal, amellyel az ő bírósága az ügyeket intézni szokta. Ezenkívül még az elítéltet vallási vigaszban is részesíteni kellett, ami az ítélet végrehajtását céltalanul további két órára hátráltatja.

– Mindegy – gondolta Fink –, a vallási vigaszt az ítélet kihirdetése előtt is megadhatjuk neki, tehát a brigád válaszában megérkezését ebből a szempontból be sem kell várni. Az akasztást úgy sem kerülheti el.

Fink tábornok Martinec tábori lelkészt hívatta.

Ez a Martinec szerencsétlen morvaországi lelkipásztor, akinek olyan hitvány plébános volt az előjárója, hogy a katonasághoz menekült előle, őszintén vallásos hajlamú ember volt és fájdalmas szívvel gondolt plébánosára, aki lassan, de biztosan ment a kárhozat felé.

Martinec tábori kurátor azt hitte, hogy mint a harctéri sebesültek és haldoklók vigasztalója, egyúttal plébánosának bűneit is levezelelheti, aki, mikor éjjel hazajött, számtalanszor fölkelte és így szólt a káplánhoz:

– Jancsikám, Jancsikám! Csak egy takaros kis lány az igazi boldogság ezen a világon.

Martinec reményei nem valósultak meg. Egyik garnizonból a másikba tolták és általában nem volt más dolga, mint hogy minden tizenégy napban egyszer a mise előtt prédikálnia kellett a helyőrségi templomokban és ellentállani a tisztikaszinóból kiinduló kísértésnek, ahol a takaros kis lányokról úgy beszéltek, mintha a plébános nyilatkozatai védőangyalokhoz intézett ártatlan imádságok lettek volna.

Fink tábornokhoz rendszerint nagy katonai operációk idején szokták hívni, amikor az osztrák hadsereg valamelyik győzelmét akarták megünnepelni. Fink ilyenkor ugyanolyan szeretettel rendezte a tábori miséket, mint máskor az akasztásokat.

Ez a Fink olyan nagy osztrák hazafi volt, hogy a birodalmi német vagy a török fegyverek győzelméért sohasem imádkozott. Ha a németek valahol győztek a franciák vagy az angolok felett, mindig elhallgatta, de ha egy osztrák földérítő osztag egy orosz elővéddel jelentéktelen csetepatéba keveredett, a vezérkar rögtön az egész orosz hadsereg vereségének szappanbuborékává fújta föl az esetet, Fink pedig azonnal tábori misét rendelt el úgy, hogy a szerencsétlen Martinecnek az volt a benyomása, hogy Fink tábornok egyúttal a katolikus egyház feje Przemyslben.

Fink ilyenkor a szertartás dolgában is intézkedett és mindig azt szerette volna, ha a mise olyan lett volna, mint úrnapiján. Úrfölmutatás után rendszerint lóháton az oltárhoz galoppozott és háromszor így kiáltott: „Hurrá! hurrá! hurrá!”

Martinec tábori káplán hívó és igaz lélek volt s nem szívesen ment Finkhez.

Miután a helyőrségparancsnok kiadta összes utasításait, Fink tábornok mindig töltetett egy kis erőset a poharakba, aztán elmondta azokat a legújabb anekdotákat, melyeket a „Vidám Újság” hülye könyvecskéiben olvasott.

Egész könyvtára volt ezekből a könyvekből, amelyeknek ilyen címei voltak: „Humor a hátizsákban”, „Hindenburg-anekdoták”, „A második humoros hátizsák, megtöltötte Schlemper Max”, „Gulyás-ágyúinkból”, „Szaftos gránátszilánkok lövészárkainkból” vagy ilyen hülyeségek: „A kétfejű sas szárnyai alatt”, „Bécsi szelet a cs. és kir. tábori konyháról, fölmelegítette Lokes Artúr”. A tábornok olykor vidám katonadalok gyűjteményéből Martinecnek elénekelte „A győznünk muszáj” kezdetű dalt, miközben állandóan töltött az erősből és arra kényszerítette Martinecet, hogy igyék és vele együtt daloljon. Azután malacságokat mondott, miközben Martinec bánatos szívvel gondolt a plébánosára, aki malacságok dolgában semmiben sem maradt el Fink tábornok mögött.

A szerencsétlen embernek végre is kezdett ízleni a likőr, amellyel Fink kínálgatta s lassanként megszokta a tábornok malackodását is. Bűnös képzetei támadtak, és a kontusovszka, borókapálinka és a pókhalós borok közt, amelyeket Fink tábornok elébe tett, elfeledkezett Istenről. A Breviárium sorai közt elkezdtek táncolni azok az asszonyok, akikről a tábornok mesélt s lassanként már nem is iszonyodott, ha Finkhez hívták.

A generálisnak tetszett Martinec tábori káplán, aki eleinte úgy viselkedett, mint loyolai Szent Ignác, de lassanként alkalmazkodott környezetéhez.

Egyszer a tábornok a tábori kórházból két nővért hívott meg, akik tulajdonképpen nem is teljesítettek kórházi szolgálatot, hanem csak azért voltak beírva, hogy fizetést kapjanak s jövedelmüket prostitúcióval szaporítsák, mint ahogy ezekben az időkben szokásos volt. A tábornok Martinecet is meghívta, aki már olyan mélyen esett az ördög karmai közé, hogy félórai beszélgetés után mindkét hölgyet megcserélte, miközben úgy hörgött, mint a szarvas és pamlagvankosait egészen benyálazta. Utána még hosszú ideig lelkiismeretfurdalást érzett az eset miatt, jóllehet azzal nem enyhítette bűnét, hogy azon az éjszakán hazamenet a városi parkban, tévedésből áhítattal térdelt le Grabowski szobra előtt, aki építőmester és a város polgármestere volt s a nyolcvanas években nagy érdemeket szerzett Przemysl városfejlesztése körül.

Áhítatos imáit csak a katonai őrség lépteinek zaja kavarta meg.

Azóta valahányszor Fink hivatta, megkísérelte, hogy minden földi kísértésnek ellentálljon s elrontott gyomrára hivatkozva mentette ki magát. Ezt a hazugságot szükségesnek tartotta, hogy lelkét a pokol gyötrelmeitől megmentse. Egyidejűleg azonban azon a véleményen volt, hogy egy tábori káplánnak, feljebbvalója iránti tiszteletből innia kell, ha a tábornok azt mondja: igyál pajtás!

Olykor azonban, főleg ünnepi istentisztelet után, amikor a tábornok a helyőrségi pénztár terhére még ünnepélyesebb zabálásokat rendezett, nem sikerült elmaradnia a lakomákról, amelyeknek költségeit mindenféle módon úgy szedték össze az irodában, hogy valamit keresni is lehessen rajta. A tábori káplán ilyenkor mindig azt képzelte, hogy Isten színe előtt kárhozatra ítélt emberré lett. Úgy járt-kelt ilyenkor, mintha köd venné körül s azon töprengett, hogy nem kellen-e magát mindennap rendszeresen megkorbácsolnia.

Most is hasonló hangulatban tett eleget a tábornok meghívásának. Fink sugárzó arccal, kitörő örömmel ment elébe s szinte diadalittasan mondta:

– Hallotta már a legújabb hadbírószáki esetet? Egyik szűkebb honfitársát fogjuk felakasztani.

A szűkebb honfitárs szóra Martinec káplán fájdalmas pillantást vetett a tábornokra. Már többször visszautasította a gyanúsítást, hogy ő cseh s számtalanszor megmagyarázta, hogy morvaországi plébániájához két község, egy cseh és egy német tartozik és hogy az egyik vasárnapon a cseheknek, a másikon pedig a németeknek kell prédikálnia s mert a cseh községben csak német iskola van, mindkét községben németül kell tanítania s ezért ő nem is cseh. Ez a logikus bizonyítás egyszer egy őrnagynak arra a megjegyzésre adott alkalmat, hogy egy morvaországi tábori lelkész tulajdonképpen vegyeskereskedés.

– Pardon – mondta a tábornok – elfelejtettem. Ez az ember önnek nem szűkebb honfitársa. Cseh szökevény, áruló, az oroszoknál szolgált és lógni fog. Addig a forma kedvéért megállapítjuk személyazonosságát, de ez nem tesz semmit, azonnal lógni fog, mihelyt a sürgőnyi értesítés megérkezik.

Miközben a káplánt maga mellé ültette a pamlagra, a tábornok vidáman folytatta: Ha nálam hadbíróság van, mindennek gyorsan kell menni. Az nálam elvi kérdés. Mikor még a háború elején Lembergben voltam, keresztül vittem, hogy egy fickót három perccel az ítélet-hirdetés után fölakasztottunk. Igaz, hogy zsidó volt, de egy rutént is fölakasztottunk a tanácskozás után öt perccel.

Kedélyesen nevetett:

– Véletlenül egyiknek sem volt szüksége vallási vigaszra. A zsidó rabbinus volt, a rutén pópa. A jelen esetben katolikust kell akasztanunk. Hogy a dolog ne húzódjék sokáig, az a pompás ötletem támadt, hogy a vallási vigaszt még az ítélet kihirdetése előtt adja meg neki. Egy szóval, hogy a dolog ne húzódjék sokáig...

A tábornok csöngtetett és így szólt szolgájához:

– A tegnapi üvegekből kettőt!

És miközben a káplánnak tele töltötte a poharát, barátságosan mondta:

– A vallási vigasz előtt, most vigasztalja előbb önmagát...

A rácsos ablakból, amely mögött Svejka a lócán ült, e szörnyű időben fölcsendült éneke:

Mi katonák urak vagyunk,
Sok a pénzünk, jól megy sorunk.
Minden kislány minket szeret.
Még az ég is mi ránk nevet
Tra rara – egy, kettő...

VI. A VALLÁSI VIGASZ

Martinec káplán valósággal úgy lebegett be Svejkhhez, mint egy balett-táncosnő a színpadra. A mennyei sóvárgás és egy üveg Gumpoldskircheni mindig pehelykönnyűvé tette lépteit s úgy érezte most, hogy e komoly és szent órában Svejkhhez közeledve, Istenhez közeledik.

Az ajtót bezárták mögötte, a két embert magukra hagyták s a káplán így szólt a lócán ülő Svejkhhez:

– Édes fiam, Martinec tábori lelkész vagyok.

Az egész úton ezen a megszólításon gondolkozott s nagyon meghatónak tartotta.

Svejk fölállt odújában, mindkét kezét megrázta a lelkésznek s így szólt:

– Nagyon örvendek. Az én nevem Svejk. A 91. ezred 11. menetszázadának ordonánca vagyok. Legutóbbi káderünkben, a Lajta-melletti Bruckban helyeztek át. Hát üljön le szépen ide mellém, lelkész úr és mesélje el, hogy miért zárták be ide. Ön tisztí rangban van, tehát tisztí zárka járna önnek. Nem értem, hogy miért zárták ide hozzám, ahol a lóca tele van tetűvel. Megesik néha, hogy valaki nem tudja, hogy tulajdonképpen melyik tömlőcbe tartozik, de ennek az az oka, hogy az irodában vagy más valahol elcserélték. Egyszer Budweiszban az ezrednél bezártak és egy kadett-tiszthelyettest hoztak be hozzám. Az ilyen kadett-tiszthelyettes olyas valami, mint a tábori káplán, se nem hús, se nem hal, a katonákkal úgy ordítózott, mintha tiszt lett volna s ha valami baj volt, a legénység közé zárták. Lelkész úr kérem, ezek

a kadétek olyan felemások voltak, hogy a tiszt konyhán nem akarták őket fölvenni a menázsiba, a legénységi menázsiba nem járt nekik, mert ennél már mégis magasabb volt a rangjuk, de a tiszt menázsiba mégsem járt nekik. Abban az időben öt darab volt nálunk belőlük s eleinte a kintinban folyton csak sajtot zabáltak, mert másutt sehol sem kaptak menázsit, mígnem egyszer Wurm főhadnagy úr meglátta őket és megtiltotta nekik, mert egy kadett-tiszt helyettes becsületével nem fér össze, hogy a legénységi kintinba járjon. De mit tehettek, ha egyszer a tiszt kintinba nem eresztették be őket? A levegőben lógtak s olyan kínokat szenvedtek egypár napig, hogy az egyik a Maisba ugrott, a másik dezertált s két hónappal később azt írta a kaszárnyába, hogy hadügyminiszter lett Marokkóban. Most már csak négyen voltak, mert azt, amelyik a Maisba ugrott, kihúzták a vízből, tudniillik izgalomban elfeledte, hogy úszni is tud s hogy a szabadúszó vizsgát kitüntetéssel tette le. Kórházba szállították, de ott sem tudták, mit csináljanak vele, hogy tiszt takaróval vagy közönséges legénységi pokróccal takarják-e be. Utoljára kitalálták, hogy mit kell csinálni, tudniillik, egyáltalán nem adtak neki takarót, úgy, hogy egy félóra múlva könyörögni kezdett, hogy engedjék vissza a kaszárnyába s éppen ez volt az, akit hozzám zártak be. Még egészen vizes volt, mikor behozták. Körülbelül négy napig volt velem bezárva, nagyon tetszett neki minden, mert nálam menázsit is kapott. Igaz, hogy fegyencmenázsit, de ez legalább, amint mondani szokták, biztos volt. Ötödnapra elvitték, de egy félóra múlva visszajött a sapkájáért s akkor örömben sírva fakadt s azt mondta: „Végre döntöttek ügyünkben. Mától kezdve a kadett-tiszt helyetteseket a főőrségen a tisztek közé fogják ezentúl bezárni, a menázsit a tiszt konyhán ráfizetéssel s akkor kapjuk, mikor a tisztek már jóllaktak, akkor mi is kapunk enni. Aludni a legénységgel fogunk, kávé is a legénységi konyháról kapunk és dohány is a legénységgel.

A káplán csak most tudta annyira összeszedni magát, hogy egyetlen mondattal, amelynek tartalma semmiképpen sem illett Svejks elbeszéléséhez, félbeszakította Svejket.

- Igen, igen, édes fiam! Vannak dolgok ég és föld között, amelyek felett áhítatos lélekkel és Isten végtelen kegyelmébe vetett hittel kell gondolkoznunk. Azért jöttem ide fiam, hogy vallási vigaszban részesítslek.

Hirtelen elhallgatott, mert mindez valahogy nem volt rendjén. Már az úton kigondolta beszédének teljes vázlatát, amellyel a szerencsétlent arra akarta bírni, hogy élete folyásán gondolkodjék és bocsánatot kérjen a túlvilágra költözködés előtt. Mert semmi kétség, hogy ha megbánja bűnét és őszintén vezekel, megbocsátásban lesz része...

Most azon gondolkozott, miképpen folytassa, de Svejik megelőzte avval a kérdéssel, hogy nincs-e egy cigarettája.

Martinec káplán úr nem volt dohányos és ez volt az egyetlen, ami régi életmódjából megmaradt. Olykor, ha Fink tábornoknál egy kissé kapatos volt, megpróbált egy britannikát, de a gyomra tüstént fölfordult tőle s ilyenkor mindig az volt az érzése, hogy őrangyala óvóan a torkát csiklandozza.

- Nem vagyok dohányos, édes fiam - felelte szokatlan méltósággal.

- Csodálom - mondta Svejik. - Sok tábori lelkészt ismertem, de mindegyik úgy füstölt, mint a zlichovi spirituszgyár. Nem is tudok tábori papot másként elképzelni, mint úgy, hogy szivarozik és iszik. Csak egyetlen egyet ismertem, aki nem pőfékelt, de ez meg szivarozás helyett rágta a dohányt és prédikálás közben teleköpködté az egész szószerket. Hova való a lelkész úr?

- Jitsinbe - felelte megtörtén cs. és kir. főtisztelendő Martinec úr.

- Akkor talán tetszett ismerni valami Gandes Róza nevűt, lelkész úr, múlt év előtti évben Prágában a Plattner-utcai borozóban volt alkalmazásban és egyszerre tizennyolc férfit pörölt be apaságért, mert ikreket szült. Az egyik ikergyereknek kék volt az egyik szeme, a másik barna, a másik gyereknek az egyik szeme szürke, a másik fekete s ezért a Róza azt gondolta, hogy már ebben is annak a négy úrnak van része, aki a borozóba járt s dolga volt a Rózával. Az egyik ikergyereknek olyan görbe kis lábacska volt, mint a városi tanácsnoknak, aki szintén oda járt, a másiknak az egyik lábán hat ujja nőtt, mint an-

nak a képviselőnek, aki mindennapi vendég volt. És most tessék csak elgondolni tisztelendő úr, hogy tizennyolc ilyen vendég járt oda és az ikrek mindegyiktől kaptak valami jelt, mind a tizennyolctól, akikkel Róza a privátszobába vagy a hotelbe ment. A végén a bíróság úgy döntött, hogy az ilyen tolongásban az apa ismeretlen, a Róza pedig a tulajdonosra tolt az egészet, bepörölte, de a tulajdonos bebizonyította, hogy egy operáció folytán már több, mint húsz éve teljesen impotens az alsó tagjaiban.

Akkor a Rózát, kérem, magukhoz toloncolták Jitsinbe, amiből legjobban látszik, hogy aki hatalomra törekszik, rendszerint egy rakás öreg szart kap. A Rózának amellet kellett volna maradni, hogy az ikrek egy embertől származnak s nem azt állítani a bíróság előtt, hogy az egyik a képviselőtől, a másik a városi tanácsnoktól vagy ettől-amattól való. Minden gyerek születését könnyen ki lehet számítani. Ennyiedikén voltam vele a szállodában és a gyerek ennyiedikén született. Természetesen, ha normális szülésről van szó, tisztelendő úr. Az ilyen hotelben egy ötösért mindig akad tanú, például a háziszolga vagy a szobalány, aki megesküszik, hogy azon az éjszakán ott volt vele s hogy amikor a lépcsőn lementek, a Róza azt kérdezte: „No, és ha valami baj lesz belőle?”, amire azt felelték: „Ne törődj vele, cicám, a gyerekről majd én gondoskodom”.

Martinec elgondolkodott és belátta, hogy a vallási vigasz nem könnyű dolog. Már jóelőre kigondolta ugyan, hogy mit és hogyan fog beszélni a végítélet-napi isteni kegyelemről, amikor az összes hadbíró-sági elítéltek kötéllel a nyakukon fölkelnek a sírból s ha őszinte bűnbánattal teltek, kegyelemben részesülnek, mint ama gonosztevő, akit az Újtestamentum említ.

Valóban nagyon szép lelkészi vigaszra készült Martinec úr. A beszédnek három részből kell állania. Az elsőben arról akart szólni, hogy az Istennel teljesen megbékélt ember számára a kötéláltali halál könnyű dolog. A haditörvényszék a császár őfelsége elleni árulást megbünteti, mert a császár a katonák atyja és így a legkisebb felségárulás olyan, mint az apagyilkosság, A másodikban azt az elméletet

akarta kifejteni, hogy császár őfelségét Isten kegyelme rendelte a világi ügyek intézésére, mint ahogy a pápákat az egyházi ügyekére s ilyenképen az, aki a császárt elárulja, tulajdonképpen mindnyájunk urunk istenét árulja el. A háborús bűnöst a kötélén kívül örök büntetés és az áruló örök elkárhozása várja. Ha azonban a földi igazságszolgáltatás a katonai fegyelemre való tekintettel nem tudja elkerülni a büntetést és a bűnöst kénytelen felakasztatni, még sincs minden elveszve, amennyiben a második, vagyis az örökkévalóságra szóló büntetés kérdése még fönáll. Az ember kitűnő módszerrel védekezhetik ellene, nevezetesen a bűnbánattal.

Martinec ide megható jelenetet képzelt, amely bizonyára hozzá fog járulni földi viselkedése közben elkövetett bűneinek mennybéli törléséhez s annak az ítéletnek enyhítéséhez, amely przemysli viselkedéséért egykor ki fog szabatni. Úgy képzelte, hogy bevezetéképen rá fog szólni az elítéltre:

– Vezekelj, fiam s térdeljünk le mindketten.

Aztán elgondolta, hogy a bűzös, tetves cellában mint fog elhangzani az ima: „Óh Istenem, aki mindig kegyelmes és irgalmas vagy s aki mindig megbocsátasz, könyörgöm hozzád e harcos lelkéért, ezért a katonáért, akinek megparancsoltad, hogy a przemysli haditörvényszék ítélete alapján hagyja el e földi világot. Oh segíts, uram, hogy ez a gyalogos alázatos és tökéletes bűnbánatával megválthassa magát a pokol kínjai alól s az örök üdvösség részese lehessen.”

– Bocsánat, lelkész úr, de ön már vagy öt perc óta úgy ül itt, mint ha leszúrták volna s mint ha nem érdekelné, amit beszélek. Meglát-szik magán, hogy most van először áristomban.

– Én – felelte Martinec komolyan –, a vallási vigasz miatt jöttem.

– Furcsa, hogy magának mennyi baja van evvel a vallási vigasszal. Én nem érzem magamat elég erősnek, hogy magának ilyen vigaszt nyújtsak. Nem maga az első, aki lakat alá került. Egyébiránt, hogy megvalljam az igazat, lelkész úr, nincs is olyan szónoki képességem, hogy valakit nehéz óráiban megvigasztaljak. Egyszer megpróbáltam, de akkor nem igen sikerült s ha szépen ide ül mellém, elmondom ma-

gának. Amikor az Opavitzi utcában laktam, volt ott egy régi jóbarátom, bizonyos Faustin nevezetű, aki portás volt egy szállodában. Nagyon jóra való ember volt, tisztességes és törekvő. Minden utcánál ismert s ha éjjel bármikor odament volna tisztelendő úr a hotelbe s azt mondta volna neki: „Faustin úr, egy kisasszonyra volna szükségem”, a barátom azonnal lelkiismeretesen megkérdezte volna, hogy szőke, barna, kicsiny, nagy, sovány, kövér, német, cseh, zsidó, hajadon, elvált vagy férjes vagy intelligens vagy intelligencia nélküli nő legyen-e az illető.

Svejk bizalmasan odasimult a táborig paphoz s miközben átfogta a derekát, így folytatta:

– Mondjuk tehát, hogy ön, tisztelendő úr, azt mondta volna: „Szőke kell nekem, akinek jó lába van, özvegy és intelligencia nélküli”, tíz perc múlva a keresztlevelével együtt az ágyában lett volna a szőke.

Martinecnek lassanként melege lett, Svejk pedig, miközben anyailag magához szorította, így folytatta:

– El sem hinné, lelkész úr, hogy ennek a Faustinnak milyen érzéke volt az erkölcs és becsület iránt. Azoktól a nőktől, akiket szobára közvetített és szállított, soha egy garas borraivalót el nem fogadott és ha egyik-másik olykor megfélemlítve magáról, pénzt akart a markába csúsztatni, látta volna, mennyire fölháborodott s milyen hangosan förmedt rá:

– Te disznó, azt hiszed, hogy amiért eladod a tested és halálos bűnbe esel, rá vagyok szorulva a hatosodra? Nem vagyok én kerítő, te szemtelen ringyó! Csak azért teszem, mert sajnállak s ha már ennyire lezüllöttél, nem akarom, hogy minden jöttmenttel hemperegjél s hogyha a patruj éjjel elcsíp, három napig padlót mossál a rendőrségen. Így legalább meleg helyen vagy és senki sem látja, hogy milyen mélyre sülyyedél.”

A vendégektől azonban elfogadta a borraivalót, ámbár ezek szemében sem akart kerítőnek látszani. Megvolt a taksája: a kékszeműekért egy hatost kért, a feketékért tizenöt krajcárt s mindent úgy részletezett, mint ahogy a számlákon szokás s egy szelet papiroson számított-

ta ki, hogy mi jár neki. Az intelligencia nélküli nő után egy hatos ráfizetést követelt, mert abból az alapelvből indult ki, hogy az ilyen ordináré személy mulatságosabb, mint egy művelt hölgy. Egyébként azonban nagyon mérsékelt árat számított. Egy este ez a Faustin úr nagyon izgatottan és szinte magánkívül jön hozzám az Opavitzi utcába, mintha épp most húzták volna ki a villamos mentődeszkája alól és ellopták volna az óráját. Kezdetben egy szót sem szólt, csak egy üveg rumot vett elő a zsebéből, nagyot húzott belőle s azt mondta: „Igyál!” Így aztán mindaddig nem is beszélünk semmit, amíg az egész üveget ki nem ittuk, de aztán egyszerre megszólalt: „Kedves pajtás” – mondta –, „tégy nekem egy szívességet! Nyisd ki az utcai ablakot, én ráülök az ablakdeszkára, te pedig fogd meg a lábamat s dobj le a harmadik emeletről. Nekem már az életből semmi sem kell, csak az a vigaszom maradjon meg, hogy volt egy bajtársam, aki a másvilágra küldött. Én ebben a világban tovább nem élhetek, mert becsületes ember vagyok s most kerítéssel vádolnak, mint egy kuplerost a zsidó utcából. A mi szállodánk elsőrangú, mindhárom szobalánynak és a feleségemnek is van könyvecskéje s egy krajcárral sem tartoznak a doktornak. Ha csak egy kissé szeretsz is, dobj le a harmadik emeletről, tedd meg nekem ezt az utolsó szívességet.” Azt mondtam neki, hogy másszon föl az ablakra és ledobtam az utcára – de ne ijedjen meg, tisztelendő úr.

Svejk föllépett a priccse s magával vonta a papot is.

– Látja, tisztelendő úr – mondta –, így fogtam meg a Faustint is és aztán – zsupsz – le vele.

Svejk fölemelte Martinec urat, majd a földre ejtette s miközben a lelkész a földön a csontjait tapogatta, rendületlenül folytatta:

– Látja, tisztelendő úr, hogy semmi baja sem történt s neki, a Faustinnak sem, mert tudniillik körülbelül csak háromszor volt olyan magasan a földtől, mint maga. Tökrészeg volt és megfeledezett róla, hogy az Opavitzi utcában alacsonyan, a földszinten laktam, mert egy évvel azelőtt kihurcolkodtam a harmadik emeletről, a Kremenetz-utcai lakásomból, ahol Faustin meglátogatott.

A tábori káplán rémülten tekintett föl a földről Svejkre, aki a priccsen állva, karjaival hadonászott.

A káplán szentül hitte, hogy örültem van dolga s ezért, miközben lassan az ajtó felé hátrált, azt mondta:

– Igen, édes fiam, alig volt háromszor ilyen magasan...

Aztán nagyot kiáltott s dörömbölni kezdett az ajtón, hogy azonnal nyissák ki.

Svejk a rácsos ablakon keresztül látta, amint Martinec úr az őr kíséretében gesztikulálva haladt át az udvaron.

– Most bizonyosan a „Magorká”-ba* viszik, – gondolta Svejk, leugrott a priccsről s díszlépésben föl s alá lépdelve énekelni kezdett:

A gyűrűdet rózsám
Régen levettem,
Golyóba öntettem,
A puskámat véle élesre töltöttem.
Trallala... tra...

Néhány perccel utóbb Martinec Fink tábornoknál jelentkezett.

Finknél most is nagy „ülés” volt, amelyen két szeretetreméltó hölgy, bor és likőr játszották a főszerepet. A haditörvényszék összes tagjai, az egy infanteristát kivéve, aki reggel a cigarettáikat meggyújtotta, mind jelen voltak. Martinec ismét olyan meseszerűen libegett be, mint egy kísértet. Sápadt volt, izgatott és méltóságteljes, mint az olyan ember, aki úgy érzi, hogy ártatlanul fölpofozták.

Fink tábornok, aki a káplánt az utóbbi időben szívébe zárta, maga mellé vonta a kanapéra s borízú hangon kérdezte:

– Mi történt veled, lelki vigasz?

Közben az egyik vidám hölgy cigarettát hajított a lelkészre.

– Igyék, lelki vigasz – mondta Fink tábornok s egy nagy zöld serlegebe bort töltött Martinecnek, de mert a lelkész nem ivott azonnal,

* *A cseh katonák a bolondok házáat Magorkának hívják.* (Megjegyzés a könyvben.)

a tábornok erőszakkal kezdte beleönteni az italt, s ha a pap nem nyelte volna le, végigömlött volna a ruháján.

Csak most kérdezték meg tőle, hogy az elítélt miként viselkedett a lelki vigasz közben. Martinec fölállt s tragikus hangon felelte:

– Megőrült.

– Nagyszerű lelki vigasz lehetett – nevetett a tábornok, mire az egész társaság harsogó kacagásban tört ki, a két hölgy pedig ismét cigarettákkal kezdte hajigálni a káplánt.

Az asztal végén, az őrnagy, aki már kissé sokat ivott, egy széken ülve szundikált, de most fölriadt álmából, két boros poharat gyorsan likőrrel töltött meg, a székeken keresztül utat tört magának Martinec-hez és kényszerítette Isten szolgáját, hogy brúdert igyék vele, majd visszatámolygott a székhez és tovább szundikált.

Evvel a pohár itallal Martinec végleg beleesett az ördög hálójába, aki az asztalon levő poharakból, a vidám hölgyek tekintetéből és mosolyából nyújtotta feléje karjait s mert közben a két hölgy a lábát föltette az asztalra, Belzebub csipkék közül integetett a káplánnak. Martinec mindvégig meg volt győződve, hogy lelki üdvösségét örökre elvesztette és hogy vértanúvá lett.

Ezt a meggyőződését kifejezésre is juttatta az előtt a két katona előtt, aki a szomszéd szobában a pamlagra fektette.

– Szemeitek elé – mondta – szomorú, de egyben magasztos színjáték tárul, ha tiszta és elfogulatlan lélekkel emlékeztek meg a ma nagyszámú és hírneves jámborról, akik hitük áldozataivá lőnek és „mártírok” név alatt ismeretesek. Bennem láthatjátok példáját, annak, hogy mint emelkedik föl az ember számtalan szenvedések fölé, amely a legszörnyűbb szenvedéseken is dicsőséges győzelemre segíti.

A két katona e pillanatban arccal a fal felé fordította a papot, aki azonnal elaludt.

Nyugtalan álma volt. Azt álmodta, hogy napközben a tábori káplán föladatait végzi, este azonban, Faustin helyett, akit Svejka a harmadik emeletről az utcára dobott, ő a hotel portása. A tábornokhoz minden felől panaszok érkeznek ellene, hogy az egyik vendég számára

szőke helyett barnát és elvált intelligens nő helyett özvegy és intelligencia nélkülit szállított.

Reggelre olyan izzadtan ébredt, mint az egér, gyomra úgy remgett, mint ha tengeri úton lett volna s úgy érezte, hogy morvaországi plébánosa valóságos angyal hozzá képest.

VII.

SVEJK VISSZATÉR MENETSZÁZADÁHOZ

Az őrnagy, aki az előző nap délelőttjén a Svejke-féle tárgyaláson mint hadbíró szerepelt, ugyanaz a tiszt volt, aki a tábornoknál brúdert ivott a káplánnal s aztán tovább szundikált.

Senki sem tudta, hogy az őrnagy az éj folyamán mikor és hogyan távozott a tábornoktól. Tekintettel a jelenvoltak állapotára, senki sem vette észre távozását, sőt a tábornok már az embereket sem ismerte meg. Az őrnagy már két órája eltűnt, de a tábornok csak tovább pődörgette a bajuszát s idiótikus mosolygás közben folyton így szólt:

– Ezt nagyon helyesen mondta őrnagy úr!

Reggel az őrnagyot sehol sem találták. Köpönyege az előszoba fogasán lógott, mellette a kardja s csak a sapkája hiányzott. Eleinte azt hitték, hogy a ház valamelyik klozetjén alszik, végig vizsgálták tehát az összes klozeteket, de sehol sem találták. Helyette a második emeleten a tábornok társaságából egy főhadnagyrá bukkantak, aki térdelve és szájjával a nyílás felé fordulva aludt, ahogy hányás közben elfogta az álmom.

Az őrnagy úgy eltűnt, mintha a vízbe esett volna. Annak a cellának a rácsos ablakán, amelybe Svejke be volt zárva, látható lett volna, hogy Svejke priccsén, orosz katonaköpeny alatt két személy alszik s a köpeny alól két pár csizma látszik. A sarkantyús csizma az őrnagyé volt, az, amelyiken nem volt sarkantyú, Svejké. A két ember úgy egymáshoz simult álmában, mint két kis macska. Svejke az őrnagy feje alá dugta a kezét, az őrnagy pedig átölelve tartotta Svejket s úgy simult hozzá, mint a fiatal kankutya a nőstényéhez.

Ebben nem volt semmi titokzatos. Nem volt egyéb, mint az őrnagy úr kötelességteljesítése.

Bizonyára megtörtént már önökkel is, hogy valakivel együtt ültek és egész éjjel, másnap délig iddógáltak, amikor egyikük hirtelen a fejéhez kapott, fölugrott és így kiáltott: „Jeszusom, nyolc órakor az irodában kellett volna lennem”. Ezt rendszerint a kötelességtudat fölébredésének szokták nevezni, ami a lelkiismeretfurdalás terméke. Az olyan embert, akit ez a roham fog el, semmi sem tudja eltéríteni attól a meggyőződéstől, hogy tüstént pótolnia kell a hivatalban, amit mulasztott. Az ilyenek azok, akiket a portás a folyosón a diványra fektet, melléjük teszi a kalapjukat, mert azt akarja, hogy kialudják magukat s a kalap is megmaradjon.

Az őrnagyot ilyen roham fogta el. Mikor a karosszékekben fölébredt, hirtelen eszébe jutott, hogy Svejket azonnal ki kell hallgatnia. Ez a hivatali roham olyan hirtelen támadt és az őrnagy olyan gyorsan és olyan határozottsággal engedett neki, hogy eltűnését senki sem vette észre.

Annál észrevehetőbb volt az őrnagynak a katonai fogdában való megjelenése, mert úgy robbant be az ajtón, mint a bomba. A szolgálatos őrmester az asztalon aludt, a többi legénység pedig a legkülönbözőbb helyzetekben szundikált körülötte.

Az őrnagy, félrevágott sapkája alól hangosan káromkodott, hogy mindenki abbahagyta az ásítást, az arcok eltorzultak s az őrnagy nem egy csapat katonát, hanem fintorgó majmokat látott maga előtt, öklével az asztalt döngette s ráordított az őrmesterre: „Maga indolens fickó, maga. Már ezerszer megmondtam, hogy ez a bagázs csupa piszkos disznó”. Miközben a megrémült legénység felé fordult, így kiáltott: „Katonák! Még álmotokban is a hülyeség lóg ki a szemeteken és mikor fölébredtek, úgy viselkedtek, mintha valamennyiőtök egy vagon dinamitot zabált volna”.

Ezután hosszú és kiadós prédikáció következett a legénység kötelességeiről, majd parancs, hogy azonnal nyissák ki Svejk celláját, mert a vádlottat ki akarja hallgatni.

Így jutott az őrnagy Svejek cellájába. Olyan helyzetben történt, amelyben, amint mondani szokták, minden megérett a cselekvésre. Az őrnagy a cella kulcsait követelte.

Az őrmester, akinek kétségbeesése utolsó pillanatában kötelességei jutottak eszébe, megtagadta az őrnagy parancsát, ami az őrnagyra hirtelen nagyszerű benyomást tett.

– Ó, ti büdös kutyák – kiabálta az udvaron –, csak adtátok volna a kulcsot a kezembe, megmutattam volna nektek!...

– Jelentem alássan – felelte az őrmester –, kénytelen vagyok az őrnagy urat bezárni és biztonságára a fogoly mellé őrséget állítani.

– Te tökfilkó – mondta az őrnagy –, te pávián, te teve, hát azt gondold talán, hogy félek a fogolytól, hogy őrt akarsz melléje állítani, amíg kihallgatom. Ó, a szentséges mennydörgős menykő... Zárj be vele és aztán kotródj!

Az ajtó feletti nyíláson egy félig lecsavart, rácsos petróleumlámpa bágyadt fényt árasztott. Olyan gyöngye fény volt, hogy az őrnagy alig találta meg Svejket, aki katonás tartással állott fekhelye mellett s várta, mi lesz ebből az éjjeli látogatásból.

Svejek azt gondolta, hogy legokosabb lesz, ha az őrnagy úrnak jelentést tesz s ezért erélyes hangon így szólt:

– Jelentem alássan, őrnagy úrnak, fogoly. Egyéb nem történt.

Az őrnagy e pillanatban elfeledte, hogy tulajdonképpen miért is jött ide s ezért így felelt:

– Pihenj! Hol van a fogoly?

– Én magam vagyok, jelentem alássan – mondta Svejek büszkén.

Az őrnagy azonban nem figyelt rá, mert a tábornok borai és pálnikái e percben idézték elő agyában utolsó reakcióikat. Olyan irtózatot árasztott, hogy minden civil kifecskült volna az állkapcsát. Az őrnagnál azonban az ásítás a gondolatokat azokba az agytekervényekbe tolt, amelyekben az embernél az éneklés képessége fészkel. Teljes fesztelenséggel dobta magát Svejek fekhelyére s miközben úgy röfögött, mint a disznó, amelyet levágnak, énekelni kezdett, a dallamot többször ismételte és érthetetlen kiáltásokat vegyített a szövegbe.

Ezután úgy forgolódott a hátán, mint egy fiatal medve, a sarokba húzódott s hortyogni kezdett.

– Őrnagy úrnak alássan jelentem – költögette Svej k –, meg tetszik tetvesedni.

Nem használt semmit. Az őrnagy úgy aludt, mintha vízbe esett volna. Kilenc óra felé, amikor az őrnagy utáni hajsza tetőpontjára ért, Svej k lekúszott fekhelyéről és elérkezettnek látta az időt, hogy az őrnagy urat felköltse. Egypárszor erősen megrázta, s levette róla az orosz köpönyeget, míg az őrnagy végre felült a priccsen, tompán rámeredt Svej k-re s a rejtélyen gondolkozott, hogy tulajdonképpen mi történhetett.

– Őrnagy úrnak alássan jelentem – mondta Svej k –, az őrszobáról már egy párszor keresték, hogy vajon életben van-e. Ezért bátorkodtam őrnagy urat felkelteni, mert nem tudtam, hogy rendszerint meddig szokott aludni, nehogy – Isten ments'! – elaludjék. Az ursinoveci sörfőzőben volt egy asztalos, az mindig reggel hatig aludt, de ha az időt akárcsak egy negyedóra is elaludta, mondjuk negyed hétig, már délig ágyban maradt s aludt, s ezt addig csinálta, amíg elbocsátották a munkából s akkor dühében az uralkodó ház egyik tagja ellen felségsértést követett el.

– Hülye vagy, ugye? – mondta az őrnagy tört cseh nyelven, és a kétségbeesés hangján, mert tegnap este óta a fejében úgy zakatolt valami, mint egy malomkerék s sehogysen talált feleletet arra, hogy tulajdonképpen miért is ül itt, miképp jött ide az őrszobából s hogy ez az előtte álló fickó miért beszél összevissza ennyi ostobaságot. Mindez nagyon komikusnak tetszett előtte. Határozatlanul arra emlékezett, hogy már egyszer töltött itt egy éjszakát, de nem tudta, hogy miért?

– Éjszaka is itt voltam már? – kérdezte bizonytalan hangon.

– Parancsára, őrnagy úr – felelte Svej k. – Ahogy az őrnagy úr szavaiból kivettem, alássan jelentem, azért tetszett ide jönni, hogy kihallgasson.

Most hirtelen az őrnagy is megértette, hogy miért van itt, először önmagán nézett végig, aztán maga mögé tekintgetett, mintha valamit keresne.

– Ne tessék aggódni, őrnagy úr! – mondta Svejek. – Úgy tetszett felébredni, mint ahogy ide tetszett jönni. Köpeny nélkül, kard nélkül, sapkában. A sapka ott van, én vettem ki a kezéből, mert a feje alá akarta tenni. A parádés tisztisapka, olyan mint a cilinder és cilinderrel az csak egy Karderaz nevű úrnak sikerült egyszer Lodenicben. Ez az úr a kocsmában hasra feküdt, s a cilinderét a feje alá tolta. Tudniillik énekes volt a temetéseknel és minden temetésre cilinderben járt és hát, amint mondom, a cilindert szépen a feje alá tolta s mert azt szuggerálta magának, hogy nem szabad a cilinderét összenyomni, olyan jelentéktelen testsúllyal nehezedett rá egész éjjel, hogy a cilindernek csakugyan nemcsak hogy nem ártott meg, hanem használt, mert amint egyik oldaláról a másikra fordult, a hajával lassacskán úgy megkefélte, mintha most vasalta volna ki a kalapos.

Az őrnagy, aki most már teljesen tisztában volt a helyzettel, továbbra is csak bambán bámult Svejkre s egyre ismételte:

– Hülye vagy ugye? Ugye, hogy... Itt vagyok tehát. Igen. És most megyek.

Fölállt, az ajtóhoz lépett s dörömbölni kezdett. Mielőtt kinyitották volna az ajtót, még azt mondta Svejkeknek:

– Ha nem jön sürgöny, hogy te te vagy, lógni fogsz!

– Hálás köszönet – mondta Svejek –, tudom, hogy őrnagy úr gondoskodik rólam, de ha a priccsen véletlenül elcsípett egyet, legyen meggyőződve, hogy ha az illető apró és vöröses a feneke, akkor hím, ha pedig a hasán még egy vöröses csík is látszik, akkor rendben van, mert akkor nem egy pár, mert ezek az átkozottak még a nyúlnál is szaporábbak.

– Hagyja már abba! – mondta szomorúan az őrnagy, amikor Svejek kinyitotta az ajtót.

Odakünn az őrnagy nagyon csendesen viselkedett, halkán adta ki a parancsot, hogy hozzanak kocsit számára s miközben a kocsit Przemysl nyomorult kövezetén döcögött, folyton az járt a fejében, hogy a vádlott

nagyon elsőrangú idióta, de valószínűleg mégis csak teljesen ártatlan barom. Ami azonban őt magát, tudniillik az őrnagyot illeti, nem tehet egyebet, minthogy azonnal fejbe lövi magát, mihelyt haza érkezik vagy a tábornoktól elhozatja a köpenyegét és kardját, aztán a városi fürdőbe megy, utána a Vollgruben borozóba, ahol egy kissé fölfrissíti az étvágyát és telefonon jegyet rendel a városi színház esti előadására.

Mielőtt a kocsi a lakás elé ért, az őrnagy az utóbbira határozta magát.

Otthon egy kis meglepetés várt rá. Éppen jókor jött... A folyosón Fink tábornok állt s az őrnagy szolgáját a gallérjánál fogva rázogatva ordította:

– Hol van az őrnagyod, marha? Felelj, te állat!

Az állat azonban nem felelt, mert a tábornok olyan erősen szorongatta a torkát, hogy egészen elkéült.

Az őrnagy belépett s azonnal észrevette, hogy a szerencsétlen fickó a hóna alatt szorongatja a köpenyegét és kardját, amelyet nyilván a tábornok szobájából hozott.

A jelenet nagyon mulattatta az őrnagyot, megállt tehát a félig nyitott ajtóban s onnan nézte szenvedését hűséges szolgájának, aki különböző lopásai miatt már régóta megfeküdte az őrnagy gyomrát.

A tábornok egy pillanatra eleresztette az elkéült fickót, aztán sürgönyt kotort elő zsebéből, amellyel egypárszor ráütött a legény szájára, miközben újra kiabálni kezdett:

– Hol van az őrnagyod, te marha, hol van a *hadbíró* őrnagyod, te marha, hogy átadhasd neki ezt a hivatalos sürgönyt, te marha...

– Itt vagyok! – kiáltotta most Derwota őrnagy, akit a „hadbíró-őrnagy” és a „sürgöny” szavak ismét kötelességeire figyelmeztettek.

– Oh – mondta Fink tábornok –, te visszajöttél?

A hangsúlyozásban annyi rosszakarát volt, hogy az őrnagy nem felelt s megállt.

A tábornok fölszólította, hogy kövesse őt a szobába, s amikor az asztal mellé ültek, a tábornok az asztallapra hajította a sürgönyt s tragikus hangon mondta:

– Olvasd el. Ez a te műved.

Miközben Derwota a rongyos sürgönylapot olvasta, a tábornok fölállt, föl s alá kezdett szaladgálni a szobában, feldöntötte a székeket s kiabált:

– És én mégis fölakasztatom!

A sürgöny így szólt:

„Svejk József gyalogos, a tizenegyedik menetszázad ordonánca, f. hó 16-án, mint kvártélymester, szolgálati út közben, a chyrow-feldsteini átkelőnél eltűnt. A gyalogos a wpolalycai hadosztályparancsnokságnál azonnal előállítandó.”

Az őrnagy kihúzta az asztalfiókot, térképet vett elő és gondolkozni kezdett. Feldstein Przemysltől délkeletre, negyven kilométer távolságra fekszik s így teljesen érthetetlen, miképp juthatott Svejk gyalogos a fronttól több, mint 150 kilométer távolságra fekvő helyen orosz egyenruhához, miután a front a Sokal-Turze-Kozlowi vonalon haladt keresztül.

Amikor az őrnagy ezt a tábornokkal közölte s a térképen megmutatta neki azt a helyet, amelyen Svejk a sürgöny szerint néhány nappal ezelőtt eltűnt, a tábornok úgy üvöltött, mint egy bika, mert érezte, hogy az akasztásba vetett minden reménye meghiúsult. A telefonhoz sietett, összeköttette magát az őrszobával s kiadta a parancsot, hogy Svejket azonnal hozzák föl hozzá, az őrnagy lakásába.

Mielőtt a parancsot kiadta, a tábornok számtalan szörnyű káromkodásban adott kifejezést azon való haragjának, hogy Svejket minden vizsgálat nélkül, a saját felelősségére azonnal nem akasztatta föl.

Az őrnagy ellenkezett s arról dadogott valamit, hogy a jog és igazságosság együtt járnak. Pompás körmondatokat mondott az ítéletek igazságosságáról, a bíró lelkiismeretéről és sok másról, ami véletlenül az eszébe jutott, mert a tegnapi est után leírhatatlan katzenjammer fogta el, amelyet most föl kellett oldania.

Mikor Svejket végre elővezették, a tábornok fölvilágosítást követelt, hogy tulajdonképpen mi történt Feldsteinben s hogy miképp áll a dolog evvel az orosz uniformissal.

Svejk mindent alaposan megmagyarázott s emberi balsorsának történetéből vett számos példára hivatkozott. Mikor aztán az őrnagy azt kérdezte tőle, hogy mindezt miért nem mondta el a bíróság előtt első kihallgatása alkalmával, Svejk azt felelte, hogy őt ott tulajdonképpen senki sem kérdezte, hogy mikép jutott az orosz egyenruhához, hanem minden kérdés csak ez volt: „Beismeri-e, hogy az ellenség egyenruháját minden kényszer nélkül öltötte magára?” Minthogy ez megfelelt az igazságnak, nem mondhatott egyebet, mint: „természetes, – igenigen, – úgy van, – kétségkívül.” Ezért is utasította vissza fölháborodással azt a vádat, hogy őfelségét a császárt elárulta.

– Tiszta idióta – mondta a tábornok az őrnagynak. – Csak idióta lehet, aki egy tóparton orosz egyenruhát ölt magára s aztán orosz foglyok közé soroztatja magát!

– Alázatosan jelentem – mondta most Svejk –, hogy néha magam is tapasztalom, hogy gyengeelméjű vagyok és különösen estefelé...

– Kuss, te ökor – mondta az őrnagy és azt kérdezte a tábornoktól, hogy mi történjék Svejkkal.

– Akasszák föl a hadosztálynál! – döntötte el a tábornok.

Egy órával később az őrség, amelynek Svejket a wpolalyci hadosztályparancsnoksághoz kellett kíséernie, megjelent a pályaudvaron.

A cellában Svejk kis emléket hagyott hátra. Egy darabka fával három sorban a falba karcolta mindazon levesek, mártások és főzelékek jegyzékét, amelyeket civilkorában evett. Ez bizonyos mértékig tiltakozás volt az ellen, hogy huszonnégy óra óta egy falat ennivalót sem adtak neki.

Svejkkal együtt a következő tartalmú aktát küldték a hadosztályparancsnoksághoz:

„469. számú sürgöny alapján, Svejk József gyalogos, a 11. menet század szökevénye, további eljárás végett a hadosztályparancsnokságnak átadatik.”

Az őrség maga, amely négy emberből állt, különféle nemzetiségek keveréke volt. Volt köztük lengyel, magyar és német, az őrparancsnok pedig, tizedesi rangban, cseh legény volt. A fogollyal, földijével

szemben nagyon fölényesen viselkedett és érezte vele felsőbb-ségét, mert amikor Svejk a pályaudvaron arra kérte, hogy engedje őt vizelni, gorombán azt felelte neki, hogy majd a hadosztálynál elvégezheti a dolgát.

– Jó – mondta Svejk –, de adja írásban, hogy tudják, ki az oka, hogy ha húgyhólyagrepedést kaptam. Törvény van rá, tizedes úr.

A tizedes, aki marhapásztor volt, úgy megijedt a húgyhólyagtól, hogy Svejket az egész őrség ünnepélyesen kísérte végig a pályaudvaron az árnyékszékre.

A tizedes egyébként is az egész úton akaratos ember benyomását tette és olyan fölfuvalkodottan viselkedett, mintha másnapra hadtestparancsnoki kinevezését várta volna.

A vonat már a przemysl-chyrowi vonalon zakatolt, amikor Svejk így szólt a tizedeshez:

– Tizedes úr, mikor így nézem magát, bizonyos Bosben nevű tizedes jut az eszembe, aki Trientben szolgált. Tudniillik, amikor tizedes lett, mindjárt az első napon hízni kezdett. Az arca megdagadt, a hasa pedig úgy megpuffadt, hogy másnap már bele sem fért a kincstári nadrágba. És ami a legrosszabb volt, a füle hosszában kezdett nőni. A maródiszobába vitték tehát s az ezredorvos azt mondta, hogy az eset komoly, hogy meg is pukkadhat, mert a dagadás a csillagjától a köldökéig terjed. Csak úgy lehetett megmenteni, hogy levágták róla a tizedesi csillagot s akkor ismét fogyni kezdett.

Ettől a perctől kezdve Svejk minden igyekezete hiábavaló volt, hogy a tizedessel beszédbe elegyedhessen s hogy barátságosan megmagyarázhassa, miért mondják, hogy a tizedes a század szerencsétlensége. A tizedes mindössze csak egy pár sötét fenyegetéssel válaszolt, hogy vajon kettőjük közül melyik fog majd nevetni, ha a hadosztályhoz érkeznek. Egyszóval, a földi nem vált be s amikor Svejk azt kérdezte tőle, hogy hová való, azt felelte, hogy semmi köze hozzá.

Svejk mindenképpen próbálkozott. Elmondta neki, hogy nem most először kíséri őt őrség, de hogy minden kísérőjével eddig nagyon kellemesen elszórakozott.

A tizedes azonban makacsul hallgatott, Svejik pedig így folytatta:

– Úgy látszik, tizedes úr, valami baj érte, hogy elvesztette a beszé-
lőképességét. Sok szomorú tizedest ismertem már életemben, de
ilyen szomorú Isten tizedesét – bocsásson meg és ne haragudjék –,
ilyen szomorút még nem láttam. Miért nincs bizalma hozzám és
miért nem mondja meg, hogy mi nyomja a lelkét? Talán tudok valami
jó tanácsot adni, mert annak a katonának, akit az őrség kíséri, mindig
több tapasztalata van, mint azoknak, akik kísérik. Vagy tudja mit, ti-
zedes úr? hogy az idő gyorsabban teljék, meséljen nekünk valamit
hazulról, hogy milyen tájék, van-e ott tó vagy rom vagy vár és aztán
miattam akár azt is elmondhatja, hogy milyen monda fűződik hozzá.

– De – kiáltott most a tizedes –, most már aztán elég!

– Milyen szerencsés ember maga – mondta Svejik. – Olyik ember-
nek sohasem elég.

A tizedes még azt mondta:

– A hadosztálynál majd mindent megmagyaráznak neked, de én
nem törődöm veled. Érted?

Ezentúl teljes némaságba burkolózott. A transzport közben egyéb-
ként is nagyon kevés szórakozás akadt. A magyar furcsa módon mu-
latott a némettel, mert csak ezt a három szót tudta németül: „ja-
wohl”, „und” és „was”. Mikor a német magyarázott neki valamit, a
magyar csak bólintott egyet és azt mondta: „Jawohl” és ha a német
elhallgatott, a magyar megszólalt: „Was?” mire a német megint be-
szélni kezdett. A lengyel legény úgy viselkedett, mint egy arisztokrata,
senkivel sem törődött, önmagával szórakozott, amennyiben tudni-
illik a padlóra tüszentett, amiben rendkívül ügyesen a jobbkeze hü-
velykujját használta, aztán ábrándosan kente szét a földön a puska-
tussal az egészset, majd pedig illedelmesen törülte bele a bepiszkolt
fegyvert a nadrágjába, miközben szüntelenül mormogott: „Szűz
anyám... szűz anyám...”

– No – mondta neki Svejik – te ugyan nem tudsz valami nagyon so-
kat. Mahacsek utcaseprő a Na Bojistin lakott egy pincében s mindig
az ablakra tüszentett s aztán olyan ügyesen kente el a taknyát, hogy

az a kép jött ki belőle, mint Libusa megjövendöli Prága város dicsőségét. Minden képért olyan állami stipendiumot kapott a feleségétől, hogy a szája valóságos hólyaggá dagadt, de a Mahacsek azért nem hagyta abba és nagy ügyességre tett szert benne. Az igaz, hogy nem is volt neki más szórakozása,

A lengyel nem felelt s végül az egész társaság úgy elnémult, mint ha temetésre menne és csak kegyelettel volna tele az elhunyt iránt.

Így közeledtek a wojalicai hadosztály parancsnokságához.

*

Eközben a hadosztály vezérkaránál bizonyos változások történtek.

A hadosztály parancsnokságával Gerbich ezredest bízták meg. Nagy katonai képzettségű ember volt, ami podagra formájában a lábába húzódott. A minisztériumban azonban befolyásos ismerősei voltak, akik kieszközölték számára, hogy nem kellett nyugdíjba vonulnia. Így történt, hogy nagyobb katonai alakulatok különböző parancsnokságait bízták rá, számos hadipótlékon kívül magasabb gázsit kapott s addig maradt egy-egy helyen, amíg podagra rohamában valami hülyeséget el nem követett. Akkor ismét más valahová helyezték el s az ilyen áthelyezés rendszerint előmenetelt is jelentett. Az ebédnél a tisztekkel állandóan egy témáról szokott beszélgetni, megdadt lábujjáról, amely időnként szörnyű méreteket öltött, úgy, hogy külön e célra készült nagy cipőt kellett hordania. Étkezés közben legkedvesebb beszéd tárgya volt, ha ecsetelhetette, hogy fájós lábujja mennyire nedvedzik és úgy izzad, hogy állandóan vattába kell csavarnia s olyan szaga van, mint a megsavanyodott marhahúslevesnek.

A tisztikar ezért nagy őszinteséggel vett búcsút tőle, amikor áthelyezték. Egyébként azonban joviális ember volt, az alantasabb rangú tisztekkel barátságosan bánt és gyakran elmesélte nekik, mennyit evett és ivott, amikor még az átkozott podagra nem kerítette hatalmába.

Amikor Svejket a hadosztályhoz hozták és a szolgálattevő tiszt parancsára a megfelelő iratokkal fölszerelve Gerbich ezredes elé vezették, éppen Dub hadnagy volt nála az irodában. A sanok-sambori

mars óta Dub hadnagynak újabb kalandja akadt. Feldstein mögött tudniillik a 11-ik menetszázad egy lószállítmánnyal találkozott, amely a Sadowawisznia-i dragonyosezredhez volt irányítva.

Dub hadnagy tulajdonképpen maga sem tudta, miképp történt, hogy Lukas főhadnagynak lovasművészetét akarván bemutatni, lovára pattant, amely vágtatva tűnt el lovasával a folyó völgyében, ahol később egy kis mocsárban találtak rá Dub hadnagyra, úgy bele ragadt a hínárba, hogy készakarva sem lehetett jobban bele ragasztani. Mikor nagynehezen kiszabadították, Dub hadnagy nem panaszkodott, hanem csak csöndesen sóhajtozott, mintha a végét járná. Ezért az átvonuláskor átadták őt a hadosztálytörzsnek, ahol a kis kórházba fektették.

Most pedig Gerbich ezredesnél ült és a legkülönbözőbb betegségekről beszélt neki. Mikor Svejket megpillantotta, hatalmasat kiáltott, mert tudott Svejke feldsteini eltűnéséről.

– Csakhogy itt vagy megint. Sokan úgy vonulnak ki, mint a bestiák s úgy jönnek vissza, mint a még rosszabb ragadozók. Te is ilyen vagy!

A teljesség kedvéért illik megjegyezni, hogy Dub hadnagy lovaskalandja közben egy kis agyvelőrázkódást szenvedett, hogy miközben egészen Svejke közelébe lépett, Istent hívta ki harcra ellene és versben üvöltötte: „Atyám téged idézlek. Ágyútűz villan előttem, Ágyúszó bömből mögöttem, harcok nagy Istene, kérlek, ezt a gazfickót...

– Hol voltál ilyen sokáig, fickó! Miféle uniformis van rajtad?

Még azt kellene hozzátennem, hogy a köszvényes ezredes, irodájában, ha nem volt rohama, a lehető legdemokratikusabb állapotok uralkodtak. A legkülönbözőbb rangú katonák ki s bejártak hozzá s valamennyi ismerni akarta a megsavanyodott-húsleves szagú dagadt lábujjról alkotott véleményét. Az ilyen napokon irodája zsúfolásig tele volt, mert az ilyen rendkívüli esetekben vidám és beszédes embernek mutatkozott s szerette maga köré gyűjteni azokat, akik disznó anekdotáit szívesen hallgatták. Ez jól esett neki, a többieknek pedig alkalmul szolgált arra, hogy olyan anekdotákon nevetessenek, amelyek talán már Laudon generális korában voltak divatban.

Ilyen időben a szolgálat is könnyű volt Gerbich ezredesnél. Mindenki azt csinálta, amit akart és szabályként fogadták el, hogy amely csapattestnél Gerbich ezredes fölbukkant, ott loptak és mindenféle csínyt elkövettek. Most is, hogy Svejket bevezették, a legkülönbözőbb sarzsik nyomultak be vele az irodába, kíváncsian várva a történetüket, miközben az ezredes a przemysli őrnagy jelentését tanulmányozta.

Dub hadnagy eközben szokott, elbájoló modorában folytatta a tárgyalást Svejkkal:

– Még nem ismersz, de meg fogsz ismerni és akkor meggebedsz félelmedben...

Az ezredes sehogy sem tudott kiokosodni az őrnagy jelentéséből, amelyet az még egy gyöngé alkoholmérgezés hatása alatt diktált.

Gerbich ezredes mégis jókedvű volt, mert a kínzó fájdalmak sem tegnap, sem ma nem jelentkeztek s lábujja olyan csendesen viselkedett, mint egy báránka.

– Ez az ember, ezredes úr – mutatta be Svejket – az idiótát játssza, hogy hülyeségével palástolja alávalóságát. Nem ismerem ugyan a magával hozott aktákat, de gyanítom, hogy a fickó megint elkövetett valamit s ezúttal a szokottnál is nagyobb méretekben. Ha ezredes úr kegyeskednék; megengedni, hogy betekinthessek az aktákba, esetleg határozott direktívákkal is szolgálhatnék ezredes úrnak, hogy mi képp kell eljárni ezzel az emberrel.

Most Svej felé fordult s csehül folytatta:

– Ugye most kiszívnád a velőt is a csontjaimból?

– Igenis – felelte Svej méltósággal.

– Hát tessék! – folytatta Dub hadnagy németül. – Semmit se lehet tőle kérdezni, egyáltalán még beszélni sem lehet vele. A korsó addig jár a kútra, amíg eltörik és példásan meg kell büntetni ezt a gazembert. Engedje meg ezredes úr...

Dub hadnagy belemerült a przemysli őrnagy jelentésébe s mikor végigolvasta, ünnepélyes hangon fordult Svej felé:

– Most véged van. Hova tetted a kincstári egyenruhádát?

– A tóparton hagytam, amikor megpróbáltam, hogy hogyan állana rajtam az orosz uniformis. – felelte Svejek – Az egész dolog különben is csak tévedés.

Svejek most azt kezdte elbeszélni Dubnak, hogy mi mindent kellett már elszenvednie a tévedésért s amikor befejezte, a hadnagy rárivallt:

– Hát most majd megismersz. Tudod-e mit jelent az, elveszteni a kincstári vagyont? És tudod-e mit jelent háborúban elhagyni az egyenruhát?

– Jelentem alássan hadnagy úrnak – felelte Svejek –, tudom, hogy ha egy katona elveszti az egyenruháját, újat kell kapnia.

– Jézus Máriám – kiáltotta Dub. – Te ökör, te barom, addig fogsz játszani s addig fogod tettetni magad, míg a háború után száz évet fogsz utána szolgálni.

Gerbich ezredes, aki eddig csöndesen és illedelmesen ült az asztalnál, hirtelen eltorzította az arcát, mert eleddig csöndes bokáját a köszvény szelíd és jámbor báránykából hirtelen üvöltő tigrissé, hat-száz voltos villamos árammá, kalapáccsal szétvert törmelékké változtatta.

Csak a kezével intett s aztán a nyárson piruló ember szörnyű hangján ordította:

– Ki innen! Mindenki takarodjék! Adjátok ide a revolveremet!

Már mindenki ismerte az ezredes szokásait s ezért az őrséggel együtt, amely Svejket a folyosóra cipelte magával, mindenki sietve elhagyta a szobát. Csak Dub hadnagy maradt bent s még ebben a kedvezőnek látszó pillanatban is szeretett volna Svejek ellen izgatni. Miközben az ezredes arca egyre jobban eltorzult, Dub így szólt:

– Bátorkodom fölhívni ezredes úr figyelmét arra, hogy ez az ember...

Az ezredes nyávogott s a tintatartót Dub felé hajította, amire ez ijedtében tisztelgett s miközben azt dadogta, hogy „igenis, ezredes úr”, gyorsan az ajtó felé hátrált.

Az ezredes szobájából ezután sokáig erős nyöszörgés és bőgés hallatszott, mígnem a fájdalmas jajgatás végül elcsöndesedett. Az ezre-

des lábujja tudniillik közben ismét jámbor báránycává szelídült, a kínzó roham megszűnt, az ezredes csöngetett és kiadta a parancsot, hogy Svejket ismét hozzák elébe.

– Hát mi van veled tulajdonképpen? – kérdezte az ezredes, mintha minden kellemetlenség megszűnt volna a világon. Könnyűnek és olyan jól érezte magát, mintha a tengerpart fövényén hempergett volna.

Svejk barátságosan mosolygott az ezredesre s elbeszélte egész Odyszeáját: hogy ő a 91-ik gyalogezred 11-ik menetszázadának ordonánca és nem tudja, mit fognak nélküle kezdeni az ezrednél.

Az ezredes is mosolygott s aztán a következő parancsot adta ki: azonnal adjanak ki Svejkek Lembergen át Zolsanecebe szóló katonajegyet, miután a menetszázad holnap odaérkezik. Ezenkívül a magazinból adjanak ki egy új kincstári uniformist, valamint 6 korona 82 fillér élelmezési pótlékot az útra.

Mikor Svejk új osztrák egyenruhájában elhagyta a hadosztályparancsnokságot s a vasútra indult, Dub a parancsnokságon ült s nagyon meg volt lepve, hogy Svejk katonásan lejelentkezett, fölmutatta okmányait és gondosan megkérdezte, nem üzen-e a hadnagy úr valamit Lukás főhadnagynak?

Dub hadnagy csak ebben a rövid szócskában fejezte ki összes mondanivalóit:

– Takarodj!

Miközben a távozó Svejk után tekintett, csak ennyit mormogott:

– Majd megtudod te még, hogy ki vagyok. Jézusmária... megtudod te még.

*

A zoltaneci pályaudvaron Sagner százados egész zászlóalja együtt volt s csak a 14-ik század „utóvéd”-je hiányzott, amely a Lembergől való kivonulás után valahol elveszett.

A városban teljesen más környezet várta Svejket, mert az általános mozgolódáson már érezni lehetett az arcvonal közelségét. Mindenféle tüzéséget és szekerészeket lehetett látni, a házakból a legkülönbözőbb ezredekhez tartozó katonák jöttek ki, a német birodalmi legény-

ség nagypeckesen járt föl s alá az utcákon s arisztokraták módjára cigarettával kínálgatta az osztrákokat. A körúti német konyhán söröshordók is álltak, amelyekből délben és este korsókban adták az italt a katonáknak. A hordók közt torkos macskák módjára a cukrozott cikorია levétől fölpuffadt hassal osontak az elhanyagolt külsejű osztrák katonák.

Hosszúkaftános, pájeszes zsidók mutogatták egymásnak a nyugat felől látható füstfelhőket, miközben a kezükkel hadonásztak. Mindenfelé azt beszéltek, hogy a Bug mentén, Uceskowban, Buskban és Derewianban nagy tüzek vannak.

Az ágyúk dübörgését világosan lehetett hallani. Csakhamar híre futott, hogy az oroszok Grabow felől Kamionka Strumilowát bombázzák, hogy az egész Bug mentén folyik az ütközet és hogy a katonaság visszatartja a menekülőket, akik ismét vissza akarnak térni otthonukba.

Mindenfelé a legnagyobb zűrzavar uralkodott és senki sem tudott semmi bizonyosat. Sejtették, hogy az oroszok ismét támadásba mentek át s beszüntették az egész frontra kiterjedő eddigi visszavonulásukat.

A tábori csendőrség őrsei szinte percenkint cipeltek egy-egy megfélemlített zsidólelket a városparancsnokságra, avval vádolva őket, hogy hazug álhíreket terjesztettek. Ott aztán véresre verték a szerencsétleneket és kiporolt nadrággal kergették őket haza.

Ebbe a zűrzavarba jutott Szejk, hogy a városkában menetszázadát megtalálja. Már a pályaudvaron kis híjja volt, hogy nem került összeütközésbe a hadtáparancsnoksággal. Amikor ahhoz az asztalhoz lépett, amelynél a csapattestüket kereső katonákat útbaigazították, az asztal mellől egy káplár azt kiáltotta feléje, hogy azt akarja-e talán, hogy menetszázada őt keresse s ne ő a századát? Szejk azt felelte, hogy ő csak azt akarja tudni, hogy hol van ebben a városkában a 91-ik ezred 11-ik menetszázada.

– Számomra – erősítette Szejk – nagyon fontos, hogy megtudjam, hol van a 11-ik menetszázad, mert én vagyok az ordonánca.

Szerencsétlenségére a szomszéd asztalnál egy őrmester ült, aki úgy ugrott föl, mint egy tigris és rárivallt Svejkre:

– Átkozott disznó, azt mondod, hogy ordonánc vagy és nem tudod, hol van a menetszázadod?

Még mielőtt Svejk válaszolni tudott volna, az őrmester eltűnt az irodában, ahonnan csakhamar egy kövér főhadnaggal tért vissza, akinek olyan méltóságteljes külseje volt, mint egy nagyvágónak.

A hadtáparancsnokságok olykor lézengő és elvadult katonák összefogdosásával is foglalkoztak, olyanokkal, akik az egész háború alatt folyton az ezredüket keresgélték, a hadtáp területén csavarogtak s gyakran hosszú sorokban ácsorogtak a hadtáparancsnokságok asztalai előtt, ahol ez a fölírás volt olvasható: „Táppéizek.”

Mikor a kövér főhadnagy belépett, az őrmester így kiáltott:

– Vigyázz!

A kövér főhadnagy pedig azt kérdezte Szejktől:

– Hol vannak az okmányaid?

Svejk átadta papírjait a főhadnagnak, aki, miután meggyőződött róla, hogy csakugyan Zoltanecebe a századhoz szölkak, visszaadta öket Svejkeknek, miközben kegyes hangon mondta a káplárnak:

– Igazítsa útba!

Miután az ajtó becsukódott a főhadnagy mögött, az őrmester válon ragadta Svejket, az ajtóhoz vonszolta s a következő útbaigazítást adta neki:

– Eredj az utadra, büdös disznó!

Ilyenformán Svejk ismét teljes bizonytalanságban maradt s körül nézett, nem lát-e véletlenül valakit zászlóaljától. Sokáig ténfergett az utcákon, mígnem végre merész dologra határozta magát. Egy ezredest szólított meg s tört németséggel azt kérdezte tőle, nem tudja-e véletlenül, hogy merre lehet a 91-ik ezred 11-ik menetszázada?

– Csehül is beszélhetsz velem – felelte az ezredes. – Én is cseh vagyok. Zászlóaljad Klimonowban, a szomszéd faluban van a vasút mögött, de a városkába nem szabad bemenni, mert az egyik század legénysége megérkezése után a bajorokkal nagy verekedést kezdett a főtéren.

Svejk tehát elindult Klimonow irányában.

Az ezredes visszahívta, a zsebébe nyúlt, öt koronát adott neki cigarettára, mégegyszer szívélyes búcsút vett tőle s azt gondolta magában:

– Milyen szimpatikus katona.

Svejk csakhamar elérte a közeli falut. Nem okozott nagy gondot, hogy a zászlóaljparancsnokságot megtalálja, mert ámbár Klimonow hosszú falu volt, mindössze egyetlen egy rendes ház volt benne, a népiskola épülete, amelyet e tisztán ukrán vidéken a galíciai közigazgatás a község ellengyelesítése érdekében építtetett.

A háború folyamán az iskola nem egy változáson ment keresztül. Hol orosz, hol osztrák parancsnokságok voltak elszállásolva benne, a nagy csata folyamán pedig, amely Lemberg sorsát volt hivatva eldönteni, az iskola tornatermét műtőnek használták, amelyben lábakat és karokat vagdaltak le.

Az iskola mögötti kertben tölcséralakú nagy gödör volt, amely egy nagykaliberű gránát robbanása folytán támadt. A kert sarkában körtefa állott, melynek egyik ágán kettévágott kötél lógott. Erre a kötéltre akasztották föl néhány nappal ezelőtt a község lelkészét, akit a lengyel községi tanító följelentése alapján ítélték halálra. A tanító azt állította, hogy a pap a nagyoroszok egyik csoportjának tagja s az orosz megszállás idején a templomban misét mondott az igazhitű orosz cár győzelmére.

Ez ugyan nem volt igaz, mert a vádlott abban az időben nem is tartózkodott a községben, hanem egy kisebb fürdőhelyen, Bochnia Zamurownán üdült, de mégis felakasztották. A görög-katolikus lelkész kivégzésénél a következő körülmények játszottak döntő szerepet: nemzetisége, a vallási vitakérdés és egy – tyúk. A szerencsétlen pap ugyanis, egy pár nappal a háború kitörése előtt agyonverte a tanító tyúkját, amely a pap kertjében, a beültetett dinnyemagokat kicsípkedte a földből.

A görög-keleti lelkész halála után a lelkészi lak árván maradt, és el lehet mondani, hogy a házból mindenki elvitt magával valamit emlé-

kül. Egy lengyel parasztocska még a zongorát is hazavitte s fedelét a disznóól ajtajának kijavítására használta föl. A bútorok egy részét a katonák tüzelték el s a nagy tűzhely csak szerencsés véletlen folytán maradt meg, mert kitűnő főzőalkalmatosságnak bizonyult. A görög-keleti lelkész ugyanis semmiféle tekintetben nem különbözött katolikus kollégáitól; ő is épp oly nagy súlyt vetett az étkezésre és tűzhelyén, valamint a sütőben is megszámlálhatatlan sok fazék volt fölhalmozva. Valósággal hagyományossá vált, hogy az összes átvonuló csapatok tiszt konyháját ebben a konyhában rendezték be. Az emeleti nagy szobában helyezték el a tisztikaszinót, amelyhez a falu népétől szedték el az asztalokat és székeket.

Ezen a napon a zászlóalj tisztjei nagy ünnepi lakomára készültek. Közös pénzen disznót vettek, és Jurajda, a szakács, disznótoros vacsorát főzött. Munka közben egy pár különösen kegyelt tisztiszolga állta körül és a számvivő őrmester játszotta köztük a főszerepet. Tanácsokat adott Jurajdának, hogy miképp kell a disznó fejét úgy betárolni, hogy egy darab a konyhán maradhasson belőle. Valamennyiük közt a legéhesebb szeme Balounnak volt. Talán csak az emberevőknek van ilyen mohó és falánk tekintetük, amikor valamelyik nyárson sülő misszionárius zsírja csepegni kezd és ingerlő illatok szállnak belőle. Baloun valahogy úgy érezte magát, mint az a kutya, amely a tejescocsit húzza, miközben henteslegény halad el mellette, akinek frissen füstölt kolbásszal van tele a kosara. A kosárból kolbászlánc lóg le a legény hátára a fején levő kosárból s a kutyanak csak ugrani kellene egyet, hogy elkapja a kolbászt, ha ez az átkozott szájkosár és utálatos bőrszj, amelybe befogták, nem volna a világon. És a májas, ez a vég nélküli májashurkaembrió pedig, amely születésének első korszakát élte, hatalmas halomban hevert a húsvágó deszkán s a bors, zsír és máj illata szállt belőle. Jurajda föltűrt ingujjban olyan komolyan működött, hogy bátran modellt állhatott volna isten képéhez, amint éppen a káoszból a földgömböt formálja.

Baloun már nem tudta türtőztetni magát s nagyot sóhajtott. Sóhajtása csakhamar csillapíthatatlan sírássá fokozódott.

– Miért bőgsz, mint a bika? – kérdezte Jurajda.

– Haza gondoltam – felelte Baloun zokogva –, mert otthon mindig ott voltam, mikor disznót öltek s eszembe jutott, hogy még a legjobb barátomnak sem akartam küldeni belőle, mert az egészséget én akartam megzabálni és meg is zabáltam. Egyszer úgy agyonzabáltam magamat májas és véres hurkával, hogy mindenki azt hitte, meg fogok pukkadni. Ostorral kergettek körül az udvaron, mint a fölpuffadt tehenet. Jurajda úr kérem, engedje meg, hogy belenyúljak abba a hurkatöltésbe, nem bánom, ha kikötnek is érte, de nem bírok tovább magammal.

Baloun fölkel a padról, tántorgó léptekkel ment az asztal felé s kezét a hurkatöltelék felé nyújtotta.

Makacs küzdelem támadt. Az összes jelenlevőknek minden erejüket össze kellett szedni, hogy Baloun rá ne rontson a töltelékre, de nem tudták megakadályozni, hogy miközben kidobták a konyhából, bele ne kapjon a beáztatott belekkel telt fazékba, Jurajda, a szakács olyan izgatott volt, hogy egész köteg belet dobott utána s rákiáltott:

– Zabáld tele magad, barom!

Eközben odafent a tiszték már mind összegyűltek, s miközben ünnepélyes hangulatban vártak az ételre, amely a konyhán készült, valami színesített rozspalinkát ittak, amelyről a zsidó kereskedő azt állította, hogy hamisítatlan francia konyak, amelyet apjától örökölt, akire viszont a nagyapja hagyta örökségül.

– Hallod-e zsidó – mondta neki Sagner százados –, ha mégegyszer azt mered mondani, hogy a dédapád vette egy franciától, aki Moszkvából menekült, úgy becsukatlak, hogy belekékülsz s ott maradsz a dutyiban, amíg a családod legfiatalabb tagja is megöszül.

Miközben minden pohár után elátkozták a vállalkozó szellemű zsidót, Svejek már a zászlóaljirodában ült, ahol Marek önkéntes a zoltaneci pihenőt arra használta föl, hogy mint zászlóalj történetíró néhány olyan győzelmes harcot örökítsen meg tollával, amelyek csak ezután fognak megtörténni. Egyelőre csak különféle vázlatokat készített és amikor Svejek belépett, éppen ezt írta: „Miközben lelki szemünk előtt mindazon hősök megjelennek, akik az N. falu mellett

lefolyt harcban résztvettek s ahol zászlóaljunk oldalán az N. ezred két zászlóalja küzdött, meg kell állapítanunk, hogy az n-edik zászlóalj a legragyogóbb stratégiai képességekről tett tanúbizonyságot s vitathatatlanul hozzájárult az n-edik divízió győzelméhez, amely az n-edik szakaszbeli vonalunkat véglegesen megerősítette.”

– No látja – mondta Svejka az önkéntesnek –, én már megint itt vagyok.

– Engedd meg, hogy megszagoljalak – mondta Marek önkéntes meglepetve –, csakugyan tömlöcszagod van.

– Mint rendesen – felelte Svejka –, ezúttal is csak apró kis félreértés volt az egész. – És ön mit csinál?

– Amint látod – felelte Marek – Ausztria hősi megmentőit vetem papírra, de sehogy sem megy a dolog, csupa disznószar jön ki belőle. A „N” betűt mindig aláhúzom benne, amely úgy a jelenben, mint a jövőre nézve nagy jelentőséget rejt magában. De eddigi képességeimen kívül Sagner százados még szokatlan matematikai tehetséget fedezett föl bennem. A zászlóalj elszámolásokat nekem kell ellenőriznem s eddig arra az eredményre jutottam, hogy a zászlóalj teljesen passzív s csak arra való, hogy orosz hitelezőivel ki tudjon egyezni, mert minden győzelem után legtöbbet lopnak. Egyébként mindez egyre megy. Ha az utolsó szál emberig elpusztulnánk is, győzelmünk-ről, amelyet mint zászlóaljírnok megírni szerencsém van, itt vannak a bizonyítékok: „Egy újabb roham, amelyet az ellenség ellen vezetünk, amely pedig már azt hitte, hogy a győzelem az ő kezében van. De katonáink újabb szuronytámadása és rohama csak egy pillanat műve volt. Az ellenség kétségbeesetten menekül, saját lövészárkaira veti magát, ahova mi irgalmatlanul követjük úgy, hogy elhagyja az árkokat s számtalan sebesültet és foglyot hagy hátra. A legünnepelesebb pillanatok egyike volt...” Az önkéntes most szünetet tartott, ránézett Svejkre s így szólt:

– Egyébként, te semmit sem változtál.

– Nem. Nem volt rá időm. Sőt akartak löni, de nem ez a legrosszabb. A legrosszabb az, hogy tizenkettedike óta még sehol sem kaptam meg a zsoldomat.

– Nálunk sem kapod meg, mert Sokalba megyünk s a zsoldot csak az ütközet után fizetik ki. Spórolnunk kell. Ha fölteszem, hogy az egész szórakozásnak tizennégy nap múlva vége lesz, minden katona után a pótlékokkal együtt 24 korona 72 fillért tesz ki a megtakarítás.

– És mi újság van maguknál?

– Először is az utóvéd elveszett, azután a plébánián disznótor van a tisztikar számára, a legénység a faluban ténfereg és mindenféle erkölcstelenséget követ el az itteni női lakosság ellen. Délelőtt a ti századotok előtt azért kötöttek ki egy katonát, mert egy hetvenéves vén asszony után fölmászott a padlásra. Ez az ember ártatlan, mert a napiparancsban nem mondták meg, hogy hány éves korig van megenvedve.

– Én is azt hiszem, hogy ártatlan – mondta Svejck –, mert ha egy ilyen vén satrafa fölmászik a létrára, az ember nem a képét nézi. Ugyanilyen eset történt a tábori hadgyakorlatokon. Az egyik szakaszunk egy vendégfogadóban volt elszállásolva, az előszobában pedig egy asszony a padlót mosta. Egy bizonyos Chramosta nevezetű odasomfordált hozzá és – hogy is mondjam? – a szoknyáját kezdte tapogatni. Nagyon szépen fejlett szoknyája volt s amint ez a Chramosta így tapogatta, az asszony úgy tett, mintha semmi sem történék, mire a Chramosta másodszor is és harmadszor is tapogatta. Az asszony megint úgy tett, mintha semmi köze sem volna hozzá, míg végre Chramosta tette határozta el magát, az asszony pedig nyugodtan síkálta tovább a padlót s aztán hátra arcot csinált, ránézett a Chramostára s azt mondta: „Na, téged ugyan jól becsaptalak”. Hetven éves vénasszony volt és az egész faluban mindenkinek elmesélte az egészet. – Most pedig engedje meg önkéntes úr, nem volt-e maga is becsukva, amíg én távol voltam?

– Nem volt rá alkalmam – mentegetőzött Marek –, ellenben közölnöm kell veled, hogy a zászlóalj elfogatási parancsot adott ki ellened.

– Nem baj – mondta Svejck –, tökéletes igazuk volt, a zászlóaljnak kötelessége volt, mert sokáig semmit sem tudott rólam. A zászlóalj nem hamarkodta el a dolgot... Ön azt mondja, hogy a tiszték mind

együtt vannak a plébánián és hogy ott disznótor van? Akkor nekem is oda kell mennem s be kell jelentenem, hogy ismét itt vagyok, mert hallom, hogy Lukás főhadnagy úr nagyon aggódott már miattam.

Svejk feszes katonalépcsében indult el a plébánia felé s énekelni kezdett:

„Nézz reám és bámulj,
Nézd a kedvem s ámulj,
Nézd mi jó a kedvem,
Milyen nagy úr lettem,
Milyen nagy úr...

Svejk szilárd léptekkel sietett föl a plébánia lépcsőin, a felső szobából kihallatszott a tisztek zajongása. Éppen a brigád dolgairól, a rendtelenségről beszéltek, amely a hadosztálynál uralkodik. Még a hadosztály-adjutáns is panaszkodott s azt mondta:

– Svejk miatt sürgönyöztünk, igen. Ez a Svejk...

– Jelen! – kiáltotta Svejk a félig nyitott ajtón keresztül s belépett a szobába. – Jelentem alássan, Svejk gyalogos, a 11. menetszázad ordo-
nánca.

Mikor Sagner százados, Lukás főhadnagy elképedését észrevette, látta az arcukra kiülő csöndes kétségbeesést, nem is várta be, amíg kérdést intéztek hozzá.

– Jelentem alássan – folytatta –, agyon akartak löni, mert elárultam a császár őfelségét.

– Krisztus szent szerelmére, mit beszél maga Svejk? – kiáltotta Lukás főhadnagy kétségbeesetten.

– Jelentem alássan főhadnagy úrnak, ez úgy volt, hogy...

És Svejk körülményesen kezdte elbeszélni, hogy miképpen történt a dolog. A tisztek meredt szemmel néztek rá, miközben Svejk minden elképzelhető részletet elbeszélt s még azt sem felejtette el elmondani, hogy a tóparton, ahol a szerencsétlenség történt vele, nefelej-
csek nyíltak. Akkor aztán a tatárok nevét, például Malimulabalibéjét, Valivola Valirejét, Malimulamaliméjét s egyéb általa kitalált neveket kezdett felsorolni. A főhadnagy már nem tudta türtőztetni magát:

– Vigyázzon maga barom, hogy szájon ne kapjam. És most folytassa, röviden, de összefüggően és...

És Svejek az őt jellemző következetességgel folytatta, mígnem eljutott a hadbíróshoz, a tábornokhoz és az őrnagyhoz és nem hagyta említés nélkül, hogy a tábornok kancsalított a bal szemére, az őrnagynak pedig a szeme kék volt.

– Igen – tette aztán hozzá versben – mi a szép?... mi a szép?, ha az ember szeme kék...

Zimmermann százados, a tizenkettedik század parancsnoka a pohárát, amelyből a zsidó pálinkáját itta, Svejek felé dobta. Svejket azonban ez sem hozta ki nyugalmából. Tovább beszélt s elmondta, mint jutottak a dolgok a lelki vigaszig. Aztán ragyogó szavakkal védte a hadosztályt, amelyhez akkor küldték, amikor a zászlóalj mint eltűntnek kiadatását kérte, mikor végül Sagner százados előtt kitergette okmányait, amelyekből kitűnt, hogy a magas hadosztálybírószág minden gyanú alól fölmentette, így szólt; „Alázatosan bátorkodom megjegyezni, hogy Dub hadnagy úr agryázkódásban a brigádnál tartózkodik s tiszteletét küldi az uraknak. Kérem a zsoldomat és a pótlékaimat.

Sagner százados és Lukás főhadnagy kérdő tekintettel néztek egymásra s e pillanatban kinyílt az ajtó, amelyen a párologó májashurka-levest hozták be a szobába. Ez volt a kezdete a régen várt örömmek.

– Átkozott fickó – mondta jókedvűen a közlegő élvezetek reményében Sagner százados –, magát is csak ez a disznótor mentette meg.

– Hallja Svejek – tette hozzá Lukás főhadnagy – ha mégegyszer valami baj lesz magával, rossz vége lesz.

– Alázatosan jelentem – mondta, Svejek –, nekem nem lehet más, mint rossz végem, mert ha az ember a katonaságnál van, tudnia kell...

– Kotródni! – ordította Sagner százados.

Svejek eltűnt és a konyhába sietett. Baloun eközben ismét visszavért és most azért rimázkodott, hogy az étkezésnél ő szolgálhasson föl Lukás főhadnagynak.

Svejk éppen akkor lépett be, amikor Jurajda és Baloun közt e tárgyban vita keletkezett. A vita folyamán Jurajda meglehetősen értelmetlen kifejezéseket használt.

– Zabálós kutya vagy – mondta Balounnak –, addig zabálsz, amíg a veríték ki nem üt rajtad és ha megengedem, hogy te hordd föl a májashurkát, a lépcsőn eladod magad az ördögnek.

A konyha képe eközben lényegesen megváltozott. A zászlóalj és századok számvivő őrmesterei rang és a Jurajda által kidolgozott terv szerint torkoskodtak. A zászlóaljírnok, a század-telefonisták és néhány tiszt es egy rozsdás mosdótájból mohón falatozták a meleg vízzel főlhígított májas hurkalevest, hogy nekik is jusson valami.

– Nazdar! – mondta Vanek számvivő őrmester, miközben egy darab mócsingról a húst rágcsálta. – Az imént Marek önkéntes volt itt s attól tudjuk, hogy maga visszajött s hogy új ruhája van. Maga szép kis keveredést okozott nekem, mert nem tudom, miképp számoljuk el a ruhát a hadosztállyal. A ruháját megtalálták a tóparton s ezt már a zászlóaljiroda útján jelentettük is a brigádnak.

Nálam maga úgy van vezetve, mint vízbefúlt s nem kellett volna visszajönnie, hogy most két ruha miatt ennyi bajt csináljon nekünk. Maga nem is tudja, milyen helyzetbe hozta a zászlóaljat. Az egyenruhának minden részecskéje föl van jegyezve nálunk s a századnak most egy teljes egyenruhával többje van. Erről már jelentést tettem a zászlóaljnál s most a brigádtól az az értesítés érkezik hozzánk, hogy ott új egyenruhát kapott. Minthogy a zászlóalj a ruhakimutatásban kimutatja, hogy egy teljes egyenruha szaporulat... Én már ismerem ezeket a dolgokat... Ebből revízió is lehet, mert ha ilyen csekélyeségről van szó, az intendántúrától rögtön megjelennek, de ha 2000 pár csizma elvész, avval a kutya sem törődik. – De a mi állományunkból egy egész ruhafőlszerelés hiányzik – mondta Vanek tragikus hangon, miközben a keze ügyébe jutott csontból a velőt szopogatta s a maradékot egy gyufaszállal, melyet fogpiszkálónak használt, piszkálgatta. Az ilyen apróság miatt mindig inspekción küldenek ki. Mikor a Kárpátokban voltam, egy inspekción jött hozzánk, mert egy megfagyott

katona lábáról nem húztuk le épségben a csizmát. Húzták pedig, de közben elrepedt az egyik csizma, a másik pedig már a katona halála előtt el volt szakadva. Megvolt a baj. Egy ezredest küldtek ki s ha rögtön a megérkezése után nem kapott volna egy olyant a fejébe az oroszoktól, hogy legurult a völgybe, ki tudja mi lett volna a dologból.

– Hát az ezredesnek is lehúzták a csizmáját? – kérdezte Svejik nagy érdeklődéssel.

– Le – mondta Vanek métabúsan –, csak azt nem tudjuk, hogy ki és így az ezredes csizmáját sem tudtuk beírni a kimutatásba.

Jurajda szakács most jött le az emeletről és első pillantása a megsemmisült Balounra esett, aki szomorúan és leverten ült a kályha padkáján, miközben szörnyű kétségbeeséssel nézett lesóványodott hasára.

– A hesychasták szektájához tartozol – mondta a tudós szakács résztvevő hangon. – Azok is egész nap a köldöküket nézték, mígnem elhitték, hogy a köldökük körül dicsfény világít s akkor azt mondták, hogy eljutottak a tökély harmadik fokára.

A sütőbe nyúlt, és egy darab véreshurkát vett ki.

– Zabálj Baloun – mondta barátságos hangon –, amíg megrepedsz vagy megfulladsz, te éhes disznó.

Balounnak könnyekkel telt meg a szeme – otthon, ha disznóölés volt – mondta síró hangon, miközben a véreshurkát majszolta –, először mindig egy nagy darab belsőséget ettem, az orrát, a fülét, egy darab májat, a veséjét, a lépét, a nyelvét és aztán...

Aztán halk hangon, mintha mesét mondana, hozzá tette:

– Aztán került a sor a májashurkára, hat darabot, tíz darabot ettem belőle, vastaghasú véreshurkát zsömlyével s nem is tudtam, hogy hol harapjak bele először, a zsemlyébe-e vagy a rizskása töltelékbe. Az ember nyelvén minden elolvad és az ember zabál, egyre zabál...

Jurajdából elszállt a száanalom, amely az imént elfogta s mikor Baloun feltűnő gyorsasággal a tűzhely felé fordulva a zsebéből egy darab kenyeret vett elő s az egész karéjt a lábasban sülő disznópecsenye zsírjába akarta mártani, ráütött Baloun kezére, hogy a kenyér úgy

esett a zsírba, mint ahogy az uszodában ugranak az emberek a vízbe az ugródeszkáról. Jurajda nem engedte meg neki, hogy Baloun kivegye a kenyeret a lábasból, hanem megragadta Baloun s kidobta a konyhából. A kétségbeesett Balounnak az ablakon keresztül kellett néznie, mint emeli ki a Jurajda a zsíros kenyeret a lábasból, mint tesz hozzá egy darab pecsenyét s mint nyújtja át Svejknak e szavak kíséretében:

– Egyék, szerény barátom.

– Szűz anyám – jajgatott Baloun az ablak alatt –, a kenyerem, oda van a kenyerem.

Hosszú karjait lóbálva a falu felé tartott, hogy valami ennivalót szerezzen.

Miközben Svejki Jurajda nemeslelkű adományát elfogyasztotta, tele szájjal mondta:

– Igazán örülök, hogy ismét itt lehetek az enyéim között. Nagyon bántana, ha értékes szolgálataimat a császár nélkülözni volna kénytelen.

Letörülte szája széléről a kenyérről rácsepegett zsírt s így folytatta:

– Isten tudja, mit kezdtetek volna nélkülem, ha ott tartottak volna és a háború még egypár évig tartana.

– Mindenki meneküljön, amerre lát – kiáltotta az önkéntes. – Dub hadnagy éppen most jött vissza a zászlóaljparancsnoksághoz s magával hozta Biegler tiszthelyettest. Rettenetesen nézett ki – folytatta aztán –, ahogy kimászott az autóból s azonnal az irodába rohant. Tudjátok, hogy mikor elváltam tőletek, szundikálni akartam egyet s, amint éppen ki akarok nyújtózni az irodában a padon, berontanak. Biegler, a kadét üvölni kezd:

– Vigyázz!

Dub hadnagy fölrázott a padról s aztán rákezde:

– Na lássa! Ugy-e, most aztán rajtaptam, hogyan teljesíti a kötelességét. Aludni csak a takarodó után szokás! – amihez Biegler hozátette: „Kaszárnyarendtartás 16. szakasz, 9-ik paragrafus.” – Aztán Dub hadnagy az öklével kezdte döngetni az asztalt s úgy kiabált:

„Szerettetek volna megszabadulni tőlem a zászlóaljnál, de ne higgyétek, hogy agyrázkódás volt. Az én koponyám kibír még egyet-mást.

Biegler eközben az asztalon az iratok közt kotorászott és hangosan olvasta: „Hadosztályparancs 280-as szám.” A hadnagy azt hitte, hogy csúfolódní akar, amiért azt mondta, hogy az ő koponyája még kibír egyet s másít és szemrehányást tett neki, amiért öregebb tisztársával szemben tiszteletlenül viselkedik s most a századoshoz vitte, hogy panaszt tegyen ellene.

Alig, hogy az önkéntes idáig jutott el beszédében, amikor a hadnagy és a kadét áthaladt a konyhán, amelyen keresztül csak az, ebédlőbe jutni. Az egész tisztikar még együtt volt és Maly zászlós a disznópecsenye után éppen egy áriát énekelt a Traviatából, miközben a sok zsíros ételtől és a káposztától nagyokat böfögött.

Amikor Dub hadnagy belépett, Svejik így kiáltott:

– Vigyázz! Fölállni!

Dub hadnagy Svejik elé lépett, hogy egyenesen az arcába kiáltson:

– Most örülj! Most véged van! A 91-es ezred emlékére ki foglak tömetni.

– Parancsára, hadnagy úr – szalutált Svejik –, alázatosan jelentem, azt olvastam egyszer, hogy a svéd király a lovával együtt elesett a csatában. Mindkét holttestet Svédországba szállították és mindkettőt kitömték a stockholmi múzeum számára.

– Honnan vetted ezeket az ismereteket? – kiáltozott Dub hadnagy.

– Hadnagy úrnak alázatosan jelentem, a testvéremtől, aki professzor.

Dub hadnagy elfordult, köpött egyet s Biegler kadétot maga előtt tolvá, az ebédlő felé indult, de nem tudta megállni, hogy az ajtóban még egyszer vissza ne forduljon és egy Cézár szigorával, aki a cirkuszban a sebesült gladiátorok élete fölött dönt, a jobb keze hüvelykujjával lefelé mutatva, rá ne rivalljon Svejikre:

– Le a hüvelykujjával!

– Jelentem alássan – kiáltotta utána Svejik –, már letettem.

Biegler olyan volt, mint a légy. Időközben néhány koleraállomáson fordult meg és azok után a manipulációk után, amelyeken mint kole-ragyanús keresztül ment, teljes joggal hozzászólt, hogy önkénte-lenül és állandóan a nadrágjába csinált. Végül az egyik megfigyelő ál-lomáson olyan szakértő keze közé került, aki Biegler ürülékében nem talált kolerabacillusokat, beleit taninnal erősítette, mint ahogy a suszter szurkos fonállal a rongyos cipőt szokta, aztán a legközelebbi hadtáparancsnokságra küldte, miután a kadétot, aki a fazékból ki-áradó gőzhöz hasonlított, frontszolgálatra alkalmasnak találta.

„Kedves” ember volt.

Mikor Biegler erre azt mondta, hogy nagyon gyöngének érzi ma-gát, az orvos mosolyogva felelte:

– Az arany vitézségi érmet még el fogja bírni. Egyébként ön ön-ként jelentkezett katonának.

Biegler kadét ezek után mit tehetett volna egyebet, elindult, hogy az arany vitézségi érmet megszerezze. Belei már nem eresztettek vékony folyadékot nadrágjába, de a gyakori izgalmak még megmaradtak, úgyannaira, hogy az az út, amelyet Dub hadnaggyal való találkozásá óta a hadtáptól a brigádparancsnokságig tett meg, tulajdonképpen nem volt más, mint a legkülönbözőbb klozetekben végzett tanulmányok hosszú sorozata. Többször lekéselt a vonatról is, mert a pályaudvarokon olyan sokáig ült a klozeteken, míg a vonat elment. Egypárszor az is megtör-tént, hogy nem szállt át, mert a vonaton is a klozetben üldögélt. Hanem az útbaeső összes klozetek ellenére Biegler mégis csak közeledett a bri-gádhoz. Dub hadnagynak ugyan még néhány napig gondozás céljából a brigádnál kellett volna maradnia, azonban a törzsorvos értesült róla, hogy délután a 91-ik zászlóalj irányában egy szanitécautó fog elindulni.

Nagyon örült, hogy végre megszabadulhat Dub hadnagytól, aki kijelentéseit mindig ezekkel a szavakkal erősítette meg: „Erről már a háború előtt beszéltem a kerületi kapitány úrral...”

– A te kerületi kapitányodnak kitörülheted a... – gondolta a törzs-orvos és hálát adott a sorsnak, amely a szanitécautót véletlenül Zol-tanec irányába indította.

Svejk Biegler kadétot nem látta a hadosztálynál, mert ez már több, mint két órája ült a tisztek számára fenntartott angol klozetben.

Egyáltalán nem lehet azt állítani, hogy Biegler kadét hasonló helyeken elpocsékolta volna az időt, mert ott elismételte magában a dicsőséges osztrák hadsereg összes csatáit, az 1632. szeptember 6-iki nördlingeni ütközettől a szarajevói csatáig, 1878. augusztus 9-én. Miközben egymásután háromszor meghúzta az angolklozet zsinórját és a víz zajosan zuhogott a csészébe, lehunytt szemmel a csatazajt képzelte maga elé, a tüzéségi támadást és a lövedékek robbanását.

A Dub hadnagy és Biegler kadét közti, nem éppen örvendetes tanácskozás volt kétségtelenül az oka ama keserűségnek, amely kettőjük viszonyában szolgálatban és szolgálaton kívül megmutatkozott.

Amikor ugyanis Dub hadnagy már negyedszer akarta kinyitni a klozetajtót, hangosan ordította:

– Biegler kadét, 91-ik zászlóalj, 11-ik menetszázad! – hangzott a büszke válasz.

– Itt Dub hadnagy, ugyanabból a menetszázadból – mutatkozott be a vetélytárs az ajtón keresztül.

– Mindjárt kész vagyok, hadnagy úr!

– Várni fogok!

Dub hadnagy türelmetlenül nézett az órára. Rettenetes energia és türelem kellett ahhoz, ilyen helyzetben további tizenöt percig az ajtó előtt kitartani, azután további öt, majd újabb öt percig és a kopogásra és dobolásra csak ezt a választ kapni:

– Azonnal kész vagyok, hadnagy úr!

Dub hadnagyon lázas állapot vett erőt, különösképpen, amikor a papír reményteljes zizegése után további két perc telt el anélkül, hogy az ajtó kinyílt volna.

Dub hadnagy, miközben a hideg rázta, azon törte a fejét, hogy ne tegyen-e panaszt a hadosztályparancsnoknál, aki alighanem parancsot ad majd, hogy robbantsák fel az ajtót és Biegler kadétot hozzák ki. Az a gyanú is fölmerült benne, hogy a kadét függelemsértést követett el.

Dub hadnagy előtt további öt perc leforgása alatt nyilvánvalóvá vált, hogy ott az ajtó mögött nincs többé keresnivalója és hogy minden ezirányú szükséglete elmúlt. Azonban valami alapelvnlé fogva tovább is kitartott az ajtó előtt, tovább is verte öklével és lábával, miközben ugyanazok a szavak hallatszottak:

– Egy perc múlva, hadnagy úr!

Végre hallani lehetett, amint a kadét lefolyatta a vizet

És most szemtől szembe állt egymással a két vetélytárs.

– Biegler kadét! – mennydörögte Dub hadnagy –, ne higgye, hogy én ugyanaz okból voltam itt, amiért önként jöttem, mert a törzshöz valló megérkezésekor nem jelentkezett nálam. Nem ismeri a szolgálati szabályzatot?

Biegler kadét kutatott az emlékezetében, vajon nem követett-e el valami olyasmit, ami nem fér össze a szolgálati szabályzat ama paragrafusaival, amelyek az alacsonyabb és magasabb rangú tisztek közötti érintkezést tárgyalják.

A tudatában e téren roppant szakadék tátongott.

Az iskolában soha senki sem beszélt arról, hogy hasonló esetben egy alacsonyabb rangú tisztnek miképpen kell a magasabb rangúval szemben viselkednie. Talán csak nem akarták, hogy egyik kezével a nadrágját fogja s a másikkal szalutáljon?

– Feleljen már, Biegler! – kiáltott rá Dub hadnagy kihívóan.

Biegler kadétnak nagyon egyszerű válasz jutott eszébe, amely mindent tisztázott:

– Hadnagy úr, amikor a brigádpárancsnokszághoz érkeztem, nem tudtam, hogy ön itt van s miután ügyeimet elintéztam az irodában, azonnal a klozetre mentem s ott maradtam, amíg hadnagy úr jött.

Aztán ünnepélyes hangon hozzátette:

– Biegler kadét alázatosan jelentkezik Dub hadnagy úrnál.

– Láthatja most már – mondta Dub hadnagy keserűen –, hogy ez nem csekélység. Véleményem szerint, önnek, Biegler kadét, mihelyt a brigádhoz jött, azonnal meg kellett volna kérdeznie az irodában, hogy nincs-e itt a zászlóaljnak valamelyik tisztje. Viselkedése felett

majd a zászlóaljnál határozni fogunk. Én autón megyek s ön velem jön. Semmi de!

Biegler kadét ugyanis azt vetette közbe, hogy a brigádirórában olyan vasúti marsrutát adtak neki, hogy tekintettel beteg beleire, úgy utazzék, ahogy ez állapotának legjobban megfelel. Minden gyermek tudja, hogy az autók nincsenek hasonló esetekre berendezve. Amíg az autó 180 kilométeren végigszáguld, már régen a nadrágjában van az embernek. Az ördög tudja, miképp történt, hogy az automobil mozgásának kezdetben semmi hatása nem volt Bieglerre.

Dub hadnagy kétségbe volt esve, hogy bosszútervét nem sikerült megvalósítania. Az út elején ugyanis azt gondolta magában: „Várj csak, Biegler kadét, ne képzeld, hogy megállítatom a kocsit, ha rádjön.”

Ilyen értelemben, amennyire ezt a kocsi gyorsasága megengedte, kedélyes beszélgetésbe kezdett arról, hogy a katonai autóknak sehol sem szabad megállaniok, miután útjuk pontosan meg van szabva és takarékoskodni kell a benzinnel.

Biegler kadét ezzel szemben nagyon helyesen azt az észrevételt kockáztatta meg, hogy az autó nem fogyaszt benzint, ha megáll, mert a sofőr ilyenkor leállítja a motort.

– Igen – folytatta Dub rendületlenül –, de ha az autónak pontos időben kell elérnie rendeltetési helyére, sehol sem szabad megállnia.

Biegler kadét erre már semmit sem válaszolt.

Így repültek tova mintegy negyedórán át, amikor Dub hadnagy hirtelen úgy érezte, hogy a hasa föl puffad s hogy meg kellene állni, kiszállni, az árokba menni, letolni a nadrágot s megkönnyebbülést kellene keresnie.

Százhuszonhat kilométeren keresztül hős módjára viselkedett, de akkor hirtelen megrántotta a sofőr köpenyét s a fülébe kiáltotta:

– Megállni!

– Biegler kadét – mondta kegyesen Dub hadnagy, miközben a kocsiból az árokba ugrott –, most maga is...

– Köszönöm – felelte Biegler kadét – nem akarom hiába várakoztatni az autót.

És Biegler kadét, akinél ugyan szintén elérkezett a tettek ideje, azt gondolta magában, hogy inkább a nadrágba ereszti, semhogy elmulassza a pompás alkalmat, amikor Dub hadnagy blamálja magát.

Mielőtt Zoltanecebe értek volna, Dub hadnagy még kétszer is megállította a kocsit s az utolsó állomás után dühösen így szólt:

– Ebédre bikost ettem lengyel mártással. A zászlóaljtól sürgöny útján panaszt teszek a brigádnál. Romlott savanyú káposztát és rossz disznóhúst adtak. A szakácsok szemtelensége már minden képzeletet meghalad. Aki még nem ismert, most meg fogja tudni, hogy ki vagyok.

– Nostitz-Rhieneck tábornagynak, a tartalék lovasság elitjének – mondta Biegler – van egy könyve, amelynek ez a címe: „Mi árt a háborúban a gyomornak?” Azt ajánlja, hogy a háború fáradalmi és szenvedési közben soha sem együnk disznóhúst. Menetelés közben minden mértéktelenség ártalmas.

Dub hadnagy nem felelt, de ezt gondolta:

– Megállj, fickó, majd kiverem én belőled ezt a tudákosságot.

Aztán mégis meggondolta a dolgot s evvel az ostoba kérdéssel felelt Bieglernek:

– Ön tehát azt gondolja, hogy egy tiszt, akivel szemben önnek, rangjánál fogva, alárendeltnek kell magát tekintenie, nem eléggé mértéktelen? Talán csak nem azt akarta mondani, Biegler kadét úr, hogy túlzabáltam magam? Köszönöm az őszinteségét. Legyen meggyőződve, hogy le fogok önnel számolni. Ön még nem ismer eléggé, de mire megismer, biztosítom, hogy gondolni fog Dub hadnagyra.

Az utolsó szavaknál majdnem leharapta a nyelvét, mert az autó éppen egy gödrön szökkent keresztül.

– Hallja-e, Biegler bajtárs, azt hiszem, megtanulta már, hogy felettese kérdéseire felelni tartozik.

– Kétségkívül – mondta Biegler –, van ilyen szabály, de szükséges, hogy előbb egymáshoz való viszonyunkat analizáljuk. Amennyire én tudom, ez ideig sehova sincs még beosztásom, úgy, hogy önnel szemben, hadnagy úr, szó sem lehet valamiféle közvetlen alárendeltségről. A döntő körülmény azonban az, hogy tisztői körökben csak szolgálati

ügyekben tartozunk a felettes kérdésére válaszolni. Ahogy mi most ketten ebben a kocsiban ülünk, semmiféle katonai egységet nem képezünk. Kettőnk közt nincs szolgálati viszony. Mindketten csapattestünkhöz igyekszünk és semmiképpen sem volna szolgálati nyilatkozat, ha arra a kérdésére, vajon véleményem szerint a hadnagy úr túlzabálta-e magát, felelnék.

– Befejezte? – ordított rá Dub hadnagy. – Magamaga...

– Befejeztem – mondta Biegler erélyes hangon –, és ne feledje, hadnagy úr, hogy a kettőnk közt történtek felett valószínűleg a tisztí bíróság fog ítéletet mondani.

Dub hadnagy majdnem elájult dühében. Szokása volt, hogy izgalmában még több ostobaságot és hülyeséget beszélt, mint egyébkor s ezért csak morogva mondta:

– Ön felett a haditörvényszék fog ítéletet mondani.

Biegler kadét élt az alkalommal, hogy Dubot teljesen kihozza sodrából s ezért barátságos hangon így szólt:

– Tréfálni méltóztatott, bajtárs.

Dub hadnagy a sofőrre kiáltott, hogy álljon meg.

– Egyikünknek gyalog kell mennie – dadogta.

– Én kocsin megyek – felelte Biegler nyugodt hangon –, te pedig, bajtárs, tégy, amit akarsz.

– Menjünk! – dörögte Dub hadnagy a sofőr felé delíriumszerűen reszkető hangon, aztán olyan méltósággteljes hallgatásba merült, mint Julius Cézár, amikor az összeesküvők a gyilokkal közeledtek feléje.

Így érkeztek meg Zoltanecebe, ahol megtalálták zászlóaljuk nyomait.

*

Miközben Dub hadnagy és Biegler kadét még a lépcsőn azon vitatkoztak, hogy a kadétnak, akinek nincs beosztása, van-e igénye az egyes századokhoz beosztott tisztikar májashurka vacsorájára, a konyhában már majdnem mindenki jóllakott s a széles padokra heveredett. Most mindenféle dologról kezdtek társalogni és a pipák úgy füstöltek, mint a kémény.

Marek önkéntes azt mondta:

–A konyhaművészetet az ember háborúban tanulja meg legjobban, különösen a fronton. Bátor leszek egy kis hasonlattal élni. A békében sokat hallottunk az úgynevezett jéglevesekről. Ezek olyan levesek, amelyekbe jeget tesznek s amelyek Észak-Németországban, Dániában és Svédországban nagyon kedveltek. Nos, lássátok, a háborúban a katonák annyi jéglevest kaptak a Kárpátokban, hogy már el sem tudták fogyasztani, pedig a jégleves igazi különlegesség.

– A fagyott gulyást meg lehet enni – vetette közbe Vanek számvivő őrmester –, de nem sokáig. Legfeljebb egy hétig. A kilencedik század a fagyott gulyás miatt hagyta el a frontot.

– A békében – mondta Svejik szokatlan komolysággal – az egész szolgálat csak a konyha és a legkülönbözőbb ételek körül forgott. Budweiszban például valami Zakrejs nevű főhadnagyunk volt, aki állandóan a konyha körül settenkedett s ha egy katona valamit elköve-tett, vigyázz-állásba kommandírozta és rákezdté:

– Ide figyelj, fickó, ide figyelj! Ha ez még egyszer előfordul, a szád-ból klopolt rostélyost csinálók, krumplis kását gyúrok belőled s aztán az egészset megzabáltatom veled. Rizskása fog belőled kifolyni s olyan lesz, mint a tűzdelt nyúl a lábasban. Hát látod, meg kell javulnod, fickó, ha nem akarod, hogy az emberek káposztás vagdalt húsnak nézzenek.

A további fejtegetéseket és az étlapnak a katonai nevelésben való alkalmazásáról szóló érdekes beszélgetést hangos kiáltás szakította meg. A kiáltás felülről hallatszott, ahol az ünnepi lakoma véget ért.

A hangos zűrzavarból Biegler kadét hangja hallatszott:

– A katonának már békében tudnia kell, hogy mit követel tőle a háború s nem szabad elfelednie, amit a gyakorlótéren tanult.

Utána Dub hadnagy hörgő hangja hallatszott:

– Kérem konstatálni, hogy immár harmadízben sértettek meg.

Odafent nagy dolgok történtek. Dub hadnagyot, akit Biegler kadétal szemben a zászlóaljparancsnokot illetően alattomos szándékok vezettek, már belépésénél nagy lármával fogadták. A zsidó pálinkája

mindnyájukra kitűnő hatással volt. Ezért valamennyien célzásokat tettek Dub hadnagy lovasművészetére s ilyeneket kiabáltak:

– A dolog nem megy lovász nélkül! – Megbokrosodott musztáng!
– Mennyi időt töltöttél, bajtárs, a vadnyugati cowboyok közt? – A műlovar!

Sagner százados gyorsan pálinkát töltött neki egy vizespohárba s a megsértett Dub hadnagy asztalhoz ült. Egy régi törött széket tolt Lukás főhadnagy mellé, aki a következő barátságos szavakkal üdvözölte:

– Már mindent megettünk, bajtárs!

Biegler kadét szomorú alakja az asztal körül ténfergett, hogy szigorú előírás szerint mindenkinél jelentkezzen. Sagner századosnál szolgálatban, a többenél bajtársi módon, miközben, ámbár mindenki látta és ismerte, egypárszor ismételte:

– Biegler kadét ismét bevonult a zászlóaljhoz.

Biegler ezután teli poharat vett a kezébe, szerényen leült az ablakmélyedésbe s várta az alkalmas pillanatot, hogy tankönyveiből összeszedett ismereteiből valamit leadhasson.

Dub hadnagy, akinek a szörnyű kotyvalék eközben már a fejébe szállt, ujjával megkopogtatta az asztalt s aztán Sagner százados felé fordult:

– A kerületi kapitánnyal mindig azt mondtuk: hazafiság, kötelességtudás, önfegyelem, ezek az igazi fegyverek a háborúban. Ez az, ami az eszembe jut most, amikor hadseregünk a határ átlépésére készül.*

Biegler kadét most megszólalt az ablakmélyedésben:

– Egy nagy állam határainak átlépése mindig komoly operáció. Az utolsó kolerabarakkban való tartózkodásom folyamán tanulmányoztam a térképet és megállapítottam, hogy az a szakasz, amelyet nyilván meg fogunk szállni, háromszög alakú terület, amelynek egyes

* Hasek kézírata evvel a mondattal végződik. (Meghalt 1923. január 3-án, negyven éves korában.) A befejezetlen kéziratot Vanek Károly folytatta és fejezte be. (Megjegyzés a könyvben.)

pontjait orosz erődítmények alkotják: Luck, Dubno és Rovno. Nemcsak fedezékekben levő gyalogsággal és egypár nyolc és tizenkét centiméteres ágyúval fogunk szemben állani, hanem erődítmények és betonfedezékek ellen fogunk fölvonulni. Nehéz tábori ágyúk tüzebe fogunk kerülni. Ez azonban egész más, mint az eddigi háború. A döntő szó a tüzéségé lesz, a tüzéség lyukakat lő az erődítményekbe, amelyekbe úgy fogunk bebújni, mint a lovacsákak s aztán jön a szuromroham: Hurrá! Hurrá!

Biegler kadét már részeg volt és semmi sem tetszett könnyebbnek számára, mint az orosz erődítmények meghódítása. És Dub hadnagy, akinek a szesz szintén magasabb régiókba emelte az eszét és szárnyat adott gondolatainak, komolyan és őszintén felelt:

– Helyes! Igaz! De a tüzéség csak réseket fog lőni, az erődítmények meghódítását és megszállását a gyalogság fogja megvalósítani. A gyalogságnak bátornak, hősiességnek kell lennie, semmitől sem szabad visszariadnia. A gyalogságot egy eszmének kell eltöltenie, egy eszmének s ismét csak egy eszmének. És ez az eszme a hazafiság, a császár iránti szeretet és a birodalom jóléte. Hadseregünket ez az eszme vezérli és ezért győzni fogunk. Mert a háborút az eszme nyeri meg. Ezt már a háború előtt megmondta a kerületi kapitány. Bajtárs urak, kolléga urak: Értik-e, milyen nagy dolog ez: egy eszmével indulni háborúba?! A háborúhoz csak egy eszme kell.

Dub hadnagy kihívóan nézett tisztársaira és a tetszés kitörését várta. Valahogy úgy érezte magát, mintha Montecuccoli volna, aki azt mondta, hogy a háborúhoz pénz, pénz és ismét csak pénz kell. És eszébe sem jutott, hogy az ő programját nehezebb megvalósítani, mint az óvatos osztrák hadvezér jelszavát.

Sagner százados azonban álmosan és kifejezéstelen arccal bámult a sarokba, Lukás főhadnagy pedig egy késsel vakargatta a körmeit.

Dub újra kezdte:

– A legnagyobb szerepet a nevelés játssza a katona lelkületében s ezt a nevelést iskolánk, mi, a tanítók, nevelők, tanárok adjuk neki. Mi teremtjük meg annak a katonaszellemnek alapjait, amelyre a háború-

ban szükség van. És önök mindnyájan megfigyelhetik, hogy a jól nevelt, intelligens embernek más a viszonya a háborúhoz, mint a katonáé. A katona számára a háború nem egyéb, mint a nő, a kártya és az ital. Talán nincs igazam?

És Dub a denaturált spiritusz-szagú erős pálinkával telt vizespoharat fenéig öntötte magába, miközben így szólt:

– Ex!

Biegler kadét az asztal mellett állt és hülyén mosolygott. Sagner százados valamit mormolt és kiment a szobából; egy pár tiszt az asztalra hajtotta fejét és aludt, miközben horkanó hangokat hallatott, Dub pedig most már teljesen részegen dadogta:

– Mindent a császárért! Mindent a gyermekért! A birodalom jóléte a legnagyobb dolog a világon. Éljen a hadsereg! Mindent a gyermekért!

Így hangzott el az agg császár nemes és a legnagyobb mértékben emberségesnek tetsző jelszava a galíciai iskola mennyezete alatt, a császári hadsereg tisztjei előtt, akik közül egyetlen egy sem tudta elgondolni, még kevésbé megérteni, hogy ennek a jelszónak a gyakorlatban nem lehetett más eredménye, mint a parasztasszony malacai iránt való gondjának. A malacok iránt, amelyeknek tejet önt a sajtárba, hogy mielőbb leölhesse őket s hogy puhább, porhanyósabb húsup legyen s hogy gyorsabban hízzanak ezek a malacok, amelyek a hentes kése alatt százszoros kamatot hajtanak.

Dub, akit valami delirium ragadott magával, újból kiabálni kezdett:

– Egy eszme, egy eszme, egy eszme! Ha nem volna Ausztria, meg kellene teremteni. Éljen a boldogult Palacky!

Aztán leesett a székről és az asztal alá gurult.

Sagner százados visszajött a szobába. Mögötte izzadtan vadul és dühtől tajtékozva Jurajda szakács rontott be az ajtón. Összevágta bokáit s nem is ügyelve arra, hogy sapka sincs a fején, tisztelgett:

– Alázatosan jelentem, megzabálta. Százados urat alázatosan kérem, én nem tehetek róla, azért adtam oda neki, hogy hűtse le, de ő megzabálta! Olyan gyönyörű hurka volt! Legalább két kiló. Tudhatam volna pedig, hogy ez lesz a vége.

– Hallja, szakács – mondta a százados –, most mondja el összefüggően, hogy mi történt. Miért mászkál maga ide fel az emeletre? Azt hiszi talán, hogy most rapport van? Az arkangyalát magának, hiszen maga már úgy jár ide a tisztek közé, mintha a kocsmába jönne.

A szakács újra rákezdte:

– Százados úrnak alázatosan jelentem, azt tetszett parancsolni, hogy készítsek préselt hurkát és én készítettem és a pincébe tettem, hogy kihűljön. Alatta egy deszka, felette egy deszka és rajta két nagy kő, hogy jól megpréselődjék. Mert ennek ez a módja, jelentem alászan. De ez a pizsokfolt, ez a Baloun meglátta, mikor a pincébe vittem és lemászott és megzabálta és meg sem várta, amíg kihűl. Százados úrnak alázatosan jelentem, hogy ezt a préselt hurkát már soha, de sohasem fogja megkapni, mert a Lukás főhadnagy úr puccerje megzabálta. Én nem tehetek róla!

A százados, aki Lukás főhadnagytól már hallott Baloun bő gyomráról, fölrázta az alvó főhadnagyot és elfojtva nevetését, így szólt:

– Te, Lukás, hozd rendbe ezt a dolgot. A te Balounod elzabálta előlünk a préselt hurkát. Tudom, mennyire örültél neki, hogy ecettel és hagymával milyen jóízűen fogod megenni. Bajtárs, fogadd őszinte részvéteimet!

Az álmos Lukás káromkodott, fölcsatolta kardját s a szakács után lefelé indult a lépcsőn. Odalent Baloun egy farakáson üldögélt, előtte Svejks állott, akinek pipa volt a szájában:

– Látod, te disznó, hova vitt vak szenvedélyed? Megzabáltad a tisztek préselt hurkáját! Ha csak a főhadnagy úr elől zabáltad volna el, nem csodálnám, mert a főhadnagy derék úr! Te ostoba állat, te, nézd csak, te barom, mi lesz, ha agyonlövetnek, Jézusmáriám, vagy ha nem volt jól kifőzve és talán trichina volt benne? Hallod-e, bajtárs, akkor giliszta nő benned, tudod-e?

A főhadnagy először Svejkre rivalt rá:

– Kuss, fickó, becsukatlak, hogy belekékülsz.

Aztán Balounhoz fordult:

– Baloun, te disznó! Hová tetted a hurkát?! Oh, a teremtésedet, te marha, miért nem állsz föl, ha szólok hozzád?

Svejk kivette a pipát a szájából:

– Alázatosan jelentem, nem tud fölkelni. Teljesen oda van. Két kilónál is nehezebb volt. Főhadnagy úr, Nusleban élt egy háziúr és az olyan volt, hogy mikor ebédelt, az ágyát az asztalhoz kellett tolni; mindig úgy teletömte magát, hogy az ágyáig sem tudott volna menni. Az embereknek ugyanis, alázatosan jelentem főhadnagy úrnak, különféle gyengéik vannak. Jinovicban volt egy szabónő, igen derék fehérnép és az...

– Hallgasson, Svejk, vagy keresztülszúrom – sziszegett a főhadnagy. – Magának semmi köze a dologhoz, ne beszéljen bele. Állj föl, te nyomorult, te tehén, te éhes kutya! A teremtésit, Svejk – folytatta aztán, mikor meglátta, hogy Svejk vigyázz-állásban áll –, ha megmocsansz, ezt, látod, ezt vágom beléd.

És őrzöngő dühvel kardot rántott.

A szemét forgatta, amely kidülledt és véres lett, aztán belerúgott Baloun lábába s Vanek számvivő őrmesterhez fordult:

– Balount három napon át naponként két órára kikötni. Mondja meg az őrmesternek. Biztos, hogy ő ette meg?

Aztán a választ meg sem várva, mint a bomba, úgy röpült ki az udvarból. Svejk nefelejts-kék szemével sokáig jóindulatú tekintettel nézett utána s mikor a kardcsörtetés elhangzott már a lépcsőn, a kétségbeesett Baloun felé fordult:

– Látod, hülye, mit főztél magadnak, nem sok hiányzott és felakasztatott volna. Már kétszer mentettem meg az életedet, de becsületesemre mondom, többé nem teszem meg. Micsoda dolog tisztességes katonától megzabálni a tiszték préselt hurkáit?! Ha apostoli császárunk őfelsége meghallja, mit fog gondolni rólunk, rólad és rólam?

És amikor Svejk látta, hogy az örökké éhes óriás zokogni kezd és kabátja ujjával törölgeti az arcáról lepergő könnyeket, levette Baloun sapkáját és a haját simogatta:

– No, no – mondta –, ne pityeregj, ne bőgj, mint egy vén kurva, talán csak nem fogsz egy kis kikötés miatt sírni. Ennél sokkal komi-

szabb dolgok várnak ránk, bajtárskám! Radlitzban élt egy szenes asszony s az azt szokta mondani:

– Az Isten soha se csinál olyan rosszat, hogy rosszabbat ne csinálhatna.

Az őrmester hozta a kötelet és két szuronyos katonát hozott magával. Baloun elvezették s az iskola melletti fiatal hársfához kötötték. Felülről, az ablakból Dub hadnagy lekiáltott:

– Rendesen kössétek ki a kutyát, amíg megtetvesedik. Az ujja hegyén álljon, mint egy balerina, őrmester, ha ezt a fickót nem kötik ki rendesen, én kötöm ki magát, még pedig sajátkezűleg. Még nem ismer engem, a teremtésit, én mondom, hogy még nem ismer.

És az őrmester úgy megrántotta a kötelet, hogy a húsba szaladt.

– Ne olyan erősen, szarj a fejére – dörmögött Svejka – hisz ez egy tökéletes hülye, egy tartalékos barom, egy gipszfejű állat, egy...

A kikötött legény mellé őrt állítottak, aki vigyázott, hogy Baloun el ne ájuljon. A jóllakott Baloun azonban a tiszta cseh radikalizmus föllobbanásában így fordult Szejkhez:

– Majd ha „lefűjják” ezt a háborút, elmegyek hozzá s azt mondom neki: Csókold meg a fenekemet és szarom rád. Nekem otthon van malmom, te pedig éhes suhanc vagy, éhes értelmiségi, akinek semmi nincs a fejében.

– Oh Istenem – sóhajtotta –, miért is nem ökörnek teremtettél. Sohasem lettem volna ilyen éhes. Mennyit legelhettem volna azokon a mezőkön, amelyek mellett masíroztunk!

*

Az egyik iskolaterem padján halványan, sárgán és elernyedten feküdt Biegler kadét A szemben álló széken Lukás főhadnagy ült, a kadét fejénél Sagner százados állt és kedvetlenül mondta:

– Úgy, Biegler, megint a kórházba? No, szép! Valóban remek. Volt-e már maródi viziten? Még nem? Tehát nem tudja biztosan, hogy mi a baja. Mondja, legalább szép volt? És mibe került? Átkozott asszonyok. Lukás, te egészséges vagy-e? Én is; Isten őrizz, hogy én is elcsípjek

valamit. Kadét, fölküldöm hozzád az orvost. Te, Lukás, hivasd ide Svejket, segítsen a kadétnak, ha szüksége van valamire. Na, szervusz!

És bizonyos iróniával, hanyagul köszönve, kiment. Lukás főhadnagytól még megkérdezte:

– Tehát emlék az Irgalmas nővértől? A szőke lengyel nőtől? Csakugyan nemesi előneve van? Mit, hogy bárónő? Na, szervusz, hát ez nagyon előkelő. Ide küldöm azt a Svejket, majd szórakoztat egy kicsit. Szervusz!

És ő is elment. A kadét reménytelen fejcsoválása földerítette.

Biegler kadétot (legalább is így hitte) éppen azon az estén, amelyen Balount kikötötték, egy szerelmi kaland vette le a lábáról. A szomszéd faluban volt, amelyben kórház és ápolónők voltak és az egyik se szó, se beszéd beleszeretett. Biegler viszonzta érzelmeit, ötven koronás bankjegyet és egy gyűrűt adott neki, amelyet bécsi menyasszonya e szavakkal adott át neki a búcsúzáskor: „Hogy el ne feledj”. Az ujjára húzta, miközben úgy sírt, hogy könnyei majd megfojtották. Az ápolónő pedig, látva áldozatkészségét, este elkísérte és készségesen elcsábította magát.

A kadét most halk átkok közt gondolt rá. Az Isten szerelmére, ha most Bécsig visznek és a Mici meglátogat: hogy az ördög vigye el ezt a ringyót!

– Jelentem alássan – állt elébe Svejke –, a főhadnagy úr azért küldött kadét úrhoz, hogy szolgálatára legyek. Azt hallom, hogy alaposan beteg s a főhadnagy úr azt mondta, hogy vigaszra van szüksége. Én majd mindent hozok kadét úrnak, amire szüksége van.

– Svejke – nyögte a kadét, – segítsen fölkelni s kíséren a klozetre.

– Parancsára kadét úr. Jelentem alássan a kis vagy nagy dologra, mert a nadrágját mindjárt ki is gombolnám. Tehát csak szép lassan. Egy, kettő...

És elvezette az iskola klozetjére. A kadét a fogát vicsorgatta vizelés közben, homlokát elborította a veríték:

– Nagy Isten! Micsoda kínok.

Svejke résztvevő hangon kérdezte:

– Nagyon égeti, kadét úr? Elmúlik az ilyen, nem tart sokáig, csak vagy három hétig. Tudniillik ez nem is igazi betegség, kadét úr, csak egy kis kellemetlenség, úgy, és most feküdjék le újból, vigyáznia kell most magára.

A blúzt a kadét feje alá gyúrte, betakarta köpenyével s aztán, miközben megtömté a pipáját, megkérdezte:

– Megengedi kadét úr, hogy rágyújtsak?

Már az első szippantásnál elkezdett beszélni.

– Tudja kadét úr, sokkal inkább szifiliszt kívánnék önnek, semmint kankót. Kadét úrnak helyén van az esze és tudom, szeretne karriert csinálni. A szifilisztől agylágyulást, paralizist vagy hogy hívják, kap az ember. Majdnem minden generálisnak van. Maga még nagyon fiatal, kadét úr s nemsokára generális is lehet magából. Istenem, milyen öröme volna kedves szüleinek. De ha paralizist akar szerezni kadét úr, nagyon gondosan kell ápolnia magát; Vysehradon lakott egy főpincér s az szifiliszt cipelt föl egy szobalánytól, de senkinek sem akarta megmondani, úgy félt az orvosoktól, mint a tűztől s azt mondta, hogy a javasasszonyok többet értenek hozzá, mint a két orvosi fakultás együttvéve, tudniillik a német és a cseh fakultás.

– És mi történt a fizetővel? – kérdezte Biegler.

– Semmi. Tudniillik ezt a fizetőt a smichovi aréna öreg Lajos bácsija kezelte, mert ahhoz ment. A Lajos bácsi mindig három krajcárért féderveiszt* vett a drogériában, hogy avval kenje be a daganatokat. A féderveisztől aztán a hús is lemállott a fizető csontjáról és Kuchelbadban, a templom mellett fölakasztotta magát. Szerencséje volt, mert csak civil volt és nem lett volna generális belőle, ha akár tíz paralizise és szélütése lett volna is. Tetszik tudni kadét úr most sokféle betegség van és a katonák, a hülye és tökfjűkkel, nem tudják megérteni, milyen szép meghalni a császár öfelségéért, szándékosan szereznek mindenféle betegséget. Egy ilyen hülye beszáll a vagonba s nem azt kiáltja: „Isten veled Prága!”, hanem ezt bömböli: „Viszontlátásra

* *Hintőpor, síkpor.*

egy hét múlva. A térti jegy a zsebemben van. Három koronáért vettem a »Napóleon«-nál.”

– Vigyázz! – kiáltotta Svejek hirtelen s összevágta a bokáját.

Az ajtóban Sagner százados és Stein doktor alakja jelent meg. Az orvos a kadéthoz fordult:

– Hát vetközzék le – mondta.

Megvizsgálta, miközben Biegler fejét a térdei közé szorította, mert nagyon rövidlátó volt. Svejek érdeklődéssel nézte az orvosi vizsgálatot

– No, mondta az orvos –, nem lesz semmi baja. Egyszerű húgycsőgyulladás. Mondja kadét, nem ivott maga pálinkát? Küldjön át hozzám porokért s holnap nincs semmi baja. Na, szervusz, nagyon sok dolgom van.

És az orvos már szaladt is. A százados elkísérte.

– Jelentem alássan, elhozom a porokat –, ajánkozott Svejek készségesen, – de nagyon sajnálom, hogy csak húgycsőgyulladása van és nem szifilisz. Olyan hamar tábornok lehetett volna s örömet szerezhett volna aggódó öreg szüleinek. Tudniillik, kadét úr...

Nem mondhatott többet. A kadét csizmája az arcába repült, lepatant Svejek orráról, a fénymáz odaragadt az arcához s a szeme szikrárt hányt. A kadét úgy állt előtte, mintha soha életében semerre sem járt volna, az ajtóra mutatott s üvöltött:

– Mars! Mars! Te barom, te tengeri disznó, mit merészelsz? Jézusmária, te kutya, átadlak a haditörvénytörőknek, hogy lőjenek agyon, te...

Mikor Svejek lejött, Marek önkéntes megkérdezte tőle, hogy mit csinált odafent és hogy kinél volt az orvos. Svejek a zsebkendőjébe köpött, hogy a fénymázfoltot, amelyet a törött tükör mutatott, letörölje a bal arcáról s aztán hangosan felelte:

– Biegler kadét úr nem tudott pisálni. Nála voltam, ápoltam, nagyon jól mulattunk és kellemesen múlt az idő.

– Milyen szerencse – ujjongott Marek. – Szükségem van rá, hogy hősi halált haljon s nem szabad, hogy a kórházban hemperegjen. Valami olyant végeztetek velem, amiért megkapja a bronz vitézségi érmet, a kis ezüstöt, a nagy aranyat, a Signum Laudist. Egy ellenség-

ges lőporraktárt gyújtatok föl vele s az egész orosz vezérkart vele fogatom el.

Svejk figyelmesen hallgatott s aztán azt mondta:

– Sejttem, szép ostobaságot fog összefirkálni.

Komiszdohányt vett elő a zsebéből, apró darabokra tépdelte, és csöndesen énekelni kezdett.

*

A cseh hadtudományi intézet most gyűjti össze azokat a dolgokat és a katonák azon élményeit, amelyek a háborúban keletkeztek és történtek. Ezennel rendelkezésére bocsátom a derék Svejk ötleteit és kalandjait.

(Vége.)